SAVAŞ GÜNLERİ

YS
460

KONSTANTİN SİMONOV

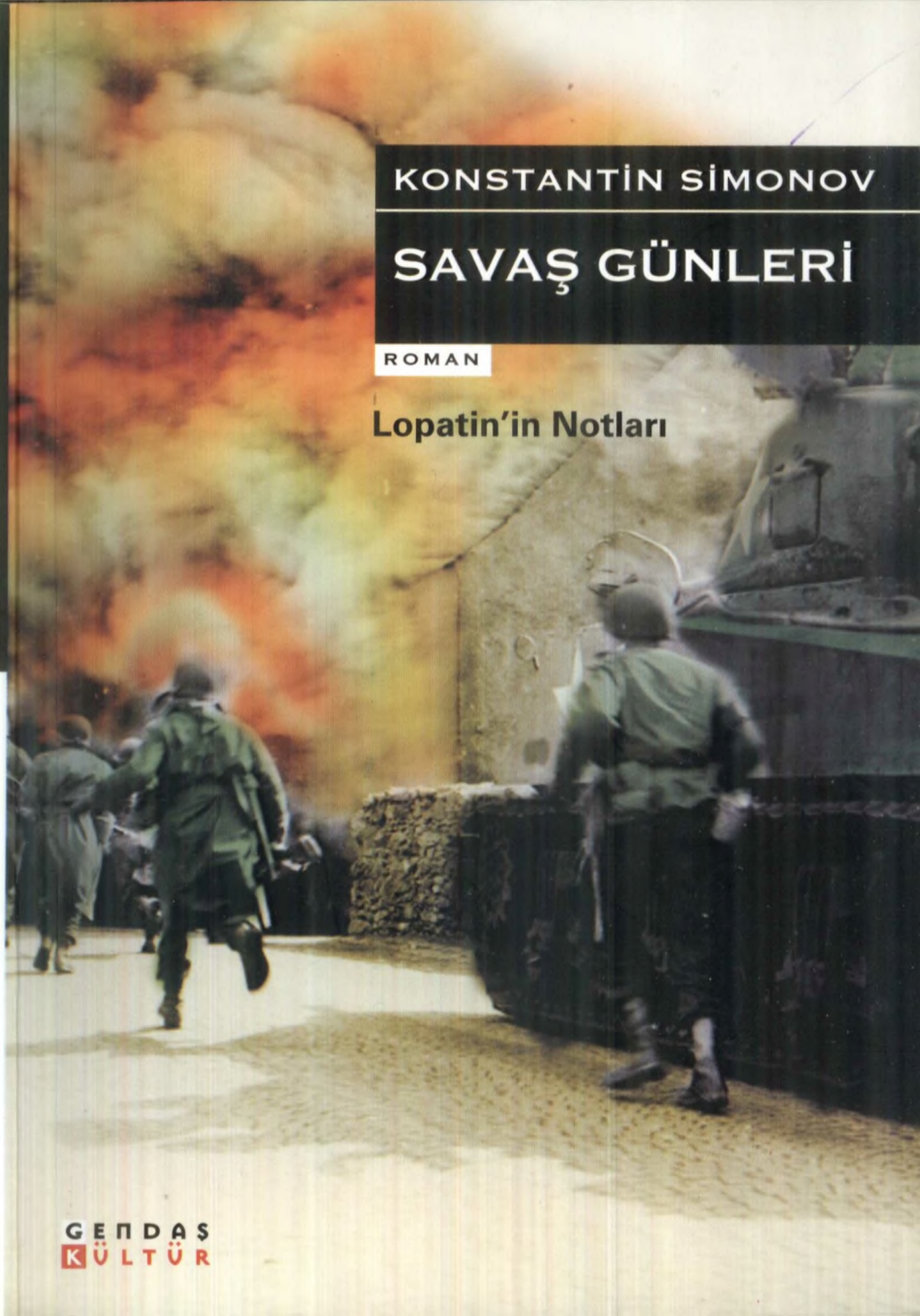
GENDAŞ KÜLTÜR

KONSTANTİN SİMONOV

SAVAŞ GÜNLERİ

ROMAN

Lopatin'in Notları

KONSTANTİN SİMONOV

1915 yılında Petrograd'da doğan Konstantin Simonov, II. Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği'nin Almanlara karşı açtığı cephelerin birçoğunda "Kızıl Yıldız" ordu gazetesinin savaş muhabiri olarak görev yapmış; ileri hatlarda çarpışan askerlerle yan yana, savaşa tanıklık ederek, birkaç kez ölümle burun buruna gelmiştir. Cepheden gönderdiği şiirleri ve çarpışma notlarıyla çok beğenilen Simonov özellikle "Bekle Beni" şiirinin bestelenmesiyle ülkesinde büyük ün kazanmıştır. Daha sonra yazdığı "Silah Arkadaşları", "Ölenler ve Yaşayanlar", "İnsan Asker Doğmaz", "Geceler ve Gündüzler", "Anayurdun Dumanı" romanlarının tümü Türkçe'ye çevrilmiştir. 1974 'te *Lenin Edebiyat Ödülü*'nü alan Simonov, 1979 yılında hayatını kaybetmiştir.

KIBRISTA
SOSYALIST GERÇEK
LONDRA BÜROSU
2008

GENDAS KÜLTÜR

Savaş Günleri
Konstantin Simonov
Yeni Seri: 460
Dünya Edebiyatı: 82

© Maria Kirillovna Simonova
© GENDAŞ A.Ş., İstanbul 2005

Redaksiyon: Türkay Korkmaz
Kapak Tasarımı: Nevruz Kıran

Birinci Baskı: Nisan 2005
ISBN 975-308-670-9

Kapak, iç baskı ve cilt: Kaya Matbaacılık (0212) 656 62 20

Gendaş A.Ş., Çataİçeşme Sk. No: 19 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 512 33 86 - 512 94 67 (Pbx) Faks: 520 82 12
e-posta: gendaskultur@yahoo.com

Bu kitap ile ilgili medya araştırmaları için yapacağı çalışmalardan dolayı "İZLEM INTERNATIONAL"a teşekkür ederiz. www.izlem.com.tr

KONSTANTİN SİMONOV

SAVAŞ GÜNLERİ

Rusçadan çeviren:
Mehmet Özgül

ROMAN

Benden yaşça büyük
Thinov,
Surkov,
Platonov,
Slavin kuşağından
muhabir arkadaşlarımın
anısına adanmıştır.

ÖNSÖZ

Yirmi yıldan fazla bir zaman önce, "Yaşayanlar ve Ölenler" üçlü romanını yazdığım sıralar Lopatin'in notlarından oluşan ve bir savaş muhabirinin yaşamı üstüne, aynı zamanda onun kendi gözleriyle gördüğü, savaşın insanları üstüne üçlü bir roman daha yazmayı tasarlamıştım.

Tasarladığım bu romanın ilk bölümleri 1957-1963 yılları arasında, olayların ortak bir kahraman çevresinde geçmesi dolayısıyla, birbirleriyle bağlantılı dört ayrı öykü biçiminde yayımlandı: Panteleyev, Levaşov, İnozemtsev ile Rındin, Karısı Gelmiş.(*) Daha sonra bunları "Savaş Günleri" başlığı altında bir romana dönüştürdüm. Başlamış bulunduğum anlatı, sonraki yıllarda yazdığım "Savaşsız Yirmi Gün" ve "Bir Daha Görüşmeyeceğiz" adlı romanların eklenmesiyle tamamlandı.

Öteki romanlarımdan bilindiği gibi, buradaki kişilerin adları da tümüyle uydurmadır; ordu birliklerinin numaralarının da gerçekleriyle bir ilgisi yoktur.

(*) Adı geçen öykülerini çevirdikten sonra 1975'te kendisiyle görüşmemiz sırasında Simonov, "İnozemtsev ile Rındin"in iyi bir öykü olmadığını söylemiş; bunun üzerine ben de bu öyküyü zaten çevirmediğimi bildirmiştim. Üç öykü 1976'da Cem Yayınevi'nce "Lopatin'in Notları" adıyla yayımlandı. (Çevirmenin Notu)

Bir savaş muhabiri üstüne roman yazarken, savaşta kendi gözlerimle gördüklerimden yararlanmış olmam doğaldır. Günlerimi okuyanlar bu durumu daha ilk sayfalarda fark edeceklerdir.

Bununla birlikte romanın kendi özyaşam öyküm olmadığını özellikle belirtmek isterim. Romanın baş kişisi Vasili Nikolayeviç Lopatin'in, XIX. yüzyılın sonlarında doğup, Büyük Anayurt Savaşı'nı (İkinci Dünya Savaşı) kırk yaşının sonlarında karşılaması dolayısıyla benim kuşağımın dışında biri olduğu ortadadır.

Zaten hangi aydınlar kuşağının söz konusu edildiği, romanımı adadığım kişilerin adlarından da açıkça anlaşılmaktadır.

1

"Kızıl Yıldız" gazetesinin savaş muhabiri, ikinci derece levazım subayı(*) Lopatin, emir subayının içerden çıkmasını bekliyor; gözleri pencerede, dışarısını seyrediyordu. Burası Kırım ordusu savaş kurulu üyelerinden Panteleyev'in makamına girişteki bekleme odasıydı.

Dört ay olmuştu savaş başlayalı, Simferopol kenti 1941 Eylül'ünün yarı savaş, yarı barış havasını yaşıyordu. Bir yanda, Perekop'tan, Çongar'dan yeni dönmüş, tepeden tırnağa silah kuşalı subaylar tozdan esmerleşmiş yüzlerini mendilleriyle silerek, ordu karargâhının pencereleri dibinde, toza bulanmış araçlarından iniyorlar; öbür yanda, cicili bicili yazlık giysileriyle kadınlar, kızlar mavi levhası üzerinde "Dondurma" yazılı bir sandığın önünde sırada bekliyorlardı. Kırım'ın kuru, sonbahar sıcağı kavuruyordu ortalığı.

Lopatin yirmi gün süren denizaltıdaki görevinden ancak bir gün önce akşamleyin dönebilmişti. Ordu muhabere merkezine varınca "Kızıl Yıldız" gazetesinin yönetiminden gelen bir tomar

---

(*) Ordunun yardımcı sınıftan subaylarına öbür muharip subaylar gibi rütbe verilmemekte olup, hizmet sürelerine göre dereceleri yükseltilmektedir. İkinci derecenin rütbe karşılığı binbaşıdır. (ÇN)

telgrafla karşılaştı. Geciktiği için ateş püskürüyorlardı ona. O gece gözünü kırpmadı; daktiloda temize çektiği yazısını dolambaçlı yollardan, Kerç, Rostov üzerinden, gazetesinin stenoğrafı olan kıza ulaştırdı telefonla.

Denizaltıda kaldığı sürece durumlar güneyde iyice bozulmuş bulunuyordu. Her ne kadar sabahki haber bülteninde, tıpkı yirmi gün önceki gibi, "Ordularımız bütün cephelerde düşmana karşı savaşı başarıyla sürdürüyorlar..." deniliyorsa da, Simferopol'da çalışan öbür gazeteciler Almanların Kahovka bölgesinde Dinyeper ırmağını geçerek Mariupol'dan Azak Denizi'ne çıktıklarını ve Kırım yarımadasını arkadan kestiklerini söylüyorlardı.

Lopatin sabahleyin de telefonla gazetesinin yönetmeniyle görüşemeyince neye karar vereceğini bilemedi. Yönetmenle önceden kararlaştırdıkları gibi uçakla Moskovaya mı dönmeliydi, yoksa yeni durumlar nedeniyle Kırım'da mı kalmalıydı?

Önündeki birkaç gün ne yapacağına karar veremeyişi, onu, aynı zamanda tümen parti komiseri(*) olan, ordu savaş kurulu üyesi Panteleyev'e başvurmak zorunda bıraktı. Hem durumunu ona danışacak, hem de askeri hattı kullanıp yönetmenle telefon görüşmesi yapmaya çalışacaktı.

Komiserin odasının kapısı açıldı, koltuğunun altında dosyasıyla genç bir parti temsilcisi çıktı içerden. Delikanlının ışıl ışıl parlayan pembe yüzünde neşeli bir gülümseme donup kalmış gibiydi. Yanından ayrılırken amiri onunla şakalaşmış olmalıydı. Genç subay dosyayı masaya bırakırken Lopatin'e sorarcasına baktı. Rütbesi daha yüksek olduğu halde Lopatin oturduğu san-

(*) 1918-1942 yılları arasında her düzeydeki Sovyet ordu birliklerinde, o birlik komutanlarıyla eşit yetki ve sorumluluğa sahip parti temsilcileri vardı. Birlik komutanlarının emir komuta zinciri ayrıca parti temsilcileri arasında da bulunuyordu. En tepede ordu komiserinin yer aldığı bu siyasal örgütler Moskova'da Komünist Partisi'ne bağlıydı. (ÇN)

dalyeden doğruldu.

– Komiserin emir subayı siz misiniz?

– Evet, benim.

– Öyleyse kendisiyle görüşmek istediğimi iletin lütfen.

Lopatin çalıştığı gazeteyi, rütbesini, adını soyadını bildirdi.

Bir dakika sonra ona yol veren emir subayının önünden geçerek içeri girdi. Odasının girişinde, duvarın dibinde, üzerine asker battaniyesi örtülmüş bir karyola duruyordu. Tümen komiseri Panteleyev karyolanın önündeki bir masada oturmaktaydı. Komiserin ustarayla kazınmış başı, kırmızı yüzü, koyu siyah kaşları Lopatin'in en başta dikkatini çeken şeyler oldu. Lopatin kendisi Fin savaşında bulunmamıştı ama, Karelya bölgesindeki ordu gazetesinde çalışan meslektaşları Panteleyev'in son derece gözü pek bir subay olduğunu söylerlerdi.

Selamına karşılık Panteleyev koltuğundan doğruldu; kısa boylu, tıknaz bir adamdı. Göğsünde iki tane Kızıl Sancak nişanı sallanan pamuklu bir gömlek ile yünlü kumaştan mavi bir pantolon giymişti. Yeni boyanmış, onun için keskin cila kokan çizmeler vardı kısa bacaklarında.

Panteleyev kara gözlerini Lopatin'e dikmişti onu dinlerken. Komiser bir yandan da berberin saçlarını iyi kazıyıp kazımadığını anlamak istercesine başını sıvazlayıp duruyordu.

Lopatin'in, gazetesine telefon etmek istediğini öğrenince almacı kendisi kaldırdı, santrala Moskova'yı bağlamasını emretti. Lopatin savaşın nasıl gittiğini sorunca da şu açıklamayı yaptı:

– Kırım'da durumumuz şudur: Birlikler bölgeyi savunmaya hazır, mevzilerinde bekliyorlar. Almanlarla burun burunayız, ama ne zaman saldıracaklarını bilmiyoruz. Sağ kaldıkça Kırım'ı vermeyiz onlara. Çarpışmaktan korktuğumuz filan yok.

Panteleyev bunları söylerken gülümsüyordu, sesinde en ufak

bir heyecan yoktu.

Tam o sırada arkasındaki telefon çaldı. Geriye dönüp kaldırdı almacı. Tümen komiserinin, konuşmasındaki ünlemlerden, gazetesinin yönetmeniyle pek sıkı fıkı olduğunu anladı Lopatin.

Panteleyev;

– Onu burada, benim yanımda bırak da sürekli gidip gelmekten kurtulsun, adam gibi çalışsın diyordu. Hadi canım, neden olmasın? Senin orada bir sürü yardımcın var. Oysa biz burada bu işe yeni başladık. Yakında çarpışmalara gireceğiz.

Sonra Lopatin'e döndü, gülümsedi.

– Alın, sizi istiyor.

Askeri hattaki birbirine karışan konuşmalar, vızıltılar arasından Lopatin yönetmenin tanıdık, öksürüklü sesini işitti:

– Şimdilik Panteleyev'in yanında kal. Yalnız, onunla birlikte çıktığın zamanlar gözünü dört aç! Ben adamımı tanırım; kendisini de, yanındakileri de tahtalı köye yollamaktan çekinmez o herif!

Yönetmenin uzaklardan gelen kahkahası bitmeden bağlantı kesildi.

– E, kalıyor musunuz?

Panteleyev böyle söyleyerek kara gözleriyle Lopatin'i artık kendi malıymış gibi dikkatle süzdü.

Evet, karşısında, sandalyede bacakları ayrık oturan muhabir bir tuhaf görünmüştü gözlerine. Çizmelerinin konçları bacaklarına bol gelen bu sıska adam dar yüzündeki bağa çerçeveli gözlüğüyle tıpatıp bir profesörü andırıyordu. Damarlı boynunu saran geniş yakası ise hamut gibi oturmuştu ensesine. Seyrek saçlarını tarayıp iki yana ayırmıştı. Fin savaşında tanıdığı ünlü bir yazarı anımsatıyordu bu görünüşüyle. Gerçi muhabirin hiçbir eserini okumamıştı, ama belgelerinde ikinci derece levazım su-

bayı oluşu yanında yazarlığı da belirtiliyordu.

Denizaltıda uzun süre kalmaktan dolayı Lopatin'in solgunlaşmış yüzüne bakarak;

– Hasta mısınız? diye sordu.

– Hayır, değilim.

– Nerede kalıyorsunuz?

– Otelde bir oda tuttum.

– Yarın saat altıda burada bulunun. Birlikte Perekop'a gideceğiz.

Panteleyev bunları söylerken ayağa kalkmıştı. Kısa bacakları üzerinde, ayak uçlarıyla topukları arasında ileri-geri sallanıyordu. Lopatin de kalkınca elini sıktı.

Otele dönen Lopatin yatağına uzandı, o gün tek lokma koymamıştı ağzına. Denizaltıyla göreve çıkmadan önce otelde bıraktığı yol çantasında yiyecek bir şeyler bulabileceğini umuyordu, oysa çantanın dibinde yalnız peksimet kırıntıları kalmıştı. Gazetesinin onun emrine verdiği, fakat başından beri bir türlü diş geçiremediği sürücüsü Martyanov üç haftalık yokluğu sırasında iyice gemi azıya almıştı, anlaşılan. Onu bulmak şöyle dursun, arabası da yoktu ortalarda. Herif nereye defolup gittiğini bildiren bir not bırakmayı bile gereksiz görmüştü. Artık canına tak eden bu pısırıklığına güldü, çizmelerini döşemeye fırlattıktan sonra soyunmadan yatağa devrildi, deliksiz bir uykuya daldı.

2

Sabah saat beşte uyandığında gene ne sürücüsü vardı, ne de arabası. Tek güvencesi kalmıştı şimdi, o da Panteleyev'in aracında kendisi için bir yer bulabilmekti...

Komiserin aracı ordu karargâhının önünde bekliyordu. Pem-

be yanaklı parti temsilcisinin(*) elinde ufak bir valiz vardı. "İçinde kumanya olsa gerek" diye düşündü Lopatin ağzının suyu akarak. Genç subay, yeni üniforması üzerine tam oturmayan yaşlı sürücüyü azarlamaktaydı. Elindeki yedek benzin bidonunu aracın arka tamponuna yerleştirmeye çalışan sürücü kendini temize çıkarmak istercesine;

– Ama nasıl olur, Yoldaş Velihov! dedi. Siz beni anlamak istemiyorsunuz ki!

Pembe yanaklı emir subayı sürücüsünün konuşmasını sertçe kesti:

– Önce rütbemle hitap edin bana!

Tam o sırada Lopatin'i gördü; askerce, oturaklı bir selam verdikten sonra sürücüye bağırmasını sürdürdü:

– İkincisi, size üç bidon almanız emredildiği halde siz gene iki bidon almışsınız...(**)

Sürücü işinden başını kaldırmadı.

– Yaylara fazla ağırlık biniyor. Yolların ne durumda olduğunu biliyorsunuz.

Sesinden hır çıkarmak istemediği anlaşılıyordu.

– Ne dırlanıp duruyorsunuz orada? Komutana bir şey söylerken ayağa kalkılır.

Çömeldiği yerde bidonu yerleştirmeye çalışan sürücü doğruldu, ellerini beceriksizce yanlarına yapıştırdı. İyice kızdığı, emir subayına ana avrat düz gitmeyi çok istediği halde buna bir türlü karar veremediği okunuyordu yüzünden.

O sırada Panteleyev göründü nizamiyeden.

– Nasıl, her şey tamam mı? dedi sürücüye.

(*) Emir subayı aynı zamanda komiserin siyasi işler yardımcısı olup kendilerine "parti temsilcisi" denmektedir. (ÇN)

(**) Subaylar erlere 'siz' diye hitap etmek zorundadırlar. (ÇN)

Yaşlı asker ellerini çabuk çabuk beze sildi, neşeli bir sesle;

– Tamam, Yoldaş Panteleyev! diye bağırdı.

Onun koca tümen parti komiserine bile rütbesiyle hitap etmeyişi üzerine emir subayı adama gözleriyle yiyecekmiş gibi baktı. Fakat amirinin yanında sürücüyü paylamak yakışık almayacağı için şişik dudaklarını büzdü; "Zamanı gelince ben sana gösteririm!" dercesine askeri arkadan ters ters süzdü.

– Madem her şey tamam, yola çıkalım öyleyse.

Panteleyev böyle diyerek Lopatin'in elini sıktı, aracın önüne oturdu. Lopatin ile emir subayı da arkaya geçtiler. Kapıyı kapatır kapatmaz hareket etti sürücü.

Panteleyev şapkasını çıkarmıştı. Aradan bir dakika bile geçmedi, kazınmış başı bir o yana, bir bu yana sallanmaya başladı. Uyuyordu. Lopatin ile genç parti temsilcisinden ise çıt çıkmıyordu, uyku akıyordu Lopatin'in gözlerinden. Yan pencereyi ardına değin açan parti temsilcisi başını dışarı çıkarmış, havayı gözlüyordu.

İki saat sonra araç bir yol kavşağına vardı. Yollardan biri Perekop'a, ötekisi ise Çongar'a gidiyordu. Tam kavşağa yaklaştıklarında Panteleyev emir almış gibi gözlerini açtı, arabanın içine yuvarlanan şapkasını bulup kafasına geçirerek sürücüye, sağa, Çongar'a sapmasını söyledi. Lopatin bunun nedenini sormaya fırsat bulamamıştı ki, Panteleyev başını geriye döndürerek, bir gün önce verdiği kararı değiştirip Perekop yerine Çongar'a gitmelerinin nedenini açıkladı.

Perikop bölgesinde tam bir sessizlik hüküm sürüyormuş. Çongar'da ise, ileri mevzilerimizin bulunduğu Salkovo istasyonuna bir gün önce Almanlar ansızın bir çıkarma yapmışlar, istasyonu ele geçirmişler. İlk planda Salkovo'nun savunulması öngörülüyormuş, fakat o bölgenin korunmasıyla görevli bir tabur, Alman saldırısı sonunda ana birliklerle bağlantısı kesilerek,

istasyonun gerisinde kalmış.

– Dün akşam oradaydım, dedi Panteleyev. Gece savaşıyla Almanları püskürtüp taburu kurtarmak istedik. Bugün aynı şeyi bir daha deneyeceğiz, çünkü dünkü girişimimiz başarısızlıkla sonuçlandı.

Lopatin onun arabaya biner binmez hemen uyumasının nedenini şimdi anlıyordu. Adamcağız bütün gece gözlerini yummamıştı.

Panteleyev niçin başarı elde edemediklerini anlatmaya başladı. İstasyonun çevresi mayın döşeliymiş; oraya rayların iki yanındaki 20-30 metrelik dar bir şeritten başka ulaşma yolu yokmuş. Geceki çarpışmaya katılan alay ise, bağlı olduğu tümenin bütünü gibi, yedeklerden derme çatma toplanmış, o güne kadar da savaşa hiç girmemiş. Geceleyin acemi erler az kalsın birbirlerine ateş açacaklarmış. Alaya yeni baştan düzen verip topçuyu ateşe hazırlamak ve sabahleyin hücumu tazelemek amacıyla çarpışmayı durdurmaktan başka çıkar yol kalmamış.

– Doğrusunu söylemek gerekirse dün tümen komutanı...

Panteleyev konuşmasını birden yarıda kesti.

– Hey, Velihov! dedi emir subayına dönerek. Bize bir şarkı söylesene! Sonra, kapa şu camı da içeriye toz girmesin. Uçaklar yaklaştıklarında nasıl olsa gürültülerini işitiriz.

Velihov camı kapadı, bir süre suratı asık oturdu. Tümen komiserinin güvenliğini düşünmekten başka kaygısı olmadığı halde, genç emir subayının, camı korkaklığı yüzünden açık tuttuğunu ima edercesine konuşması delikanlının onuruna dokunmuştu. Gene de kısa bir sessizlikten sonra yumuşak tenor sesiyle alçaktan bir şarkı tutturdu. Atıyla kömür vagonu çekerken göçük altında kalan bir işçinin şarkısıydı bu. "... genç sürücüyü koydular toprağa.." diye sürüp giden şarkının her dörtlüğünde pembe yüzü durgunlaştıkça durgunlaştı, derin bir hüzünle örtüldü. Lopatin bu şarkıyı daha önce hiç işitmemişti.

– Ah, madencilik günlerimiz! dedi Panteleyev gözlerini silerek.

– Nerelisiniz, Yoldaş Panteleyev?

Emir subayı bu soruyu soran sürücüye kin dolu gözlerle ters ters baktı. Ne yola gelmez herifti bu böyle?

– Ben mi? Yenakilyevoluyum. Ya siz?

Panteleyev kendisine yöneltilen acemice soruyu çok olağan karşılamıştı.

Sürücü;

– Ben de Voroşilovgradlıyım, diyerek fren yaptı. Şimdi sola döneceğiz, değil mi?

Panteleyev gözlerini kıstı, bakışlarını yanındaki sürücüye çevirdi.

– Buraya ikinci gelişiniz, çevreyi artık tanımanız gerekir. Evet, sola dönün.

Beş dakika sonra askeri araç tümen karargâhının önünde durdu. Burası tepenin üzerinde görünen küçük bir çiftlikten bir kilometre uzakta bulunuyordu. Karargâhtan sağa-sola boy hendekleri kazılmıştı. Yöredeki orman kıtlığına karşın, karargâh olarak kullanılan koruganların damları üçlü - dörtlü kalın kütüklerle örtülüydü. Hava saldırıları karşısında esaslı önlem almışlardı askerler.

Tümen komiserinin emir subayı yol boyunca havayı gözlediği için bayağı sinirliydi. Sürücüye bağırıp çağırarak aracı hemen gizleme ağının altına çekmesini söyledi.

Zor hatırda kalır bir suratı olan tuğgeneral rütbesindeki tümen komutanı, ezilip büzülerek, yaltaklanarak Panteleyev'i öyle bir karşıladı ki, aslında uzun boylu bir adam olduğu halde, Lopatin'e bir hayli kısaymış gibi göründü. Upuzun boyuyla tümen komiserinin kulağına eğilerek ağzını şapırdata şapırdata bir şeyler anlatıyor; adamcağız ondan kaçmak istedikçe, onu boy

hendeğinin duvarına doğru sıkıştırıyordu. Tümen komutanı yürürken "gırç gırç" diye sesler çıkaran yeni kayışlar kuşanmıştı omuzlarına. Panteleyev'e asıl anlatmak istediği tatsız olayları aşağıya, sığınaktaki konuşmalarına bırakmak istiyormuş gibi bir tavrı vardı. Bu durum en sonunda canına tak eden Panteleyev biraz geriye çekildi, düşmanca bir merakla generali süzdü, hendekten çıkarak açıktaki çayırların üstüne oturdu.

– Oturun, dedi ona da, bir eliyle yere öfkeli öfkeli vurarak.

Göğe bakmamak için kendini zor tutan general sonunda dayanamayıp başını havaya kaldırdı, ancak bundan sonra parti komiserinin yanına oturdu.

Panteleyev de önce göğe, sonra generale çevirdi gözlerini.

– Yoksa, sizi bombalarlar filan diye mi düşünüyorsunuz?

General bu sözlerdeki alayı sezmemişti.

– Nasıl? Niçin bombalasınlar?

– Bana öyle geldi de... Baksanız a, bir türlü yerin altından çıkmak istemiyorsunuz. Salkovo'da durum nasıl?

– Ordu komutanının emrettiği biçimde, 10'u çeyrek geçe saldırıyı yenileyeceğiz.

Sonra savaş kurulu üyesi Panteleyev'in, onun bu söylediklerinden alınacağını düşünerek:

– Savaş kurulunun emri yerine getirilecek, diye düzeltti.

Yüzünü buruşturdu Panteleyev.

– Emir yerine getirilecek, öyle mi? Size bu emir dün verilmişti, ama geceye kadar salladınız, ondan sonra da bir çuval inciri berbat ettiniz.

Tümen komutanı ellerini iki yana açtı.

– Komiser yoldaş, başarısızlık herkesin başına gelir. Dünkü durumu kendi gözlerinizle gördünüz.

Panteleyev bir gün önceki bozgunu gözlerinin önüne getirmek istercesine, ağır, düşünceli bir tavır takındı.

– Evet, görmesine gördüm. Yalnız, o başarısız durum içerisinde gözlerim hep sizi aradı. Alay komutanı vardı, siz yoktunuz.

General saygılı bir ataklıkla atıldı:

– Çok doğru söylüyorsunuz. Ben o sırada başka bir çarpışma bölgesindeydim.

– Nasıl, başka bir çarpışma bölgesinde mi?

Panteleyev önce generale, sonra generalin sığınağına giden hendeğe baktı; alayla güldü.

– Bugün de saldırı sırasında gene başka bir bölgede mi bulunacaksınız?

– Hayır, komiserim.

Tümen komutanı birden gömleğinin yenini sıyırdı:

– Ordu komutanı saat 9.30'da gelecekti, dedi iri saatine göz atarak. Birlikte gözetleme noktasına gidecektik.

– Ya! Ordu komutanı mı geliyor?

Ordu komutanının gelmesi Panteleyev için gerçekten beklenmedik bir haberdi.

– Evet, komiser yoldaş, on beş dakika önce telefonla bildirdi.

General, ordu komutanı gelince, bir gün önceki yenilginin çağrısız tanığıyla yüz yüze kalmaktan kurtulacağı için sevinçliydi.

– Demek, öyle, dedi Panteleyev. Bana bu konuda bir şey söylemedi, ama sonradan fikrini değiştirmiş olmalı.

Tümen komiseri o gün karşılaştıklarından beri tümen komutanına ilk kez soyadıyla hitap ederek;

– Beni dinleyin. Yoldaş Kudinov, dedi. Her şeye karşın Arbat Dili'nde(*) durumlar nasıl gidiyor? Genel çizgileriyle değil

---

(*) Azak denizinin batısında güneyden kuzeye doğru uzanan dar kara şeridi. (ÇN)

de somut örnekler vererek anlatın.

– Almanların geceleyin çıkartma yaptıklarını söylüyorlar.

– Tamam, ben de onu öğrenmek istiyorum işte...

Kudinov belli belirsiz omuzlarını silkti.

– Fakat aldığımız ilk bilgilere göre durum söylenenlere pek uymuyor. Gene de ben kesin sonucu bildirmeleri için emir verdim.

Panteleyev öfkeli, fakat zor işitilir bir sesle homurdandı:

– İlk bilgiler... kesin sonuç... Ne demek bunlar? Açıkça söyleyin, Arbat Dili'nde işler yolunda mı, değil mi?

General derin bir soluk aldı.

– Yolunda, komiser yoldaş.

Panteleyev ayağa kalktı, elini generale uzattı.

– İyi öyleyse. Ordu komutanını kendiniz karşılayın ve iyi savaşın.

– Siz nereye gidiyorsunuz?

– Ben mi? Şu Arbat Dili'ni gidip kendi gözlerimle bir görmek istiyorum. Bakalım, işler gerçekten yolunda mı!

Lopatin'in yeni yeni alışmaya başladığı kaba bir alayla söylemişti bunu. Tümen komutanının sözünü ettiği biçimde, işlerin iyi gittiğine zerrece inanmadığı okunuyordu bakışlarından.

– Andrey Semyonoviç,(*) hemen gitmeseniz de komutan gelene değin bir kahvaltı yapsaydınız? Çiftlikte her şeyi hazırladım.

General, konuğunu yemek odasına buyur eden bir ev sahibi tavrıyla, ellerini tepenin üzerinde ışıldayıp duran çiftliğe doğru uzatmıştı. Panteleyev'e kızgındı, üstelik gücenmişti, fakat bir gün önceki başarısızlığının izlerini silme isteği daha ağır bastığı

(*) Tümen komiserinin tam adı Andrey Semyonoviç Panteleyev'dir. Resmi hitaplarda da ad ve baba adı söylenir. (ÇN)

için öfkesini içinde saklıyordu.

Panteleyev:

– Hayır, benim hemen gitmem gerekiyor. Teşekkür ederim, dedi.

Kudinov'un karargâhından ayrıldıktan on beş dakika sonra esneyerek gerindi.

– Kahvaltı etsek iyi olacak. Siz bir şeyler yediniz mi?

Lopatin bu sorunun kendisine yöneltildiği düşüncesiyle yanıtlamaya hazırlanmıştı ki, soruya araç sürücüsü karşılık verdi:

– Birkaç lokma atıştırdım.

– Birkaç lokmayla yola çıkılmaz.

Panteleyev bu sefer Lopatin'e döndü:

– Ya siz?

– Vaktim olmadı.

– Velihov ile biz de kahvaltı yapmadık. Kudinovun önerisini geriye çevirmemin nedeni şuydu: General çiftliğe gitmemizi istedi, ama ne yapıp edip bizi gene bir hendeğe tıkmasından korktum.

Sürücüye döndü:

– Aracı şu tınazın yanına çekin. Bakın, uzakta bir tane var ya...

Bir dakika sonra araba kocaman bir ot tınazının gölgesinde durdu. Kırların üstünde bir Alman keşif uçağı ta yükseklerde dolanıp duruyordu. Arada bir bizimkilerin sağdan-soldan makinelilerle, piyade tüfekleriyle ateş ettikleri duyuluyordu uçağa doğru.

Velihov valizi açtı, kuru otların üstüne bir örtü yayarak, bunun üzerine domates, hıyar, ekmek, birkaç yumurta ve çay dolu bir termos koydu. Yiyecekleri yerli yerine dizdikten sonra kalkıp sürücünün yanına gitti. Simferopol'daki gibi, oradakilerin işitemeyecekleri bir sesle adamı paylamaya başladı. Neden ara-

cı başka türlü değil de öyle bırakmışmış. Hem yukardan görünmeyecek, hem de yola hemen çıkılabilecek biçimde çevirmeliymiş. Oysa hiç gereği yoktu Velihov'un istediği değişikliğin. Çünkü ot yığınının gölgesinde aracın havadan görünmesi olanaksızdı, yola çıkması ise hangi duruşla olursa olsun kolaydı.

Panteleyev valizden bir şişe kolonya çıkardı; ellerini önce kolonyaladı, sonra mendille sildi, Lopatin'in yanına oturdu. Bir yandan ekmeği kesip becerikli kalın parmaklarıyla yumurtaları soyuyor, bir yandan da emir subayı ile sürücüsünün ağız dalaşlarını dinliyordu.

Onuru incinen sürücü daha fazla dayanamamış, emir subayına karşı gelmişti.

Bu saygısızlığa parti komiserinin nasıl tepki göstereceğini merak eden Lopatin, Panteleyev'in yüzüne baktı.

Parti komiseri sonuncu yumurtayı soydu, kabukları bir gazete parçasına koyup kaldırdı.

– Hadi, kahvaltıya gelin, çocuklar, dedi sakin bir sesle.

Velihov yanımıza oturdu, burulan sürücü ise komiserin çağrısı kendisini ilgilendirmiyormuş gibi bir kenara çekildi.

– Siz de gelin! diye seslendi ona Panteleyev.

– Teşekkür ederim, yemek istemiyorum. Yiyemeyeceğim.

Panteleyev yaka düğmesini çözdü, bir ot demetinin üstüne rahatça oturdu.

– Neden yiyemeyecekmişsiniz? Yoksa benimle oturmak istemiyor musunuz?

Sürücü parmağıyla emir subayını gösterdi.

– Hayır, sizinle değil, onunla oturmak istemiyorum.

– Ama burada sofraya buyur eden o değil, benim. Yiyecekler benim olduğuna göre oturun, hadi.

Yaşlı adam emir subayına ters ters baktı, gelip Lopatin'in yanına çömeldi.

On beş dakika kadar sürdü kahvaltı. Zor seçilebilen keşif uçakları gökyüzünde birkaç yerde uğulduyor, bunların üstüne her yönden ateş yağıyordu. Uçaksavar mermileri patladıkça beyaz duman kümeleri beliriyordu dört bir yandan.

Panteleyev göğe baktıktan sonra Lopatin'e döndü:

– Batı cephesinde bulundunuz mu hiç?

– Haziran ile ağustos arasında oradaydım.

– Ben de eylülde ayrıldım. Buraya geleli bir hafta oluyor.

Yeniden havaya baktı.

– Batıda böyle şeylere artık aldırmazlar ama bizim buralarda uçağı görür görmez hendeğe giriyorlar. Alışma meselesi. İnsanlar her şeye alışıyorlar, birçokları da alışmaya fırsat bulamadan can veriyor. Feleğin kahpeliği. Velihov, örtüyü topla da gidelim.

Panteleyev'in "sen" diye konuştuğu tek kişiydi Velihov. O da yaşının küçüklüğünden olsa gerekti.

Ayağa kalktıklarında Panteleyev, Lopatin'e sordu:

– Size göre savaşta hangisi daha önemlidir; alışma mı, yoksa gözüpeklik mi?

O sırada Velihov ile sürücü aracın yanına gitmiştiler.

– Alışma, yanıtını verdi Lopatin düşünmeden.

Panteleyev başını salladı.

– Yanılıyor muyum yoksa?

– Ne yazık ki doğru. Birçok gözüpek insanın bu alışkanlığı kazanmadan ölmesi acınacak bir şey. Pekçok çarpışmada şuna tanık olmuşumdur: Savaş derin su gibidir, dalmadan yüzme öğrenilmez. Hey, hazır mısınız?

3

Arbat Dili'ne geçilecek yere ancak saat 11'de varabildiler. Sahil burada eğimliydi, körfezin sığ sularının yüzeyi serin eylül

rüzgârıyla kırış kırış olmuştu. Yedi kilometre ilerde Arbat Dili sarımsı, boz bir şerit halinde kurşun rengi suların üstünde uzanıyordu.

Geniçeskli balıkçılar, gürbüz, gürültücü delikanlılardı; dizlerine değin sıvadıkları pantolonlarıyla suya atlıyorlar, kayıklarını birbiri ardından kıyıya yanaştırıyorlardı. Bu kayıklarla bir piyade bölüğü taşınacaktı karşıki Arbat Dili'ne. Balıkçıları gören askerler durur mu? Onlar da paçalarını sıvadıkları gibi, potinleri ellerinde, suya dalıyorlardı. Kıyıda uzakça bir yerde başka bir birlik daha karşıya geçirilmeyi beklemekteydi.

Görünüşünden güneyli olduğu anlaşılan yaşlı, şişman bir albay yönetiyordu birliklerin kayıklarla taşınmasını. Albay araçtan tümen parti komiserinin indiğini görünce göbeğini içine çekti, birkaç adım ilerleyip, hazır olda durdu; nedenini Lopatin'in anlayamadığı biçimde heyecanlanarak, alay komutanı Baburov olduğunu söyledi. Emrindeki birliklerde herhangi bir olay yokmuş.

Panteleyev albayı dikkatle üzdü.

– Ne yapıyorsunuz burada?

Albay iki bölüğü Arbat Dili'ne geçirme işiyle uğraştığını, arkalarından kendisinin de oraya geçeceğini söyledi.

– Almanların dün akşam ya da geceleyin Arbat Dili'ne çıktıkları doğru mu?

Albay bölgedeki gerekli berkitmenin (tahkimatın) yapılıp savunmaya hazırlanıldığını, Almanların Arbat Dili'ne çıktığı haberinin asılsız olduğunu bildirdi.

– Öyleyse ne diye iki bölük daha çıkarıp ardından kendiniz gidiyorsunuz?

– Ben...

Alay komutanı kendinden emin başladığı tümceyi bitiremedi, kekelemeye başladı:

– Be-be-ben gidiyorum... çü-çünkü... orada güvenliğin sağ-

lanmasını istiyorum.

– Peki, güvenliğin sağlandığını söyleyen siz değil miydiniz?

– Evet, öyle ama daha sağlama bağlamak istiyorum.

Ona inanmadığını gösteren bir gülümseme belirdi Panteleyev'in yüzünde. Kendisine bir motorlu sandal vermelerini emretti. Arbat Dili'ne geçen bölükle birlikte o da gidecekti.

Motorlu sandaldan içeri adımını atarken Lopatin'e seslendi:

– Gidelim, bakalım, neler yapmışlar bu adamlar!..

Onlarla birlikte sandala binen albay, Lopatin'in yüzüne yarı şaşkın, yarı yaltaklanan bir bakışla baktı. Tümen parti komiserinin "Gidelim, bakalım, neler yapmışlar bu adamlar?" sözüyle ne demek istediğini anlayamamıştı.

Lopatin albaydan gözlerini kaçırdı. Bu şaşkın şaşkın bakan adam adına bir çeşit utanç duyuyordu.

Panteleyev, kimse onunla konuşmaya yanaşmıyormuş gibi bir tavır takınarak yol boyunca hiç ağzını açmadı. Bu tavrıyla, "Siz ne derseniz deyin, inanmayacağım söylediklerinize. Onun için ne size soru sormakla, ne de anlatacaklarınızı dinlemekle yitirecek vaktim yok. Kendim gider, her şeyi gözlerimle görür, sonra ne yapacağıma kendim karar veririm." diyordu sanki.

Motorun yanaştığı karşı sahil de öbürü gibi eğimliydi. Sıcak, kupkuru bir hava vardı; güneş değdiği yeri kavuruyordu. Hemen geçit yerinin yakınında, önceden taşınmış havancılar ile onların biraz ilerisinde yirmi kadar başka asker güneşlenmekteydi. Bu görüntü durumun gerçekten sakin olduğunu anlatıyordu Lopotin'e. Hele taşıma işini sivil balıkçıların yapması görünüşe daha sakin bir hava veriyordu. Emir altında olmamaktan dolayı bir rahatlıkları vardı adamların. Yeni gelen komutanların yanında pipolarını, sarma sigaralarını tüttürüyorlar; kayıktan kayağa neşeyle bağırarak, balık çorbasını hangi sahilde pişirmelerinin doğru olacağını tartışıyorlardı.

Onların, Almanlar üç gün önce Geniçesk'i ele geçirince, doğup büyüdükleri bu kenti, evlerini, çocuklarını bırakıp kayıklarıyla birlikte kaçtıklarını söylediklerinde, bu, Lopatin'e pek inandırıcı gelmedi.

Panteleyev karaya ayağını basar basmaz:

– Tabur karargâhınız nerede? Nasıl gideceğiz oraya? diye sordu Baburov'a.

– Hemen, beş dakika sonra araç gelecek, yoldaş komiser.

Adamın duruşuna bakılırsa, kayıktan iner inmez araç bulamayan tümen komiserinin acı sözler söylemesini bekliyor gibiydi. Oysa Panteleyev sesini çıkarmadı, "peki" anlamına başını sallamakla yetindi.

Beş-on adım ilerlediklerinde küçük rütbeli subaylardan birini yanına çağırdı Albay Baburov. Aracı zamanında yetiştirememekten dolayı suçlu olmalı ki, fazla gürültü çıkarmadan bir güzel payladı onu. Lopatin albayın uzamış kır sakalının örttüğü kırmızı, sarkık yananklarının öfkeden titrediğini gördü.

Panteleyev'in suratı bir karış asıktı; gene kimseyle konuşmaksızın, sahilde beş adım ileri, beş adım geri gidip geldi. Almanların Arbat Dili'ne hangi noktadan sızdıklarını anlamak için Lopatin çantasından bir harita çıkardı. Haritada iki yanı mavi sularla çevrili Sivaş körfezini Azak Denizi'nden ayıran, upuzun, fakat dar bir şerit görülüyordu. Şeridin ucu güneyde, haritanın kenarında Kerç Yarımadası'na doğru uzanıyordu; kuzeyde ise incecik görünen bir boğaz, Arbat Dili ile Almanların eline geçen Geniçesk kentini birbirinden ayırmaktaydı. Lopatin'in bu kentten, şimdi havaya uçurulduğu söylenen köprüden ve kıyısında durmakta oldukları Arbat Dili'nden son kez geçeli topu topu bir ay olmuştu.

Haritaya göre üzerinde bulundukları nokta ile Arbat Dili'nin kuzey ucu arasında 15 kilometrelik bir uzaklık vardı. Lopatin,

"Fazla bir şey yok, ama dilin sonuna dek güvenlik içinde gidilebileceğini sanmıyorum." diye düşündü. Geniçesk, bir tepenin üstüne kurulmuştu. Bir ay önce oradan geçerken dili yüksekten seyrettiğini anımsadı Lopatin. Denizin ortasında dümdüz uzanan geniş, bozumsu - sarı bir asfalta benzetmişti o zaman bu toprak şeridini. Şimdi Geniçesk'e yuvalanan Almanlar, dilde olup bitenleri ta derinliklerine değin gözetleyebiliyorlardı herhalde.

Lopatin, yönetmenin telefonda gülerek, Panteleyev için: "Onun yanında gözünü dört aç; kendini de başkalarını da tahtalı köye yollamaktan çekinmez bu herif." dediğini anımsadı. Hele Almanların Geniçesk'ten Arbat Dili'ni bir baştan öbür başa gözetim altında tuttuklarını düşününce tüyleri diken diken oldu. Şöyle bütün gücüyle gerilip derin derin soluk alarak, içine çöreklenen şu ürpertici, pis duyguyu dışarı atmayı öyle isterdi ki! Evet, biliyordu, bu duygu onu arada bir yoklayan korkudan başkası değildi. Böyle anlarda herkesin korkusunu yüzünden okuduğunu sanırdı. Gene aynı kaygıyla dönüp Panteleyev'e baktı.

Oysa Panteleyev sahilde öfkeli gidiş gelişlerini sürdürüyordu o sırada.

Sert bir fren gıcırtısıyla birlikte "Hey!" diye bağıran ince bir kadın sesi Lopatin'i kendine getirdi. Aynı anda bir buçuk tonluk bir kamyon durdu önlerinde. Kamyonun direksiyonunda açık sarı saçlı, soluk mavi entarili, beyaz başörtüsü toz içinde kalmış, genç bir kız oturuyordu. Kızın fıldır fıldır dönen mavi gözleri, ancak kızıl saçlı oğlan çocuklarında görülebilecek cinsten iri çilleri camın arkasından dikkat çekiyordu.

Genç kız arabanın basamağından aşağıya atlarken neşeli bir sesle, Lopatin'e;

– Komutanım! diye bağırdı. Sizin yüzünüzden motorum durdu. Acımasam ezip geçecektim.

Lopatin'in önünden yürürken beyaz dişlerini göstere göstere

güldü, oğlan çocuklarına yaraşan bir el hareketiyle başörtüsünü ensesine itti, elindeki motor çevirme kolunu aracın önüne usta-ca sokup birkaç kez döndürdü. Lopatin kızın zayıf kürek kemiklerinin mavi basma entarisinin altından kalkıp kalkıp indiğini görüyordu.

Araç hemen çalışmadı. Lopatin kızın yanına yaklaştı.

– Verin de şunu ben çevireyim.

– Sizden gençler dururken olmaz.

Kız bunları söylerken yüzü Lopatin'e dönüktü. Lopatin yakından bakınca bu çocuksu yüzün gerçekten çillerle kaplı olduğunu gördü. Kırkını çoktan geçmiş biri olarak bu kıza yaşlı görünmesinin şaşılacak bir yanı olmadığını anladığı için kıza ikinci kez yardım önermekten caydı.

Genç kız eğildi, çevirme koluna bir daha yapıştı.

Motor çalışmamaya yeminliydi sanki. Derken tıknaz bir asker atıldı oradan:

– Ver şunu bana!

– Geç kaldın, hemşerim!

Genç kız askeri nerdeyse azarladıktan sonra, kırk yıllık sürücüymüş gibi bacaklarını iki yana açtı, hiç ara vermeden kolu birkaç kez döndürdü. Kürek kemikleri entarisinin altından inip inip kalkıyordu. sonunda motor gürültüyle çalışmaya başladı.

O sırada Panteleyev yanlarına geldi.

– Bizi siz mi götüreceksiniz?

– Evet, komutan yoldaş. Binin, hadi.

Pantaleyev kıza yan gözle baktı, arkasında duran Baburov'a döndü.

– Elinizde bu kızdan başka asker yok muydu?

Genç kız atıldı hemen:

– İşte ben de askerim ya!

– Ya! Nasıl askermişsin sen?

– Basbayağı, arabamla birlikte beni de askere aldılar. İki gündür görev yapıyorum.

"Askere aldılar", "görev yapıyorum" sözlerinden genç kızın orduda bulunmaktan çok hoşlandığı belliydi. Rütbe işaretlerinden anlamadığı halde Panteleyev'in, oradakilerin amiri olduğunu sezerek;

– Yalnız, üniforma vermiyorlar bana, dedi. Bir de siz söyleseniz! Tüfeğimle bir çift çizmem var. Kaput istedim, vermediler.

Bunu söylerken ayaklarına bol gelen muşamba çizmeleri ile çıplak dizini gösterdi. Kaputu olsa dizleri görülmezdi herhalde.

– Peki, dedi Panteleyev. Bir çaresine bakarız. Tüfekle ateş etmesini biliyor musun?

– Hepsini biliyorum.

Genç kız direksiyon başına geçti; Panteleyev öne, onun yanına oturdu. Derin derin soluyan şişman Baburov'un peşinden Velihov ile Lopatin de arkaya bindiler. Araba tümseklerden sıçraya sıçraya gitmeye başladı.

Arbat Dili'nde çıt yoktu. Yoldan gelen geçen olmadığı için çevrede işitilen tek ses külüstür arabanın homurtusuydu. Sol yanda, geçtikleri birkaç kerpiç evden sonra gene tümsekli, çorak kırlar başladı. Sağda, Azak Denizi'nin kıyılarında tuz yığınları yükseliyordu. Lopatin ağustos ayındaki gezisi sırasında bunları gördüğünü anımsadı. Arbat Dili boyunca pekçok tuzla vardı.

Arka köşede oturan Baburov'un suratından düşen bin parça olurdu. Aracın, civataları gevşemiş kasa kapakları zangır zangır titriyor; başını çarpmaktan korkan Baburov, araba çukurlara girip çıktıkça yüzünü ekşiterek kasanın yanına tutunuyordu.

Beş-altı kilometre kadar yol almışlardı ki, Baburov birden ayağa fırladı, sendeleye sendeleye öne yürüdü, arabanın damına vurmaya başladı. Az sonra durdu araç.

Panteleyev başını pencereden uzatarak sordu:

– Ne var, ne oluyor?

– Tabur karargâhına geldik.

Tam yolun kıyısında, küçük bir tepenin eteğinde sığınaklar kazılmış, boy hendekleri açılmıştı.

Araçtan aşağıya inen Panteleyev haritasını çıkardı. Birden yüzü sararak kara gözleri büzüldü, bakışları sertleşti. Parmağını haritaya dürttü öfkeyle.

– Demek, tabur karargâhınız burası, ha!

– Evet, komiser yoldaş!

Eli şapkasının siperinde duran Baburov şaşkınlıktan elini indirmeyi bile unutmuştu.

– İleri hatta kadar kaç kilometre var buradan? Bilmiyor musunuz? Ölçmediniz mi? Öyleyse ben sizin için ölçüvereyim...

Parmaklarını pergel gibi açıp haritanın üstüne oturttu.

– Tam dokuz kilometre var ileri bölüğünüze! Tabur komutanı nerede?

Koşar adımlarla yaklaşan bir üsteğmene döndü:

– Tabur komutanı siz misiniz?

– Hayır, ben harekât subayıyım.

– Peki, tabur komutanınız nerede?

– İleri hatlarda, komiser yoldaş.

– İleri hatlarda nerede? Çağırın onu telefona da konuşayım.

Tabur komutanıyla aralarında telefon bağlantısı olmadığını söylediler.

– Nasıl olmaz? Hat mı döşemediniz, yoksa sonradan mı koptu?

Baburov ile üsteğmen birbirlerinin sözünü keserek bağlantının ta geceden kesildiğini bildirdiler.

– Tabur komutanı ne zaman gitti oraya?

– Dün akşam.

– Demek, o zamandan beri bağlantınız yok?

Üsteğmenin dili dolaşmaya başladı.

– Evet, yani hayır, komiserim...

Sonunda tabur komutanının bir gün önce akşamleyin gittiği, bir daha da dönmediği anlaşıldı. Durumu rapor etmekten korkmuşlardı.

– Peki, nerede kaldı bu adam?

Üsteğmenin açıklamalarına göre tabur komutanı akşamleyin ilerdeki bölüğe gitmişti. Bölük dilin ucunda, Geniçesk'in tam karşısındaki siperlerdeydi. Oraya gitmesinin nedeni ise karanlık basarken duyduğu silâh sesleriydi. Sonradan anlaşıldığı üzere, dile çıkartma yaptığı söylenen Almanlar açmışlardı ateşi. Bölüğün işlerinin ters gittiği de söylentiler arasındaydı.

– Kim söylüyor bunları? Size böyle bir rapor veren oldu mu? çağırın, gelsin o adam!

Fakat ne rapor veren biri vardı ortada, ne de böyle birini tanıyan.

– Peki, bölüğün durumu nedir şimdi?

Üsteğmen şaşkın şaşkın omuz silkmekle yetindi. Tabur komutanı ona yerinde kalmasını söylemişti; o da tabur karargâhından hiç ayrılmadan, komutanının vereceği yeni emirleri beklemişti. Ev sahipleri evi bırakıp gittikleri sırada bir yere ayrılmamasını tembihledikleri ev bekçisine benziyordu üsteğmen.

Panteleyev derin derin içini çekerek Baburov'a baktı. Durumu anlamıştı. Sorun, ne ortadan yok olan tabur komutanında, ne de tabur harekât subayının saçma davranışındaydı. General Kudinov'un tümeninde baştan sona bir düzensizlik vardı. Kudinov'un Salkovo istasyonu yakınında katıldığı çarpışmada ve her yerde, birtakım aksaklıklar sürüp gitmekteydi.

Tümen komiseri, bet beniz atmış bir halde, gene de öfkesini yenerek üsteğmene döndü:

– Peki, hiç olmazsa şunu söyleyin: Tabur komuta yeri olarak niçin burasını seçtiniz? İleri hat size dokuz kilometre uzaklıkta bulunurken bu yeri kim akıl etti?

Üsteğmen Baburov'un yüzüne baktıktan sonra yeri alay komutanıyla birlikte seçtiklerini söyledi.

Panteleyev bu sefer Baburov'a döndü:

– Niçin başka bir yer değil de burası?

Beriki kekelemeye başladı. İleri hatta en yakın tepe olduğu, ayrıca çevreyi rahatça görebildikleri için orasını seçmişlerdi.

– Hay, senin tepenin...

Bu sözler Panteleyev'in dudaklarından en ağır sövgü gibi çıktı.

– Peki, kıyı savunma bataryanız nerede?

Kıyı savunma bataryasının dört kilometre ilerde, tabur karargâhıyla ileri hat arasında bulunduğu anlaşıldı.

– Şunların yediği naneye bakın!...

Panteleyev başını üsteğmene çevirdi.

– Şimdi ileri hatta gidiyorum, geri döndüğümde tabur komuta yerinizi hâlâ burada görürsem, sizi şurada, şu tepenin üzerinde kurşuna dizerim. Anladınız mı?

Bu sözlerden sonra yeniden Baburov'a döndü:

– Size gelince, albayım ("Albayım" sözcüğü zehir gibi çıktı ağzından.) dün akşam, geçtiğimiz gece ve bu sabah burada neler olduğunu; durumu şu zamana değin neden bize haber vermediğinizi söyler misiniz? Daha önce gelip kendi gözlerinizle gördünüz mü herşeyi?

Baburov buraya ancak şimdi, onlarla birlikte geldiğini söyledi.

– Peki, ilerdeki bölüğünüze gittiniz mi?

Baburov tümen komiseriyle sahilde karşılaştıkları sırada kendisinin de bölüğe gitmeye hazırlandığını bildirdi. Durumu haber vermeyişlerine gelince, aksaklıkları kendi olanaklarıyla

düzeltmek istemişlerdi.

– Ne düzeltmesi? Neyi düzeltecektiniz? Daha gidip durumu görmek zahmetine bile katlanmamışsınız! Almanların orada olup olmadıklarını, bölüğün sağ kalıp kalmadığını dahi bilmiyorsunuz. Ondan sonra da kalkmış, aksaklıkları düzelteceğinizi söylüyorsunuz...

Bu öfkeli çıkış karşısında Albay Baburov gene de onurunu sağlam kalan bölümüyle toparlandı; yüsek sesle, hattâ biraz da tumturaklı bir dille, düşmanın Kırım topraklarına girmemesi emredildiğine göre kanının son damlasına değin döğüşeceğini ve onları oradan söküp atacağını söyledi.

Panteleyev, Baburov'u gözleriyle şöyle bir tarttı. Albayın son sözleri öfkesini taşırarak nefrete dönüştürmekten başka bir işe yaramamıştı.

– Peki sizinle sonra görüşürüz. Şimdi benimle gelin, dedi sakin bir sesle.

Üsteğmene döndü:

– Birkaç er verin bana. Arabanın kasasına binip benimle birlikte gelsinler.

Üsteğmen emri yerine getirmek için koşarken Panteleyev aracın ön bölümüne oturdu, kapısını kapattı.

– Gidebilir miyiz? diye sordu sürücü kız.

– İnin de arkaya bir bakın. Herkes bindiyse gidebiliriz.

Genç kız arabadan çıktı. Panteleyev başını geriye çevirip onun uzaklaştığını görünce rahat bir soluk aldı. Kısa bir süre de olsa yalnız başına kaldığı için kıvançlıydı.

Hayır, gözlerinin önünde geçen bunca olay deneyimsizlik sonucu olamazdı. Savaştaki deneyimsizliklerinden, cezasını kanla ödeyerek kurtulacaklardı elbet. Topu topu bir ay öne kurulmuş bir tümende acemiliklerin yapılmasında anlaşılmayacak bir şey yoktu. Sonra bütün suç General Kudinov'da da değildi. Daha ol-

madı, Kudinov görevden alınır; yerine daha beceriklisi, daha yüreklisi gelirdi. İş bununla bitse felaket yarı yarıya önlenmiş demekti; ama asıl felaket ne Kudinov'da, ne ablak suratlı, şaşkın bakışlı Baburov'da, ne de tabur harekât subayı üsteğmendeydi. (Kimbilir bu üsteğmen savaşta belki de en büyük kahramanlığı gösterecekti.) O gün medeni cesaret denen şeyin kimsede olmamasından ileri geliyordu bütün felaket. İşte bunu bağışlayamıyordu Panteleyev. İşlerin kendiliğinden yola gireceğine güvenen tabur harekât subayı gerçeklerin hepsini Baburov'a duyurmamış, bazı şeylerin kendisine bildirilmediğinden kuşkulanan Baburov ise işi fazla kurcalamaktan çekinmişti. Çünkü böylesi, ona, tümene daha sonra kesin bilgiler verme olanağı sağlıyordu. Yukardan zılgıt yiyene değin durumu nasıl olsa düzeltirdi. Kudinov'a gelince, Salkovo olayı yüzünden bir gün önce işittiği azarı yeterli bularak Arbat Dili'nde olup bitenleri ordu komutanlığına önemsiz şeyler olarak aktarmıştı. O da işlerin sonunda düzeleceğine inanıyordu. Başlarına bir felaket gelse bile, durumu yarım yamalak da olsa bildirdiği için paçasını kurtarma şansı vardı.

Böylece yalan yalan üstüne eklenince içinden çıkılamayacak bir durum doğmuş; Panteleyev'in subaylık deneyimiyle sezdiğine göre, dokuz kilometre uzaktaki bir bölüğün felaketine yol açılmıştı. Oysa bir akşam öncesinden beri her şey başka türlü yapılsaydı bölük belki de kurtarılabilirdi.

Fin savaşında ilk olarak farkına vardığı bu kahrolası gevşeklik salgını nereden çıkmıştı böyle? Uğruna bütün ömrünü harcadığı, canından çok sevdiği Kızılordu'nun, İşçi - Köylü Ordusu'nun şanına yakışmayan bu adamlar nereden türemişti? Yenilgiden çok yenilginin sözünü etmekten korkan, kayıp vermekten çok kayıp vermenin sorumluluğundan çekinen, hastalıklarını ancak savaşın iyileştirebileceği ya da foyaları ancak savaşta meydana çıkacak bu insanlar kimlerdi?

Sürücü kız arabaya binerek kapıyı kapattı. Öbür pencereye yalaşan Baburov ise kapalı camın arkasından:

– Gidebilir miyiz, komiser yoldaş? diye seslendi.

Panteleyev adama öfkeli bir bakış fırlatı. Bir insan gerçeği bildirmekten korkmanın cezasını kendi yaşamıyla ödeyecekse salağın biri olduğu için zaten onun üzerinde durmaya değmezdi. Ama bunun cezasını başkaları çekecekse, işte o zaman... Panteleyev öfkeyle dişlerini gıcırdattı, Baburov'dan yüzünü çevirerek kızın omuzuna usulca dokundu.

– Yürüyün!

4

Aracın kasasında ayakta gidiyordu Lopatin. Sürücü yerinin damına göğsünü dayamış, önüne açtığı Kırım haritasını rüzgâr uçurmasın diye dirsekleriyle tutarak, bulundukları yeri çıkarmaya çalışıyordu. Araç on dakika sonra, haritada "Geniçesk Tepesi" olarak gösterilen küçük, boşaltılmış bir köyün önünden geçti. Buradan Geniçesk kenti görünüyordu. İleriye doğru uzayıp giden dar hatlı demiryolunun yanında, iki kilometre kadar uzaklıkta bir koyuluk vardı. "Burası alay komutanının sözünü ettiği kıyı bataryası olsa gerek" diye düşündü Lopatin. Daha ilerde ise, tozlu yeşillikler arasında, birtakım evlerin damları göze çarpıyordu. Lopatin haritada "İzci Kampı" adını okudu. İzci Kampı'nın ötesinde ağaçlarla çevrilmiş tek bir ev vardı; bu evden ileriye doğru, bir tepenin üzerine kurulmuş Geniçesk'e değin uzanan Arbat Dili'nin bozumsu - sarı kumlarından başka bir şey gözükmüyordu.

"Geniçesk Tepesi"nden aşağı hızla inen araç demiryolu setti boyunca bir süre gittikten sonra öyle sert fren yaptı ki, Lopatin, gözlüğü gözünden fırlayıp kamyonun kasasına düşerken parça-

lanmadan yakaladı onu.

Lopatin, gözlüğü güçlükle yakalayıp yeniden gözüne taktıktan sonra haritayı da katlayarak çantaya koyduğu sırada, arabadan inen Panteleyev çevik adımlarla demiryolu settine tırmanmıştı. Orada, gözlerine bir elini güneşten siper ederek ileriyi gözetliyordu. Panteleyev'in peşinden kendisi de demiryolu settine çıkan Lopatin, komiserin bir dakikadır sessizce seyrettiği, alışılmamış bir görüntüyle karşılaştı. İndikleri araçtan fazla uzak olmayan bir piyade bölüğü saldırı düzeninde ileriye doğru yürüyordu. Bölük, demiryolunun iki yanında, bir kilometrelik bir cepheye yayılmıştı. Yakın düşman saldırıya geçtiği sırada bir bölük nasıl yayılması gerekiyorsa bütün kurallara uygun bir dağılış düzenindeydi. Takım ve manga komutanları yerlerini almışlardı, erler yanlarında makineli tüfeklerini de taşıyarak sıçrama hareketleriyle yürüyorlardı. Bu durumu görenler bölüğün, az sonra burun buruna gelecekleri düşmanın yoğun ateşi altında ilerlediğini sanırdı. Oysa tam bir sessizlik hüküm sürüyordu Arbat Dili'nde. Dilin ucuna değin beş kilometrelik bir toprak uzanıyordu. Bir kilometre ilerde kıyı topçu mevzileri, bunun biraz ilerisinde ise tanklara karşı konulmuş dizi dizi dikenli tel, kazık engelleri ve hendekler vardı.

Panteleyev bölüğü durdurması, bölük komutanını da geriye çağırması için emir subayını oraya gönderdi. Sonra şapkasını çıkardı, usturayla kazınmış başını mendiliyle silmeye başladı.

Panteleyev terini silince mendili cebine soktu, başını yan çevirip omuzunun üzerinden Lopatin'e baktı.

– Buna ne dersiniz? Oyun mu oynuyorlar bu askerler?

Lopatin omuz silkerek yanıt vermek üzereydi ki, çiçeği burnunda bir teğmen koşa koşa Panteleyev'in yanına gelip, tekmil vermeye başladı. Bölük komutanının sözünü yarıda böldü Panteleyev:

– Teğmenim, bölüğünüzle orada ne yapıyordunuz? Düşmana karşı saldırıya mı kalktınız!?

– Evet, komiserim. Almanlar var orada.

Böyle derken teğmen ilerde bir yeri gösteriyordu.

– Neresi bu "ora" dediğiniz yer?

O ana değin bilgisinin doğruluğundan zerrece kuşkulanmayan teğmen birden duraksadı; kendine güveni sarsılmış bir biçimde, kıyı bataryasının bulunduğu yeri parmağıyla bir daha gösterdi.

Panteleyev hiç sinirlemedi, sınıfta ders veren bir öğretmen sabrıyla;

– Almanlar orada değil, dedi. Gösterdiğiniz yerde bizim kıyı topçumuz var. Almanlar şurada!... (Geniçesk yönüne uzattı parmağını.) Beş kilometre ötede bulunduklarını sanıyorum. Belki daha da yakındırlar. Durum bu olduğuna göre bunca yolu sıçraya sıçraya nasıl geçeceksiniz? Düşmanla karşı karşıya gelip süngüye davranmak zorunda kaldığınızda adım atacak gücü nerden bulacaksınız? Bunu düşündünüz mü hiç?

Teğmene bölüğünü hücum hattına yayıp yürümesi emredilmişti. Almanların uzaklığının beş kilometre mi, yoksa bir kilometre mi olduğunu bile söylememişlerdi çocukcağıza. Bildiği tek şey, ilerde kendi kuvvetlerinin bulunmadığıydı.

Panteleyev içini çekmekle yetindi. Ataklığı gözden kaçmayan, okulu yeni bitirmiş toy bir teğmene ne diyebilirdi ki! Kaldı ki, amirinden çekinmeden, bölüğüne verdiği emrin gerekçelerini açık açık söylemesi övülecek bir davranıştı. Kim bilir, belki de bu teğmen bölüğünü bir saat sonra düşman hatlarına götürüp verilen emrin gereğini kahramanca yerine getirecekti. Hem de şimdiki gibi eğitim havasında değil, gerçek mermilerin başlarına yağdığı bir sırada... Böyle düşününce Panteleyev'in yüreğinde babalık duyguları kabardı. Şu toy delikanlı gibi piyade oku-

lunu yeni bitirmiş olan oğlu da, korkaklığı ya da akılsızlığından değil, fakat Kudinov ya da Baburov türünden komutanlar ve kendi deneyimsizliği yüzünden aynı yanılgıya düşebilirdi.

– Baburov! diyerek geriye döndü Panteleyev.

Suçsuzluğuna inandığı teğmeni değil, alay komutanını haşlamaya karar vermişti. Geriye dönerken Baburov'un arkasında durduğundan emindi, hatta onun varlığını bedeniyle hissediyordu. Fakat alay komutanı yoktu orada.

– Nerede Albay Baburov? diye sordu alçak sesle.

Herkes şaşırmıştı, kimseden ses çıkmıyordu. Bunun üzerine Panteleyev öfkeyle bağırdı:

– Nerede Baburov?!

Pembe yüzü kıpkırmızı kesilen Velihov, gözleri faltaşı gibi açılarak, araçtan indiklerinde Albay Baburov'un yanlarında bulunmadığını söyledi. Anlaşılan, albay son kez durdukları yerde, tabur karargâhında kalmıştı.

– Komiser yoldaş, emrederseniz arabayla alıp geleyim albayımı. On beş dakika sürmez.

Panteleyev emir subayının önerisini düşünmeden geri çevirdi:

– Allah belasını versin albayının! Hadi, gidiyoruz! Onsuz da yaparız işimizi.

Komiserin yüzünün sararmasından, Lopatin, albayın işinin bitik olduğunu anladı.

O sırada birdenbire çıkıp gelen üç büyük askeri araca bölüğün büyük bir bölümünü makineli tüfekleriyle birlikte bindirmelerini emretti Panteleyev. Kendi bindiği aracın biraz gerisinde duran bu araçların birdenbire ortaya çıkışlarına hiç şaşırmamıştı. Komutanlar, ileri hatlara gittiklerinde çevrelerini birtakım çağrısız koruyucuların kuşattığını deneyimlerine dayanarak bilirdi.

Araçlardan birinin önüne ordu siyasal işler şubesinden iki genç subay binmişti. İkincisinde nereden çıktığı belirsiz alay parti komiseri vardı. Panteleyev üçüncü araçta kimin oturduğuyla hiç ilgilenmedi. Bu beklenmedik değişiklikten pek hoşlanan erler bağıra çağıra doluşuyorlardı araçların içine.

– Kamyonları görebildiğiniz son evlere, son bahçelere değin götürün. Orada onları açık alana bırakacaksınız. Anlaşıldı mı, an-la-şıl-dı-mı?

– Anlaşıldı, komiserim.

– ... Adamlarınızı iyice yayacaksınız ilerlerken. Yalnız yaymadan yaymaya fark vardır; ateş açılmadığı zaman başka, ateş açıldığı zaman başka... Bunu da anladınız mı?

– Anladım, komiserim.

– Araçlara sığmayıp artan erleri takım komutanlarınızdan birinin emrine verin, demiryolu setti boyunca, hızlı adımlarla, görülebilen son evlere değin yürüsünler.

Askerlerinin yanına koşar adımlarla sevinerek giden teğmeni gözleriyle bir süre izledikten sonra, Panteleyev, yanında konuşmadan duran alay komiserine öfkeli bir yüzle döndü; döner dönmez de niyetinden caydı. Alay komiseri, Albay Baburov gibi korkup kaçmamış, kendisi için elverişsiz olan böyle bir zamanda bile amirinin karşısına çıkmaktan çekinmemişti. Bir süre sonra çetin bir çarpışmanın olacağı belliydi; akşama değin Baburov'un, alay parti komiserinin, eğer sağ kaldıysa tabur komutanının, bölüğüyle birlikte araçlara yerleşmekte olan teğmenin ve daha nice insanın gerçek değeri ortaya çıkacaktı. Panteleyev alay komiserine;

– Binin arabaya, hep birlikte gidiyoruz, dedi.

Konvoy hareket etti. Bir kilometre ilerde, kıyı bataryası mevzilerine varınca durdular. Demiryolu settinin iki yanında, elli metre arayla dizilmiş koruganlar içinde ağır kıyı topları vardı.

Lopatin topların başında bulunan deniz erlerini başlarındaki siyah keplerinden, aracın arkasında gelirken, ta uzaktan tanımıştı.

Batarya komutanı olması gereken bir deniz topçu teğmeni yolun kıyısında duran araca doğru yürüdü. Pencereden başını uzatıp konuşmaktan hoşlanmadığı için Panteleyev aşağıya inmişti.

Pantolonunun paça kıvrımları yolun tozundan bembeyaz görünen teğmen uzun boylu, sırım gibi bir delikanlıydı. Pamuklu kumaştan tertemiz mavi ceketinin göğsüne, barış zamanında aldığı pırıl pırıl bir "keskin nişancı" rozeti takmıştı. Teğmenin sivri bir yüzü, uzun burnu, ağarmış kirpikleri ve kırpış kırpış eden miyop gözleri vardı.

Teğmen araca iyece yaklaşınca tekmil vermeye başladı:

– Dü-dün sa-saat yi-yi-yirmi on be-be-beşte...

– Doğuştan mı kekemesiniz, teğmenim, yoksa Almanlardan korktuğunuz için mi tekleyip duruyorsunuz? Bugün karşıma kim çıktıysa kekeleyip kem küm ediyor.

Panteleyev'in kendisinin bile beklemediği bu çıkışında sabahtan beri üst üste biriken öfkesinin büyük payı vardı.

Batarya komutanının yüzü ağardı, kekemeliği daha da arttı.

– Do-do-do doğuştan ke-ke-ke-kekemeyim. Fa-fa- fakat a-a-anlamıyorum, ko-ko-komiserim, ne ce-ce-cesaretle be-be-beni ke-ke-ke...

Panteleyev birden yumuşadı.

– Peki, peki, peki, şaka yaptım. Özür dilerim. Bugün karşılaştığım herkesin, bir şey bilmediği için, kem küm etmesinden bıktım da ondan. Oysa sizin hiçbir suçunuz yok. Hadi, söyleyeceğinizi söyleyin.

Kırgınlığı geçen teğmen kekemeliği gittikçe azalarak durumu anlattı. Mevzilere girdikleri dört günden beri ona tek emir veren çıkmamış; kendisi alay komutanına topçu desteği sağla-

mak için başvurduğunda, "Bekle, bakalım" yanıtını almış. Ama geçen akşam havanın kararmasıyla birlikte önce bir noktada başlayan otomatik tüfek, makineli ve topçu atışları sonra başka yerlere de sıçrayarak iki saat kadar karman çorman sürüp gitmiş. Teğmen gecenin karanlığında kendi kuvvetlerimizi topa tutmaktan çekindiği için nereye ateş edeceğini bilemiyormuş, çünkü üst ya da alt piyade birlik komutanlarından hiçbiri haberci göndermemiş kendisine. Bunun üzerine geceleyin bataryanın çevresine siper kazdırmış; ne olur, ne olmaz diye buraya askerlerden bir bölümünü yerleştirerek, yanlarına tüfek ve el bombası vermiş. Gün ışırken Almanların "İzci Kampı"ndan çıkarak kendi bataryasına doğru yürüdüğünü görmesin mi birdenbire! O zaman topları ateşe hazırlama emri vermekten başka çıkar yol kalmadığını görerek ateş açmış düşmana. Ortalık iyice ağarmadığından görüş yetersizmiş, ama onlar Alman birliklerini, yolu, "İzci Kampı"nı, kampın ötekindeki yolu yoğun bir topçu ateşine tutmuşlar. Hava iyice ağardığında ne Almanlar kalmış ortada, ne de "İzci Kampı"nda herhangi bir kıpırdanma.

Deniz teğmeni tekmili bitirdiğinde Panteleyev alay komiserine döndü, sitem edercesine;

– Hele şükür, olanları dili sürçmeden anlatan biri çıkabildi aranızdan! dedi. Utanılacak bu durum. Tam on altı saattir alayda neler döndüğünü, ileri bölüğün sağ kalıp kalmadığını bilen tek insan yok. Demek oluyor ki, alayın topu topu dokuz bölüğünden her gün biri gitse, dokuz gün sonra karargâhtaki subaylarınızla baş başa kalacaksınız.

Tümen komiserinin içi kan ağlıyordu. İleri bölükle ilgili kaygılarını dışa vurmamakla birlikte, bölüğün başına bir felaket geldiğini adı gibi biliyordu.

Deniz teğmeni kekeleyerek;

– A-a-arzetmeyi u-u-unuttum, komiserim, dedikten sonra Al-

manların geceki etkinlikleriyle ilgili düşüncelerini açıkladı.

Teğmene göre Almanlar geceleyin dilin ucuna topçularını çıkarmışlardı. Çünkü kendileri düşmana ateş açtıkları sırada, onlardan da üzerlerine yakın mesafeden atılmış birkaç küçük çaplı mermi düşmüştü.

Panteleyev acı acı gülümsedi.

– Topçularını mı çıkardılar? Yok canım.

Alay komiserine döndü:

– İleri hatta sizin topunuz var mıydı?

Panteleyev'in baştan beri ilk kez doğrudan doğruya hitap ettiği alay komiseri birden canlandı, neşeli bir sesle;

– Evet, iki tanksavar topumuz vardı, dedi.

– Hı-hı... İşte Almanların kullandığı toplar sizin bu tanksavar toplarınızdı. Aptal mı sanıyorsunuz onları? Sizinkiler dururken ne diye kendi toplarını taşısınlar?

Panteleyev'in sesinde, görüp işittiklerinden büyük bir üzüntüye kapılan bir adamın acımasız alayı vardı.

Tümen komiseri deniz teğmeninin elini sıktı, aracına bindi; ilerde gözüken "İzci Kampı"na doğru hareket ettiler. Askerlerle dolu üç kamyon da arkadan tozu dumana katarak geliyordu.

Yolda Panteleyev başını pencereden uzatarak geriye seslendi:

– Hey, Velihov! Aşağıya in de arkadan gelenlere aralıklı gitmelerini söyle. Hiç belli olmaz, herifler Geniçesk'ten top ateşine tutarlar bizi!

Velihov aracın kasasından aşağıya atladıktan beş dakika sonra Panteleyev'in aracı "İzci Kampı"na vardı. Burası eskisi gibi sessizdi. Önce tümen komiseri, arkasından ötekiler indiler. "Geceleyin Almanların bulunduğu yer burası, ha?" diye düşündü Lopatin. Topçu mevzilerinden bakıldığında sapasağlam görünüyordu evler; yalnız birinin çatısı garip bir biçimde yana yatmış-

tı, o kadar. Oysa yakından bakınca yıkım görmüş bir durumu vardı evlerin. Sıvalar delik delik olmuş, kapılar, pencereler uçurulmuş, bazı duvarlar yıkılmıştı.

– Ha şöyle! Ha şöyle! dedi Panteleyev, Almanların gelip gelmediklerini anlayalım, canım! Sabahtan beri yalan dinlemekten başımız ağrıdı, sonra da acısını namuslu insanlardan çıkarmaya kalktık. (Lapotin'e döndü.) Batarya komutanı güvenilir çocukmuş, doğrusu. Bana, "Anlamıyorum, komiserim, ne hakla baba-ba-bana..." diye dikleşmez mi! Kekeleme falan ama sağlam delikanlı, haksız yere gücendirilmeyi hiç istemiyor.

O önde, Lopatin arkada yürüdüler.

Yolun kıyısındaki hendeğe üç tane üç tekerli Alman motosikleti yuvarlanmıştı. Paramparça olmuş motosikletlerin çevresinde tanınmayacak durumda cesetler vardı.

– Aferin, delikanlı, yalan söylememiş. Almanlar ölümle burun buruna gelince kurtuluşu kaçmakta bulmuşlar.

"İzci Kampı" evlerinin yakınında da birkaç Alman cesedi yatıyordu. Kamp yemekhanesi olan sonuncu evin ön bölmesi çökmüş, içinde tuzlama bulunan bir tekne yana devrilmişti. Taze tuzlanmış pembe domuz etleri dört bir yana saçılmıştı. Bir Alman teğmeni sırtını duvara dayamış olarak, tuzlama suyunun içinde oturmaktaydı. Ufacık bir sıyrık bile görünmeyen soluk, güzel bir yüzü, alnına dökülen sarı saçları vardı. Otopsi yapılmış gibi yukardan aşağıya yarılan karnından kararmaya yüz tutmuş barsakları dökülmüştü yerlere.

Arkalarından yetişen Velihov, Lopatin'in kulağına eğilerek;

– Tamam, inin, aradığımız yer burası, dedi.

Bunu söylerken başıyla Alman teğmeninin cesedini, kapının önündeki paramparça motosikletleri gösteriyordu.

Panteleyev bu fısıltıyı duydu, dönüp öfkeyle baktı emir subayına. Ölülerle alay edilmesinden hiç hoşlanmazdı.

Kampı dolaşıp bitirdikten, Velihov'a Alman ölülerini saymasını emrettikten sonra Panteleyev arabasına bindi; önde ilerleyen öteki üç aracın arkasından yola koyuldular. Bir dakika geçti geçmedi, çevresinde bir küme ağaç yükselen sonuncu evin yanında büyük araçlar durdu. Buradan öteye, Geniçesk'e değin açık arazi uzanmaktaydı. Herkes inince Panteleyev aracı "İzci Kampı"na geri götürmelerini söyledi.

Tümen komiserinin emrini işiten sürücü kız güneyli ağzıyla, çabuk çabuk;

– Beni ne diye gönderiyorsunuz, komiserim? dedi. Yoksa burdan öteye yaya mı yürüyeceksiniz? Yolda bir tehlike yok, sizi dilin ucuna değin götürüvereyim.

– Tepene bir mermi düşerse, ne sen kalırsın ortada, ne de şu külüstür aracın.

Panteleyev bunu söylerken gülüyordu, çünkü bu kızla konuşurken gülmemek elinde değildi insanın.

– Ama ben yalnız başıma gitmeyeceğim ki! Siz de olacaksınız yanımda.

– Ben olunca tehlike azalıyor mu?

Kız omuzlarını silkti.

– Elbette.

Panteleyev genç kıza üzgün bir bakışla, gözleriyle okşarcasına baktı.

– Adın ne senin, kızım?

– Paşa.

– Soyadın?

– Gorobets.

– Dinle beni, Paşa Gorobets! Hemen dön, buralarda artık gözüm görmesin seni! Anladın mı?

Oysa ona bambaşka sözler, bir babanın kızına söyleyebileceği tatlı sözler söylemek geliyordu Panteleyev'in içinden. Genç-

ler yüzünden nice tehlikeyi göze aldığını, gerekirse onlar için gözünü kırpmadan canını verebileceğini, tek amacının gençlerin yaşaması ve mutluluğu olduğunu, bu uğurda hiçbir şeyi esirgemeyeceğini söylemek istiyordu.

Panteleyev aklından geçen bu sözler yerine, "Artık buralarda gözüm görmesin seni!" demişti ama genç kız komiserin bakışlarından onun bütün duygularını okudu ve küçük bir kız çocuğu gibi başını önüne eğerek arabasının yanına gitti.

Araçlar geriye dönünce Panteleyev bölük komutanını çağırdı.

– Şimdi adamlarınızı araziye yayın, öyle yürüsünler. Korkarım... ileri bölükten tek sağ kalan olmamış.

Bu emir üzerine takımlardan biriyle bölük komutanı sola, alay komiseri sağa ayrıldılar. Panteleyev'in kendisi de Lopatin, Velihov, iki siyasal subay ve birkaç erle birlikte ortadan yürüdü. Ağaçlarla çevrili evin 300 metre kadar ilerisinde siperler görünüyordu. Alay komiseri, "İlerdeki" bölüğün takımlarından biriyle bir gün önce siperlerin ikinci sırasında bir süre kaldığını söyledi. Bölüğün bütünüyle yok olduğunu hepsi de bildikleri halde, alay komiseri "yok olan" demekten kaçınarak "ilerdeki" sözcüğünü kullanmıştı.

Lopatin, Panteleyev'in iki adım gerisinden yürürken gözlerini Geniçesk'ten ayırmıyordu. Almanlar onları avuçlarının içi gibi görüyor olmalıydılar, her an ateş açmaları beklenebilirdi.

Ama Geniçesk'ten ateş filan açılmadığı için Arbat Dili süt limandı. Sağda, bir kilometre uzakta Azak Denizi vardı; solda, hemen yanlarında ise Sivaş körfezi uzanıyordu. Yürürken ayaklarının altından kumlar saçılan, tek tük otlarla kaplı, dümdüz bir kumluktu burası. Güneş öğleden beri bulutların arasına girdiği için hava kapalı, fakat boğucu sıcaktı. Sivaş körfezi tekdüze çırpıntılarla dalgalanıp duruyordu. Ortalığın bu durgunluğu karşısında Lopatin, ister istemez, dilin ucunda dost-düşman hiçbir

kuvvetin bulunmadığını düşündü.

Tüfekleri önlerinden çarpaz tutarak ilerleyen erler birkaç metre önde oldukları için siperlere önce onlar vardılar. Kendisinin de bir tabancası bulunduğunu anımsayan Lopatin silahını kılıfından çıkardı ve bunu yaparken az kalsın önündeki bir cesedin üstüne basıyordu. Siperlerin çevresine saçılmış ölü askerlerden biriydi bu. Sağa-sola saçılan tüfeklere, kütüklüklere, gaz maskelerine bakınca insan burada, en azından 30 asker bulunması gerektiğini düşünüyordu; oysa ancak bunun yarısı kadar vardı. Ölülerden beşi-altısı siperlerin içinde, çoğu açıktaydı; geriye kaçarken öldürülmüşlerdi anlaşılan.

Çeşitli pozlarda yatan, çoğunluğu yüzükoyun, başları kumlara gömülü cesetlere bakarken Lopatin, "Kalanları tutsak almışlardır." diye düşündü. Herkes öldüğü için neler olup bittiğini kimsenin anlatamayacağı böyle bir yere düşen her insan gibi, Lopatin'in yüreğini de korku, bilinmezlik ve çaresizlik duygusu sardı. Savaşta bu duyguya birkaç kez kapılmıştı.

Oysa Panteleyev bambaşka şeyler düşünmekteydi o anda. Geceleyin olanları gözünün önüne getirince onun için bilinmezlik diye bir şey kalamazdı. Tam tersine, burada geçenleri adı gibi biliyor, bu da onu ta derinden yaralıyordu.

– Bütün takımdan birkaç kişi gerektiği biçimde savaşmış, dedi Lopatin'in yanında durarak. Savaştan kaçanları vurmuşlar Almanlar. Ya tutsak almışlar ya da vurmuşlar; kurtulan tek kişi olmamış.

Öfkeli sesinden ölenlere zerrece acımadığı belliydi. Pisi pisine ölüme giden bu askerlere baktıkça incinmiş bir insan gibi içinden ağlamak geliyor; en sağlam, en atak Rus insanında bile görülebilen, güçsüzlüğünden dolayı gene kendisini suçlu bulma dürtüsüyle, durup durup şunları söylüyordu:

– Sanıyor musunuz, Almanlar bizden daha çoktu? Ne gezer!

Adamlar çıkarma yaptıktan sonra bir süre ateş ettiklerinde bizimkiler kurtuluşu kaçmakta bulunca ya hepsini öldürdüler, ya da tutsak aldılar.

Sonra teğmene döndü siperlerde, Alman cesetlerini aramalarını emretti. Beş dakika sonra tek Alman cesedi bulunamadığını öğrenince iyice canı sıkıldı.

– Ya giderlerken yanlarında götürdüler, ya da topçuların öldürdüğünden başka kayıp vermediler. Akla en yakın gelen de ikincisi. Panik! Panik! Ürküntüye kapılınca insanın başına neler geleceğini görüyorsunuz işte!

Siperlerin 200 metre kadar ilerisinde, deniz kıyısında iki ceset daha buldular. Bir sağlık eri yaralı bir asteğmeni sırtında taşırken vurulmuş, hemen oracıkta ikisi üst üste düşmüşlerdi. Ölülerin başında bir süre sessizce dikilen Panteleyev;

– Hepsinin, teker teker hepsinin öcünü alacağız, dedi.

Sonra Lopatin'e döndü:

– Ne o, yoksa bu tabancayla mı dövüşeceksiniz? Bırakın onu da bir tüfek alın, yakında saldırıya geçeceğiz.

Ölü sıhhıye erinin yanında duran tüfeği gösterdi başıyla Lopatin'e. Lopatin, Panteleyev'in omuzunda da bir tüfek bulunduğunu ancak o zaman gördü. Ölü sağlık erinin parmakları tüfeğin bez kayışına sımsıkı kenetlenmişti. Tüfeği kurtarmak için çekmek zorunda kalınca, üst üste yatan cesetlerin ikisi birden kımıldadı, bir ürperme duydu Lopatin.

Sanki Almanlara kıran girmiş gibi çıt çıkmıyordu dilin ucundan. 800 metre ötede üzerlerine doğru çevrilmiş iki top namlusunu ilk gören Lopatin oldu.

– Hey, şuraya bakın! Nedir onlar?

Yürümesini sürdüren Panteleyev kayıtsızdı. Acı bir sesle;

– Ne olacak, bizim tanksavar topları. Yüz kızartıcı, utanç verici bir durum! dedi.

Topların yanına varınca durdular. Her ikisinin de kaması parçalanmıştı. Panteleyev alay komiserine dönerek;

– Sizin toplar mı bunlar? diye sordu.

Komiser ezilip büzülmeye başladı.

– Evet, bizim toplar, tümen komiserim.

– Almanların ateş ettikleri toplar bunlardı işte. Ele geçirir geçirmez namlusunu bize çevirdiler, kaçarlarken de parçaladılar.

Eliyle toplardan birinin namlusuna dayanan Panteleyev topun kamasını gözden geçirdi.

– El bombasıyla darmadağın etmişler.

Doğruldu, omuzundaki tüfeği düzeltti; uzun, hızlı adımlarla yürüdü gitti.

5

Şaşılacak biçimde uzayan bu sessizliği havan mermilerinin bozuşu öyle ani oldu ki, Lopatin boylu boyunca yere attı kendini.

En önde yürüyen Panteleyev ile Lopatin'in yüzleri cayır cayır yanmıştı yakınlarına düşen mermilerin saçtığı toprak ve dumandan. Panteleyev ayağa fırladı, kısa ve hızlı bir omuz hareketiyle üstüne dökülen toprakları silkeledi, arkasına bile bakmadan ilerledi. Lopatin de onun ardından... Saçma bir şeydi, ama bu adamın yanından ayrılmamak için güçlü bir istek duyuyordu.

Ertesi gün Lopatin bu beş, belki de on dakikayı, başlarına havan mermileri yağarken geçtikleri bu bir kilometrelik yolu aklına getirdiğinde belleğinde iki duygunun yer ettiğini anladı. Bunlardan biri çok korkması; ötekisi ise önlerinde duran siperlere bir an önce ulaşmak istemesiydi. Siperlerde Alman askeri bulunabileceği, onlarla çarpışmak zorunda kalacağı düşüncesi onda zerrece ürküntü uyandırmamıştı. O andaki tek korkusu, sağındasolunda durmadan patlayan mermiler arasından önündeki açık

araziyi geçerek siperlere ulaşamayacağıydı...

Panteleyev'in sonradan söylediğine göre Almanlar hiç de iyi nişancı değillermiş, olsa olsa iki numara alabilirlermiş ondan. Ama bunu o sırada değil, ancak siperlere varıp biraz soluklandıktan sonra söylemek ne de olsa kolaydı. Oysa o anda kulaklarının dibinden vınlayarak geçen şarapneller, mermilerin düştüğü çukurlardan yükselen dumanlar, yanık ot kokuları, yürüyen insanların kendilerini yere atıp bir süre bekledikten sonra sürüne sürüne gitmeye çalışmaları akla daha başka şeyler getiriyordu.

Panteleyev olmasa herhalde Lopatin de yerde sürünmekten kurtaramazdı kendini. İlk merminin şaşkınlığıyla yüzükoyun yere düşen Panteleyev daha sonra ayağa kalkarak durmamacasına yürümeye başalmıştı. Hiç istifini bozmuyordu, sanki yapılacak tek hareket oymuş gibi, dimdik tutuyordu başını. Kendini yere atarak toprağa yapışan askerlerin arasında bir sağa bir sola eğriler çiziyor; uyuyakalan askercikleri uyandırmak istercesine, eğilip eğilip omuzlarını dürterek; "Hey, hemşerim! Hey, aslanım..." diyordu.

Askerlerden biri başını kaldırıp baktığı zaman;

– Ne yatıyorsun? diye soruyordu.

Asker yüksek sesle konuşmaktan korkuyormuş gibi, yavaşça;

– Öldürecekler, karşılığını verince de;

– Öldürürler ya! Bunun adına savaş demişler, aslanım, düşman ateş etmez mi sanıyordun? Hadi, kalk! Bak, ben ayaktayım, sen de kalk ayağa. Yatarsan hemen öldürürler seni. Gördün mü, ötekiler de kalkıyorlar, diyordu.

Panteleyev haklı çıkıyordu söylediklerinde. Asker korkudan yere sımsıkı yapışmış yatarken, yanındaki insanın eğilmeden, korkusuzca yürümesi gerekli etkiyi gösteriyordu onun üzerinde. Ve bilinmez bir güç onu Panteleyev'in yanına itiyordu. Sonra

her kalkan yanındaki başka birini sürüklüyordu. "Kalk, ulan! Ne yatıyorsun, kalk."

Lopatin'in ürküntüyü üzerinden atması kolay olmadı. Çevresinde patlayan birkaç mermiden sonra başını doğrultmak onun için olanak dışıydı sanki. Fakat önce çizmelerini, sonra da kendisini gördüğü Panteleyev, yarı arkadaşça, ayrı sitemli bir sesle; "Hadi gazeteci yoldaş... şey binbaşım... kalk artık.." deyince durum değişti.

Ondan sonra bir adım geri kalmadı tümen komiserinden. Ne var ki Panteleyev durunca o oturuyor, Panteleyev oturduğu zamanlar o da elinde olmadan yatıyordu. Sonunda gene kalkıp tümen komiserinin arkasından yürüyordu, o başka... Hep en önde yürüdüklerinden midir nedir, arkada kimsenin öldüğünü görmemişlerdi daha. Fakat Lopatin yükselen çığlıklardan arkada yaralananlar, belki de ölenler bulunduğunu anlıyor; ölüm ve yaralanma olaylarının yalnız gerilerde yer aldığı düşüncesi onu hep ileriye itiyordu.

Siperlere iki yüz metre kala düşmanın havan ateşi bıçakla kesilircesine kesiliverdi. Panteleyev deneyimi ve sezgisiyle, kendi askerlerini öldürmekten korkan Alman havancılarının artık bir daha üzerlerine havan mermiri göndermeyeceklerini anlamakta gecikmedi. Hemen önlerindeki siperlerde yatan düşman askerleri ya dayanamayıp kaçmışlardı, ya da çok geçmeden onları yaylım ateşine tutacaklardı.

Bunu anlar anlamaz tüfeğini omuzundan sıyırıp alışkın bir hareketle eline aldı, ayağa kalkmış olan askerlerine döndü:

– Haydi, aslanlarım! İleri! Hücum!...

Bir düşman makinelisi birkaç kere takırdayıp sustu, bir-iki piyade tüfeği sesi duyuldu, sonra ardı ardına siperlerden dışarı fırlayan Almanlar geriye, denize doğru kaçmaya başladılar. Sipere en önde dalan kendisiymiş gibi geldi Panteleyev'e, fakat

arkasından yetişen birkaç asker onu geçip yirmi kadar Almanın peşine düştüler. Yaş kendisini hissettiriyordu; hızlı koşmaktan soluğu kesilen Panteleyev terli sıcak başını siperin duvarına dayadı, ağzında biriken tükrüğü yuttuktan sonra savaş alanına baktı. Başının üzerinden atlayıp geçen askerler nerdeyse ayaklarıyla ona çarpacak gibiydiler. Almanlar, yarısı yıkılmış bir köprünün, su üstünde sırıtıp duran ayaklarına doğru koşmaktaydılar olanca hızlarıyla. Sovyet askerleri bir yandan onları kovalıyor, bir yandan da ateş ediyorlardı. Panteleyev dirseğiyle biraz toprak yığıp tüfeğin namlusunu bunun üstüne koydu, kendisi de rahatça yerleşerek kaçanların üstüne bir bağ mermi boşalttı. İyi nişancıydı doğrusu, Almanların en az ikisi onun mermileriyle düşmüştü yere. Hele ikincisi tam denizin yanında yuvarlanmış, başı suya gömülmüştü.

Bu asker sonuncuydu anlaşılan, bizim askerler, kaçan bütün Almanları temizlemişlerdi. Şimdi kıyı kumluğunda, boz-yeşil Alman ölülerinden ve bunların belgelerini, silahlarını toplayan Sovyet askerlerinden başka kimse görünmüyordu.

Panteleyev, siperlerden çıkarılmış toprak yığınının üstüne dikildi.

– Hey, Velihov! Bırakın şimdi belge toplama işini! Geceleyin yaparsınız bunu. Herifler Geniçesk'den ateş açacaklar! Kayıp vermemizi istemiyorum.

Velihov işine kendini iyice kaptırmıştı, verilen emri filan işittiği yoktu. Bir erle birlikte iri yarı bir Almanın üstünü aramaktaydılar.

– Velihov! diye haykırdı Panteleyev yeniden. Sipere dönün hemen! Çaylak gibi avlayacaklar sizi.

İri Almanın başındaki er ölüyü omuzuna yükledi, sipere doğru sürüklemeye başladı. O sırada aklı başına gelen Velihov da öteki erleri topluyordu.

Panteleyev'in bütün korkusu, Almanların Geniçesk'ten ateşe başlamasıydı. Fakat ateş etmiyorlardı nedense. Olup bitenlere inanmamışlardı sanki. Erlerin sipere sağ selim döndüklerini gören Panteleyev birden savaş muhabirini anımsadı. "Gazete yöneticisinin, elimden geldiğince korumamı söylediği gözlüklü muhabir öldü mü yoksa?" diye düşündü. Çarpışmanın telaşı içerisinde muhabirin adını unuttuğu için;

– Hey, gazeteci! Gazeteci! diye seslendi.

Oysa Lopatin on adım ilerde, siperin bir dönemeci arkasından sapasağlam durmaktaydı. Buraya kendini attığında tek Alman askeri kalmamıştı içerde. Yerlere atılmış sırt çantaları, bozyeşil renkte bir Alman kepi, eğrilmiş bir kaşık, uzun ağaç saplı birkaç el bombası ilk gözüne çarpan şeylerdi. Kerpiçten yapılmış bir yükseklik üzerinde, yarım yuvarlak bir oyuğa yerleştirilişi, tornacı tezgahına benzeyen uzun boylu nesnenin bir hafif makineli tüfek olduğunu anladı.

Lopatin uzaktan gelen silah seslerini dinlerken makineli tüfeğin yanında kıpırdamadan duruyordu. Bunca olayın yorgunluğundan sonra ne dizlerinde derman, ne kafasında düşünce, ne de yüreğinde korku kalmıştı...

Silah sesleri kesilince makineli tüfeğe baktı, onunla bir şeyler yapması gerektiğine karar verdi. Hiç olmazsa onu oradan almalı; siperin öbür yanına taşıdıktan sonra, Almanların, Sovyet toplarını kullandıkları gibi, namlusunu düşman üzerine çevirmeliydi. Tam makineliyi tutup kaldırmıştı ki, siperin köşesinden Panteleyev çıkıverdi. Bu beklenmedik karşılaşmanın etkisiyle Lopatin irkildi, bir adım geriledi, silahı yere attı.

– Of, yavaş ol fil! diye seslendi Panteleyev acıyan bacağını ovalayarak.

Sonra da şaşkınlıktan dili tutulan bu sıska adamı file benzettiği için gülmeye başladı.

– Bağışlayın, komiserim.

Lopatin böyle söylerken makineli tüfeği kaldırmak için yere bir daha eğilmişti ki, düşmanın havan ateşi sırasında kendini yere attığında bir sapı çatlayan gözlük gözünden düştü, makinelinin demirine çarpan bir camı tuzla buz oldu.

Lopatin gözlüğü yerden aladursun, Panteleyev atik bir el hareketiyle makineliyi havaya kaldırdı, götürüp toprak yığınının üstüne koydu.

Silahın mermi yatağına şöyle bir göz attı, o sırada yanına gelmiş olan erlere döndü:

– Tam düşündüğüm gibi, namluyu kovan tıkamış. Birkaç mermiden sonra neden sustuğu anlaşılıyor. Şansımız varmış, çocuklar!

Erlerden biri güneyli ağzıyla;

– Şansımız varmış, komiser yoldaş, dedi.

Panteleyev erin konuşmasını taklit etti:

– Ne sandın ya, Vologodlu hemşerim! Almanların üzerine öyle hınçla yürüdük ki, heriflerin elleri ayaklarına dolaştı. Şaşkınlıktan mermi şeridini eğri tutmuş nişancı. Korkmasaydı şeridi düzeltmesi işten bile değildi. Bakın işte, şöyle: Bir, iki...

Panteleyev ders veriyormuş gibi göstere göstere iki el hareketiyle şeridi düzeltti, tetiğe basarak Geniçesk'e doğru bir dizi mermi patlattı.

– Ama nişancı korkusundan düzeltmeye fırsat bulamamış diye tamamladı sözünü.

Atlatılan tehlikeden sonra herkes gibi sinirleri gerilen Panteleyev kendini dinlendirmeye çalışıyordu. Büyük, ama geride kalmış bir tehlike, küçük de olsa kazanılmış bir utku, düşmandan yeni ele geçirilmiş bir siperde askerleriyle tatlı tatlı konuşma, onun cephe yaşantısının en mutlu anlarıydı. Ufacık da olsa hiçbir başarı elde edememiş asker onun gözünde savaşçı asker

değildi; pısırığın, beceriksizin tekiydi. İnsanoğlu her tehlikeye göğüs gerebilecek, her güçlüğe katlanabilecek bir yaratık olduğuna göre, savaşta kurşun yağmurunun altında yatmak önemli bir iş sayılmazdı; eğer sonunda utku kazanılmışsa bir anlamı vardı bunun. İnsan bir şeye gücünün yetebileceğine inanmakla kalmamalı, yeri gelince bunu canı pahasına göstermeliydi.

– Komiser yoldaş, izninizle arz edeyim...

Panteleyev geriye döndü. Yüzü mutluluktan parlayan Velihov duruyordu karşısında.

– Bir Alman albayı öldürdük.

Velihov böyle diyerek iri yarı Almanın ölüsünü sürükleyen pehlivan yapılı ere seslendi:

– Getirin, bırakın şuraya!

Er bir elini boşlayınca ceset yukardan beri kayarak siperin dibine yığıldı. Bu, iri gövdeli, kara bıyıklı, soluk yüzlü, yaşlı bir Alman'ın cesediydi.

Sırtından vurulacağını anlayan bir insanın korkusuyla gözlerini yummuştu. Üniformasının kumaşı simsiyah olmuştu kandan.

– Süngüledim onu, dedi ölüyü getiren asker.

Böyle derken kısa bir el hareketiyle Alman'ı sırtından nasıl vurduğunu gösterdi.

Cesedi bir süre inceleyen Panteleyev;

– Süngülediğin belli, dedi. Peki ama bunun albay olduğunu nereden çıkardın?

Velihov hâlâ gülümsüyordu.

– Hem yaşlı, hem de üniformasının omzu sırmalı. Tabancası da vardı, biz aldık.

Böyle diyerek kemerine soktuğu barabellumu gösterdi.

Orada bulunanların hepsi, Velihov'dan tutun da Panteleyev'in çevresindeki erlere, gözlüğü kırıldığı için Alman'ı eğilerek görmeye çalışan Lopatin'e değin, hepsi ölünün albay olma-

sını istiyorlardı. Panteleyev de aynı şeyi istiyordu, ama o aynı düşüncede değildi. Alman'ın bir sürü sırması bulunmakla birlikte, apoletlerinden onun yalnızca bir başçavuş olduğu anlaşılıyordu.

– Öldürdüğünüz şimdilik başçavuş, albay ilerde daha, dedi.

Erlerin yüzündeki hayal kırıklığı görülmeye değerdi.

Bölük komutanı Panteleyev'in yanına gelerek bütün siperlerin tutulduğunu, ilk hesaba göre otuz kadar Alman'ın öldürüldüğünü rapor etti.

– Dün bizimkilerin kalleşçe işini bitirdiler, ondan sonra da bir takım askerlerini geride siperde bırakıp gittiler. Depüdüz küstahlık bunlarınki! Bölüğünüzde ne kadar kayıp var, saydınız mı, teğmenim?

– Sayıyoruz daha. Kırk kadar... Bölüğün dörtte birini ölmüş kabul ediyorum.

Teğmenin bu hafifliği Panteleyev'in hoşuna gitmemiş olacak ki, konuşmasını yarıda böldü:

– Şimdi siz kabul etmeyi bırakın da yaralananlar için bir sağlıkçı er gönderin. Gerisini arkadakiler düşünsün...

Panteleyev'in aklına Albay Baburov ve o gün karşılaştığı aksaklıklar geldi, suratı asıldı.

– Geceleyin öldürülen çok askerimiz var mı siperlerin yakınında?

– Birkaç tane daha gördüm.

– Tabur komutanını da buldunuz mu?

– Hayır, ölüsü yok ortada.

– Bir tanesini bile bırakmadan ölülerin hepsini gömün! Bizde şöyle bir düşünce vardır: Kendi birliğinin askeriyse gömerler, değilse kurdun kuşun yemesi için açıkta bırakırlar. Böylesi dangalaklık çok görülmüştür.

– Zaten gömdürecektim, komiser yoldaş!

– Sözüm size değil. Bazılarının davranışını vurgulamak istiyorum.

Panteleyev'in en çok çekindiği, bir gün önce olan şeyin başlarına bir daha gelmesiydi. Dört bir yanı açık olan mevzilerin Geniçesk'ten çok rahat gözetlendiği kesindi. Öte yandan, o günkü başarılı baskından sonra orasını bırakıp gitmek de istemiyordu; çünkü Almanlar, Geniçesk'ten açacakları ateşin desteğinde yeniden çıkarma yapma olanağı elde etmiş olacaklardı. Bölüğün tümünü burada bırakmaktı en iyisi. Ama bu seferde başka sorunlar çıkacaktı. Geri birliklerle bağlantı kurup duruma göre ateş desteği ve yedek kuvvet sağlayabilecekler miydi?

Panteleyev bölük komutanını, siperlerin düzeltilmesi, birkaç yerde de derinleştirilmesi emrini verdikten sonra yanından gönderdi. Alay komiseriyle başbaşa kalmışlardı şimdi. Ona sert bir dille, yarım saat önce, bölüğün hücuma kalkması sırasında yanlarında değil de Baburov gibi gerilerde kalsaydı, o herifle birlikte onun da savaş mahkemesini boylayacağını söyledi.

Yalnız alay komiserinin işitebileceği, öfkeli bir sesle:

– O kaz kafalıya gelince, hemen bugünden tezi yok, savaş mahkemesine göndereceğim. Ölüm cezası dahi verseler imzalarım. Elim titrerse kahrolayım, dedi.

Maden ocaklarında çalışmaktan irileşen kıllı elini yumruk yaparak ileri uzattı.

– Adamlarınız siperlerde her an ölümle burun buruna bekleyecekler. Onun için palavradan kaçınalım, lütfen, onlara sizin adınıza bütün önlemlerin alınacağını, gerekli destek ve güvenliğin sağlanacağını söyledim. Göreyim sizi, yüzümü kara çıkarmayın. Şimdi ben tabura döneceğim, siz de benimle birlikte geleceksiniz. Orada işlerinizi bitirir bitirmez geceleyin gene bölüğünüzün başında bulunursunuz. Ne dediğimi anladınız, değil mi! Hey, Velihov! Matarayı ver de ağzımı ıslatayım biraz.

Bir yudum su içtikten sonra matarayı alay komiserine bıraktı. O sırada, çömelerek bir şeyler yazan Lopatin'e takıldı gözleri.

– Muhabir yoldaş, bağışlayın beni, soyadınızı unuttum.

– Lopatin, dedi beriki başını yazısından kaldırarak.

– Siz de için, boğazınız iyice kurumuştur. Burada fazla kalmadan döneceğiz. İç savaşlarda çok bölük komutanlığı yaptığım için bugünlük bu kadar bölük komutanlığı yeter. Sonra, sizinle yapacak başka işlerimiz var, öyle değil mi?

Dönecekleri haberine Lopatin bütün içtenliğiyle sevindi. Bütün bu olanlardan sonra Almanların daha fazla yakınında bulunmaya hiç niyeti yoktu. Fakat o ana değin sessiz duran alay komiseri birden kıpırdanmaya başladı.

– Komiser yoldaş, hava kararıncaya değin beklesek iyi olur. Bunu özellikle istirham ediyorum.

– Nedenmiş o?

– Biz siperden çıkar çıkmaz Almanlar ateş açacaklar.

Panteleyev tüfeği omzuna astı.

– Açıp açmamak onların bileceği iş. Benim burada kalacak vaktim yok. Cephedeki işlere çeki düzen verdikten sonra gece Simferepol'a yetişmem gerekiyor.

Hemen yakınında duran, ordu siyasal şubesinden genç parti temsilcisine döndü, ordu komutanlığınca çağrılıncaya değin bölüğü yalnız bırakmamasını emretti. Ondan sonra siperden çıktı, arkasından kimsenin gelip gelmediğine bakmaksızın basıp gitti.

Panteleyev'in ardından Velihov, Lopatin, sonra da alay komiseri çıktı siperden. Lopatin alay komiserinin öfkeli öfkeli homurdandığını işitti. Dönüp baktı; adamın toza toprağa bulanmış, genç yorgun yüzünden karamsarlık okunuyordu. Siperden çıktığı halde hâlâ tümen komiserini niyetinden caydırmayı düşündüğü belliydi. Ama bunu nasıl yapacağını da bilmiyordu.

– Yanağınızı silin, toprak yapışmış. Hayır, o yanağınızı de-

ğil, dedi Lopatin.

Alay komiseri elinin ayasıyla her iki yanağını da sildi.

– Şimdi iyi mi?

– Evet, temizlendi.

Adam önde yürüyen Panteleyev'i işaret etti başıyla.

– Korkuyorum, öldürecekler, dedi kaygılı bir sesle.

Lopatin gülümsedi. Mantığa ne denli aykırı gelirse gelsin, bütün tehlikenin arkada kaldığı, geriye döndükleri sırada da Almanların ateş açmayacakları inancı içindeydi. Fakat aklından bu düşünceler geçmeye başlamıştı ki, Geniçesk yönünden makineli tüfek takırtıları duyulmaya başladı. Lopatin kendini yere attı ve hemen yakınında kurşunların biçtiği otların hışırtısı geldi kulaklarına. Yaylım ateşi bir dakika sürdü sürmedi, ardından bir sessizlik kapladı ortalığı. O zaman Panteleyev yerinden doğruldu, "Koşun!" diye bağırdıktan sonra hızla ilerlemeye başladı.

Elli-altmış adım kadar koşmuşlardı ki, ikinci yaylım ateşine yakalandılar. Hepsi yattılar, bir dakika sonra Panteleyev'in peşinden ayağa fırlayıp koştular, ardından gene yattılar. Lopatin başını yerden kaldırmadan geriye baktığında, alay komiserinin ikinci koşu sonunda yattığı yerden bir daha kıpırdamadığını gördü. Yeniden elli-altmış metre koşup geriye bakınca, alay komiserinin arkasından gelen iki erin onu tutup sürükleye sürükleye gerideki sipere çektiklerini gördü. Bu sırada Panteleyev de olan biteni fark etmişti. Lopatin tümen komiserinin geriye dönüp dönmeyeceğini merakla bekledi. Ama Panteleyev'in dönmeye hiç niyeti yoktu. Sıçraya sıçraya koşmalar birbirini izledi, kurşunlar art arda otları biçti. Panteleyev'in peşinden Lopatin de kalkıp koşuyor, tüfeğini elinden bırakmamak için kollarının üstüne atıldıkça kemikleri çatlamış gibi sızlıyordu. Tüfeğini bırakmaya çoktan razıydı ama sabahtan beri gördüğü bunca atılmış tüfekten sonra aynı şeyi kendisinin de yapması çok yakışıksız

olacaktı. Yatarken çok atik davranması gerekiyordu. Bir keresinde yere öylesine hızlı düştü ki, burnu kuma gömüldü. Hemen yanında yatan Panteleyev onun bu halini görmüştü.

– Aferin, toprağı iyi sürüyorsunuz diye takıldı.

Makineli tüfekleriyle taradıkları halde tabak gibi açık yerde ilerleyen bu üç insanı elden kaçırmak istemedikleri için Almanlar ateş üstüne ateş yağdırıyorlardı. Kalkıp kalkıp koşmalarının sayısını unutmuştu Lopatin, mermi sağanağı kesilmeyecekmiş gibi geliyordu. Onlar gene de bir kez daha kalkıp koştular, sonra makineli tüfekler uzun bir süre sustu. Almanların ateşi kesmelerine bir türlü inanmak istemeyen Lopatin, Panteleyev'in arkasından yüz metre kadar koştuktan sonra yürümeye başladı. Derken, bir patırdı daha duyuldu, ama bu sefer mermiler ilerde bir yere düşmüştü.

Panteleyev;

– Artık üzerimize yaylım ateşi açmaktan vazgeçtiler, dedi. Hedef tarayacaklar. Şimdi belirli bir çizgiye nişan aldılar, bizim oraya yaklaşmamızı bekliyorlar.

Sesi boğuk boğuk çıkıyordu, Lopatin onun da korku duyabileceğini o gün ilk kez aklına getirdi.

Aralıklarla sürüp giden makineli tüfek atışı kesilmek bilmiyordu. Bir keresinde, yatarlarken, Velihov'un ta başının yanında kumlar havaya kalktı. Velihov elini kuma daldırınca saplanan kurşunu buldu.

– Az kaldı kurşunu yiyordum, dedi gülmeye çalışarak.

Bunun peşinden gelen bir tarama ateşiyle birlikte Lopatin bacağına sert bir şeyin çarptığını hissetti. Hemen bacağını yokladı, ağrı-sızı yoktu. Elini cebine soktu, siperdeyken cebine soktuğu iki makineli tüfek mermisi kovanını çıkardı. Kovanlardan biri parçalanmış, ötekisi ise eğilmişti. Pantolonunun paçasında bir delik açılmıştı. Lopatin başını kaldırmadan, parçalanmış kovanı

Panteleyev'e gösterdi.

– İyi bakın, belki yaralanmışsınızdır, dedi, tümen komiseri.

Lopatin bacağını iyice yokladı, ama gerçekten sızlayan bir yeri yoktu.

Sonunda makinelilerin takırtısı kesildi, onlar da kalkıp yürümeye başladılar. Koşacak güçleri kalmamıştı artık. İyi ki Almanlar ateş etmiyorlardı. Ortalıkta çıt çıkmıyordu.

Böylece 300 metre kadar ilerlediler. Bir ara Lopatin ayak tabanına batan sert bir şeyin yürümesini zorlaştırdığını hissetti.

– Yoksa çizmemin içine mermi filan mı düştü? diye sordu.

– Olabilir. "İzci Kampı"na varınca çıkarır bakarsın, dedi Panteleyev.

İlk havan mermisi düştüğünde Lopatin ne bir ıslık sesi işitmişti, ne de bir uğultu. Yalnız, hemen yakınlarında bir şeyin şiddetli gümbürtüsünü duydu, o kadar. Ama kimsenin burnu kanamamıştı bu patlamadan dolayı. O anda değilse bile sonra bunu düşündükçe çok şaşırdı Lopatin. Patlamanın peşinden kendilerini yere atmışlardı ki, Panteleyev;

– Duman dağılmadan koşun koşabildiğiniz kadar! diye bağırdı.

Önde Panteleyev, arkada Lopatin'le Velihov kırk metre kadar koştular, koşmadılar; otuz metre yakınlarında ikinci bir havan mermisi patladı. Üçü birden yere attılar kendilerini.

– Sola koşun! diye bağırdı Panteleyev. Denize doğru koşun!

Kendisi denize doğru koştu, suyun kıyısına varınca hızlı adımlarla ilerlemesini sürdürdü.

– Sola düşecek mermilerden korku yok artık. Suyun içinde bize bir zarar vermez.

Panteleyev'in söylediklerini doğrulamak istercesine, sahilin elli metre açığında bir su sütunü yükseldi göğe doğru. Lopatin ile Velihov oldukları yere çöktükleri halde, Panteleyev'in kılı

bile kıpırdamadı.

Almanlar havan mermileriyle 300 metre daha kovaladılar onları. Sonra, kaçanların başlarının üstünde, kulakları sağır eden bir gümbürtü koptu; bunun ardından Geniçesk'ten bir patlama duyuldu. O zamana değin işittikleri gümbürtülerin hepsinden de ayrıydı bu. Böyle peş peşe on iki gümbürtüyü, bir süre sonra şiddetli patlamalar izledi.

Panteleyev rahatlayan bir sesle;

– Oh, topçumuz durumu anladı en sonunda! dedi. Alman havanlarına iyi bindirdi.

Yattığı yerden kalkarak dizlerindeki toprağı silkti.

– Komutanlarından mı emir aldılar, yoksa kendiliklerinden mi akıl ettiler, orasını bilmem ama kurtardılar bizi.

Beş dakika sonra "İzci Kampı"ndaydılar. Çıplak arazide sıçraya sıçraya ilerledikleri sürece içinde biriken duyguları, Lopatin, ilk evin çatısı altına sığındıktan sonra uzun zaman unutamayacaktı. Geniçesk görülmüyordu bulundukları yerden, öyleyse Geniçesk'ten de orası görülmüyor demekti. Lopatin, top mermileriyle yarı yarıya çöken, bu, ha yıkıldı ha yıkılacak evin duldasında duyduğu güveni daha önce başka hiçbir yerde duymamıştı.

Panteleyev'in, sabahleyin, tabur komuta yerini değiştirmezse kurşuna dizeceğini söylediği tabur harekât subayı "İzci Kampı"na taşınmıştı. Üsteğmen, Panteleyev ve yanındakiler oraya vardıklarında, başka emir verilmezse tabur karargâhını "İzci Kamp"ında bırakacağını, topçu bataryasına hat çektirdiğini, emrine verilen iki alay havan topunu ise bölüğe destek olmak üzere ileri çıkardığını rapor etti.

Panteleyev harekât subayının özenle verdiği raporu dinledikten sonra;

– Nereye yerleştirdiniz havanları? diye sordu.

İlerde, solda bir yeri gösterdi genç subay. Gösterilen yerdeki

tepe, arkasında neler bulunduğunu gizliyordu ama oraya yerleştirilen havanlar Geniçesk'ten kolayca seçiliyor olmalıydı.

Üsteğmenin ağır havanları hemen oraya, "İzci Kampı"nın yakınına mevzilendirmesi uygun değildi. Gel gelelim buna hiç sesini çıkarmadı Panteleyev. Çünkü onun zayıf bir yanı vardı. Savaşın başından beri, Lomja'dan Vitebsk'e değin Almanlar karşısında geri çekilmeleri ve buna benzer başka olayların acısı içine öyle oturmuştu ki, emrindeki adamların düşmandan çekinmediklerini göstermelerinden büyük bir kıvanç duyuyordu. Bu sefer de aynı tepkiyi gösterdi. Havanların uygun bir biçimde mevzilendirilmediklerini bildiği halde taburun düzene girdiğini düşündü.

Üsteğmen ta başından beri sormak istediği, ama çekindiği için tekmilinin sonuna bıraktığı soruyu heyecanlı bir sesle yöneltti:

– Komiser yoldaş, Üsteğmen Vasin'e ne olduğunu anlayabildiniz mi?

– Hangisi Vasin?

– Bizim tabur komutanı.

Gece olanlar aklına geldi Panteleyev'in, bütün neşesi kaçtı.

– Tabur komutanınızı tutsak almışlar. Ölenler arasında bulamadığımıza göre düşmanın eline geçmiş olmalı. Nasıl bir subaydı şu sizin Vasin?

– İyi bir tabur komutanıydı. Kendisini okuldan tanırım. En başarılı öğrencilerdendi, dereceyle bitirdi harbokulunu.

Panteleyev durgun bir sesle;

– Okulu iyi bitirmiş ama savaşa kötü başladı, dedi. Ya siz? Okulu siz de mi iyi dereceyle bitirdiniz?

– Hayır, komiserim, orta dereceyle.

– Neyse, ortayla bitirmişseniz de tabur komutanlığını sizin almanız gerekiyor. Alay komutanınıza bildiririm durumu. Şey,

nerde alay komutanı Baburov?

– Bilmiyorum, komiserim. Burada onu hiç görmedim.

Panteleyev bir şey söylemedi, içini çekmekle yetindi. Alay komutanına duyduğu öfke sabahtan beri damla damla birikiyordu yüreğinde, ondan bütün hıncını karşılaştıkları zaman çıkaracaktı.

– Her neyse, alay komiseriniz yaralandı, ağır olduğunu sanıyorum. Hava kararınca alırsınız onu siperlerden. Şimdi bölüğe hemen bir hat çekin, karanlık bastırmadan bağlantı kurulsun. Anlaşıldı mı?

– Anlaşıldı, komiser yoldaş.

– Benim araç nerde?

Üsteğmenin yanakları al al oldu.

– Şimdi gelir komiserim. Havancılara mermi sandıkları gönderdik biraz önce.

Eliyle kumluk tepeye doğru işaret ederek hayranlığını gizleyemediği bir sesle;

– Ateş altında iki havanı da o götürdü komiserim, dedi. Arabasına takıp takıp çekti topları. Çok atak bir kız.

Panteleyev üsteğmenin kızaran yüzüne baktı, alaycı fakat yumuşak bir tonla;

– İyi ki yürekli bir kız düşmüş elinize, dedi. Kızcağızı buldunuz ya, artık erkekliğinizden utanmadan sağa-sola hep onu koşturursunuz.

– Komiser yoldaş, elimde başka sürücü yoktu; sonra o da öyle hevesli çıktı ki, nerdeyse zorla aldı görevi elimizden.

– Ama havanları kucağınızda da taşıyabilirdiniz.

– Kumda zor yürünüyor, komiserim. Sonra, topları oraya bir an önce götürmek istedik.

– Eh, bekleyelim öyleyse. Sağ dönerse bir madalya vereceğim bu kıza.

Komiserin bu iğneli sözleri karşısında üsteğmenin yüzü yeniden kızardı.

– Komiser yoldaş, dedi az sonra. Bir casus kadın yakaladık.

– Casus mu? Yok canım! Herkes kurtuluşu kaçmakta bulurken gözüpek bir kadın bodruma gizlenip sonra da ortaya çıkınca casus diye yakalamışsınızdır herhalde. Sorgu görevlisinin işgüzarlığı işte. O mu yakaladı kadını?

– Evet, o yakaladı, komiserim.

– Çağırın onu buraya!

Birkaç dakika sonra alayın özel işler görevlisi, Pantaleyev'in karşısına dikildi. Bu, uzun boylu, güzel elâ gözlü bir askerdi. Sırtında kaput yerine meşin bir ceket vardı.

Komiser adamın sırtındaki cekete baktı, baktı...

– Ne o, yoksa iç savaştan(*) mı kaldı? dedi şaka yollu.

Genç adam alayı sezdiyse de aldırış etmedi.

– Hayır, komiserim. Sürücülük yaptığım zamandan kalma. Fin savaşında sürücülük yapıyordum. Sonra tutsak sorgulama görevine verdiler beni.

– Ya, demek sürücüsünüz,.. Ama havan toplarını ateş altında bir kıza taşıtıyorlar.

– Ben tutsağın yanından hiç ayrılamıyorum, komiserim.

İnsanların haklılıklarını savunmaları karşısında hiç kızmayan Panteleyev hemen yumuşadı.

– Tutsak dediğiniz patates kilerinden ele geçen bir kadıncağız olmasın?..

– Hayır, komiserim, Geniçesk'ten gönderilmiş bu kadın. Almanlarla birlikte Arbat Dili'ne çıkmış. Bizim buradaki durumu öğrendikten sonra Geniçesk'e dönmeye hazırlanıyormuş. Anlat-

---

(*) 1917 Ekim Devriminden sonra Sovyetler Birliği'nde iç ve dış düşmanlara karşı birkaç yıl süren savaş. (ÇN)

tığı şeylere bakılırsa aradaki köprü iyice çökmemiş, bele değin sudan geçilebiliyormuş. Söyledikleri oldukça önemli, kendisiyle konuşmak ister miydiniz, komiserim?

Panteleyev tutsak sorgulayıcısına haksız yere çattığını düşünerek canı sıkıldı.

– Peki, görelim bakalım ne biçim bir casusmuş...

İnsanlara çabuk inanırdı, ondan dolayı da o güne dek başı fazla ağrımamıştı. Öte yandan Sovyet yurttaşları arasından casus çıkabileceğini kabul etmekle birlikte, buna bir türlü gönlü razı olmuyordu. Kendi bildiğinden kolay kolay dönmediği için, tutsak sorgulayıcısı gence yan yan baktı.

– Gidelim de bakalım şuna, dedi. Bu kadın gerçekten casussa canlı bir casus göreceğiz demektir.

Tutsak kadın ahırın dibinde, kurutulmuş bir tezek yığınına oturmuştu. Yanında da beklemekten sıkılmış bir muhafız vardı. Panteleyev oradaki bıçkı iskelesine çöktü, sorgulayıcı ile Lopatin ayakta beklediler.

Kadın otuz yaşlarında gösteriyordu. Yüzünün topraksı rengi, çukura kaçmış gözleri, biçimsiz kara dişlerini açıkta bırakan kısa üst dudağı, küçük küçük benekli siyah yazmasının altından çıkan, yağlı, seyrek, koyu, düz saçlarıyla çirkin, hatta ucubemsi bir görünüşü vardı. Gövdesinin sıskalığı yetmiyormuş gibi bir omuzu çökmüş, beli de yamulmuştu. Fakat kalçasının genişliği ile kirli çıplak ayaklarının iriliği kuş kafası gibi ufak başıyla hiç bağdaşmıyordu.

Panteleyev kadını bir dakika kadar süzdükten sonra soru sormaya başladı. Bu arada özel görevli de bir şeyler soruyordu. Kadın, gözlerini önündeki bir noktaya dikti, her soruya değişmeyen bir sesle karşılık vermeye başladı. İlgisiz tavırlarından, kimin ne sorduğuna aldırış bile etmediği belli oluyordu.

Panteleyev kadının ilk yanıtından, sorgulayıcının haklı old-

ğunu anladı. Almanlarla birlikte Geniçesk'ten bu yakaya geçmiş, onlar gidince de geride kalmıştı. Görevine karşılık Almanların ne vereceği sorusuna ise 1500 ruble ödyeceklerini bildirdi.

Yarı yarıya yıkılmış bir köprüden Almanların rahatça bu yakaya geçebilecekleri konusundaki tahminleri kadının anlattıklarıyla doğrulanınca, Panteleyev'in ona duyduğu ilgi bayağı arttı. Fakat ilgisini belli etmedi, kadına konu dışında birtakım başka sorular sordu. Onu tedirgin eden asıl yanıtı bekliyordu. Karşısında oturan bu yoksul giyimli basit kadın nasıl olur da Almanlara casusluk ederdi? Aralarında hiçbir bağ bulunmayan, üç gün önce gelip Geniçesk'i ele geçirinceye değin tanımadığı bu insanlara hizmet etmeyi nasıl benimseyebilirdi?

Sorgu ilerledikçe tepesi atıyordu.

– Yaz, Lopatin, yaz! Tarihsel bir belge olarak işe yarayacak. Eğer o güne dek yaşarsak, diye şaka yaptı öfkeden benzi solarak.

Lopatin yazıyordu durmadan.

Yirmi sekiz yaşındaydı kadın. Geniçesk'e bağlı bir köydeki en zengin ailenin kızı olarak dünyaya gelmişti. Devrimin bitiminde babasının bir değirmeni, dükkânı, yarıcıya verdiği toprakları vardı. Küçücük bir kızken babası sarhoş kafayla onu sopayla dövmüş, zaten çirkin olan zavallıcığı büsbütün sakat bırakmıştı. Kadın, casusluğuyla hiç bağlantısı olmadığına inandığı sorulara şaşarak, ama sabırla yanıt veriyordu. Babasının sonra ona çok acıdığını ve yüklü bir çeyiz vermeyi vaat ettiğini söyledi.

– Neler, neler verecekti bana. Tam üç at bağışlayacaktı.

Bunu söylerken, sorgulama süresince ölgün duran, çukurlarına kaçmış, şişkin gözleri, anılarının canlılığıyla parlamaya başladı.

Sakatlığına aldırmayan yoksul delikanlılar çeyiz haberini duyunca pervane kesilmişlerdi çevresinde. Çok geçmeden birisiyle nişanlanmıştı. Bunun ardından üç at, kuracağı yuva, babasının

vereceği öteki çeyizler geliyordu. Fakat tam o günlerde Sovyet yönetiminin zenginleri sürme dönemi başlıyor, en başta da kızın babası sürülüyor. Ağabeyleri ile annesi babasıyla birlikte kuzeye, söylenenlere bakılırsa Kem'e gönderiliyor. Hiçbir haber alamıyor onlardan. Kendisine dokunmamalarının sebebini ne kadının kendisi açıkladı, ne de Panteleyev sordu. Belki de on sekiz yaşını doldurmadığı içindi.

Çeyizi, atları, evi elinden alınıp sipsivri ortada kalınca zavallının nişanlısı da yok oluyor ortadan. Artık şimdi kimsenin beğenmediği, sakatlığı başına kakılan, kimsenin işine yaramayan çirkin bir kızdan başkası değildir. Üstelik annesi, babası da sürgüne gönderilmiştir. Böyle olunca köyünden ayrılıp Geniçesk'e gitmekten başka çıkar yol kalmıyor. Bir süre çamaşırcılık yaptıktan, şunun bunun evine gündelikçiliğe gittikten sonra kentin lokantalarından birinde bulaşıkçılığa başlıyor. Geceleri yatacak bir köşe ararken karşısına kimler çıkmıyor ki! Bütün bu yıllar boyunca kadıncağızın ruhunda neler olup bittiğini kimse bilemez. Yalnız, Lopatin, önündeki kâğıda bakmadan anlatılanları tek tek yazarken kadının ikinci kez parlayan gözlerinden her şeyi okudu. Yıkılan umutların, gerçekleşmeyen kadın mutluluğunun dayanılmaz acıları kadının içinde birike birike zehir dolu, kapalı bir kutuya döndürmüştü onu. Bu kapalı kutudaki duygulara bir ad bulmak öyle zordu ki!

Savaşa bir yıl kala sürgüne gönderilen genç bir erkek akrabası bir gün Geniçesk'e çıkageliyor. Sürgünde ölen başka birinin nüfus cüzdanı vardır elinde.

– Kaçmış mı? diye sordu Panteleyev.

Kadın kayıtsızdı.

– Ne bileyim, belki de kaçmıştı...

İlk zamanlar kadın akşamları lokantadan aşırdığı öteberiyle besliyor adamı, o da buna karşılık kadınla düşüp kalkmaya baş-

lıyor. Ama o yıl güzün adamı nüfus kâğıdındaki kimliğiyle askere çağırıyorlar; güney cephesine, İsmail kenti yöresine gönderiyorlar. Üç gün önce de Almanlarla birlikte dönüyor geriye. Kadına onların yanında çalıştığını söyleyerek getirdiği Alman voktasını veriyor, gene onunla yatıp kalkmaya başlıyor.

Bir gün önce gece yarısı gelen adam kadına birlikte yola çıkacaklarını söylüyor. O da tek soru sormadan düşüyor adamın peşine. Başlangıçta bir süre Geniçesk'in aşağısında oturup Arbat Dili'ndeki silah seslerini dinliyorlar; sonra Alman askerleriyle birlikte bir kayığa binerek bu yakaya geçiyorlar. O sırada birçok Alman askerinin çöken köprüden, yürüyerek, boğazı geçtiğini görüyor kadın. Akrabası ona ortalık aydınlanıncaya dek "İzci kampı"na gitmesini, oradan "Geniçesk Tepesi" köyünde nereli olduğunu sorarlarsa tuz havuzlarından geldiğini, tuz havuzlarında sorarlarsa "Geniçesk Tepesi"nden geldiğini söylemesini tembih ediyor. Akşam hava kararınca sahilden yürüye yüreye köprüye gelerek orada buluşmak üzere anlaşıyorlar. Geriye döndüğünde Almanların 1500 ruble, belki de daha fazla vereceğini anlatıyor akrabası.

Geçmiş mutlu günlerini anlatırken parlayan gözleri sönmüştü şimdi. Bir gün öncesinin ve o günün olaylarını kayıtsız bir dille, pişmanlık ya da acıma duymadan aktarıyordu.

Hem de duygusallıktan öyle uzak bir anlatışı vardı ki, doğruyu söylemekten zerrece korkmadığı belliydi. Yalnız bir yerde, akrabası olan adamın, geceleyin evine gelerek birlikte sahile inmelerini önerdiği zaman; "Ben de köpek gibi düştüm peşine..." sözlerini kullandı. Ama bunu, kendini ayıplamak için değil, adamla ilişkilerinin cinsini en kestirme yoldan anlatmak için söylemişti. Çünkü akrabası, tenezzül edip onunla yaşamaya razı olan tek adamdı yeryüzünde; bu yüzden onun her dediğini yapıyor, "Gel" dediği yere köpek gibi gidiyordu. 1500 ruble alacağı-

nı söylerken yüzü bile kızarmamıştı, çünkü burada önemli olan para değil, adamın ondan bu işi yapmasını istemiş olmasıydı.

Kadın son soruyu da yanıtladıktan sonra ardından başka bir sorunun gelip gelmeyeceğini beklerken kuruyan dudaklarını diliyle ıslattı, mendilinin ucuyla sildi.

O sırada Lopatin'in arkasından öfkeli bir kadın sesi yükseldi:

– Vay, cadı, vay! Elime bir geçsen gebertirdim seni!

Lopatin geriye döndüğünde sürücü kız Paşa Gorobets'i gördü. Nereden çıktıysa gelip arkalarında durmuştu.

Casus kadınla Paşa Gorobets göz göze gelerek birbirlerini uzun süre süzdüler. Kara suratlı sessiz kadın, içinden yalnız şişik ayakları ve yüzü görünen koyu giysileriyle bir paçavra çıkınına benziyordu. Onu yiyecekmiş gibi süzen Paşa Gorobets ise maviş maviş gözleri, dizlerine değin gözüken çıplak bacakları, açık kolları, sıkılmış yumrukları, arabayla gidip gelirken, örgüleri çözülüp ensesine dökülmüş, tozlu sarı saçlarıyla gerilmiş bir yay gibiydi.

Genç kız sinirden titreyen sesiyle;

– Tuz havuzlarına gidip gelmiş bu kadın, öyle mi? Demek, oradan biriymiş gibi gösterecekti kendini? Nasıl olur, ben tuz havuzlarında büyüdüm, o bölgede herkesi tanırım. Foyasını hemen yüzüne vururdum.

Genç kızın en çok buna kızdığı belliydi. Kara suratlı kadın tuz havuzlarından olmadığı halde kendisini oralıymış gibi göstermesi onu deli ediyordu.

Panteleyev ayağa kalktı.

– Ama tuz havuzlarından olduğunu söylemedi ki! "Geniçesk Tepesi"nden de değil. Alman o, kızım, Alman! Faşistler gelince köpek gibi takılmış peşlerine!..

– Daha ne duruyorsunuz, komiserim! Vurun şunu da olsun bitsin.

Sürücü kız komiserin onu öldürmeyi neden akıl etmediğine şaşarcasına söylemişti bunu. Sonra bir süre sessiz düşündü, dalgın ve kararlı bir sesle, ortaya konuştu:

– Ben olsam gebertirdim bu cadıyı.

– Gebertmek önemli değil. Ama önce suratına bakın şunun! Yaşamda neler oluyor, görün! Paşa, kızım, bak şunun suratına! İyice bak da bir daha unutma.

Paşa Gorobets komiserin bu önerisinden gücendi:

– Bakıp da ne yapacağım, komiserim! Sanki onun yüzünü ezberlemem pek mi gerekli!

Genç kızın bu tertemiz nefretinden etkilenen Lopatin kızı hayranlıkla süzdü.

Panteleyev sorgulama görevlisine;

– Sorgulama tunağını yazıp Simferepol'a gönderin, dedi.

Sonra neşeli bir sesle kıza döndü:

– Haydi, gidiyoruz, kızım. Hani, arabam nerede?

Sürücü kız koşa koşa uzaklaşırken;

– Şurada, evin arkasında, şimdi getiririm! diye bağırdı.

Araca doğru yürürlerken Lopatin kıvrılmış bir kurşunla düşünceli düşünceli oynuyordu parmaklarıyla. Çizmesinde yürümesini zorlaştıran kurşundu bu. Onu ta buraya geldiklerinde çıkarmış, sonra cebinde unutmuştu. Şimdi sigara içmek için elini cebine soktuğunda bulmuştu onu.

Panteleyev onun elinde çevirip durduğu nesneyi görerek;

– Şansın varmış, dedi. Moskova'ya gidince annene ya da karına armağan edersin.

Lopatin bu şakaya karşılık vermedi. Annesi çoktan ölmüştü. Karısına gelince, epeyden beri ne Lopatin ilgilendiriyordu onu, ne de böyle bir kurşun ilgilendirebilirdi.

Aracın önünde duran Velihov motor çevirme kolunu döndürmeye başladı. Paşa Gorobets bunu beğenmemiş olacak ki;

– Öyle değil. Verin ben yapayım, dedi.

Fakat Velihov birkaç kez hızla çevirince motor çalışmaya başladı.

– Çok teşekkürler. Niye zahmet ettiniz? Ben kendim yapardım.

Paşa böyle diyerek direksiyon başına geçti. Velihov atıldı oradan:

– Komiser yoldaş, izin verirseniz kasaya biraz kuru ot koyayım.

– Koy ya. Muhabir yoldaş da bencileyin kocamış artık. Sonra, "Takır takır kuru arabaya bindirdiler, altımı acıttılar," demesin.

Velihov bir kucak dolusu kuru otu kasaya attı, yukarıya önce kendisi çıkarak elini Lopatin'e uzattı. Araç yürüyünce de otları muhabirin altına doğru itti.

– Hepsini alın da rahat oturun.

İnsanın birkaç saat içinde bu derece değişmesi şaşılacak şeydi doğrusu. Sabahleyin yaşlı sürücü eri hoyratça haşlayan, ona rütbece üstünlüğünü göstermek için küstahça sövüp sayan emir subayı o değildi sanki. Yüzü pembeliğini yitirerek bir gün içinde zayıflamış, çocuksu görünüşü yerine bir ağırbaşlılık gelmişti. Savaşa ilk kez katıldığı için insanların öldüğünü de ilk kez görüyordu. Bu, ona, kendisi gibi ölümlü insanlara karşı daha anlayışlı, daha iyi niyetli davranmayı öğretmiş olmalıydı. Daha önce gördüğü halde anlayamadığı bir şeyi yeni yeni hissediyor olmalıydı. Yaptığı kötülükleri yapacağı iyiliklerle düzeltme fırsatı varken bu fırsatı niçin kaçırsın?

Lopatin onun davranışlarını yorumlarken; "Belki de ben yanılıyorum. Çünkü bugün benim de insanlara başka türlü davranmak geliyor içimden. Kendi duygularımı başkalarının duygularıymış gibi görmüş olmayayım?" diye düşündü.

Kıyı bataryası mevzilerine vardıklarında arabayı durdurdu Panteleyev. Tam kapıyı açıp aşağı inmek üzereydi ki, araca doğru koşmakta olan sivri burunlu, ufak tefek bir albaya takıldı gözü. Albay Ulyanov ne kadar donanım varsa üstüne takıp takıştırmıştı. Beline sımsıkı kuşandığı palaskaya asılı kasaturası, omuzundan sarkan dürbünü, harita çantası ve ekmek torbasıyla dört bir yanı dopdoluydu. Bükülmüş bir sırıma takılı düdüğü bile palaskasındaki düdük yerine iliştirilmişti.

Kasatura, dürbün, harita çantası, ekmek torbası normal büyüklükte oldukları halde, albayın ufak efekliği yanında kocaman kocaman şeylermiş gibi duruyorlar; albaya tepeden tırnağa gereçlerle kuşanmış görünümünü veriyorlardı. Albayın yana devirdiği şapkasını, gülüyormuş gibi kırışan sivri burnunu görünce gülmeme elde değildi.

Panteleyev araçtan inerken ister istemez gülümsedi.

Tümen Komutanı General Kudinov'un kıta işleri yardımcısı olan Albay Ulyanov, Fin savaşında Panteleyev'in komiserliğini yaptığı alaya komuta etmişti. Panteleyev yargısının bütün sertliğine karşın onu gene de gözüpek, hamarat bir asker olarak tanırdı. Bu yüzden, durumundan kaygı duyduğu Arbat Dili'nde Albay Ulyanov'u görünce hayli sevindi.

Sivri burnu belli belirsiz kırışan Ulyanov, ufacık gözleri gülümserken raporunu verdi.

– Bu sevinç neden? Gülünecek bir şey mi var? diye takıldı Panteleyev.

– Henüz değil. İşler düzene girmedi ki, sevinelim. Ama girecek...

Oysa Panteleyev onun neye sevindiğini biliyordu. Yıllar boyu bağımsız alay komutanlığı yapmak Albay Ulyanov'a üstlendiği bir görevin sorumluluğunu tek başına taşıma alışkanlığı vermişti. Ama komutanlarına karşı yaltaklanan, astlarını da ezen

Kudinov gibi birinin yanında görev yapmak onun harcı değildi. Bu nedenle albay, Arbat Dili'ne gönderildiği için sevincinden ağzı kulaklarına varıyordu.

Lopatin'in yorulduğunu düşünen Panteleyev:

– Burada bir saat kadar kalmam gerekiyor. Siz de aşağı inip, dinlenin, dedi.

Amacı Ulyanov'la yüz yüze görüşmekti. Demiryolu settine albayla birlikte tırmanırken;

– Ah, Ulyanov, dün burada sen bulunacaktın! dedi. Bazen yaptığımız işe akıl erdirmek olanaksız. Dün de göz göre göre "İzci Kampı"nı Almanlara bıraktık.

– Çok tutsak aldılar mı?

– Evet, elli kadar tutsak var, ölü de çok. Daha doğrusu tutsakları onlar almadılar, biz verdik. Şu sizin Baburov yok mu, hep onun yüzünden. Herife, "Düşmanı yeneceğimize inanıyor musun?" diye sor; gözlerini belirterek, "Düşmanı yeneceğimize inanmamak alçaklıktır!" der. Oysa namussuzun dediği başka, yaptığı başka. Yeneceğine kesin inanan insan tutsak verir mi? İnancın böylesinden ne hayır çıkar? Onun gibilerle utku kazanacağımızı sanmıyorum.

Eskiden Panteleyev'le senli benli konuşan Ulyanov, yeni görevinden dolayı tümen komiserine karşı resmi bir tavır takınarak;

– İyi ki sizinle karşılaşabildik, dedi. Yoksa birbirimizi göremeden gidecektik. Ben de tam "İzci Kampı"na doğru yoyla çıkmak üzereydim. Oradan da bölüğü görmeye gidecektim.

– Bir saat sonra, ben gidince uğrarsın oraya. Seninle durumumuzu baştan sona görüşmek istiyorum. Biliyorsun, Almanlar aptal değiller; dün yarı yarıya çökmüş köprüden bu yakaya sızdılar. Bugün de sallara binip dilin başka bir yerinde boy göstermeyeceklerini kimse söyleyemez. Heriflerin belirli bir düzene göre savaştıklarını bağıra bağıra herkese duyursak da kendimizi

avutmaktan ileri gidemiyoruz. Düzenli savaşmasına savaşıyorlar, ama her seferinde öyle değişik bir düzen tutturuyorlar ki, akıl erdirene aşkolsun! Geniçesk'e tek sandal bırakmadan hepsini kaçırdık diyoruz, hesapta bu böyle; oysa hesap dışı bir sürü kayık var orada. Köprüyü attığımızı hesaplarken herifler ellerini kollarını sallayarak geçtiler üzerinden. Alay komutanını gördün mü?

– Burada. Gelirken birlikte getirdim onu da.

– Nerede buldun?

Panteleyev bu soruya Ulyanov'un nasıl bir yanıt vereceğini seziyordu.

Ulyanov gerçekten de Penteleyev'in beklediği yanıtı verdi. Albay Baburov'u eski tabur karargâhında, tam Panteleyev'den kaçmayı becerdiği yerde bulmuştu.

Panteleyev öfkeden kısılan bir sesle;

– Hani, nerede şimdi? diye sordu.

Demiryolu settine çıkınca toplardan birinin yanına vardılar. Ulyanov topun yanında duran deniz erine;

– Alay komutanını buraya çağırın, dedi.

Fakat alay komutanı uzun süre gelmedi yanlarına. Panteleyev ile Ulyanov bataryanın en ileri topunun çevresinde bir hayli oyalandılar. Alay komutanını hemen mi bulamamışlardı, yoksa adam başına geleceklerden korktuğu için karşılaşmayı elinden geldiğince geciktirmeye mi çalışıyordu, bilinmez; ne varki gelişi uzadıkça uzadı.

Ulyanov durmadan konuşurken Panteleyev inatla susuyordu. Öfkesinin derecesi, ayaklarını iki yana açıp aynı yerde kımıldamadan duruşundan, asık suratla aynı noktaya bakışından belliydi. Onu bu sırada tek ilgilendiren, alay komutanının bir an önce gelmesiydi.

En sonunda bir topun arkasından çıktı geldi Baburov. Gelir

gelmez de Panteleyev'e, nerdeyse kendini paralayarak, sabahleyin onlara katılamayaşının nedenlerini açıklamaya başladı. Tam araç kalktığı sırada onu telefona çağırmışlarmış. Korugandan çıktığında ise general ile yanındakiler bir hayli uzaklaşmışmış; bağırdığı, elini salladığı halde durduramamış onları.

Panteleyev yalan olduğunu bile bile dinledi onu, konuşmasını hiç kesmedi. Anlatacakları bitince Albay Baburov bir süre sustu, Panteleyev'in sözünü kesmeyişine çok sevinerek kendini haklı çıkarmaya yarayacak birkaç söz daha ekledi. Fakat Panteleyev hep susuyordu. Bu sessizlik, sonunda öyle korkutucu bir hal aldı ki, ister istemez Ulyanov'un bile omuz başları ürperdi.

Panteleyev durdu durdu, herkes sus pus olmuş bir biçimde onun ne söyleyeceğini beklerken alçak sesle, ağır ağır;

– Siz korkağın birisiniz, dedi. Şu andan itibaren sizi alay komutanlığı görevinden alıyorum. Ayrıca savaş mahkemesine vereceğim.

Yanında duran Ulyanov'a döndü, başıyla Baburov'u gösterdi.

– Onun yerine alay komutanlığına geçici olarak sizi atadım. Albayı sabahleyin Simferepol'da bulundurun.

Panteleyev'in büyük bir kayıtsızlıkla söylediği, "Albayı sabahleyin Simferepol'da bulundurun." sözünü duyunca Baburov titredi. Hem de sözcüğün gerçek anlamıyla, sıtmaya tutulmuş bir insanın titreyişiyle titredi. Adamcağız kuru yaprak gibi sarsılıyor, gevşeyen dudaklarından dökülen ipe sapa gelmez laflarla kekeleyerek, suçlu olduğunu, ama korkaklığı kabul etmeyeceğini, gerekirse yurdu için seve seve canını vereceğini söylemeye çalışıyordu. Panteleyev bu zırvaları sonuna değin dinledi, dinledi...

Panteleyev şöyle bir düşünüyordu da, katıldığı savaşlarda başına her türlü olay gelmiş, albay Baburov cinsinden korkudan tir tir titreyen, hastalık derecesinde ödlek birçok insanla karşılaş-

mıştı; ama onun gibisini, ordu savaş kurulu üyesini atlatıp da ileri mevzilerden kaçanına rastlamamıştı. Hem de oraya gitmediği için savaş mahkemesine verileceğini, ödlekliği yüzünden gözünün yaşına bakılmayacağını bile bile kaçan birini, zavallılığını yenemeyen birini...

"Belki de güvendiği bir şey vardı..." diye düşündü Panteleyev. Neydi bu güvendiği şey? Baburov'a sordu:

– Yoksa çarpışmada öleceğime mi bel bağladınız? Ben öldükten sonra davranışınızdan kimsenin haberi olmayacaktı, değil mi? O zaman mavallarınızla işin içinden sıyrılıp çıkacaktınız. Hadi, söyleyin, güvendiğiniz şey buydu, öyle değil mi? Ama ben sonunu getireceğim savaşın, siz ise yarın yargılanacaksınız. Ödlekliğinizden dolayı rütbenizin geri alınıp er yapılmanıza bile gerek yok. Çünkü er demek onurlu, yürekli, vicdanlı savaşçı demektir. Var mı sizde öyle şeyler?

Gün boyu içinde biriken kini Baburov'un yüzüne kustuğu halde zerrece yumuşamayan, söylediği acımasız sözleri yetersiz bulan Panteleyev, karşısındakinin yüzüne bile bakmadan bastı gitti.

Onun peşinden yürüyen ufak tefek Ulyanov kendini tutamadı. Baburov'un önünden geçerken yüzüne baktı ve ikisi bir an göz göze geldiler. Alay komutanının omuzları çökmüş, kolları dizlerine değin sarkmıştı. Yüzünden, ölüme hazırlanan bir insanın üzüntüsü ve umutsuzluğu akıyordu. Ulyanov şöyle bir düşündü de, Panteleyev bu acı sözleri Baburov'a değil de kendine söylese, o da hiçbir karşılık veremeyecek durumda olsa, hemen oracıkta tabancasını çekip öldürürdü kendini.

Ulyanov önünden geçerken Baburov gözleriyle onu durdurmak istercesine baktı, zor işitilir bir sesle:

– Piyotr Andreyiç! Piyotr Andreyiç! dedi iki kez.

Bu sırada kırçıl sakalının örttüğü tombul yüzü öne eğilmişti.

İki damla gözyaşı yanaklarından aşağıya süzülüyordu.

Ulyanov biraz duraklamıştı ki, Baburov başka bir şey söylemedi. Zaten o sırada Panteleyev çağırdı onu.

– Ulyanov, nerede kaldınız? Hadi, gidiyoruz.

Ulyanov tümen komiserinin arkasından koştu. Bağlı olduğu komutanıyla birlikte, üstelik kendi birliklerini görmeye gitmemek bağışlanacak suç değildi, ama gene de acıyordu Baburov'a. Üç gün önce Baburov'u tümen karargâhında General Kudinov'un toplantısında görmüştü. Öteki alay komutanları neyse o da aynı onlar gibiydi; ne eksiği, ne de fazlası vardı. Ama bugün alay komutanlığından düşmüştü, yarın da savaş mahkemesinde yargılanacaktı. Ertesi gün ise ya albaylık rütbesi geri alınır, ya da korkaklığı yüzünden kurşuna dizilirdi.

Baburov bakışlarıyla Ulyanov'u durdurup ona adıyla seslendiği zaman bir şey söylemek istememişti aslında. Ulyanov dursa da ona ne söyleyeceğini sorsa, verecek bir yanıt bulamazdı herhalde. O anda tek istediği, durumunun korkunçluğunu, saçmalığını bir anlayanın çıkması, kendisine birisinin acıdığını görmesiydi.

Doğrusunu söylemek gerekirse o gün Baburov'un tasarladığı şeyler Panteleyev'in düşündükleriyle taban tabana karşıttı. Albay neler tasarlamış, başına neler gelmişti! Panteleyev'le birlikte araca binmemesinin ya da başka bir araçla arkasından gitmemesinin nedeni çarpışmadan korkması filan değildi. Adamcağız aslında ne vurulmaktan, ne de ölmekten korkuyordu. Aklına bile getirmiyordu böyle şeyleri. Sabahleyin aldığı bölük pörçük bilgilerden geceleyin Arbat Dili'nde durumun kötüye gittiğini sezmesiyle; sonra bunu General Kudinov'a rapor ederken, generalin telefondan bağırıp çağırarak, bölüğün başına gelen felaket yüzünden mahkemeye verileceğini söylemesiyle, en sonra da ordu savaş kurulu üyesi, Tümen Komiseri Pantele-

yev'in çıkıp gelmesiyle aklı yerinden oynamıştı adamcağızın.

Aklına olabileceklerin en kötüsü geliyordu: İleri bölük tutsak edilmiş, kıyı bataryası ele geçirilmiş olmalıydı. Bu durumda sorumluluğunun büyüklüğünü gözünün önüne getirdi. Ordu savaş kurulu üyesinin soracağı soruları düşünmek bile istemiyordu. Ne yapacağını tam olarak kestiremediği için, Panteleyev'le birlikte ileri hatlara gitmekten son anda cayıverdi.

Geride kaldığı sürece gitmeyişine bir açıklama bulmaya çalıştı, bir ara kalkıp arkalarında yetişmeyi bile düşündü. Fakat geç kalışının nedenini açıklayamayacağı için sonra bundan da vazgeçti.

O gün akşama değin alayın işleriyle uğraşıyormuş gibi göründü. Oysa gerçekte hiçbir iş yapmadı, korku içinde hep Panteleyev'in dönüşünü bekledi. Tümen komiserinin söylediği gibi, onun ölümünü istediği filan yoktu. Tek istediği, Panteleyev'in dönüşte alaya uğramadan geçmesi, hiç olmazsa o gün karşılaşmamalarıydı.

Baburov yaradılıştan korkak bir insan değildi. İç savaştaki yararlılıkları dolayısıyla onur nişanı bile almıştı. Fakat 1937'de Kerç bölgesi askeri komiseriyken ansızın tutukladılar adamı. Bu, o yılların tutuklama modasına uygun bir hareketti; şimdi, savaşta, herkesin aklına ister istemez o günler geliyordu. 1937 yılının bu acı olayları bütün boyutlarıyla herkesçe bilinmiyordu belki. Tutuklamaların bir bölümünün haklı, bir bölümünün ise yanlışlık sonucu yapıldığı konusunda açığa vurulmayan bir kuşkunun varlığı yadsınamazdı. Fakat tutuklamaların tümü göz önüne alınınca bunların pek akla yatkın şeyler olmadığı da bir gerçekti. Çünkü sağduyuya, insan sevgisine, en önemlisi de yirmi yıldır bu insanları yetiştiren Sovyet rejiminin dürüstlüğüne ters düşen bir durum vardı ortada.

Baburov tutuklandıktan sonra böyle bir şeyin varlığından ha-

beri bile olmadığı halde bir suikaste katıldığını itiraf etmesi istenince içine bir ürküntü düştü. Haklı-haksız her suçlamadan irkiliyordu artık. Sorumluluktan kaçan, görev yüklenmek istemeyen bir insan olup çıkmıştı.

Nice insana bu tutarsızlıklar vız geldi; eğilmeden, kırılmadan karşı koydular güçlüklere. Fakat Baburov o tür insanlardan değildi. İki yıl hapis yattıktan sonra suçsuzluğunu anlayarak dışarı çıkardıklarında yalnız görünüşte sağlıklı bir adamdı artık. Oysa insan hastalıklarının en ağırına yakalanmıştı koskoca adam, yaptığı her şeyden korkar olmuştu.

Savaşın dördüncü yılında Baburov alay komutanlığına yeni atanmıştı ki, faşistler ilk çarpışmada bir bölüğünü yok ederek Kırım Yarımadası'na çıktılar. Hem de alayına bağlı bir bölüğün koruduğu, Almanların Kırım'a çıkmamaları için stratejik önem taşıyan bir yerden... Bundan duyduğu suçluluk korkusunu artık hiçbir mantık alt edemezdi.

Şimdi onu yalnız bırakarak uzaklaşan Panteleyev ile Ulyanov'un konuşmalarını dinlerken, Baburov, değil ilerde ona ne olacağını düşünmek, yüreğinde korkudan başka bir şey duymuyordu. Panteleyev'in söylediklerinden en hafifi rütbelerini söküp onu er yapmalarıydı. Keşke ordu savaş kurulu üyesi onu er rütbesine indirdiğini söylese, tüfeğini alıp ileri hatta gitmesi için bir an önce emir verseydi! Bundan korkmak şöyle dursun, suçundan dolayı ona gerekli cezayı verdikleri için rahatlama bile duyardı. Ondan sonra ne olursa olsun, vız gelirdi ona. Ama ertesi gün onu Simferepol'a götürerek faşistlerin Kırım toprağına ayak basmasına neden fırsat verdiğini sormayacaklar mıydı, mahkeme kurulu karar için içeri çekilince verilecek yargıyı oturup beklemeyecek miydi? İşte bu onun yüreğini ağzına getiriyordu. Korkusu yalnız ertesi gün başına gelecekler için değildi elbette, ertesi gün olacakları düşüne düşüne koca bir geceyi ge-

çirmek öldürüyordu onu.

Ürpertiden titreyen Baburov nereye, niçin gittiğini bilmeden, tren yolu settinden aşağıya yavaş yavaş, sendeleye sendeleye indi; sabahki karşılaşmalarından dolayı biraz tanıdığı gözlüklü zayıf bir adamın sürücü kızla birlikte yakınında oturup konuştukları kamyonun, Yani Panteleyev'in aracının önünden geçti; komutanlarının değişmiş, tuhaf yüzüne şaşkın şaşkın bakarak selam duran askerlerin arasından yürüdü; Arbat Dili'nin kumlu, tümsekli toprağında 200-300 metre ilerledi... Ne yaptığının farkında değildi artık. Hissettiği tek şey, yaşama korkusuydu. Mevzilerdeki topların, askerlerin, aracın görünmediği bir tepenin arkasına geçince durdu; cebinden mendilini çıkarıp yüzünü sildi, mendili cebine soktuktan sonra tabancasını çekti, derinden fakat kesik kesik birkaç soluk aldı, sonra soluğunu tutup tabancayı göğsüne dayadı, tam yüreğinin üstünde ateşledi.

7

Bozkırın derinliklerinden gelen kuru bir tabanca takırtısına fazla aldırış eden çıkmadı. Panteleyev'i beklerken, aracın basamağında Paşa Gorobets'in yaşam öyküsünü dinleyen Lopatin patlama tekrarlanacak mı diye bir an başını çevirip kulak kabarttı; sonra tek camı sağlam kalan gözlüğünü düzelterek, gazetecilere özgü, dikkatle dinlediğini gösteren "evet, evet" ünlemleriyle genç kızı yeniden dinlemeye koyuldu.

Gün boyu ısınmış toprağa oturan Paşa, sırtını küçük bir ot yığınına dayamıştı. Güneyli ağzıyla anlattığı yaşam öyküsünü arada bir keserek gözlerini yumuyor, bulutlar arasından kayıp giden akşam güneşinin ılıklığını yüzüyle yakalamaya çalışıyordu. Yorgunluktan bitmişti o gün, gene yolara düşmezden önce oturup güneşte ısınmak fırsatı çıktığı için çok mutluydu. Karşısın-

daki, konuştuğu binbaşının hiç de subaya benzer yanı yoktu. Bir camı sağlam, öteki kırık gözlüğüyle gülünç mü gülünç görünüyordu. Ne olursa olsun Paşa hoşlanmıştı bu sıska muhabirden. Camın birinin kırık oluşundan ötürü, camlı gözün uzak, sert bakışı yanında ötekinin bakışı yumuşaktı; arada bir şaşkın şaşkın kırpıştırıyordu gözlerini.

– Gözlüğünüzü çıkarsanız daha iyi olmaz mı, binbaşım?

– Öbür camın da kırılmasından korkuyorum, cebimde durduğunu unutursam eziveririm.

– Siz de unutmayın, canım.

Kendi yaşantısını anlatmaya değmeyecek kadar basit bulan Paşa Gorobest daha ilginç konulara geçmek istediyse de, arkadaşlarının "yapışkan" adını verdikleri Lopatin, kızın kurnazlıklarına aldırmaksızın, sözü döndürüp dolaştırarak bir yıl önce niçin tuzculuk meslek lisesine gitmediğini, gönderilmediği halde niçin sürücülük kursuna yazıldığını öğrenmeye çalışıyordu.

Gerçekte, Paşa, tuz havuzlarından ayrılmak zorunda kalacağı için gitmemişti tuzculuk meslek lisesine. Orada kalıp sürücülük kursuna yazılışının nedeni ise hoşlandığı bir delikanlının o zamanlar aynı kursa katılmasıydı. Delikanlıyı haziranda askere çağırdıkları için şimdi birlikte değillerdi. Gerçeği açıklamaktan utanan kızcağız söylemek istemediği şeyin yerine başka bir yanıt bulamadığından, parmaklarının arasında mavi basma entarisinin etek kıvrımlarıyla oynarken suskun oturuyordu.

– Şey, daha çok para kazanmak istemiştim de... diyebildi en sonunda.

Suskunluğu uzatmaktansa yalan yanlış bir şey söyleyerek kurtulmak istemişti duyduğu utançtan.

Lopatin sesini çıkarmamakla birlikte kıza inanmış gibi güldü. Paşa, onun tek camlı gözlüğüyle gülünç ama akıllı bir adam olduğu konusunda ona tam not verdi hemen.

Anlamıyordu bir türlü; avuç içi gibi dümdüz, ilgi çekici olayları bir elin parmaklarıyla sayılacak kadar az bir yaşam bu adamı neden böylesine ilgilendiriyordu? Meslek lisesini bitirince tuzla havuzlarında bir iş bulmuş, sonra bir kamyon ulaştırma merkezinde cam yıkayıcısı olarak çalışmıştı. Araba sürücülük kursunu bitirir bitirmez de şu külüstür bir buçuk tonluk kamyonu teslim etmişlerdi eline. Temmuzda cepheye giden bir delikanlıdan devralmıştı bu aracı.

Bütün yaşamının en ilginç olayları son üç gündür geçiyordu. Bir tüfek ile bir çift çizme alalı beri birçok asker kişi binmişti arabasına. Sonra kütüklükten tutun da mataraya, havan mermisine varana değin aracıyla her şeyi taşımıştı. Hele o gün kamyonun arkasına takıp takıp çektiği demirden, masa gibi geniş tablaları bulunan havantoplarını götürmek çok hoşuna gitmişti. Birinci havanı istenilen yere, Sivaş körfezi kıyısına siper kazan erlerin yanına bırakıp da sağ salim geriye döndüğünde, ona bu görevi veren üsteğmenin elini hararetle, uzun uzun sıkması çok şaşırtmıştı onu. İkinci topu götürürken sağından, solundan yükselen koyu duman sütunları görülmeye değerdi. Bir mermi parçası kamyonun önüne nasıl çarptıysa "çat" etmişti. Korkunun büyüğünü ikinci topu ötekinin yanına bırakıp dönerken duydu. Kulakları sağır eden gümbürtüler kopuyordu başının üstünde: bir daha, bir daha, bir daha... Kızcağız direksiyonun üstüne yumuldu, önünde yol filan görmeden bastı gaza. İşte bu kulak yırtıcı gümbürtüler Sovyet kıyı topçusunun salvolarıydı. Toplar Alman havan mermilerini döverek susturmuş, Paşa Gorobets'i de kamyonuyla birlikte yok olmaktan kurtarmıştı. Ama Paşa Gorobets bunu nereden bilecekti?

Ancak geriye döndüğünde durumu anlattılar ona. Bunun üzerine Paşa gereksiz korkusundan utanarak, havan mermisi sandıklarını mevzilere götürmek istediğini söyledi. Kıyı topçusu-

nun gülleleri, kurtarıcı melekler gibi, gene tepesinden uğuldayarak geçiyordu.

İlgisini çeken bu yepyeni şeyleri Lopatin'e büyük bir sevinçle ve istekle anlatıyordu Paşa. Bir kişinin zor kaldıracağı iri mermileri dört kocaman topun yalnız onun mevzilere rahatça gidip gelmesi için düşman üstüne yağdırması onu yalnız sevindirmekle kalmıyor, şaşırtıyordu da. Bundan büyük bir gurur duymakla birlikte onun yüzünden boşu boşuna zahmete girmelerinden dolayı utanmaya bile başlamıştı.

Üçüncü seferden dönüşte çok heyecanlanan üsteğmen onu beceriksizce kucaklayıp yanağından öpmüştü. Gösterdiği kahramanlığın farkında bile olmayan Paşa, üsteğmenin beklenmedik öpücüğünü bir erkeğin şımarıklığı sayarak kıpkırmızı kesilmiş, üsteğmenin kollarını çözerek öfkeyle uzaklamıştı ondan.

Gerçekten bütün bu olanlar Paşa için son derece ilginç şeylerdi; gel gelelim daha nicelerini gördüğünden şüphe etmediği yaşlı binbaşının ondan bunları öğrenmek istemesinin nedenini anlamıyordu.

Lopatin ise, bir başkasının ilgisini çekebileceğine kendisi bile zerrece inanmayan gerçek bir kahramanın karşısına geçmiş, hayran hayran seyrediyodu onu. Genç kızın, birinde durmadan ovduğu koca bir çürük bulunan, sıyrıklar içindeki, güneş yanığı dizlerine; mavi entarisinin örttüğü zayıf, ama biçimli vücuduna; heyecandan kızaran, yorgun, sevinçli yüzüne bakışlarıyla dalmış gitmişti.

Başka bir zaman, başka bir yerde olsa bu yarı çocuksu, yarı kadınsı yüze aldırmadan geçer giderdi; oysa şimdi öyle güzel görünüyordu ki bu kız gözüne! Genç kızı hayranlıkla seyrederken, orta yaşını geçmiş pek çok insanın duyabileceği gibi, yaşamdan beklediğini bulamamanın anlamsız burukluğu vardı içinde. Lopatin, ne kızın yaşça daha büyük, ne de kendisinin da-

ha küçük olamayacağını, kızla yaş ve toplumsal konum bakımından bir araya gelemeyeceklerini bal gibi bildiği halde; tozlu mavi entarisi içinde, dizindeki morluğu ovarak ot yığınına yaslanmış oturan genç kızın, kendisine değil de bir başkasına mutluluk getireceğini düşünmek yüreğini acıyla burkuyordu. Ne denli kovmaya çalışırsa çalışsın kafasında yer etmişti bu kıskançça düşünce...

Bir saat sonra, hava kararmaya yüz tuttuğu sırada Panteleyev ile Ulyanov aracın yanına geldiler. Lopatin'le konuşmaya dalan sürücü kız ot yığınına yaslandığı yerde yorgunluktan uyuyakalmıştı. Bunu gören Velihov kızın üstüne kaputunu örttü; sonra yaptığı hareketten duyduğu kıvançla, ama aynı zamanda soğuktan büzüşerek, ellerini birbirine sürte sürte bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı.

Ulyanov ile konuşan Panteleyev;

– Unutmayın, ertesi gün gene geleceğim, diyordu. Baburov'u yarın Simferepol'a gönderin. E, görüşecek başka bir şey kaldı mı? Kalmadı, sanıyorum. Öyleyse esenlikler dilerim.

Elini Ulyanov'a uzattı.

– Sen Arbat Dili'nde bulundukça gözüm arkada kalmaz.

Albay Ulyanov topuklarını birbirine vurdu, fazla laftan hoşlanmadığı için;

– Hoşça kalın, komiser yoldaş! demekle yetindi.

Ama bakışları demek istediklerini tamamladı: "Komiserim, güveninizi boşa çıkarmayacağım."

Bu arada uyanan Paşa herkesin gözleri önünde uyuyakaldığı için utanarak kalktı, eleri soğuktan titreye titreye direksiyonun başına geçti. Velihov çevirme kolunu döndürdü, bir dakika sonra da geçit yerine doğru hoplaya zıplaya gitmeye başladılar.

Aradan on beş dakika bile geçmedi, bir motorun çektiği balıkçı sandalına kurulan Panteleyev, Lopatin ve Velihov, Sivaş

körfezi boyunca yol alıyorlardı.

Paşa Gorobets sahilden bağırıyordu onlara:

– Komiserim! Bir daha gelişinizde benim arabama binersiniz, olur mu?

Onlar sahilden uzaklaştıkça kızın entarisinin mavi benekleri karanlığa karışmaktaydı.

Panteleyev ellerini ağzının çevresine koydu.

– Peki, dediğini yapacağım!

Lopatin, gözüpekliğinden ötürü genç kızın bir madalya hak ettiğini belirten Panteleyev'in, böyle içten bir ayrılıştan sonra yüzde yüz onun sözünü edeceğini umduysa da bekleyişi boşa gitti. Panteleyev daha önemli düşüncelerin yer ettiğ zihninden sürücü kızı çoktan kovmuştu.

Usul usul çalkalanan körfezin suları kayağın bordasını dövüyordu. Güz gecesinin karanlığı her geçen dakika daha bir koyulaştı. Sivaş körfezinin iki yakasında sahillerle birleşmiş gibiydi. Kayıkta bulunanlar öndeki motorun tıknefes patpatlarından, denizin hafif çalkantısından, ta uzaklardan Çongar'dan gelen ek tük top seslerinden başka bir şey işitmiyorlardı.

Panteleyev;

– Suç bende. Suç hep kendimde, dedi. Bütün mevzilere gittim. Birliklerin hepsini tek tek gezdim de yalnız Arbat Dili'ne uğramadım. Kudinov'a güvendik işte. Kudinov'a güveneceğime...

Panteleyev tam bir küfür savurmak üzereydi ki, asıl sövülecek kişinin kendisi olduğuna karar verdi ve;

– Suç hep bende, diye tamamladı konuşmasını.

Kayığın kenarına oturan Lopatin bir yandan denizle birlikte sallanırken, bir yandan da geçirdiği günün olaylarını düşünüyordu. Simferepol'da, ordu karargâhının önünde, elinde bir valizle duran Velihov'u ve aracın arkasına benzin bidonu yerleştiren yaşlı sürücüyü göreli topu topu on beş saat mi geçmişti? Olay-

ları ardı ardına gözünün önünden geçirirken sabahtan zihnine takılan aynı soru yine dikildi karşısına: "Almanlar gerçekten Kırım'a çıkacaklar mı?"

Her ne kadar yaltakçı Kudinov'dan, ödlek Baburov'dan, tutsak düşen tabur komutanından, kıyıma uğrayan bölükten başka, savaşta yiğitçe çarpışan nice komutanlar, erler varsa da; çarpışmalarda ölenlerin yerini, gözünü kırpmadan Almanları yerlerinde mıhlayan kıyı topçu bataryaları ve bunların komutanları, ateş altında havan topu taşıyan Paşa Gorobest'ler, kendinden emin ufak tefek Ulyanov'lar, Panteleyev'ler dolduruyorsa; her ne kadar o gün geçen birçok kötü olay yanında, "Hayır, Almanlar Kırım'a çıkamazlar!" dedirten pekçok iyi şeyle karşılaşmışsa da gene de bir uğursuzluğun önsezisi sıkıştırıyordu Lopatin'in yüreğini.

Onları karşı yakadaki limanda bekleyen yaşlı sürücü, savaş yolcularını bilinmezliğe gönderen bütün sürücüler gibi, komutanlarının dönmesine çok sevindi. Hepsinin sağ, esen oluşlarından duyduğu kıvançla üşüyüp üşümediklerini sordu; isteyen varsa araçta battaniye, hatta yastık bulunduğunu, arkaya geçip uzanabileceklerini söyledi.

Panteleyev:

– Siz önce arabanın farlarına taktığınız karartma kâğıdını çıkarın, dedi.

– Olmaz, komiser yoldaş, karartmaya dikkat etmezsek yolda bombalanabiliriz.

– Karanlıkta uçuruma yuvarlanmaktansa bombalanmayı yeğlerim. İki saat sonra savaş kuruluna yetişmem gerekiyor. Bu havada seksen kilometre hızla sürebilir misiniz? Farları yakmadan gideceğim derken tahtalı köyü boylatacaksınız bize.

– Peki, karartma kuralları ne olacak komiserim?

– Canım, yolda bizden başka kim var? Simferepol'a varınca

gene takarsınız. Hadi, gidiyoruz, çıkarın hemen şunları!

Dudaklarının kıpırdanışından, içinden sövdüğü anlaşılan sürücü farların kâğıdını çıkardı, direksiyon başına geçtikten sonra aracı Simferepol'a doğru olanca hızıyla sürdü.

Lopatin, Panteleyev'in gelirken yaptığı gibi, arabada gene kestireceğini sandıysa da, komiser beş dakika sonra geriye dönerek konuşmaya başladı:

– Ne o, neler düşünüyorsunuz, bakalım?

Lopatin hiçbir şey düşünmediğini söyleyerek bir yalan kıvırdı. Karısıyla ilgili düşünceleri karmakarışık, üzüncü şeyler olduğu için arabadakilere açmak istemiyordu.

– Demek, hiçbir şey düşünmüyorsunuz? Oysa benim aklımda ne var, biliyor musunuz? Kimi insanlarımızın temiz bir komünist ruhuna sahip olmadıklarını düşünüyorum. Bir komutan getirin gözünüzün önüne: Adam her gün gömlek yakalığını değiştiriyor, her gün emir erine çizmelerini gıcır gıcır boyatıyor, ama komünizm ne menem şey, bundan zerrece haberi yok. Sanki böyle bir kavram bulunmuyor yeryüzünde...

Lopatin, o anda Panteleyev'in hedef aldığı kişinin General Kudinov olduğunu tahmin etti, ama genç sürücünün yanında sesini çıkarmadı.

– Şu adama (hâlâ sağ olduğunu sandığı Baburov'u kastediyordu), hani yarın mahkemeye vereceğim albaya acımıyor muyum sanıyorsunuz? Hem de nasıl acıyorum! iki gün önce aklını başına toplasaydı herhalde bambaşka bir savunma düzeni hazır olurdu şimdi.Dürtmeden yapan bir adamın ruhu, komünist ruhu yokmuş onda. Ne yapalım, yargılanacak mahkemede. Ya geceleyin baskına uğrayıp korku içinde canlarını veren zavallı askerlere ne kadar acıyorum, bir bilseniz! 1920 doğumlu çocuklardı hepsi de; anneleri onları kıtlık yıllarında, açlıktan kurumuş memeleriyle besleyip büyüttülerdi. Demek, faşistler gelsinler, ta-

vuk boğazlar gibi boğazlasınlar diye yetiştirdiler zavallıları öyle mi?

Panteleyev'in sesi titriyordu. Lopatin komiserin, burnunu çekip eliyle kısa bir hareket yapmasından gözyaşlarını sildiğini anladı.

– Zavallıcıklar! Demek, anneleri onları, komünizmi görsünler diye doğurup büyütsünler de, biz bu yavrucakları karşımıza çıkan ilk faşistlere teslim edelim olacak şey mi bu! Hem de çarpışmadan, kendi elimizle.. Bu nasıl bir iştir?

Komisere karşılık veren olmadı. Kimseden çıt çıkmıyordu. Yolda uçarcasına giden arabada bir saat kadar süren bir sessizlikten sonra gene Panteleyev konuştu:

– Salkovo'daki çarpışmada bugün pek iyi dövüştüğümüz söylenemez.

Lopatin hiç de kötü çarpışmadıklarını ileri sürerek itiraz edecek oldu.

– Yo! Tümen parti komiserinin bir bölüğü hücuma kaldırması pek mi önemli yani? Bu işi bir daha yapar mıyım sanıyorsun? Yok öyle şey!

Panteleyev neşeyle gülerek konuşmasını şöyle sürdürdü:

– Savaşın dördüncü ayı bitti; düşmanı Kırım'da durdurmamız isteniyor. Ama harita üzerinde parmakla değil, savaş alanında, kurşunla! Batı cephesinde durdurdular işte, bir adım bile attırmıyorlar. Peki, biz ne yapıyoruz? Havanda su dövmekten başka bir işe yaradığımız var mı? Ama hep böyle sürüp gitmeyecek. Çünkü vicdan denen bir şey vardır. Sonra...

Yolun iki yüz metre ilerisinden kocaman, sarı bir parıltı yükseldi. Bu yükseliş öyle ani oldu ki, bir saniye bile geçmeden, parıltıyı izleyen patlamanın düşen bombadan geldiğini anladı Lopatin.

Panteleyev;

– Farlar! diye bağırdı.

Apışıp kalan sürücüden önce davrandı, farları söndürdü. Sonra kapıyı açtı, aşağıya indi, telaşsız bir sesle:

– İnin araçtan! Dağılın! Herkes yol kenarlarına siper alsın! dedi.

Her ne kadar arabadan en önce kendisi indiyse de, ötekilerin yol kenarlarına yattıklarını görene değin ayrılmadı yerinden. Sonunda herkes yatınca gidip asfaltın kıyısına uzandı, elini başının altına koyarak gökyüzünü seyre koyuldu.

İkinci, üçüncü patlama sesleri soldan, yolun uzağından geldi. Dördüncü patlama o denli şiddetliydi ki, Lopatin kulağına pamuk doldurduklarını, bir yandan da habire doldurmaya devam ettiklerini sandı. Neye uğradığını şaşırmış bir durumda, başka bomba düşecek mi diye bekledi. Fakat başka bomba düşmediği gibi, uçak uğultuları da, konuşmalar da son bulmuştu. Yalnız, ilerde, iki bombanın düştüğü tarlada, bir alev dalgası kuru otları yalaya yalaya hızla ilerliyordu.

Bu sessizliğin ortasında Lopatin bir hıçkırıkla irkildi. Hemen yakınında hüngür hüngür ağlayan birinin sesiydi bu. Adamın hıçkırıklar arasında neler söylediği pek anlaşılmıyordu.

Lopatin yattığı yerden doğruldu, kulaklarındaki tıkanıklığın sersemliğiyle sendeleye sendeleye bir-iki adım attı. Aracın söndürülmeden bırakılan stop lambalarının zayıf kırmızı ışığında koyu bir karaltı seçti önünde. İyice dikkat edince, başı görünmeyen bir omuz ve bu korkunç şeyin üzerine abanarak hüngür hüngür ağlayan Velihov'u ayırdedebildi.

8

Özel Kırım ordusunun savaş kurulu üyesi, tümen parti komiseri Panteleyev, Simferepol anayolunun 82'nci kilometresinde,

bombadan kopan iri bir parçayla vurularak ölmüştü. Simferepol'u bombardımandan dönen birkaç "Yunkers"in bu kent ile Canköy arasındaki asfaltta bıraktıkları 30-40 ufak bomba başkaca can ve mal kaybına sebep olmadı. Panteleyev'in bindiği aracın sürücüsü, emir subayı ve "Kızıl Yıldız" gazetesi muhabiri olaydan burunları kanamadan kurtuldular. Araca bir şey olmamıştı. Panteleyev'in ölüsünü sıkı sıkı iki kaputa sardılar; bindikleri araca koyarak, ordu savaş kurulu toplantısından beş dakika önce Simferepol'a yetiştiler. Panteleyev'in geç kalmak istemediği toplantı işte bu toplantıydı.

Tümen parti komiserinin ölüm haberini, araç kıdemlisi olarak, "Kızıl Yıldız" muhabirinin vermesi gerekiyordu. Lopatin olayı öyle kuru bir sesle anlattı ki, Panteleyev'i bir hafta önce tanımış olan ve ölümüne çok üzülen ordu komutanı, yaradılışı gereği kendisi de kuru bir insan olduğu halde, savaş muhabirinin anlattıklarını son derece tatsız bulduğu için, öyküyü dinledikçe muhabire hıncı arttı. Rapor etmeyi bitiren Lopatin topladığı bilgileri saat 24'te gazetesine ulaştıracağını söyleyerek izin istedi.

Ordu komutanı öfkeli bir baş işaretiyle savdı onu, savaş muhabiri dışarı çıkınca Panteleyev'in emir subayından, olayı ayrıntılarıyla bir kez daha anlatmasını istedi. Velihov kendini tutamadığı için arada bir hıçkırarak ağlıyordu.

Duyguları uyuşmuş bir halde bulunan Lopatin ordu komutanlığından ayrılınca doğruca kent gazetesi yönetim merkezine yollandı. Bereket, olaydan kimsenin haberi olmadığı için, onu sorularıyla rahatsız etmediler. Lopatin bomboş duran yazı odasındaki bir masaya oturdu, gazetesine göndereceği yazıyı yazmaya koyuldu. Tanımadığı makinenin tuşlarına yalan yanlış bastıkça aklı hep Panteleyev'in ölümüne gidiyor; bu olayı düşünmek istemediği halde güçlükle bitirdiği her sözcükten sonra gözünün önüne hep aynı sahne geliyordu. Öte yandan Pantele-

yev hiç ölmemiş gibi bir duygu vardı içinde. Ama biliyordu, tümen parti komiserinin artık yaşamadığını. Çünkü sürücüyle, Velihov'la birliket asfaltın kenarında çömelerek battaniyelere sardıkları o korkunç ölü beden, beş-on dakika önce onlarla yan yana araçta giden parti komiseri Panteleyev'den başkası değildi. Onu yoldan alıp arabanın arka koltuğuna koymuşlar, asker potinli ayaklarını kaldırarak sıcaklığı kaybolmamış bacaklarını düzgünce bir araya getirmişlerdi. Yola çıktıklarında Lopatin artık Panteleyev'in öldüğünü, istese, iki kaputa sarılı ölüsüne eliyle dokunabileceğini biliyor; gene de asıl Panteleyev'in, canlısının, önde, sürücünün yanındaki koltukta oturduğunu, az sonra geriye dönüp, düşen ilk bombanın yarıda kestiği konuşmasını tamamlayarak, söylemek istediği en önemli şeyi söyleyeceğini düşünüyordu...

9

Alman uçakları, Sivastopol'dan Odessa'ya doğru yola çıkan, üzerine iki takviye deniz piyade bölüğü bindirilmiş kömür mavnasını, bunun arkasında mühimmat yüklü bir arabalı vapur ve iki tekneyi koruyan bir avcı botundan oluşmuş konvoyu nerdeyse karanlık bastıralan dek bombaladılar. Yara alan arabalı vapur Tender Dili'nde karaya oturdu, kömür mavnası ile avcı botu yolculuklarını sürdürdüler.

Karanlık bastırdıktan sonra bile iki kez alarm verildi. Birinde, gözcü, denizde gördüğü bir nesneyi düşman denizaltısının periskopu sanmıştı; ötekinde ise bir serseri mayın mavnanın bordasını sıyırarak geçti.

Apansız çıkan Odessa görevi Lopatin'e ister istemez dönüş yolculuğunu da kara kara düşündürüyordu. Bu gidişin bir de dönüşü vardı. Kuşatma altındaki Odessa kentinde geçireceği gün-

ler onu daha az kaygılandırmaktaydı. İyi de olsa, kötü de, orada çevresinde hep insanlar bulunacaktı. Oysa yolculuk süresince yalnızlığın acısını içinden atamıyor; ayrıca, elinden bir şey gelmeksizin, boş boş oturduğu gece boyunca kötü düşüncelerden kurtulamıyordu.

Kimi ayrıntıları, bu arada Panteleyev'in öldürüldüğü haberini atlayarak Arbat Dili'ndeki çarpışmayı gazetesine ulaştıran Lopatin, çarpışmalar Kırım Yarımadası'na da sıçradığına göre artık onu orada bırakacaklarını ummuştu. Ama ne gezer!... Yönetmen ona çektiği telgrafta Kırım'dan gönderdiği yazının yayımlandığını, Odessa çevresindeki çarpışmalar konusunda da gazeteye haber göndermesini beklediği için, onun hemen oraya gitmesi gerektiğini bildirmekteydi.

Odessa'ya hemen gitmesi olanaksızdı, çünkü gözlüğünün kırılan camını taktıracak, bir de yedek gözlük ısmarlayacaktı. Tek camla kaldığı zaman bir daha yedek gözlüksüz göreve çıkmamaya yemin etmişti. Ama gözlük yaptıracağım diye iki gün Simferopol'dan ayrılamayacağını askeri hattan yönetmene bildirmek de pek uygun kaçmayacaktı. Neden derseniz, gözlük takmayan birçokları gibi, yönetmen de gözlüğün miyoplar için ne büyük önem taşıdığını kolay kolay anlayamazdı.

Ancak, gözlüğü aldıktan sonra Odessa'ya ulaşmak sanıldığı kadar kolay olmadı. Lopatin kömür mavnasına binmeden önce Sivastopol'da tam üç gün gemi beklemek zorunda kaldı.

Yönetmenin gönderdiği telgrafta şöyle yazıyordu: "Odessa çarpışmalarıyla ilgili birkaç haber gönderdikten sonra doğruca eski yerinize dönün." 'Eski yer' dediği Moskova olamazdı, herhalde Kırım'ı kastediyordu. Ondan ötesi ise belli değildi, ayrıca ötesini düşünmek için de henüz vakit erkendi. Gene de er ya da geç Moskova'ya döneceği düşüncesi zihninden çıkmıyordu. Aslında Moskova'ya dönmek için can atttığı filan yoktu. Kızı daha

haziranda okuluyla birlikte Gorki yakınlarına götürülmüştü. Karısı ise, sanat yönetmeni olarak çalıştığı tiyatronun ağustosta Kazan'a taşınması üzerine oraya gitmişti. Bütün bunlar Lopatin Batı Cephesinde'yken olup bitmişti. Göçten sonra karısının bir yere, kızının başka bir yere düşmeleri Lopatin için hiç de hoş değildi. Batı Cephesi'nden dönüş ile, Kırım'a gidişi arasında Moskova'da geçirdiği birkaç gün sırasında bu durumu karısına açıkça yazdı. Hoşuna gitmeyen daha bir sürü şey bulunmakla birlikte şimdilik yazdıkları bu kadarla kaldı.

Bu duruma göre Moskova'da onu mektuplardan başka bekleyen kimse yoktu. Ama yüzde yüz mektup vardı, onları okumak için gitmeye değerdi.

Odessa'ya hareket edeceği gün mavnaya bir tomar gazete getirmişlerdi. Lopatin'in Kırım'la ilgili yazısının çıktığı, "Kızıl Yıldız"ın Sivastopol'a ulaşabilen son sayısı da bunlar arasındaydı. Gerçekte Lopatin uzun bir yazı yazmamıştı, ancak gazetedeki yazı kırpıla kırpıla kuşa döndürülmüştü. Bırakın Arbat Dili'ndeki çarpışmayla ilgili satırları, (Lopatin buna çoktan razıydı) daracık kumsal şeridi, dilin iki yanındaki denizi, Almanların onları makineli tüfekle yaylım ateşine nasıl tuttuklarını, körfezin karşı kıyısındaki kenti, tüm bunları anlattığı sözcüklerin teki bile basılmamıştı.

Savaşın Kırım Yarımadası'na sıçradığıyla ilgili bir tanecik haberi bile sızdırmaya yukardakiler yanaşmadığına; yönetmen de muhabirlerinin aylak aylak dolaşmalarına göz yummayacağına göre, Lopatin'e kömür mavnasıyla Odessa'ya yolculuk etmekten başka yapacak şey kalmıyordu.

Zihnini kurcalayan düşünceler ne denli can sıkıcı olursa olsun gene de Lopatin'in keyfi kaçmadı; ancak bu sefer ranzada uyumaya çalışırken bir o yana, bir bu yana, döndü durdu. Ta Odessa'ya yaklaştıkları sırada, sabaha karşı gözlerini yumabildi.

Ordu siyasal şubesinde, Lopatin'e, karargâhı Odessa'dan on beş kilometre uzaklıktaki Dalnik köyünde bulunan General Yefimov'un tümenine gitmesini söylediler. Ne var ki, onu oraya götüreek bir araç veremediler, yoktu çünkü. Ama kentin dışına çıkar çıkmaz, Dalnik yönüne giden kamyonlardan birine binebileceği umudunu bolca verdiler. Lopatin şosede durdu, Dalnik yönüne giden kamyonlara ne kadar "Dalnik! Dalnik!" diye bağırırsa bağırsın hiçbirini durduramadı. Sürücüler ya oraya gitmediklerinden ya da durmak istemedilerinden başlarını sallayarak hızla geçiyorlardı.

Köye yayın yürüyerek vardığında vakit öğleyi buluyordu.

Askerî bir araçla karargâha yeni gelen General Yefimov başka bir yere gitmek üzereydi. Sürücüsü araca benzin doldururken Lopatin'le ayak üstü birkaç daika görüşebildiler. Generalin yeşil yıldızları doğrudan doğruya gömleğinin yakasına, gelişigüzel iliştirilmiş; toprak rengine boyalı, güneşten solmuş kasketinin sırma şeridi parlamasın diye sökülüp alınmıştı. Uzun boylu, seyrek bıyıklı, kızıl saçlı, elmacık kemikleri çıkık, ablak tatar suratlı bir adamdı general. Gövdesi kırk beş yaşında olmanın tombulluğunu taşıyordu. Yaralı sol kolu askıya alınmıştı, sağ elinde tuttuğu kırbaçla durmadan tozlu yolu dövüyordu.

Lopatin kendisini tanıttığı zaman;

– Sizinle fazla konuşmayacağım için üzgünüm, dedi.

Lopatin muhakkak görüşmeleri gerektiğini söyledi.

– Peki, ama çok önemli işlerim var.

– Ne zaman döneceksiniz, general yoldaş?

– Bilmiyorum. Yukardan çağırdıklarına göre, bu onların bileceği bir iş. Siz en iyisi Muradov ile Levaşovun alayına gidin, yarın orada görüşürüz.

– Saat kaçta gelebilirsiniz?

– Bilemem. (Gülmeye başladı.) Yalnız şunu söyleyebilirim,

buradan bıkıp kirişi kırmazsanız, yarın orada yüz yüze görüşeceğiz.

Generalin söylediklerinden alınmıştı Lopatin. Zayıf omuzlarını silkerek;

– Neden kıracakmışım kirişi? diye sordu.

Beriki onu gözleriyle şöyle bir tarttı.

– Neden olacak, sizden önce gelen, daha gösterişli bir muhabir silah seslerini duyar duymaz tabanları yağladı da ondan. Yalnız, Muradov'a gitmeden önce tümen komiserine uğrayın.

Yefimov yakında duran bir ere seslendi:

– Neçayev! Binbaşıya yol gösterin. Binbaşım, tanıştığımıza memnun oldum.

General elini şapkasına götürüp selam verdi, arabasına binerek uzaklaştı.

Tümen parti komiseri Bastryukov, Yefimov'un tersine, çok ağırkanlı bir adamdı. Lopatin'le tanışınca yaptığı ilk iş, ona sütlü çay ve taze ekmek ikram etmek oldu. Tümen komutanının Lopatin'i, Muradov'la Levaşov'un alayına göndermesi Batryukov'un hiç hoşuna gitmemişti. Bunu açıkça söylemediyse de yüzünü buruşturmasından belli oluyordu. Bu arada, tümene bir-iki saat içinde takviye birlikleri geleceği için kendisinin onu alaya dek götüremeyeceğini üzülerek bildirdi.

– İsterseniz benimle birlikte siz de kalın. Takviye birliklerinin teslim alınışını izlersiniz, dedi.

Lopatin'in öyle bir niyeti yoktu. Yolu gösterirlerse hemen gideceğini söyleyerek izin istedi.

Komiser gene yüzünü buruşturdu, telefon edip aracını hazırlamalarını emretti, öte yandan takviye birliklerini başarıyla teslim almanın önemini belirten yarım saatlik bir söylev vermekten de geri kalmadı.

Teslim işlerini anlatırken,Lopatin'in, kalemini, defterini çı-

karıp not almasını bekleyen bir tavrı vardı. Anlatacağı şeyler bir gazeteye konu olacak denli önemliydi sanki.

Uykusuzluktan Lopatin'in başı önüne düşüp düşüp kalkıyordu. Neyse ki, komiserin sürücüsü geldi de, onu bu güç durumdan kurtardı.

Bastrykukov, Lopatin'in elini bırakmak istemiyormuş gibi sıkıyordu.

– Benim araçla gidin, alaydan döneceğiniz zaman telefon edersiniz gene gönderirim. Ne denli çok işim olursa olsun, dönüşte bir fırsatını bulup size takviye birliklerinin teslim alınış yöntemini bir güzel anlatacağım. Bu konuda hazır bir yazım bile var. Öyle sanıyorum ki, dikkate değer bir yazıdır.

Sonra Lopatin'in elini bırakarak işaret parmağını havaya kaldırdı, ancak yazının neden dikkate değer olduğunu söylemedi. Ama o bunu söylemese de, yazısının "Kızıl Yıldız"da çıkacak değerde olduğuna inandığı belliydi. Öyle ya, gazetenin muhabirine sütlü çay ikram etmiş; onu ileri mevzilere gitmek için yola çıkıp kamyon beklemekten kurtararak, kendi aracını vermişti.

Lopatin, karşısında eğilip bükülen komiserin araç verme önerisini geriye çevirmek istediyse de, bunun artık bir şey değiştirmeyeceğini bildiği için teşekkür etmekten başka çıkar yol bulamadı.

Tümen komiseri teşekküre itiraz edercesine kaldırdı elini.

– O da ne demek! Siyasal subayım ben, basının değerini iyi bilirim. Hadi, yolunuz açık olsun!

Havadaki eli güneş görmemekten dolayı bembayaz, kısa kesilmiş tırnakları ise bakımlıydı. Canlı, dolgun yüzü pırıl pırıl parlıyordu.

Komiserin aracının içinin, şaşılacak derecede temiz bir görünüşü vardı. Yerlere yeni yaygılar yayılmış, koltuklara yelken bezinden beyaz kılıflar geçirilmişti. Dalnik'ten çıkar çıkmaz sürücünün suratı bir karış asıldı. Bu yolculuktan hoşlanmadığı her

halinden belliydi, arada bir camı indirerek eğilip dışarı bakıyordu. Lopatin önce, onun hava akınlarından kaygılandığını sandıysa da korkusunun nedeni az sonra anlaşıldı.

Sürücü beşinci ya da altıncı kez başını pencereden dışarı çıkararak;

– Gece yağmur yağacağa benziyor, dedi. Yağmur yağsın da görün siz o zaman çamuru. Temizlik hastasıdır bizim tümen komiseri. Çamur görünce bütün cinleri başına üşüşür.

Lopatin tozlu çizmelerine, çizmelerinin yeni yaygılarda bıraktığı izlere baktı. Sürücü de onu yan yan süzdü, ama sesini çıkarmadı.

Varacakları yer olan Krasnıy Pereselenets köyüne topu topu beş kilometre kaldığı halde sürücü karşılaştığı erlerden üç kere yol sordu.

Krasnıy Pereselenets köyü iki tepe arasına sıkışmış ufacık bir yerdi. Beyaz badanalı otuz kadar kerpiç ev serpiştirilmişti meyve ağaçlarının arasına. Evlerden bir bölümü, düşen mermilerden yerle bir olmuştu. Tepelerin arkasından silah takırtıları geliyordu.

Pencerelerin birinden içeri bir demet telefon teli giren, üç pencereli beyaz bir evin önünde durdular.

– İşte geldik, dedi sürücü. Muradov da burada, Levaşov da. Aradıklarınızın ikisini de bu evde bulabilirsiniz. Sizi getirmemi emrettikleri yer burasıdır.

Motoru durdurmamıştı. Lopatin araçtan inmeyecek diye ödü patlıyordu.

Ama Lopatin teşekkür etti, boş torbasını kaparak eve doğru yürüdü.

Loş bir holden geçip içeri girdiğinde masa başında ağlayan bir adam gördü. Masanın bir ucunda telefon, öbür ucunda ise bir tava ile bunun içinde yarısı yenmiş yumurta vardı. Adam başını masaya dayamıştı. Hiçkırdıkça buruşuk, tozlu kasketi, geniş

omuzları sarsılıyordu.

Lopatin gelip odanın ortasında dikildi. Bu durumda yapacağı başka bir şey yoktu zaten.

Bir ara adam başını doğrulttu. Ağlamaktan gözleri kızarık kızarıktı.

– Ne istiyorsunuz? Kimsiniz siz? Buraya niçin geldiniz? diye sordu gözleri öfke saçarak.

– Albay Muradov'la görüşmek istiyorum.

Beriki burnunu çekerek gömleğinin yeniyle gözlerini sildi.

– Muradov yok artık. İşte ben de onun için ağlıyorum ya! Odessa'da hastaneye yatacak. Hâlâ sağsa arayıp bulun onu.

Köşede duran, kayışlarla bağlanmış, yelken bezi kaplı sandığı işaret etti.

– Şunu alın götürün gözümün önünden. Muradov olsa vermezdi, ama benim için bir önemi yok artık. İşinize yarar belki, savaş ganimetleri var içinde... Hey, buraya niçin geldiğinizi sormuştum size!

Lopatin kendini tanıttı, alay komutanı Muradov, ya da alay komiseri Levaşov'la görüşmek üzere tümenden gönderildiğini söyledi.

– Durumumuz günden güne kötüye gidiyor. Demek, gazetelerin övgüsünden başka avuntumuz kalmadığı için gönderdiler sizi buraya. Alay komutanı Muradov yaralandı, götürdüler onu. Ben komiser Levaşov'um. Başka bir isteğiniz var mı?

Levaşov derin derin göğüs geçirdi; kasketini çıkarıp masanın üstüne fırlattıktan sonra, keçeleşmiş saçlarını iki eliyle birden karıştırmaya başladı. Otuz yaşlarında olduğu halde hayli yaşlı gösteriyordu. Sarı sarı kılların örttüğü yüzü kırışıklar içindeydi. Uykusuzluktan koyu halkaların çevrelediği açık mavi gözleri çukurlarına kaçmıştı. Ayaklarında, birinin koncu yırtılmış muşamba çizmeler vardı.

Başının ağırısını dindirmek istercesine ellerini saçlarının üstünden bastırarak;

– E, otursanız a! Ne dikilip duruyorsunuz? dedi.

Onun bu üzüntülü durumu karşısında kaba davranışına gücenmek gelmiyordu insanın içinden. Lopatin kurumaktan çıtırdayan sandalyelerden birine çöktü, torbasını sarı toprak zemine bırakarak olacakları beklemeye başladı.

Levaşov masadan kalktı, gözlerini arada bir çizmesinin yırtık yerine dikerek odada birkaç tur attı. Sonra derin derin içini çekti, ayaklarını iki yana açıp ellerini arkasına bağlayarak tam Lopatin'in karşısında durdu.

– Görüşmek için bir başka subay bulsanız olmaz mı, dostum? İnanın, sizinle hiç uğraşacak vaktim yok.

Lopatin alay komiserinin bu kırıcı içtenliği karşısında onu rahatsız etmekten ötürü çok üzüldüğünü, doğrudan taburlara gitmeye hazır olduğunu, ancak tümen komutanı önce alaya uğramasını öğütlediği, ertesi gün tümen komutanıyla da burada bulaşacakları için başka yere gidemeyeceğini bildirdi.

– İyi etmiş de öğütlemiş. Ama siz gelene değin alayın canına okudular. Tümen komutanı, Albay Muradov var diye gönderdi sizi buraya, oysa şimdi o yok artık.

Levaşov son tümcesinde söylediği şeyi hâlâ kendisinin de aklının almadığını göstermek istercesine omuz silkti.

– Ya, işte böyle... Yeni bir komutan atanıncaya değin hastaneye gidip adamcağızın durumunu sormaya bile vaktim yok.

Yüzünü masaya döndü, içinde kızarmış yumurta bulunan tabağı gösterdi.

– Görüyor musunuz şunu? Karşılıklı oturup adam gibi yemek yiyelim dedik. Hemen ileri hatlardan bir telefon, "Durumlar kötü, çabuk yetişin!" Ne yaparsınız, kalktık. Romen saldırısının ne menem bir şey olduğunu görmek için yola çıktık. İşte

şimdi otur da ye yiyebilirsen!

– Neler oldu, anlatır mısınız?

Levaşov, Lopatin'in sorusunu yersiz bularak ters ters baktı.

– Ne olacak, herkesin başına gelebilecek türden bir olay. Dönüşte ayaklarının altında mayın patladı. Son sözü; "Fedya, alayı sana emanet ediyorum!" oldu.

Levaşev pencereye doğru gitti, içerisinde kırmızı kırmızı domates turşuları bulunan bir tabağı alarak, yarısı yenmiş yumurta tavasının yanına koydu.

– Hadi, oturun da birlikte yiyelim bari. Yaşam duracak değil ya. Eğer düşüncenizi değiştirmediyseniz taburlara birlikte gideriz. Benim de işlerim var.

Lopatin alay komiserinin önerisine uydu, sandalyesini masaya yanaştırıp soğuk yumurtayla turşudan atıştırmaya başladı. Öyle de acıkmıştı ki! Ama Levaşov "Yaşam duracak değil ya!" sözünü biraz erken söylemişti, çünkü yumurtaya batırdığı çatalını masaya bıraktı, sandalyesinin arkasına yaslandı.

– Hadi, siz bana bakmayın, yiyin.

Aynı anda pencere camları zangır zangır titredi. Yakınlara düşen bir merminin pek şiddetli olmayan patlamasıydı bu. Lopatin gene de irkildi, eli ayağı birbirine dolaştı. Levaşov onun bu durumunu gördüyse de sesini çıkarmadı, telefonu kendine yaklaştırarak manyeto kolunu çevirmeye başladı. Evin yakınlarında havan mermileri üst üste patlıyordu. Lopatin yemeğini yiyedursun, Levaşov karşıdakinin sesini işitebilmek için bir kulağını kapatıyor, telefonda konuştuğu kimseye hemen geleceklerini söylüyordu.

Telefondaki ona Muradov'u sormuş olacak ki;

– Ne bileyim ben? Doktor muyum? dedi. Bildiğim tek şey varsa, o da çarpan parçanın bayağı iri olduğu. Yaraya bakmaya korkardı insan.

Camlar bir daha şiddetle sarsıldı. Levaşov göz ucuyla bakınca Lopatin'in yemeğini yemekte olduğunu gördü. Almacı yerine bırakarak;

– Bir an önce gitmemiz gerekiyor, dedi. Bütün alay yas içinde. Yazabilseydiniz Muradov hakkında pek çok şey anlatırdım size.

– Yazamayacağımı nereden biliyorsunuz?

Lovaşov "Boş ver!" anlamında elini salladı.

– Bu işi başarabilecek babayiğit göremiyorum. Ben kendim de eski bir muhabirim. Hattâ bir yazımdan ötürü mahkemeye bile düşmüştüm. Neyse, şimdi konu o değil. Bazen zamanım olursa günlük tutarım. Sonra bir de açar okurum ki, aman neler zırvalamışım! İnsanın düşündüklerini yazıya dökmesi kolay olmuyor. Kaç kişinin öldüğünü, kaç kayıp verildiğini yazmak iş değil. Bunu her gazetede okursunuz.

Pencereye yan durdu, dışardaki sessizliğe kulak kabarttı.

– Hadi, gidiyoruz. Ne yapalım, karanlığa kaldık. Nasıl geldiniz buraya?

– Tümen komiseri aracını verdi.

– Yolu şaşırmadınız ya?

– Sora sora geldik.

– Sorduğunuz iyi olmuş. Tam bir haftadır Krasnıy Pereselenets'te kalıyoruz, Yoldaş Bastryukov'un yüzünü topu topu bir kez görebildim.

Masadan kalktı, koyu kırmızı şeritli tozlu kasketini birkaç kez dizine vurduktan sonra başına geçirdi.

– Bu sefer de benim tankla gideriz.

Lopatin komiserin yüzüne anlamamışçasına baktı, ama beriki şaka yapmıyordu. Kapıya vardıklarında Levaşov geriye döndü.

– Yefimov'la görüşmek için bekleyeceğinize göre geceyi bu-

rada geçirmemiz gerekecek. Bırakın, torbanız odada kalsın. Şu bizim tümen komutanı köylünün teki. Siz ne dersiniz?

Lopatin ağzının içinde bir şeyler mırıldandı. Yefimov'un onun üzerinde bıraktığı izlenim Levaşov'un söylediğinden değişik olmakla birlikte, bu konuda tartışacak denli tanımıyordu tümen komiserini.

Levaşov biraz önce sorduğu soruya karşısındakinin vereceği yanıtı beklemeden sesli düşünmesini sürdürdü:

– Muradov'un yerine kimi göndereceğini merak ediyorum doğrusu. Ama biliyorum. Kovtun'dan başkasını göndermez. Okumuş bir köylüdür bizimkisi, aklı hep hesap kitapta. Göreceksin, Levaşov'un dalaverelerini önlemek için Kovtun'u dikecek karşısına.

Lopatin'i yeterince tanıdığı inancıyla "sen" diye konuşmaya başlamıştı. Kendisinden üçüncü kişiymiş gibi sözetmesine güldü, kerpiç evlerden birinin önünde durarak pencereden içeriye seslendi:

– Pozdniyakov, taburlara gidiyorum ben. İlkin Slepov'a uğrayacağım.

Lopatin'le birlikte evin arkasına indiler, kumaşla örtülü bir sundurmanın altında duran "Komsomolets" tipi küçük bir personel taşıyıcısına yaklaştılar.

– İşte benim tank, dedi Levaşov yüzü hiç gülmeksizin.

Ama Lopatin ister istemez gülümsedi. "Komsomolets"in yalnızca önü çelik zırhla kaplıydı, öbür üç yanını görenin "tank" demeye dili varmazdı insanın.

Aracın sürücüsü direksiyon başına geçmek üzereyken Levaşov askeri durdurdu.

– Bırak, ben süreceğim. Hadi, otur, dedi Lopatin'e.

Muhabir yanına oturur oturmaz motoru çalıştırdı.

10

Levaşov'un, alay komutanlığına getirilmesinden korktuğu Yüzbaşı Kovtun, biraz temiz hava almak için tümen karargâhının bulunduğu basık, kerpiç evden dışarı çıkmıştı.

Büyük ve savaş öncesi zengin bir köy olan Dalnik, tümen karargâhı geldiği günden beri hava bombardımanından, uzun menzilli top mermilerinden çok hasar görmüştü. Halkı boşaltılıp apar topar askerlerle doldurulan bütün öteki köyler gibi gündüzleyin burasının da acınacak, ölgün bir görünüşü vardı. Ama ay ışığında yepyeni görünen mavili-beyazlı, yıkılmamış evleriyle, gümüş rengi parlaklığa bürünmüş küme küme ağaçlarıyla aynı köy pek bir şirin gözüküyordu Yüzbaşı Kovtun'un gözüne. Üstelik hava o denli durgundu ki, tümen komiserinin sürücüsü Korovkin ile yemekhane hizmetçisi Tanya'nın alçak sesle konuşmaları, tümen karargâhının yemekhanesi olarak kullanılan evden tek tek duyuluyordu.

Tanya'nın hülyalı bir sesi vardı.

– Yıldızlar neden bazen mavi, bazen de beyaz beyaz ışıldar? diye sordu.

Ateşin parlamasından Korovkin'in sigarasını derin derin çektiği anlaşılıyordu.

– Uzaklıktan, dedi anlamlı, tembel bir sesle.

Tanya sustu. Karanlıkta Korovkin'e iyice sokulmuş olmalıydı.

Az sonra Korovkin'in yorgun sesi yeniden işitildi:

– Bugün 95'inci Alay'a gitmiştim. Bir gazete muhabiri götürdüm oraya. Adamın ayakkabıları öyle çamurluydu ki, yaygıları berbat etti. Komiser bunu görüp bizi azarlamadan arabayı temizleyiverir misin, Tanya?

– Peki.

Tümen komiserinin köşedeki odasının penceresinden incecik bir ışık sızıyordu. "Herif şimdi kimbilir kimin hakkında rapor düzenliyordur!" diye düşündü Kovtun. Üç aydır tümen harekât şube müdürü olarak çalıştığından, her şeyi General Yefimov'un gözleriyle görmeye alışmıştı. Tuğgeneral Yefimov komiser Bastryukov'un kırtasiyeciliğe düşkünlüğünü hiç sevmezdi.

İktisat öğrenimi görmüş olan yedek subaylıktan gelme Yüzbaşı Kovtun, savaştan önce Tiraspol yakınlarındaki bir devlet şarap üretme çiftliğinin saymanıydı. Bu yüzden yazı-çizi işlerinin her türlüsüne büyük bir yatkınlığı vardı. Ama savaş ve General Yefimov onu uzun, süslü tümcelerle yazı yazma alışkanlığından koparıp almıştı. Hemen hemen her gün fırtınaya, kurşun yağmuruna aldırmaksızın generalle birlikte çıktıkları alay, tabur denetlemelerinde komutanın harita çantası üzerinde yazdırıverdiği kısa savaş emirleri ona geçmiş günlerdeki çabasının gereksizliğini bir güzel anlatmıştı.

Tam da General Yefimov'un aradığı bir adamdı Yüzbaşı Kovtun, genç değildi ama dayanıklıydı. Devrim sonrası sömürgenlere (emperyalistlere) karşı verilen savaşta asker ocağına o da er olarak girmiş, ardından iç savaşlara katılmıştı. Gençliklerinde yollarının aynı oluşu onları birbirine iyice yaklaştırıyordu.

Büyük savaşın ilk günlerinde tümen harekât şubesi müdürü öldürülünce Yefimov onun yerine yedekten gönderilen Kovtun'u geçici olarak verdi, ama sonra bir daha bu görevden almadı.

– Kovtun, burada mısın? Ben de seni durmadan telefonla arıyorum.

Tümen komutanının kaldığı evden çıkan emir subayı Teğmen Yahlakov'du bunu söyleyen.

– Gel, otur, dedi Kovtun.

İnce yapılı genç subay gelip Kovtun'un yanına oturdu, şapkasını çıkararak dizinin üstüne koydu. Gorki kentinde doğup büyü-

düğü için "a" seslerini "o" diye söyleyerek konuşuyordu. Şapkasını çıkarır çıkarmaz alnına dökülen, Maksim Gorki'nin gençliğindeki saçlarına özenerek bırakılmış düz uzun saçları açık saman rengindeydi ve ay ışığında kırlaşmış gibi görünüyordu.

– Ne yazık ki, aynam yok. Olsa saçlarının iyice ağardığını gösterirdim sana, dedi Kovtun.

– Ağarmayıp da ne yapsın! Tümen komutanı karargâha dönerken yoldan bana telefon etti. Ben de haberler arasında Muradov'un ağır yaralandığını bildirdim. Vay, sen misin bunu söyleyen! Bana demediğini bırakmadı.

– Neden?

– Neden olacak? Odessa'ya, ordu karargâhına daha öne bildirmedim diye. Oysa kendisine telefon etmiştim, ama savaş kurulunda toplantıda olduğu için, çağırmadılar. Durumu açıklamaya çalıştıysam da dinlemedi beni. Emir subayı değil, paçavraymışım. Zamanında telefon etseymişim, Odessa'dan ayrılmadan hastaneye gider, Muradov'u görürmüş. Artık geriye dönüp gidemezmiş.

Kovtun bir süre konuşmadı.

– Muradov'a yazık oldu, dedi sessizliğin sonunda.

– Tüh, ben de seni iyi bir şey söyleyeceksin sandım! Muradov'a ben de çok acıdım doğrusu. Geçen gün Halifman'a çok acıdık, dün Kolesov'a, bugün Muradov'a... beni de öldürürlerse üzülüp acıyan birileri çıkar mı dersin?

– Sus be, şom ağızlı!

– Olacağına bak sen. Bir şey daha söyleyeyim mi? Tümen komutanı, Muradov'un yerine seni atayacak. İyi bir uyku çekmeni emretti, gelir gelmez seninle görüşmek istiyor. Bunun başka bir nedeni olabilir mi?

– Dedik ya, şom ağızlının tekisin! Görüşmek için neden mi ararsın?

– Eh, görürüz.

– Bırak artık gevezeliği!

– Seni atamayıp da kimi atayacak?

Kovtun bu konuyu tartışacak durumda değildi. Onun için sesini çıkarmadı.

– Levaşov, Muradov'un yaralandığını telefonla bildirirken çok üzgündü. Konuşurken ağlıyordu adamcağız.

– Levaşov mu? dedi Kovtun inanmamış bir sesle.

Alay komiserinin ağladığını gözünün önüne getirmeye çalışıyordu, ama yapamıyordu. Karşısındakinin suskunluğundan sıkılan Yahlakov;

– Yarın 95'nci alayın harekâtı var, edi.

– E, olsun, ne yapalım!

– Alayın başına birini bulurlarsa tabii.

Yahlakov gene eski konuya dönmek istiyordu ama Kovtun'un buna hiç istekli olmadığı belliydi.

– Birini bulup verecekler elbet. Komutan yok diye harekâtı geri bıraktırmaz General Yefimov.

– Tanya bana ne anlattı, biliyor musunuz? Hani iki gün önce düşman bize ateş açmıştı ya? Tümen komiseri Tanya'dan yemeğini sığınağa getirmesini istemiş.

– E, istemişse ne olmuş?

– Dur da anlatayım. Kız yemeğin üstüne bir peçete örtmüş, yoldan geçip girmiş sığınağa. Komiser ne yapsa beğenirsin! Yoğurdun içine mermi parçası düştü mü diye önce peçeteyi kaldırıp bakmış.

– Amma palavra sıktın ha!

Beğenmediği bir adam da olsa amiri hakkında ileri-geri konuşulmasından hoşlanmazdı.

Yahlakov dışardaki gürültüye kulak kabarttı.

– Komutan geliyor, sanırım. Odessa'ya giderken beni de ya-

nına almasını istedim ama almadı. Ordu karargâhında boş durup onu bekleyeceğime kitap okuyup bilgimi artırmalıymışım. Savaş bitince bol bol okuyacağımı söyledim; "aptalın birisin," dedi bana.

Kovtun okumayı severdi.

– Komutan haklı, dedi.

Yahlakov;

– Gerçekten geliyor, diyerek tümen komutanını karşılamaya çıktı.

Engebeli yoldan çukurlara girip çıkarak ilerleyen bir araç köşeyi dönünce durdu, içinden Yefimov inip kaldığı eve doğru yürüdü.

İçeri girince ilk işi şapkasını duvara asıp;

– Kovtun nerede? Haber verdin mi? diye sormak oldu emir subayına.

– Çağırdım, komutanım.

– Muradov'dan ne haber? Ben gelmeden akıl edip hastaneden telefonla sormuşsundur, sanıyorum.

– Sormadım, general yoldaş

Bunu söylerken Yahlakov'un yüzü sarardı.

– Siz hep böylesiniz işte! On beş dakika sonra Kovtun gelsin.

Kovtun, Yefimov'un odasına girdiğinde, general, hastaneye telefon etmekteydi. Telefon almacını kulağına sımsıkı bastırıp konuşurken yüzü, yuvarlak, iri dazlak kafası öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. Göğsü masaya dayalı, başı önüne eğik bir durumda konuştuğu halde Kovtun'un içeriye girdiğini fark etti. Ateş saçan gözlerini ona dikti, oturmasını işaret ederek telefondan sunturlu bir küfür savurdu.

– Tümen komutanıyım ben! Hastanenin başı olacak adam alay komutanımın durumunu bildirmedi daha. Çünkü kendisi de bilmiyormuş. Olacak şey mi! Albay Muradov da kendi alayını

baştabip olacak o herifin, hastanesini yönettiği gibi yönetseydi şimdi hastaneniz Karadeniz'de yüzüyor olurdu.

Karşısındaki onun sözlerine dik gitmiş olacak ki, Yefimov daha bir sertleşerek bağırdı:

– Bırak, canım, baştabibin huyunu! Bana ne onun huyundan! Madem o kuruluşun parti komiserisiniz, baştabip ne malın gözü olursa olsun sizin hastaneye çeki düzen vermeniz gerekiyor. Nasıl, getirdiler mi?

Yefimov'un sesi birden yumuşadı. Defteri önüne çekerek bir kalem aldı.

– Dinliyorum, komiserim. Durun biraz, yazıyorum. Teşekkürler. Sizden tamamsa benden de tamam. İyi günler...

Yefimov telefonu kulağından çekerek başını doğrulttu, sandalyesinde bütün gövdesiyle gerindi. Kovtun yerinden kalktı.

– Oturun, Yüzbaşı Kovtun. Biraz yaklaşın bana.

Kovtun sandalyesini ona doğru çekti.

– Baştabip denen adam Muradov'un durumunu bildirmekten kaçındı. Hastanesine böyle birinin gelip gelmediğini bile anımsamıyor.

Parmağını havaya kaldırarak öylece tuttu.

– Oysa sıradan biri değildir Muradov. Koskoca alay komutanı! Hastaneye düşmezden önce üç savaşa katılmış, harp akademisini bitirmiş. Muradov gibi bir alay komutanını yetiştirmek kolay mı sanıyorsun? Herife bak, koca albayın hastanesine gelip gelmediğini, durumunun ne olduğunu bile bilmiyor! Bu ne kepazelik böyle! İnsanlık taslıyoruz ama birbirimize saygımız yok. Neyse, hastane komiseri aklı başında adammış da bize Muradov hakkında istediğimiz bilgiler verdi. Bak, işte.

Kovtun'un önüne teleonla konuşurken aldığı notları sürdü. Kâğıtta Muradov'un 23 saatlik durumu yazılıydı. Ateş 39,8, nabız 180, mermi parçaları çıkartılmış, kan verilmiş, hâlâ komada...

Kâğıdı yandan önüne çeken Yefimov;

– Üzücü bir durum, Yüzbaşı Kovtun, dedi.

Masadaki kâğıt parçasında yaşamla ölüm kıyasıya bir savaşa girmiş gibiydi. Muradov'un ölmesine ya da sağ kalmasına bağlı olmaksızın onun yerine atanmaya hazır bekleyen Yüzbaşı Kovtun ise sandalyesinde sakin sakin oturmaktaydı.

Yefimov, karşısında oturan Yüzbaşı Kovtun'u bütün güçlü ve zayıf yönleriyle avucunun içi gibi bilirdi. Kısa boylu, tıknaz bir adamdı yüzbaşı. Gövdesine göre iri olan köşeli başı, saçlarının sporcu biçimi kesilmesinden dolayı daha bir köşeli görünüyordu. Yüzbaşı dört çocuk babası olduğu halde, nedense futbolcular gibi kestirirdi saçlarını. Bu da ona zıpırca, boş kafalı bir adam görünümü verirdi. Yahlakov gibiler olsa neyse, ama Kovtun'un yaşında birinin görünüşüne önem vermesi anlaşılacak şey değildi, doğrusu. Saçlarına tek kır düşmemiş, futbolcu perçemli, alnı üç derin kırışıkla çizili, güneş yanığı sert yüzünden kararlılık okunan adamın gözlerinde, buraya niçin çağrıldığını anlamak isteyen ufacık bir merak pırıltısı bile yoktu. İşte onun bu aldırmazlığı Yefimov'un en çok hoşuna giden şeydi.

Kovton'un dosyasında, on beş yıllık hizmeti süresince sicil amirlerinden en yüksek notları aldığı yazılıydı; üstelik Kovtun bu notları havadan alacak insanlardan değildi. Savaşta gösterdiği yararlılıklar kanıtlıyordu bunu. Kendi başına vereceği kararlarda temkinli davranmakla birlikte sonunda karar vermekten kaçınmaz, ölüme gitmek gerekiyorsa gözünü kırpmadan ileri atılırdı. Ama ne yazık ki, piyade sınıf okulunu bitirememiş, yüzbaşılıkta kalmıştı.

Yefimov kendine kızarak, "Onu atamaya karar verdiğim halde ne diye hâlâ kendimi kararımın doğruluğuna inandırmaya çalışıyorum?" diye söylendi. Ve hemen ikircikli davranmasının nedenini açıkça anladı. Muradov gibi birisinden sonra de-

ğil Kovtun, kim olursa olsun ona kendisini beğendiremezdi.

– Yüzbaşı Kovtun!

Kovtun toparlandı, gövdesini dikleştirdi, alnındaki üç kırışık saçlarına doğru yükseldi.

– Alayı size vereceğim. Nasıl, bu işi yapabileek misiniz?

– Yaparım, generalim!

Kovtun, Yefimov'un beklemediği bir kesinlikle verdiği bu yanıttan sonra ayağa kalktı.

Yefimov bir an duraksadı.

– Yapacağınıza inanıyorum. Alay komutanlığını almayı düşünmeyen bir karargâh subayı bence subay değil, bostan korkuluğudur.

Gerçekte Kovtun'un aklında alay komutanlığı filan yoktu. Tersine, olup bittiye getirildiği için hayli şaşkındı da. Fakat kendisini bostan korkuluğu saymadığına göre, işlerin bu duruma gelmesinden sonra, görevi ister istemez üstlenecekti. Heyecandan ciddileşen bir yüzle Yefimov'un karşısında dikiliyordu.

– Eh, öyleyse, bu gece hemen yola çıkın.

Yefimov böyle diyerek masayı dolaştı, Kovtun'un iyice yanına sokuldu.

– Benim aracı alırsınız. Siz gidene değin alaya telefon ederim, yarın da yukarının onayını alır, emrinizi yazarız.

– Şahsıma gösterdiğiniz güvenden dolayı teşekkür ederim, komutanım.

Kovtun dilinin ucuna gelen önemli bir soruyu sormayı bir türlü göze alamadı. Tümen komutanı ne diye onunla birlikte alaya gelmiyordu? Hemen gelmese bile Muradov'la birlikte hazırladıkları harekâtı yönetecekleri ertesi gün gelemez miydi? Kovtun generalin bu konuda kendiliğinden bir şeyler söylemesini beklediyse de, Yefimov tek söz söylemedi. Tümen komutanının, elini uzatıp veda edeceğini, sonra da ondan sormak istediği şeyi

bir daha soramayacağını anladı Kovtun.

– Komutanım! dedi kararlı bir sesle. Alaya ne zaman geleceksiniz?

Yefimov "hâlâ" sözcüğünün üzerine basarak alaylı alaylı;

– Ne o, hâlâ bana gereksinmeniz mi var? Yarın saat dokuzda bana telefonla alayda işlerin nasıl gittiğini bildirirsiniz. Hadi, zaman yitirmeden gidin. Ben Levaşov'a telefon ederim.

Yefimov, Kovtun'un elini kısa bir sıkıştan sonra bıraktı. Ertesi günkü harekâta fazla önem vermediğini gösteren yapmacık bir parıltı belirdi gözlerinde.

11

Yefimov yalnız kalınca telefona sarıldı, ama sonra niyetinden cayarak karyolasına yaklaştı. Yatağını açıp üzerine çöktü, çizmelerini çekmeye başladı. İlk işi, erlerin yaptığı gibi, dolaklarını çıkarıp çizmelerinin üzerine koymak oldu; yalnız iç çamaşırlarıyla kalınca odanın soğuk toprak tabanında çıplak ayaklarıyla duvara değin yürüdü, orada asılı duran bir aynanın karşısına geçti, usturayla kazanmış başından yeni yeni çıkmaya başlayan saçlarını elleriyle sıvazladı.

– Berberi çağırmalı.

Kıllı iri ellerini yüzünde yorgun yorgun gezdirdi, yatağına yaklaşıp uzandı, battaniyeyi üstüne çekti.

Yatağına girince beş saatlik deliksiz bir uyku uyumaya zorladı kendini. Ama bu sefer uyuma konusunda pek umudu yoktu, gün boyu öyle çok şeyler yaşamıştı ki!

Yeni alay komutanının yüzüne bakarken Yefimov'un zihni kendi düşüncelerine kayıp gitmişti. Şimdi de öyle, yatağında gene kendi düşünceleriyle başbaşaydı.

Boğucu sıcaktı odanın içi. Pencereler çuval asılarak sımsıkı

kapatılmıştı. Lambadan sararan gazete kâğıdından abajurun altında güz sinekleri uçuşuyordu. Muradov'un ağır yaralanması, günün bir yığın olaylarından en sonuncusuydu. Her biri insanın kellesini götürecek türden olaylardı bunlar. Oysa verilecek yalnızca bir kellesi vardı.

Yefimov o gün Odessa'ya gittiğinde kıyı kuvvetleri ordu komutanının hastalandığını, adamcağızın bir gece önce muhriple Kırım'a gönderildiğini öğrenmişti. Yefimov'un görüştüğü ordu savaş kurulu üyesi onunla odasında baş başa kalınca, Karadeniz donanma komutanlığı ile yaptığı teması anlattı Yefimov'a. Donanma yetkilileri kıyı kuvvetleri ordu komutanlığına Yefimov'un atanmasını önereceklerdi üst makamlara.

Kurul üyesi, Yefimov'un gözlerinin içine bakarak;

– Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda? diye sormuştu.

Ne diyebilirdi ki! Almanlar Kırım Yarımadası'nı kuzeyden kesip Mariupol'a değin bütün sahili ele geçirdiklerine göre, bir asker olan ve fazla konuşmaktan hoşlanmayan Yefimov için yapılacak iki şey kalıyordu: Ya gitgide şiddetlenen Alman bombardımanı altında gemi üstüne gemi yitirmeyi göze alarak deniz yoluyla Novosibirsk'ten Odessa'ya takviye birlikleri gönderilecek, ya da zaman ve mevcut kuvvetler elverdiği ölçüde Kırım Yarımadası'na geri çekilinecekti. Ordu komutanlığı için önerilen bir general olarak Yefimov üst makamların kısa sürede Odessa'yı boşaltma eğiliminde olduklarını anladı ve bundan büyük bir üzüntü duydu. Geri hatlara çekileceklerini bile bile ordu komutanlığını kabul etmek iyi bir başlangıç olmamakla birlikte, Yefimov görevi almakta duraksamadı. Durum ne denli ağır olursa olsun bu görevi yerine getirmekte başkalarından aşağı kalmazdı.

– Emriniz baş üstüne, dedi savaş kurulu üyesine.

– İvan Petroviç, atanmanız konusunda üst komutanlığın

onayı alınınca tümeninizi kimin komutasına vermeyi düşünüyorsunuz?

Ordu savaş kurulu üyesi "üst komutanlığın onayı alınırsa" demeyi düşünmüş, ama "alınınca" sözcüğünü daha uygun bulmuştu.

Bir saniye bile düşünmedi Yefimov, Muradov'un adını verdi.

Bu konuşmanın üzerinden iki saat bile geçmemişti ki, Kovtun, Muradov'un alayını teslim almaya gidiyordu işte.

Yefimov sandalyenin arkasında asılı pantalonunu aldı, çengelli iğneyle iliştirdiği cep saatinin kapağını açıp baktı. Geçen zamana göre, o anda Kovtun'un yeni alayına varması gerekiyordu. Bir saat önce Levaşov'u uyandırmaya kıyamamıştı ama şimdi bunu yapmanın tam zamanıydı. Yatağından kalkıp telefonun kolunu çevirdi, 95'inci alayı istedi. Alayın santralcısı komiserin uyuduğunu söylüyordu.

– Uyandırın.

Levaşov'un kalkması birkaç dakika sürdü. bu sırada başını, almacı tuttuğu eline dayayarak masada gözleri kapalı bekleyen Yefimov, uykusunun bastırdıkça bastırdığını hissetti. Telefondan, tanıdığı sesin uykulu uykulu; "Emredin, generalim!" dediğini duyunca;

– Amma derin uykun varmış, Levaşov, dedi.

Levaşov ikinci kez, bu sefer uykusu açılmış olarak;

– Emredin, generalim! diye seslendi.

– Alayı teslim alması için Kovtun'u gönderdim.

– Böyle olacağını biliyordum, diye kaçırdı ağzından Levaşov.

– Neyi biliyordun?

– Kovtun'u görevlendireceğinizi.

Yefimov gülmeye başladı.

– Madem önceden biliyordun, senin için daha iyi... Yeni ko-

mutanı sevip saymanı, tabur komutanları arasında beğenmeyenler çıkabileceğini göz önüne alarak Kovtun'u onlara karşı desteklemeni istiyorum.

– Emredersiniz, generalim.

Yefimov resmi ağzı bıraktı.

– Dinle beni, Levaşov. Seni iyi tanırım. İyi yönlerinde birlikte kusurlarını da herkesten önce bana sorsunlar. Onun için dikkat et; Muradov'un alayında (Muradov'un alayında, sözcüklerini basa basa söyledi) adamın başı hemen derde girmesin. Sakın ona Muradov gibi iyi bir komutan olamayacağını filan hissettirme. Anladın beni, değil mi?

– Anladım, komutanım.

– Yapacak mısın dediğimi?

– Bana güvenebilirsiniz, komutanım.

– Muradov'un durumuna gelince...

Yefimov böyle diyerek bir gün önce telefonla aldığı notları önüne çekti, hastane komiserinin yazdırdıklarını bir bir okudu.

– İşte sana son 23 saatin raporu. Benim diyeceğim bu kadar. Senin söyleyeceğin başka bir şey var mı?

– İki tane var, generalim. Muradov'u görmeye gidebilir miyim?

– Alay komutanını karşılayın, birlikte harekâtı gerçekleştirirsiniz. Karanlık bastıktan sonra istediğiniz yere gidin.

Levaşov'un neşesi hemen hemen yerine geldi.

– Emredersiniz. İkincisi de şu: Burada sizi bekleyen bir muhabir var.

– Ne muhabiri.

– Sabahleyin sizinle görüşmüş, kendisine bizim alayda buluşacağınızı söylemişsiniz.

– Ya! Ben de onun dayanamayıp kaçacağını sanmıştım.

– Hayır, duruyor...

– Öyleyse yarın görüşürüz. Benim saat kaçta geleceğimi mi öğrenmek istedin? Bu muydu asıl soracağın?

– Evet, general yoldaş.

– İşlerim bittiği zaman gelirim. Hadi, başarılar dilerim.

Yefimov almacı yerine bıraktı, çıplak ayaklarını şap şap toprağa basarak karyolasına yürüdü, yatağa uzanıp battaniyeyi ütüne çekti. Tam bu sırada, nerden aklına geldiyse, 1923 yılında Orta Asya'da görevliyken önüne getirilen, Fergana kenti savunma kuvvetleri elebaşısı Zakir Han'ın kesik başı canlandı gözlerinin önünde. Mızrağa geçirilmiş başın kahverengiye çalan tıraşlı yüzünde kır sakallar çıkmıştı. Sıcaktan cayır cayır yanan sarı kumların üstüne atıverilmiş kellenin geçirildiği ağaç mızrağın sapı fasulye sırığı gibi budaklıydı.

"Hay, kör şeytan! Nereden geldi aklıma bu saçma sapan şeyler? Hem de böyle bir günde..." diye düşündü Yefimov uykuya dalarken.

12

Acele etmeden ama ağırdan da almadan tıraş olan Kovtun öteberisini tek bavula yerleştirdi, bunu Yefimov'un aracının arkasına koyduktan sonra sürücünün yanına oturdu ve 95'inci alaya sürmesini emretti. Yefimov'un aracı tümen komutanının "alâmet-i farikası" gibiydi, tümendeki bütün erler generalin acısını görür görmez tanırlardı. Yanında generalin şoförü olduğu sürece yolu şaşırmayacaklarını bildiği için, arabada giderken Kovtun ertesi günkü harekâtı düşünüyordu.

İki hafta önce, eylülde, üç topçu alayının desteklediği tümen, başarılı bir saldırı sonunda Romenleri birkaç kilometre geriye püskürtmüştü. 50 top, 1000 kadar tutsak, bunların arasında 150 Alman topçusu geçmişti ellerine. Levaşov gibi kelle koltukta sa-

vaşanlar daha ilerilere gitmeyi istedilerse de bulundukları yerde mevzilenme emri aldılar. Güney cephesinde oluşan durum karşısında başka bir emir de beklenemezdi zaten. Almanlar Odessa'nın 500 kilometre doğusuna sarkmışlardı. 250 bin Romen askerini yerinde mıhlayan kent düşmüyordu bir türlü. Daha fazlasını kimse isteyemezdi Odessa'dan.

İstihbarat şubesinin, Odessa yakınlarında iki Romen tümeninin bozguna uğradığını haber vermesinden üç gün sonra Romenler karşı saldırıya geçtiler. Sovyet tümeni yer yer geriye çekildiği için cephede gedikler açıldı. Ancak son hafta içerisinde Yefimov tümen cephesine giren Romen "dilleri"ni birbiri ardına kesti. Kendi deyimiyle "uzantıları kırpmak" diyordu buna. Kovtun'un omuzlarına yüklenen ertesi günkü harekât bu uzantılardan birini daha kırpmayı amaçlıyordu.

Karanlıkta "Krasnıy Pereselenets" köyünün ilk evleri beyaz beyaz görünmeye başladı. Kovtun, Muradov'un kaldığı evin önüne geldikleri zaman bavulunu aldı, sürücüye, tümene geri dönmesini işaret ederek eve doğru yürüdü; eve girdi.

Onu Levaşov karşıladı. Selam filan vermeden;

– Yefimov geleceğini telefonla bildirdi. Hadi, otur da bir şeyler atıştıralım. Yoksa (Romenler ile Almanlara ağır bir küfür savurdu) düşman yüzünden zıkkımlanmaya pek fırsat bulamayacağız, diyerek masaya önce kendisi oturdu.

Masada bir şişe üzüm votkası, bir kâse içinde hıyar tuzlaması, bir dilim beyaz peynir, yarım somun vardı.

Kovtun da onun karşısına oturdu.

– Karargâh komutanı nerede? Gözetleme noktasına gitmemiz gerekiyor.

– Kendisi şimdi orada bekliyor. Araç bizi de götürmeye gelecek.

Kendine ve Kovtun'a yarımşar bardak votka doldurarak ka-

deh tokuşturdu.

– Tanışalım. Alay komiseri Fyodor Vasilyeviç Levaşov. Komutanıza verilen 95'inci Piyade Alayı'nın komiseriyim. Birbirimizi seveceğimizi, sayacağımızı, kusur işlersek karşılıklı bağışlayacağımızı umarım.

Bir dikişte içkisini bitirdi, hıyar tuzlamasından aldı. Kovtun'u üç aydır tanımakla birlikte bu sözler ile artık aynı geminin yolcusu olduklarını, yakın ilişkilerinin bundan böyle yeni başladığını belirtmek istiyordu.

Kovtun yarım bardak içkisini su içer gibi bitirdi, ağzına tuzlamadan bir parça attı, sonra sözü harekâta getirdi. Bu konunun açılmasından hiç hoşlanmadığı belliydi Levoşov'un.

– Harekâtın konuşulmaya değer bir yanı yok. Hepimizin bildiği bir şey. Tümende onaylanan sizler olduğunuza göre, bizim buna burada ekleyeceğimiz başka ne olabilir? Yapacağımız bütün iş, gözetleme noktasına gitmek, sonra bölükleri gezmektir. Oraya varınca kimin ne mal olduğunu anlatırım size. Tamam mı? Hadi, şimdi biraz dinlenelim. Yorgunluktan...

Gene bir küfür savudu.

Tümen karargâhında bulunan öteki subaylar gibi Kovtun da Levaşov'un bütün kusurlarını bilirdi. Alay komiseri içmeyi sever, kafası kızınca ana avrat düz giderdi. Söylenenlere bakılırsa Bastryukov bu yüzden onu alay komiserliğinden almak için çok uğraşmış, ama bütün kusurlarına karşın Levaşov'un yaman bir pati üyesi olduğuna inanan Yefimov, Bastryukov'un bu isteğine karşı çıkmıştı.

Levaşov anımsıyordu da, askerlerini üç kez hücuma kaldırdığı bir çarpışma sırasında Yefimov'a;

– Ah, generalim, alay komiseri olmamalıydım ben! demişti...

– Ne olmak isterdin öyleyse?

– Ne mi? Generalim, tümen istihbarat subayı yapın beni. Ya-

radılıştan avcıyımdır, keşiflerden eli boş döneceğimi sanmıyorum. Sizin Diyatlov'unuzdan daha çok işe yarayacağıma inanın. Yanınıza alırsanız pişman olmazsınız.

Ama Yefimov yanına almadı onu; işte bu yüzden 95'inci Alay komiseri olarak kalan Levaşov, şimdi Kovtun'la karşı karşıya kadeh tokuşturuyor, hıyar tuzlamasını ekmeğine katık ediyordu.

– Çok acıkmışa benziyorsun, dedi Kovtun.

– İnanır mısın, iki gündür ağzıma tek lokma koymadım. İki gün önce saldırıya geçtiğimizde ayağım kaydı, bir Romen siperine yuvarlandım. Çukurun dibi hınca hınç ceset doluydu, kokudan burnumun direği kırıldı sandım. Zaten bir aydır et yemiyordum, çukura düştükten nora hıyar turşusundan başkasını almıyor midem. Hadi, yarımşar kadeh daha içiyor muyuz?

Kovtun'un hoşuna gitmeyen bir öneriydi bu. Daha işin başında geçimsizlik etmek istemezdi ama Levaşov'la ilişkilerini açıklığa kavuşturması da gerekiyordu.

Komiserin kolay kolay sarhoş olmayacağını bildiği halde;

– Ben içmeyeceğim, böyle zor bir güne girerken senin de içmemeni öğütlerim, dedi.

Levaşov omuz silkti.

– Üzüm votkasıdır. Muradov çok severdi.

Bardağı yerine bıraktı, şişeye bir fiske vurarak;

– Çarpışmaya Muradov'la birlikte giremeyeceğim için üzgünüm doğrusu, dedi. Söylediklerimden dolayı gücenmeyin sakın.

Konuşmanın tarzını beğenmemekle birlikte Kovtun aldırmaz göründü.

– Gücenecek bir şey yok canım, bunda, dedi.

– Komiserlik görevi gibi berbat bir iş var mı yeryüzünde? Hastaneye gitmek için iki saat yeter de artar bile. Gel gör ki bir adım bile ayrılamazsın yerinden.

– Yarın harekâttan sonra gidersin.

– İzin istedim zaten.

– Verdi mi bari?

– Verdi neyse. Bir isteğimin geri çevrilmesinden nefret ederim. Hasta olurum dediğim yapılmazsa.

Odanın köşesinden bir homurtudur koptu. Kovtun şaşırmıştı.

– Kim o?

Köşedeki ranzada kaputunu başına dek çekmiş, horul horul uyuyan biri vardı. Levaşov soruyu yanıtlamadan önce kalktı, uyuyan adama yaklaştı.

– Kütük gibi uyuyor, dedi geriye dönerek. Nerden de başıma tebelleş oldu? Muradov'u gönderdikten beş dakika sonra çıktı geldi alaya. Gazete muhabiri, Kırım'dan geliyormuş. Almanlar Arbat Dili'ne çıkartma yapmışlar. İlk çıkartma geriye püskürtülmüş ama sonra bizimkiler çaresiz kalmış. Benim hanım da Kerç'teydi.

– Kırım'ı bu derece merak etmenin nedeni anlaşılıyor.

– Ne sandındı ya! Nisanda evlendim, haziranda savaş patladı. İki aylık bir mutluluk için evlenmeye değer miydi? Düşündükçe tüylerim diken diken oluyor.

– Kaçıracaklarından mı korkuyorsun yoksa?

Kovtun'un ağır şakası Levaşov'un hoşuna gitmedi.

– Bırak şimdi sen bu kadın ağızlarını! Sen geçkin yaşında karından bıktınsa o başka. Ben laf olsun diye evlenmedim, bunun şakasından da hoşlanmam.

– Kusurumu bağışla.

– Seni Tanrı bağışlasın. Kırım ve Almanlar.. Bu ikisi havsalama sığmıyor doğrusu.

Votka şişesine uzandı, bardağının dibini örtecek biçimde birazcık koydu, sonra Kovtun'un gözlerinin içine baktı.

– Sağlığına, komutanım! Siyasal işlerle aran nasıl!

– Eh, iyi sayılır.

– Ciddi soruyorum. Bastryukov gibi siyasal işleri iki kere iki dört eder cinsinden basit görmüyorsunuzdur sanırım. Eğer böyle düşünüyorsan seninle uyuşamayacağız demektir.

– Anlamıyorum, durup dururken bunların ne gereği var? Savaş bu, uyuşmasak bile geçinmek zorundayız.

– Ah, komutan, komutan! Bizde öyle kalın kafalılar var ki, iki kere ikinin dört ettiğini günde yüz kez yinelemekle görevlerinin bittiğini sanırlar. Aslında kolayına kaçmaktır bu işin. Bir insana ölüme gitmeyi, yurdu uğruna bile bile ölmeyi öğretmek bu kalın kafalıların değil, biz parti emekçilerinin harcıdır ancak. Benim Yefimov'dan istihbarat subaylığını isteyişime geline, neye yalan söyleyeyim, siyasal işlerden bıktığım için yaptım bu öneriyi. Ama Yefimov tilki gibidir, hemen anladı niyetimi. Sana şunu söyleyeyim mi? Bence tümenin asıl parti görevlisi Bastryukov değil, Yefimov'dur. Üzerimde bıraktığı etki nedeniyle bu yargıya varıyorum. Sen de benimle aynı görüşte misin, bilmem...

– Anladığıma göre Yefimov tümen komiseri, Bastryukov da komutan olmalı, öyle mi?

– Yok, canım! Ben onu demek istemedim.

Karşısındakinin kendisini anlamamasından dolayı hayli canı sıkılmıştı. Levaşov'un. O sırada dışarda bir araba gürültüsü duyuldu.

– Eh, bizim araç döndü.

Gündüzleyin Lopatin'e gösterdiği, yelkenbezi kılıflı sandığı işaret etti.

– Alay demirbaşında kayıtlı değil. Bizim Muradov evcimen erkek olduğu için zorla alıkoydu. Bir Alman bataryasından ele geçirdiği radyodur bu. Ganimet toplayıcılarına teslim etmek istemedi. Bak, sana ne diyeceğim, Kovtun! Seninle şurada bir alayın komutanı ve parti komiseriyiz. Ne diye radyo dinlememize

izin vermiyorlar? Hakkımız yok mu? Muradov kızdığı için teslim etmedi bunu.

– Ama emirlere uymak gerekir.

– Hay, Allah kahretsin! Öyleyse verelim gitsin! Ama şunu bir türlü anlamıyorum. Bizlerin faşistlere değil de radyo yayınlarına teslim olacağımıza inanan birileri mi var yoksa? Niçin incitiyorlar bizi?

Disiplini sevmekle birlikte bu soruya yanıt bulamamaktan ötürü sinirlenen Kovtun;

– Sence başka ne sebep olabilir? diye sordu.

– Bilmiyorum.

– Ben de bilmiyorum.

Levaşov masaya yaklaştı, beyaz peynirden arta kalanı gazeteye sarıp cebine soktu.

– Slepov'un taburuna gideceğimize göre aç kalacağız demektir. Adamın savaştan başka gözü bir şey görmez. Ne kendinin acıkacağını düşünür, ne de başkasının...

Onun ardından Kovtun da kalktı, muhabirin uyuduğu ranzaya doğru yürüdü.

– Hey, dikkat et, uyandırırsan bize kene gibi yapışır bu adam.

Levaşov böyle diyerek kasketini başına geçirdi, muhabirin üstüne kendi elleriyle örttüğü kaputunu odada bir süre aradı. Sonra kaputu muhabirin üstünde görünce almak için ranzaya doğru yürüdü ama bu soğuk havada sabaha değin kaputsuz dolaşmanın ürkütücülüğüne aldırmadan öylece dışarıya çıktı.

Lepatin uyandığında odada kimsecikler yoktu. Kalkıp saatine baktı, 10'a çeyrek vardı. Harekâtın başlama saatini geçirmişti, tek tük silah seslerinden başka çıt çıkmıyordu.

Üstündeki kendisinin, bir de başkasının kaputlarını atarak ayağa fırladı, çizmelerini aceleyle giymeye başladı.

O sırada bir elinde yarım somun, öteki elinde bir çömlek süt-

le nöbetçi er girdi içeriye.

– Teşekkür ederim, dedi Lopatin. Önce yüzümü yıkayacak bir yer gösterin bana.

Asker kem küm etti.

– Binbaşım, suyumuz kıt. Belyayevka, Almanların eline geçtiği günden beri su bulamıyoruz.

Lopatin, Belyayevka'nın neresi olduğunu bilmiyordu, fakat Kırım'dayken Odessa'da su sıkıntısı çekildiğini söylediklerini anımsayınca utanma sırası ona geldi.

– Peki. Yoksa yok, ne yapalım!

Yol torbasından kirli havlusunu çıkardı, bir ucuna şişede kalan kolonyayı döküp ellerini, yüzünü sildi, saçlarını parmaklarıyla taradıktan sonra masaya oturdu.

Lopatin'in ekmeği elleriyle iştahla kopardığını gören nöbetçi er keyiflendi.

– Su işimiz kötü, komutanım. Ne yapsak boş. Akşamleyin ön hatlara fıçıyla su taşırlarken Almanlar tank görmüş gibi top ateşine tutuyorlar. Yaralı toplama noktasında bir fıçı Moldovya şarabı var, hafif yaralılara su yerine ondan yarımşar litre veriyorlar. Geçenlerde tümen komiseri bunu görünce küplere bindi, ama bizim komiser altta kalır mı? "İnsanlar at değilir, su bulamazlarsa şarap içerler," dedi.

Lopatin "komiser" sözü geçince ayağa kalktı.

– Komiser nereye gitti?

Uzaktan gelen aynı seyrek silah sesleri ona harekâttan cayıldığı izlenimini veriyordu.

– Geceleyin gittiler. Yeni alay komutanıyla birlikte Slepov'un taburuna uğrayacaklardı.

– Alay karargâhınız yakın mı buraya?

– Yakın, ama orada santralcı erden başkasını bulamazsınız. Hepsi ileri hatlara gittiler. Size yol göstereyim mi?

Lopatin kaputunu giydi.

– İyi olur. Peki, bu kaput kimin?

– Komiserin. Sizi uyandırmak istemediği için almamış.

Hava kapalıydı, yağmur çiseliyordu. Santral çavuşu da bütün subayların Slepov'un taburuna yollandıklarını onayladı. Alay gözetleme noktası çok yakınmış.

– Harekkâttan vaz mı geçtiler. Niye böyle ortalık sessiz?

– Hayır, harekât sürüyor. İki top ile beş havan ele geçirdik, doksan kadar tutsak yanında bir Alman topçu teğmeni de tümen karargâhına gönderildi. İşler tasarlandığı gibi yürüyor.

– Öyleyse nedir bu sessizlik?

– Ben de anlamıyorum. Almanların ellerinden bir yer almayagör, akşama değin bütün silahlarıyla ateş yağdırarak kendilerini avuturlar. Ama bugün susuyorlar nedense. Doğan günün neler getireceğini kimse bilmez.

– Alayın gözetleme noktası uzak mı? Daha doğrusu ileri hatlara kaç kilometre var? Dün komiserle birlikte gezdik ama geceleylin yöreyi iyi tanıyamadım.

– Kuş uçuşu iki kilometre tutar. Gözetleme noktası ise yanda, birkaç kilometre uzakta.

Santral çavuşu böyle diyerek haberciyi çağırdı, Slepov'un tabur komuta yerini bilip bilmediğini sordu.

– Gittim oraya, dedi haberci umursamaz bir tavırla.

– Yolu şaşırmazsın ya?

– Gittim diyorum size. Şaşıracak bir şey yok ki!

Lepatin santral çavuşunun yanından ayrıldı; sırtında tüfeği, ince ince yağan yağmurun altında eğilerek yürüyen haberciyle birlikte, bütün gece ıslanan sokağa daldı.

Geceyi geçirdiği evin önüne geldiklerinde, Lopatin, Levaşov'un kaputunu anımsadı; komiserin kendi yüzünden ıslanmasını istemediği için geriye dönüp onu da yanına aldı. Vıcık vıcık

çamurdu sokalar. Evleri geçer geçmez yol, yokuş yukarı tırmanmaya başladı. İki yanda biçilmemiş mısır tarlaları uzanıyordu. Kesintisiz yağan yağmur ağır kokuyu gidermeye yetmemişti.

– Ölüleri gömmüyorlar mı? diye sordu Lopatin.

Haberci elini salladı. Sanki elini sallamakla her şeyi anlatabiliyormuş gibi bir tavrı vardı. Yokuşun sonunda göz alabildiğine uzanan bir tarla gördüler. Sararan mısırların fışkırdığı çamurlu toprak, üzerinden sığır sürüsü geçmişçesine tepelenmişti. Ve insan cesetleri kaplamıştı tarlanın yüzünü.

Lopatin yürüdükleri yolun dışına doğru birkaç adım attı.

– Durun! Gitmeyin!

– Niçin?

– Mayın tarlasıdır burası. Romenler onlara saldırdığımız zaman, ikinci savunma hattından geriye çekilirlerken kendi mayın tarlalarına düştüler. Yol boyunca dar bir şeridi temizledik biz, gerisi mayınlı duruyor. Bizden de iki kişi havaya uçtu.

Lopatin durdu, birkaç saniye hiç kıpırdamadı. Tarla bir baştan bir başa cesetle örtülüydü. Bir tabur asker, en azından 300-400 kişi ölmüştü bir anda.

Lopatin'in yolun dışında dikilip durduğunu gören haberci;

– Komutanım, dedi ne olacağı hiç bilinmez, onun için siz izlerinize basarak geri geri çıkın.

Lopatin erin dediği gibi yaptı, geriye dönüp suların doldurduğu ayak izlerine basa basa yola çıktı.

Yüz metre kadar yürümüşlerdi ki, arkalarından bir at kişnemesi ve çamurları yararak ilerleyen tekerlerin gıcırtısını duydular. Az sonra bir atın çektiği arabayla karşı karşıyaydılar. Fiyakalı bir kaput ve biçimli çizmeler giyen genç bir kız atın dizginlerine sımsıkı yapışmıştı. Lopatin'le habercinin dengine gelince;

– Biner misiniz, binbaşı yoldaş? dedi.

– Gideceğiniz yere bağlı.

Kız ikinci taburun sağlık merkezine gidiyordu.

– Alay gözetleme noktası oradan uzak mı?

Binbaşının arabayla gitmeye razı olup kendisini de serbest bırakacağını uman haberci er, kızdan önce atıldı:

– Yedi yüz metre var yok...

Lopatin;

– İyi öyleyse, arabaya biniyorum. Siz de geriye dönün, yardımınız için teşekkür ederim, dedikten sonra haberciye elini salladı, binmek için ayağını arabanın kırık basamağına koydu.

– Dikkat edin, bir yerinizi çarpmayın. Makineli tüfek var arabanın içinde.

Gerçekten de, arabanın dibine serilmiş samanların üstünde iki hafif makineli tüfek duruyordu. Lopatin makinelileri biraz ileriye itip kendine yer açtı, onun yerleştiğini gören genç kız kırbacını şaklatarak sürdü arabayı.

Kızın yanında ilkyardım çantasını gören Lopatin sordu:

– Hastabakıcı mısınız?

– Evet, binbaşı yoldaş.

Kız sorusunu yanıtlarken yüzünü ondan yana çevirmemişti. Kadınlara rütbeleriyle hitap etmeye bir türlü alışamayan Lopatin;

– Adınız nedir? diye sordu.

– Taya, yani Tayisya.

– Makineli tüfeklerin arabanızda işi ne?

– Odessa'ya ilaç almaya gitmiştim. Bizim alay komiseri "Ocak Bakım Atelyeleri"ne onarım için verdikleri iki makineliyi de getirmemi söyleyince alıp getirdim onları.

Genç kız yüzünü ona döndürmeden konuşuyordu hep. Güzelliğinin farkındaydı, erkeklerin kendisiyle konuşmak için can attığını biliyordu. Ama Lopatin'in konuşmaya pek gönlü yoktu.

Suskunluğu önce genç kız bozdu. Yüzünü muhabire çevirerek;

– Tümen karargâhından mısınız? diye sordu.

– Değilim.

– Ordudan mı?.

– Hayır.

– Nereden öyleyse?

– Moskova'dan.

Genç kız merakla baktı.

– Ya! Demek ta Moskova'dan! Çoktan beri mi buradasınız?

– Bir buçuk aydır.

– Moskova'yı çok bombalamışlar diyorlar, doğru mu?

– Doğru değil.

– Bombardıman sırasında orada mıydınız?

– Evet, oradaydım.

– Korkunç bir şey olsa gerek.

Lopatin bir an sustu.

– İnsana bulunmadığı her yer korkunç gelir.

– Haklısınız belki de. Sağlık taburundan ayrılıp cepheye gitmek bana baştan ölüm gelmişti, ama alıştım şimdi.

İkisi de sustular.

– Size bir şey soracağım Taya.

– Buyurun.

– Orduya gönüllü mü girdiniz?

– Hayır, onlar aldılar.

– Almasalar kendiniz girer miydiniz?

– Bilmem.

Yüz adım kadar sessizlik içinde ilerlediler. Bir ara Lopatin;

– Sevdiğiniz biri var mı? diye sordu.

– Var ama burada değil.

Kız böyle diyerek atı öfkeyle kamçıladı. Yol kıvrıldı, akasya

fidanları dikilmiş bir koruluğa yaklaştılar.

– Tayisya, söyler misiniz?...

Lopatin başladığı konuşmayı bitirmeye fırsat bulamadı. Çünkü başlarının üzerinden vınlayarak geçen bir mermi arabanın arkasında, tarlada patlamıştı gümleyerek. Genç kız hemen yere atladı, atın dizginlerini eline dolayarak, ürken hayvanı durdurmaya çalıştı. İkinci mermi patladığında Lopatin hâlâ arabada oturmaktaydı.

– Hey, daha ne duruyorsunuz? İnin aşağıya!

Lopatin inerken ayağı kırık basamağa takıldı, yoldaki çamura yuvarlandı. Yere düşerken Levaşov'un kaputunu bırakmamıştı elinden. Başlarının üzerinden üçüncü mermi ıslık çalarak geçtiği sırada dizginleri bırakan kız kendini yere attı. At ürkerek fırladı ileriye. Lopatin'in yüzü genç kızın çizmelerine sürünecekmiş gibi yakındı.

Dördüncü mermi yolda patladı, sırtüstü yuvarlanan beygir debelenmeye başladı.

– Aman! diye bir çığlık attı genç kız.

– Yaralanmadınız ya?

Beriki karşılık vermedi, başını iki yana sallarken hıçkırıyordu. Hem korkmuştu, hem de atın yaralanmasına üzülüyordu. O sırada bir mermi daha düştü. Gözlerini yuman Lopatin bir dakika kadar beklediği halde başka bir patlama olmadı. Biri omuzuna dokunuyordu. Açtı gözlerini. Dirseklerinin üzerinde doğrulan genç kız çizmesinin ucuyla omuzunu dürtüyordu.

Lopatin başını kaldırdı.

– Ah, özür dilerim. Ben de sizi öldü sandımdı.

Birkaç dakika daha öylece yattılar.

Genç kız;

– Hadi, kalkın da fidanlığa girelim. Orada boy hendeği var, dedi.

Kalktılar. Sanki üzerlerine düşecek mermiyi görebilirlermiş gibi, havaya bakarak, devrilen arabanın yanına vardılar. Atın karnı yarılmış, bir bacağı kopmuştu. Oysa Lopatin at ilk düştüğünde dört ayağıyla debeleniyor sanmıştı. Genç kız içini çekerek hayvana baktı, yere yuvarlanan sağlık çantısını aldı, kaputunun eteğiyle tozunu sildikten sonra içinde bir şeyler aramaya koyuldu. Aradığını bulunca yüzü sevinçle parladı. Bir şişeydi bu. Şişeyi çalkalayarak;

– Oh, sağlam kalmış! Kırıldı diye ödüm patladı, dedi.

– Nedir o?

– Tuvalet ispirtosu. Odessa'daki bir eczaneden aldım. Bu da olmasa saçlarımı temizleyemeyeceğim.

– Gidelim öyleyse.

– Önce şu makineli tüfekleri alalım.

Kız onları unutmamıştı.

Arabadan saçılan samanlarla birlikte makineliler de yolun ortasında duruyordu.

Kız silahlardan birini yükledi omuzuna. Lopatin de ötekini almak istedi ama buna Levaşov'un kaputu engel oldu.

– İkinci kaputu da giyin sırtınıza.

Kızın öğüdüne uyan Lopatin güçlükle giydi ikinci kaputu. Sonra makineliyi sırtladı, beceriksizce göğsünün üstüne bastırarak yürümeye başladı.

Fidanlığa yüz metre kalmış kalmamıştı ki, kendi taburunun bulunduğu yöne bakan genç kız;

– Bizimkileri topa tutuyorlar, dedi.

Yüreği cız etti Lopatin'in. Zamanında varsalar, mermilerin patladığı, dumanların yükseldiği yerde şimdi onlar da bulunacaktı.

14

Alman topçu ateşi başladığında Kovtun'la Levaşov fidanlığın kıyısındaki gözetleme noktasındaydılar. Bacaklarını siperin çukuruna sarkıtmış otururken kahvaltılarını yapıyorlardı. Yedikleri; bayat ekmek, haşlanmış yumurta ve Levaşov'un yanına aldığı bir parça beyaz peynirdi. Levaşov'un tahmin ettiği gibi, ikinci tabur komutanı Slepov'dan bundan daha fazlasını göremezlerdi.

Alay komutanı ve komiseri hem birbirlerinden, hem de birlikte girdikleri ilk çarpışmadan hoşnuttular. Harekât başarılı geçmiş, Romen "dili" kesildikten başka çok az sayıda kayıp vermişlerdi. Saldırıya askerlerinin önünde kalkan Levaşov şimdi tatlı bir yorgunluk içindeydi. Tedbirli bir subay olan Kovtun, saldırının bitiminde topçusuna engelleme ateşi için hazırlık emri vermiş; karargâh komutanını ise, komşu birlik olan kıyı topçu alayından yakın destek sağlaması için oraya göndermişti. Oturup has ekmeğin kurumuş kabuğunu kıtırdata kıtırdata kahvaltı yapmaları bütün bunlardan sonraydı.

Bir gazete kâğıdına döktükleri tuza yumurtasını banan Levaşov;

– Şu işe bakın! dedi. Herifleri püskürtmek için topu topu yarım kilometre yol teptik, ama dünyanın çevresini dolaşmışım gibi yoruldu bacaklarım. Sende de aynı şey olur mu?

Kovtun gerçeği gizlemedi.

– Fazla harekâta katılmadığım için bilmem.

Levaşov dizinin üstündeki yumurta kabuklarını silkeledi.

– Acaba Muradov ne yapıyor şimdi? Ölü müdür, sağ mıdır?

İşlerin iyi gitmesinden dolayı keyfi yerine gelen Kovtun;

– Sağdır, sağdır, dedi. Herkes ölecek değil ya... Savaşın başladığını da, bittiğini de gören insanlar olacak elbet.

– Düşmanı bu yıl haklayacağımızı hiç sanmıyorum. Yarından tezi yok, genel saldırıya geçsek bile onları sınıra sürmemiz en azından üç ay alır.

Kovtun sesini çıkarmadı. Levaşov'un yanında duran matarayı işaret etti.

– Su var mı?

– Biraz kaldı. Onu da sen iç.

Matarayı alan Kovtun sudan az az üç yudum içtikten sonra kapağını kapadı. Levaşov'un düşünceleri hep eski alay komutanındaydı.

– Muradov, Odessa'da yalnız ağır makineli tüfek avcılarının kana kana suç içtiklerini söylerdi, dedi.

– Kusura bakma, mataramı unutmuşum.

– Üzüldüğün şeye bak!

– Ben ona değil, asıl şu sessizliğe üzülüyorum.

Bu konuşmanın üzerinden bir dakika geçti geçmedi, düşmanın ilk topçu mermisi başlarının üstünden ıslık çalarak ileriye düştü.

– Al sana sessizlik! dedi Levaşov keyifle.

Ama topçu ateşinin yanına havan mermileri de katılıp, birliklerden ölenler, yaralananlar çıkmaya başlayınca Levaşov'un bütün neşesi kaçtı.

Telefondaki er çaresizlik içinde dönüp Kovtun'a bakıyor, bir yandan da;

– Ne dediğini anlamıyorum! diye bağırıyordu hattın öbür ucundakine.

Kovtun telefonu kendisi aldı. Ama ne çare, ard arda düşen mermilerden o da bir şey işitemiyordu. Neyse, kısa bir aradan yararlanarak Yefimov'un sesini duyabildi. General, Romenlerden aldıkları yeni mevzilere yerleşip yerleşmediklerini, düşman topçusunun bütün şiddetiyle dövdüğü sağ kanattaki taburun ne

durumda olduğunu soruyor;

– Buradan her şey görülüyor! diye bağırıyordu Yefimov.

Anlaşılan, tümen komutanı karargâhtan ayrılıp yakınlarda bir yere gelmişti.

Kovtun;

– Şimdi oraya kendim gider bakarım! diye bağırdıysa da karşı tarafa sesini duyuramadı, çünkü bağlantı kesilmişti.

Levaşov, düşen mermilerin gümbürtülerini bastırmaya çalışarak;

– Dur, hemen gitme! diye haykırdı. Korkma, üçüncü tabura bir şey olmaz. Tabur komutanı Maltsev çetin cevizdir.

– Çetin ceviz değil, ne olursa olsun. Tümen komutanına söz verdiğime göre hemen oraya gitmeliyim.

Kovtun kasketini başına geçirdi, siper boyunca yürüdü. O gittikten sonra on beş, yirmi, otuz dakika geçti... Ateş kesilmek bilmiyordu. İleri hattaki sarı tepelerin ardından otuz-kırk top ve havan durmadan ateş kusuyordu. "Nereden buldular bunca silahı?" diye düşündü Levaşov.

Yeniden açılan hattan Slepov'u buldu.

– Romenlerin karşı saldırısına hazır mısın?

Slepov'un tok sesi gürledi öbür uçtan:

– Biz her zaman hazırız. Alay komutanı orada mı? Tümen komutanı arıyor.

– Üçüncü tabura gitti.

– Öyleyse tamam... Komiserim!

Telefonu yerine koymaya hazırlanan Levaşov karşıdakinin sorusunu anlamamıştı.

– Bir şey mi var?

– Haberciyle size bir muhabir göndermiştim. Vardı mı oraya?

– Onun bu cehennemde ne işi var? Ateş bitene değin tutama-

dın mı yanında?

– Yanınıza göndermem için emir verdiğinizi söyledi.

– Yalan.

– İnandım ona, ne yapayım? Benden tamam.

– Benden de tamam.

Levaşov öfkeyle almacı yerine koydu, geriye döndü. Tam o sırada Lopatin de sipere inmekteydi.

– Al işte! Bir siz eksiktiniz!

Sırtına üst üste giydiği iki kaputla, ağzı yüzü çamura bulanmış duran Lopatin'in aptalca bir görünüşü vardı. Muhabirin iki yakasındaki ayrı iki sınıf işaretine bakarak gülmeye başlayan Levaşov;

– Size ne diyeceğimi bilemiyorum doğrusu, dedi.

Ama bunu söyler söylemez de üstteki kaputun kendisinin olduğunu anladı.

Lopatin geçirdiği korkulu dakikalardan sonra titreyen parmaklarıyla üstteki kaputu çıkardı.

– Alın, size getirdim bunu.

Levaşov, kaputunu aldı, yanına koydu.

– Bunu getirmek için mi geldiniz ta buralara? Hey, eğin başınızı! Yoksa kasketinizi görürlerse bir mermiyle tahtalı köyü boylarsınız.

Lopatin'in ağırdan alışı üzerine elleriyle muhabirin omuzuna bastı, bir gün önceki gibi senli benli konuşmaya başladı.

– Hadi, otur, eğil iyice. Demek, bizim ne yaptığımızı görmeye geldin? Ama asıl savaşçıları görmeyi başaramayacaksın gene de. (Levaşov böyle derken önlerindeki duman bulutunu gösteriyordu.) Çünkü asıl savaşçılarımız ileri hatlarda çarpışıyorlar. Onların dışındakiler Vladivostok'a kadar yardımcı kuvvetlerdir. Seninle ben de öyle sayılırız.

Levaşov, çekinmeden ateş hattına giren Lopatin'e karşı belli

bir yakınlık duyuyordu.

– Senin için iki Romen askerim var. İster misin, görüştüreyim sizi? dedi.

– Kimmiş bunlar?

– Sabahleyin ele geçirdiğimiz Alman bataryasının mermi ikmalcileriymiş. Kendiliklerinden teslim oldular, toplarıyla öbür Alman bataryasına ateş etmek için izin istediler. Çok gidip geldiklerinden yöreyi iyi tanıyorlarmış.

– E, sonra?

– Sonrası, adamlar bataryanın ikmal noktasını yerle bir ettiler. Öteki tutsakları tümene yolladığım halde bu ikisini alıkoydum. Geceleyin görüşeceğim onlarla. Elimize silahı az tutsak geçmesi öyle üzüyor ki beni! Hani nerede emekçi dayanışması? Yıllardır inandığımız, benim halen inancımı yitirmediğim işçiler birleşmesi hani nerede? Ya biz yaşama pembe gözlüklerle bakıyoruz, ya durumumuz çok kötü olduğu için güvendiğimiz kişiler bizim tarafımıza geçmekten korkuyorlar, ya da başka bir şey... Çok düşündüğüm halde işin içinden çıkamıyorum. Sen ne dersin buna?

– Ben mi?

Levaşov'un açık açık konuşmaktan çekinmediği bu konuyu Lopatin kendi kendine düşünmekten bile korkardı. O nedenle bir yanıt veremediği için çok utandı.

Levaşov muhabirin yanıtını beklemedi.

– Şu iki Romen beni ne sevindirdi, bilsen! Ele geçirdiğimiz toplardan çok onlara sevindim. Toplar demir parçasından başka nedir ki! Bizim iş broşür dağıtmakla bitmiyor. Savaş alanında da siyasal söyleşilere hazırlanmak gerekir. Gördüğün her olgudan birtakım sonuçlar çıkartabilirsin. E, bu konuda senin düşüncen nedir?

– Bence de öyle.

Levaşov kendisiyle aynı düşüncede olmayan başka bir subayı gözünün önüne getirerek;

– Evet, öyle olması gerekir, dedi. Bir şeyler yemek ister misin? İki yumurta daha var.

– Hayır, teşekkür ederim. Ama siz yiyeceksiniz arkadaş olurum.

– Gece yarısına dek yemekle işim yok benim. nerdeyse karşı saldırı başlayacak.

Levaşov, böyle diyerek düşman topçusunun bütün şiddetiyle dövdüğü sağ kanada baktı, yüzünü buruşturdu.

– Alay komutanı o yana gitmişti. Bayağı merak ediyorum adamcağızı.

– Yeni mi?

– Evet. Sen uyurken geldi.

– İyi biri mi bari?

Levaşov omuz silkti.

– Savaştaki tutumu gösterecek.

Sonra santralcı erin uzattığı telefonu kaptı.

– Ne, buraya mı hareket etti? Niçin bıraktın onu? Senin orası cehennemden farksızdır şimdi.

Telefondan ayrılmadan sağa doğru bir daha baktı.

– Görüyorum da iyi bombalıyorlar, doğrusu. Biraz bekleyin diyemez miydiniz! Bu gidişle gene komutansız kalacağız.

Levaşov böyle diyerek bacağına öfkeyle bir şaplak indirdi.

Alay komiserinin yanında duran Lopatin havaya bakıyordu. Kapalıydı gökyüzü, yağmur yağıyordu, bulutlar yere inmiş gibiydi. Suyun içinden iri balıklar atlarcasına, buluttan dışarı fırlayan tek tük "Yunkers"ler alçaktan uçarak hedeflerini seçiyorlar, sonra kendi bombalarından zarar görmemek için hemen yükseliyorlardı. Fakat aradan birkaç saniye bile geçmeden görünmeyen uçaklardan bomba yağmaya başlıyordu.

Telefonu yerine koyan Levaşov önce gökyüzüne, ardından Lopatin'e baktı.

– Daha önce hiç bombardımanda bulundunuz mu?

– Bulundum sayılır.

Lopatin batı cephesini anımsadı, belki de Levaşovdan daha çok bulunmuştu bombardıman altında.

– Korkuyor musun?

– Korkmaz olur muyum? Alayınızda kayıp var mı?

– Raporlar gelmedi daha. Üçüncü taburda siperlerden biri isabet almış. Bir bombada tam on bir kişi gitti. Şu alay komutanını öyle merak ediyorum ki!

– Buradayım ben.

Kovtun'du bunu söyleyen. Sipere giren alay komutanının kaputu çamur içindeydi; gelirken düştüğü için kasketinin siperi kırılmış, bir yanağına çamur bulaşmıştı.

– Hay seni...

Candan ve sevgi dolu bir sesle sövdü Levaşov. Bu gibi küfürleri pek becerirdi. Sonra cebinden kirli mendilini çıkarıp ucunu tükürükledi, Kovtun'un yanağındaki çamurları sildi.

– Seni bıraktı diye Maltsev'e demediğimi bırakmadım. Çok sıkıştırdılar mı yolda?

– Eh, sıkıştırdılar biraz.

Kovtun, böyle derken zoraki gülümsüyordu. O sırada koyu yeşil neftisinin üzerinde binbaşı işareti bulunan, uzun burunlu, zayıf bir adama takıldı gözleri. Levaşov yabancının "Kızıl Yıldız" muhabiri Lopatin olduğunu söyledi.

Kovtun muhabiri kırk yıldır tanıyormuş gibi:

– Merhaba, yoldaş Lopatin, dedi. Adınızı, baba adınızı bağışlar mısınız?

– Vasili Nikolayeviç.

Kovtun telefoncu ere;

– Tümen komutanını bulun bana, komşu taburlardadır, dedikten sonra gene Lopatin'e döndü.

– Burasını beğendiniz mi, Vasili Nikolayeviç?

Lopatin alay komutanının şaka yaptığını sandı. Oysa Kovtun şaka yapacak durumda değildi. Daha önce muhabirlerle hiç ilişkisi olmadığı için, o havada tuhaf kaçan sorusunu laf olsun diye sormuştu. Kafasında bambaşka düşünceler vardı o sırada. Romenlerin kaçınılmaz karşı saldırısını düşünmekteydi.

– Bağlıyorum, yüzbaşım! diye bağırdı telefoncu er.

Almacı kapan Kovtun'un sıkıntılı havası birden dağıldı, yüzü gerginleşti.

– Yüzbaşı Kovtun konuşuyor. Generalim, benim cephenin ilerisinde Romenler çıkış noktalarında saldırı için toplanıyorlar.

– Bırakın toplansınlar. Burada da toplanıyorlar. Hep birlikte bekliyoruz. Engelleme ateşine hazır mısınız?

– Hazırız?

– Bekleyin öyleyse. Bir-iki bombardımandan sonra genel saldırıya geçecekler. Bir subaylarını tutsak aldık. Sorgulamadan adamların planlarını alt üst ettiğimiz anlaşılıyor. Saat 9'da saldırmayı tasarladıkları halde 9.30'a ertelemek zorunda kalmışlar. Eğer yeni bir değişiklik yapmazlarsa on dakika sonra karşılayacağız onları. Duruma bakılırsa sizin orası değil, benim bulunduğum yer asıl hedef. Onun için sinirlenmenize hiç gerek yok.

– Sinirlenmiyorum ki...

– Sesinin titremesinden belli, canım. Neyse, söyleyecek başka bir şey yok. Buradaki işleri ayarladıktan sonra sizin oraya geleceğim. Size başarılar. Tamam.

Kovtun almacı yerine bıraktı, avuç içleriyle yüzünü sıvazladı.

– Öyle de uykum var ki! Tümen komutanı...

– Hepsini işittim, dedi Levaşov.

Kovtun'un konuşması sırasında kulağını almaca dayayıp

dinlemişti.

– Bekleyeceğiz çaresiz.

Kovtun böyle dedikten sonra yüzünü bir daha sıvazladı, esnedi, Lopatin'e döndü.

– Bizim alayda çok kalacak mısınız?

Alay komutanının yüzü sıkıntılıydı. Saldırı öncesinin verdiği sinir gerginliğinden dolayı hep esnemek istiyordu.

– Kalacağım biraz. Tümen komutanınızla burada görüşmemiz var. Gelir mi dersiniz?

– Geleceğini söyledi.

Kovtun böyle diyerek Levaşov'un yüzüne baktı.

– Dün tümen komutanının ilk günü bizimle birlikte geçireceğini sanmıştım.

– Yanında bir de dadı mı istiyorsun?

– Öyle bir şey istediğim yok. Gene de güven duyuyor insan.

– Senden bunu hiç beklemezdim.

– Neymiş beklediğin, bakayım? Sana yalan mı söyleyeceğim.

Bulutların içinden bir "Yunkers" süzüldü, makinelisiyle tarayarak alçaktan hızla geçti, sonra birden yükselip sisler arasında gözden silindi.

– Bizi hedefliyor, dedi Levaşov. Az sonra tepemize çuval dolusu bok yağar. Hey, çabuk yat yere!

Lopatin'in omuzundan tutarak yere bastırdı.

Bombalardan biri o denli yakına düşmüştü ki, ıslığını bile duymayan Lopatin bombanın rüzgârından siperin dibine yuvarlandı ve ancak o zaman ne olduğunu anladı. İlk işi toparlanıp oturmak oldu, sonra elini sızlayan yüzüne koydu. Parmakları kırılan gözlük camına değdi; yumuşak, ıslak bir şey hissetti yüzünde.

– Sanıyorum, yaralandım.

Daha çok ağrımasından korktuğu için elini yüzünden çelmek

istemiyordu. Sağlam kalan öteki gözüyle Kovtun'un sararan köşeli yüzünü kendisine iyice yaklaşmış olarak gördü.

Kovtun işinin adamıydı. Lopatin'in bileğini sımsıkı kavradı, elini yüzünden zorla kopırırken sakin bir sesle;

– Çekin elinizi! Kıpırdamadan durun! dedi.

Sağ gözünü kısan Lopatin, Kovtun'un iri parmaklarının yüzüne doğru uzandığını gördü. Kovtun, muhabirin kana bulanmış kırık gözlüğünü çıkarıp sol eline aldıktan sonra, parmaklarını yaralı yüzüne bir daha uzattı; Lopatin'in sol alt göz kapağına saplanan cam kırığını çıkardı.

– Cepheye gelmek neymiş gördün mü şimdi?

Kovtun'un arkasında oturan Levaşov'du bunu acı bir sesle söyleyen.

Lopatin, Kovtun'un boşladığı elini gene sol yanağı ile gözüne bastırdı. Bunun ne işe yarayacağını bilmiyordu. Tek düşüncesi yarasını kapatmaktı.

Kovtun;

– Yaralanma yok, sıyırıp geçmiş, dedi. Göze bir şey olmamış, çarpmadan dolayı şişmiş, o kadar. Sol gözünüz görmüyor mu hiç?

– Görmüyor.

– Şişti de ondan. Hastabakıcıyı çağıralım mı?

– Adam gönderdim, dedi Levaşov.

Lopatin'in alay karargâhından gelirken arabasına bindiği Tayisya adındaki genç kız az sonra aceleyle sipere girdi, yaralıya rahat oturmasını söyledi. Acıdan dişlerini sıkan Lopatin gazlı bezin değişini ve oksijenli suyun fışırdayışını duydu yüzünde.

Her sözcüğü iki kez üsteleyen Tayisya;

– Bir şey yok, bir şey yok, binbaşım. Şimdi geçer, şimdi geçer, diyerek becerikli elleriyle yaranın üstüne eğreti sargıyı yapıştırdı.

Bombardımandan sonra birkaç dakika süren bir sessizlik çöktü cephenin üstüne. Kovtun'un sinirli, birdenbire değişen sesi gürledi:

– Geliyorlar!

Sonra telefondan birilerine emir verdi:

– Ateş!

Siperin üzerinden vınlayarak mermiler uçtu. Önde, saldırıya kalkan Romenleri sis içinde bırakan bir dizi patlama oldu.

Lopatin siperin içinde doğruldu, yüzündeki ağrıyı yenip sağ gözünü kısarak ileriye baktı.

Levaşov, Kovtun'unki gibi değişen, boğuk bir sesle bağırdı:

– Yoldaş Belkina! Binbaşıyı benim tanka götürün! Oradan sağlık bakım taburuna iltesinler!

– Ben burada kalacağım, dedi Lopatin.

Siperden uzaklaşmak istemiyordu. Levaşov öfkesiz ama sert bir sesle muhabire çıkıştı:

– Gidin buradan! Belkina, emrimi yerine getirin! Yaralıyı götürdükten sonra hemen geriye dönersiniz.

Lopatin şansını bir daha denemek istedi.

– Beni dinleyin, yoldaş Levaşov...

– Kesin artık! Saldırı sırasında bir de sizinle mi uğraşacağım?

Levaşov böyle diyerek siperin önündeki toprak yığınına baktı, dürbünü gözlerine yapıştırdı. Lopatin'in varlığını çoktan unutmuştu.

15

Lopatin, Levaşov'un "tank"ıyla sağlık bakım taburuna doğru yola dizildiği sırada Romen saldırıları dalga dalga ilerliyordu. "Maksim" marka ağır makineliler sürekli atıştan dolayı su kay-

natmaya başalmış, birkaç kez el bombasına bile davranmışlardı bizimkiler. Otuz-kırk kişilik alay yedeğinin başına geçen Levaşov ile Kovtun birer kere karşı saldırıya geçtiler. İkinci saldırıda Kovtun'un omuzunu bir kurşun delip geçti; zavallı adam, ağırlığı altında sendeleyerek yürüyen bir erin omuzuna yaslanarak, yüzü heyecandan terlemiş, bet beniz atmış bir halde, gözetleme noktasına güçlükle dönebildi.

Olanlardan kendi suçluymuş gibi karşıladı onu Levaşov. Alay komutanını sipere oturttu.

– Tayisya çabuk gelsin! Ah, Kovtun, ne yaptın? Nasıl oldu bu iş?

Çarpışma sırasında kasketi başından uçan Kovtun, ıslanan perçemini bir eliyle geriye itti, hava yetişmiyormuşçasına derin derin soludu. Levaşov'a vereceği yanıt ne olabilirdi ki! Çarpışmanın hızı gitgide azalıyordu; düşman saldırıları püskürtülmüş, verilen görev yerine getirilmişti. Komiserin yüzünde okuduğu üzüntü, yüreğine oturmuştu, ama yaradılışı bunu açığa vurmasına uygun değildi. O gün birkaç kez ölümle yüz yüze gelmişti. Böyle anlarda ailesinin Kafkaslar'a göçünü getiriyordu gözünün önüne. Mektuplardan anladığına göre kalabalık ailesi götürüldüğü yerde pek rahat değildi. Sipere getirildiğinde gene karısını düşündü, yalnızca yaralanmakla kaldığı için büyük bir rahatlama duydu.

Siperin içinde yarı beline değin çıplak oturuyordu. Saçlarına tek kır düşmediği halde göğsündeki ak kıllar belli ediyordu yaşının geçkinliğini.

Tayisya, Kovtun'un omuzunu sımsıkı sarmaya başladı. Sargıyı koltuğunun altından alıp omuzunun üzerinden aşırtıyor, sonra gene koltuk altından geçirip belinden doluyordu. Yaranın üstünden geçen her yeni sargının al kana bulanışı kanın hiç dinmeyeceğini getiriyordu insanın aklına.

Kovtun yarasının değil de kendisinin ak bezlere sarıldığını düşünmeye başladı. Nerdeyse sargıların içinde kaybolup gidecekti. Gözlerini kapadı, bilincini yitireceğini anlayarak bütün gücünü topladı, gülümsedi.

– Yeter artık, çok sargı harcama. Nasıl olsa beni gizleyemezsin, dedi.

Genç kızın yorgunluktan tere batmış güzel yüzüne baktı. "Ne de güzel!" diye düşündü. Kendisini burada bırakmayıp Odessa'ya götürecekleri, yarasını saran bu güzel kızı bir daha göremeyeceği için anlamsız bir üzüntü duydu.

– Komutanlık görevim bitti, diyerek içini çekti, gözlerini kapadı.

Yaralının sargılanmasını izleyen Levaşov bir küfür salladı:

– Bir günde ikinci kez alayımın komutanını değiştiriyorlar, asalaklar!

Gözlerini yeniden açan Kovtun;

– Çarpışmayı kazandık ya, siz ona bakın, dedi ve sipere giren Yefimov'u ilk gören o oldu.

Her zamanki görünüşündeydi Yefimov. Yakasına yeşil yıldızlar gelişigüzel iliştirilmiş bol gömleği sırtında toplanmıştı, bir kolu siyah bir yazmayla askıdaydı, öteki elinde tuttuğu süvari kırbacını habire çizmelerine vuruyordu. Siperdekilerin yanına inince Kovtun'un sol elini usulca sıktı, telefon almacına uzandı.

– 23 üzerinden 2'yi verin.

23 tümen karargâhı, 2 ise ordu karargâhıydı. Telefon kulağında, yarım dakika kadar sabırsızlık içinde bekledi.

– Savaş kurulu üyesi yoldaş, ben Yefimov. (Heyecanlıydı, resmi sıfatlarla hitap etmekten hoşlanmazdı.) Düşmanı püskürttük. Kaybımız fazla. (Kovtun'a dönüp baktı.) 94'üncü alay komutanı iç kanama geçirdi, 95'inci alay komutanı ise yaralandı. Ama, görevi yerine getirdik. Düşmanın verdiği kaybın hesabı

yok. Görülmeye değer, doğrusu. (Kendisine söylenenleri bir dakika kadar dinledi.) Sağolun. Saat 18'e yetişemem ama 19'da bulunurum toplantıda. Peki. Benden de tamam.

– Ah, bir ucunu denk getirsek öbür ucu kısa geliyor!

Yefimov bunu hem Kovtun'un yaralanmasından dolayı, hem de ordu savaş kurulu üyesiyle yaptığı konuşma dolayısıyla söylüyordu. Başkomutanlık onun kıyı kuvvetleri ordu komutanlığını onaylamıştı. Tümeni teslim edecek biri gerekliydi şimdi. Yefimov içini çekerek, telefoncu ere 2'nci tabur komutanı Slepov'u bulmasını söyledi. Beriki bağlantı kuradursun, Yefimov alay komiserine döndü:

– Levaşov, birini gönder de benim aracı getirsinler buraya.

– Ama ateş ederler, generalim.

Yefimov ateş edilmeyeceğinden emindi.

– Şimdi etmezler, etmezler...

Sonra Kovtun'a döndü:

– Çok mu ağrıyor yaranız?

– Bilmiyorum, komutanım, pek farkında değilim.

– Ambülansı beklemektense benim aracın önüne biner, en yakındaki kent hastanesine gidersiniz. Eskiden sivil hastaneydi ama şimdi bizim oldu. Tümenin yarısı yatıp çıktı oradan.

Yefimov telefoncu eri sıkıştırdı:

– Ne oluyor, oğlum! Slepov'u bulamadınız mı?

– Bölüğe gitmiş. Hemen bağlayacaklar.

General, Kovtun'a döndü gene:

– Yerinize şimdilik Slepov'u vermeyi düşünüyorum. Onun için söyleyeceğiniz bir şey var mı?

– Slepov hakkında bir kanı edinmeye fırsat bulamadım komutanım.

– Orası öyle. Neyse, hastaneden dönünce edinirsiniz.

– Beni teselli ediyorsunuz, generalim.

Yefimov güldü.

– Yaralıları teselli etmek hepimizin görevidir.

Kovtun üzgün bir sesle;

– Ne yazık ki tabura bir daha döneceğimi sanmıyorum, dedi.

– Niçin? Görevini eski birliğinde sürdürmek istediğini bildirirsin, olur biter.

– Kadrolu personel değilim. "Üç ay orada görev yaptın, şimdi de git başka yerde çalış" derler. Zaten savaşta kaç kişinin dileğini göz önüne alırlar ki?

– Bana kalırsa dileklere barış zamanından çok savaşta değer vermeliler. Yerine getirebileceği bir dileği geri çeviren insan bence salaktır.

Yefimov öfkeyle söylediği bu sözlerden sonra telefoncu erden almacı aldı; Yüzbaşı Slepov'a, taburu birine teslim ederek alay gözetleme noktasına ne zaman gelebileceğini sordu.

Bu sırada çalı çırpıyı eze eze sipere sokuldu Yefimev'un aracı. Levaşov ile general, Kovtun'un siperden çıkmasına yardım ettiler. Fidanlığın toprağı kuru ve sert olduğu halde, kan kaybından dolayı, Kovtun yürürken ayaklarını çamurdan çıkaramıyormuş gibi zorluk çekiyordu.

Yüzbaşıyı aracın sağ kapısına yaklaştırdıkları sırada Levaşov öbür yana geçti, direksiyonun üzerinden abanarak yaralının rahat oturmasını sağladı.

Siperden araca yürüye yürüye gelmesinden dolayı Kovtun'un yüzü kireç gibi ağarmıştı. Levaşov alay komutanına yaklaştı, yanaklarından öptü.

– Sağlıcakla kal. Alayını merak etme, işleri kötüye götürmeyiz.

Arkadaşlıkları çok kısa sürmekle birlikte, aralarında yakın mesafeli bir ilişkinin kurulduğunu belirtmeye çalışıyordu.

Yefimov yaralının solgun yüzüne baktı.

– Başardığınız işten ötürü kutlarım sizi.

Aracın sürücüsüne sertçe seslendi:

– Timçenko, aracı dikkatli sürün. Dikkatli sürmenin ne demek olduğunu biliyorsunuz, değil mi?

Yefimov'un yanında üç ay görev yaptıktan sonra dikkatli sürmenin ne demek olduğunu çoktan unutan Timçenko aynı sertlikle karşılık verdi:

– Baş üstüne, komutanım!

Araç uzaklaştıktan sonra Levaşov üzgün bir sesle;

– Tıpkı ak öküzün masalı, generalim, dedi. 95'inci alayın şansı iyi gitmiyor.

Levaşov'u yanıtlamak yerine Yefimov;

– Slepov hakkında ne düşünüyorsunuz? diye sordu.

– Siz daha iyisini bilirsiniz, general yoldaş.

– Hadi, aksilenmeyi bırak şimdi. Aklından geçenleri okurum ben. Sana daha önce danışmadım diye özür dileyecek değilim. Danışsam bile Slepov'u salık vermeyecek miydin?

Levaşov gülümsedi.

– Evet, ben de onu salık verirdim.

Levaşov hâlâ gülüyordu.

– Niçin gülüyorsun?

– Tabii başka bir aday daha var.

Yefimov birden öfkelendi.

– Eski defterleri karıştırmayalım. Söyle bana, benden azar mı, yoksa övgü mü istiyorsun?

– Azar istiyorum, general yoldaş. Gerçi öyle durumlar var ki...

Levaşov bu sözleriyle Yefimov'un geçmişindeki bir olayı ima ediyordu. General, iç savaşların kızıştığı bir sırada siyasal görevden ayrılıp kıta komutanlığına geçmişti.

Yefimov da gülmeye başladı.

– Bırak şimdi geçmişte olanları...

– Biliyorum, alay komutanlığını vermezsiniz bana ama taburun üstesinden geleceğimi sanıyorum.

Yefimov birden "siz"li konuşmaya geçti.

– Taburun üstesinden gelmeniz işime yaramaz benim. Zamanı gelince bir tümenin parti komiserliği görevini rahatça yürütebileceğinize inanmak isterim. Fakat bunun için daha az içki içip daha az ağzınızı bozmanız, yüreklilik gösterisinden çok bunu ortaya koymanız, en önemlisi de bir şey söylemeden ya da bir karara varmadan önce üçe değin saymayı öğrenmeniz gerekir.

– Neden üçe değin?

– Önce düşünüp sonra söylemek ilkesini anımsamanız için... Ha, işte Slepov geldi.

Yefimov siperin öbür ucunda görünen uzun boylu, zayıf bir yüzbaşıyı işaret ediyordu. Yüzbaşı Slepov'un başında miğferi, omuzlarının üstüne atıverdiği muşamba bir yağmurluğu vardı.

– Sizin tersinize o da çok ağırkanlıdır. Deneyimlerinizden karşılıklı yaralanınız. Merhaba, Slepov!

Yüzbaşı elini geniş alnına koyup selam verdi; dikkatli, durgun bakışlarını Yefimov'a çevirdi. Slepov 1919 yılında onunla aynı alayın bando birliğine girmiş, güç fakat sağlam adımlarla 22 yılda ancak bu rütbeye yükselebilmişti. Onu haylidir tanıyan Yefimov zeki, canı tez Levaşov'un hantal Slepov ile birlikte alayın yükünü uyumla taşıyacaklarına inanıyordu.

Yefimov yüzbaşının baltayla yontulmuş gibi köşeli, durgun yüzüne aşağıdan yukarı doğru şöyle bir baktı. (Nedense herkes ona böyle aşağıdan yukarıya doğru bakardı.)

– Alayı size teslim ediyorum, Slepov.

– Emredersiniz.

Elini miğferine koyup selam veren Slepov'un yüzü seğirmedi bile, oysa yaşamının en mutlu anıydı bu.

16

Yefimov ileri hatlarda bir saat daha kaldı. Çarpışmanın sürdüğü gün boyunca kendisini yalnız ve yalnız tümen komutanı olarak hissettiği halde, ordu komutanlığına atandığını öğrendiği andan sonra her geçen dakika gelecekle ilgili düşüncelere daha çok kapılmaya başlamıştı.

Alay gözetleme noktasından yeni ayrılmışlardı ki, az kaldı yanındakilerle birlikte havaya uçuyordu. Almanlar her zaman yaptıkları gibi, akşam yemeğinden önce bir dizi havan mermisini Sovyet mevzilerine doğru rastgele fırlatmışlardı. Yefimov "tank"ın dışına kendini zor attı. Ayağa kalktığında Levaşov'u sağ eliyle sol kolunu tutar gördü.

– Ne o, yaralandınız mı yoksa?

Levaşov gömleğinin yenini sıvadı, birkaç küçük şarapnel parçası kolunun kaba etine saplanmıştı.

– Bir şey yok. Boz ayı saçmadan korkar mı? Hastabakıcı çıkarır onları.

– Sizinle uğraşmaktan bıktım artık. Geçen sefer yaralandığınızda sağlık bakım taburu revirine gitmenizi istemişim, yan çizdiniz. Ama bu sefer kurtuluş yok. Yerinize başkasını bulamayacağımı mı sanıyorsunuz?

Levaşov koluna dokundu.

– Yaralanma mı derler buna? Acı patlıcanı kırağı çalmaz. Kolunuz yaralandığı halde ne diye kendiniz gidip yatmıyorsunuz? Revire yatırılacak birisi varsa o da sizsiniz.

– Öyle şeyler beklemeyin benden.

Yeniden "tank"a binip yola koyuldular. Birkaç dakika sonra alay karargâhına varmışlardı.

Yefimov, Levaşov'a döndü:

– Bakın, size ne diyeceğim. Benim hemen Odessaya gitmem gerekiyor. Siz de benimle birlikte gelir, hastanede Muradov'la Kovtun'u ziyaret ettikten sonra doktorlara kolunuzdaki mermi parçalarını aldırırsınız. Gece vakti yokluğumuz alaya bir zarar vermez. Ne dersiniz, Slepov?

– Evet, bir şey olmaz, general yoldaş.

Levaşov sesini çıkarmamakla birlikte bu işe sevindiği belliydi.

Alay karargâhından Levaşov'un kaldığı eve geldikleri sırada Yefimov saatine baktı. Odessa'ya 19'da yetişebilmesi için on dakika sonra yola çıkması gerekiyordu. İçeri girip masaya oturdu, gerindi, bir çay istedi.

O sırada pencerenin önünde bir araba durdu. Az sonra kaputunun üstünden gıcır gıcır bir kemer takmış olan, başı miğferli Bastryukov girdi içeriye. Tümen komiseri kapıyı ardına dek açmıştı.

– Zaferinizi kutlarım. İvan Petroviç!

Bu kutlamadan sonra miğferini çıkarmak için bağını çözmeye başladı. Fakat çenesinin gerginleştirdiği bağ bir türlü çözülmüyordu. Bunun üzerine miğferi alnına doğru kaydırmaya çalıştı.

Bastryukov'un uğraşmasını çayını içerek seyreden Yefimov;

– Merhaba, merhaba! Tümende işler nasıl? dedi. (Tümenden karargâhı kastediyordu.) Umarım, her şey yolunda. Kaybımız filan yok.

Bastruyukov baş belası miğferi çıkarabilmişti en sonunda.

– İşler iyi. Bütün gün 'Ocak Onarım İşlikleri'nin ustabaşılarıyla uğraştım. Sabahtan geldiler, "İleri hatlara gideceğiz!" diye başımın etini yediler. Onları zorla tutmaya çalıştım.

– Tutabildin mi bari?

– Ne gezer, buraya getirdim. Bindikleri kamyon az sonra gelir. Adamlar, "Ön hatlara gitmeden Odessa'ya dönmeyiz." diye direttiler. Akşam karanlığında alay karargâhını görsünler de bu

iş olsun bitsin, dedim. Patırtının kesildiği iyi oldu. İleri hatlardan birkaç kişi çağıralım da konuşsunlar onlarla.

Miğferin çıkarılmasındaki tersliğin etkisinden kurtulan Bastryukov sandalyeye rahatça oturmuş, önüne de tıklım tıklım dolu torbasını koymuştu.

O sırada, Yefimov'un yanından ayrılmış bulunan Levaşov girdi içeriye. Gömleğinin kol kıvrımının altından görünen beyazlığa bakılırsa yarasını sardırmaya fırsat bulmuştu.

Bastryukov selam vermeye fırsat kalmadı, yüzünü alay komiserine tam dönmeden resmi bir ağızla;

– Dinle beni, Levaşov, dedi. Ustabaşılar geliyor arkadan. Sana haber vermek için yanlarından ayrıldım. Cepheden en iyi adamlarını çağır da görüşsünler. Örneğin...

Bastryukov böyle diyerek torbasına uzandı; bez kaplı, kalın bir defteri çekiştirmeye başladı.

Levaşov atıldı:

– Zahmet etmeyin, komiserim. İyi adamlarımı biliyorum ben. Onları şimdi çağırırım.

Bastryukov defteri uzun bir uğraşmadan sonra çıkarabilmişti ancak. Gözlüğünü taktı, Levaşov'un söylediklerini duymazlıktan gelerek;

– Örneğin... örneğin... ikinci taburdan Korobkov gelsin, dedi.

O ana değin konuşmaya katılmayan Slepov girdi araya:

– Korobkov öldü. Bu sabah yitirdik onu.

– Nasıl! Korobkov öldü mü?

Bastryukov gözlüklerinin üstünden Slepov'a öyle sert baktı ki, Korobkov'un ölümünün, görüşmeye gelemeyişinin suçlusu oymuş sanırdınız.

– Öyleyse Goroşkin'i çağırın.

– Goroşkin sağdır, gelebilir.

Bastryukov, Levaşov'a döndü:

– Hadi, geleceklerin çizelgesini birlikte çıkaralım.

– Çizelgenin ne gereği var, komiserim? Taburları arar, en iyilerini çağırırım.

– Sen her zaman işin kolayına kaçarsın, Levaşov. Bu işin o denli basit olduğunu sanma. Odessa emekçi temsilcilerinin alayınızın en seçkin adamlarıyla tanışmaları için önce bir aday çizelgesi hazırlamak gerek.

– Bizim alayda kötü adam yok. Benim bile başkalarının gözünde bir değerim olduğu halde, yalnızca sizin gözünüzde sıfırım.

Düpedüz küstahlıktı Levaşov'un bu yaptığı. Bastryukov ayağa kalktı, çılgınlar gibi bağırdı:

– Hazır ol!

Levaşov çarpık bir suratla esas duruşa geçti.

O sırada Yefimov da ayağa kalkmıştı.

– Levaşov, dışarı çıkın, dedi. Slepov, siz de dışarı çıkın. İkinizi sonra çağırırız.

Levaşov ile Slepov odadan ayrıldılar. Bastryukov aynı öfkeyle;

– Bu adamı böyle sen şımartıyorsun, İvan Petroviç. Fazla yüz verdin, dedi.

– Ona ben değil alay yüz veriyor. Ama sen Levaşov'u neden sevdiklerini bir türlü anlamak istemiyorsun.

Bastryukov çok kızmıştı.

– Benim için vız gelir. Bana kalsa bugünden tezi yok onu komiserlikten alırdım. Külhanbeylik yapmakla iş yürümez.

Yefimov elini tümen komiserinin omuzuna koydu, sakin fakat kararlı bir ses tonuyla;

– Ağır ol, Stepan Avdeyiç, dedi. Levaşov'un bu davranışını onaylamıyorum. Üst rütbelilerle böyle konuşulmaz. Ama sen de bütün gün onun çarpışmaların içinde bulunduğunu, iki alay ko-

mutanı yitirdiğini, kendisinin de yaralandığını göz önüne almalısın.

– Yaralandıysa tabur revirine gitsin.

Bastryukov üst rütbelilere(*) karşı saygılıydı, ama astlarının fazla ileri gitmelerine dayanamazdı.

Yefimov gene sakin, fakat kararlı bir sesle;

– İyi ki aklıma getirdin, dedi. Tabur revirine değil, hastaneye göndermeli onu. Odessa'ya giderken Levaşov'u da yanıma alayım diyorum. İzin verirsen bu gece yarasını temizletip dönsün.

Levaşov'a duyduğu bütün öfkeye karşın Bastryukov işçi temsilcileriyle alay karargâhında baş başa kalmak istemiyordu.

– O giderse ustabaşlarını adamlarımızla kim görüştürecek? Yalnız başıma ben mi?

– Bırak, Levaşov benimle gelsin. Onun yerine sen bakarsın. Alaya fazla uğradığın yok zaten. Gelenlerle ilgilendikten sonra geceyi burada geçirirsin.

Bunu Yefimov çok kesin bir tavırla söylemişti. Bastryukov yelkenleri suya indirdi hemen.

– İyi söylüyorsunuz ya, alayın kendi komiseri olmadan görüşme nasıl sağlanacak? Bu işten vazgeçsek bari.

Yefimov biraz düşününce Bastryukov'a hak verdi. Levaşov olmazsa işçi temsilcileriyle savaş kahramanlarının görüştürülmesi bayağı zorlaşacaktı.

– Peki, Levaşov burada kalsın öyleyse. Yalnız, görüşme biter bitmez hastaneye gitmesine izin vereceksin. Anlaştık mı?

– İzin vermeyip de ne yapacağım? Gitsin hastaneye... Ne o, hemen kalkıyor musun? Görüşmede bulunmak istemez miydin?

Yefimov şapkasını giymişti.

(*) Bastryukov'un rütbesi alay komiserliği karşılığı olup tümen komiserliği yapmaktadır. (ÇN)

– Kalamayacağım için üzgünüm. Saat 19'da ordu karargâhında bulunmam gerekiyor.

Böyle diyerek odadan çıktı. Onun arkasından yürüyen Bastryukov dilinin ucuna gelen bir soruyu sormaktan zor alakoydu kendini. Öğleyin ordu siyasal şubesindeki bir görevliyle telefonda görüşürken Yefimov'un kıyı kuvvetleri ordu komutanlığına atanabileceğini öğrenmişti.

İşçi temsilcilerinin bindiği kamyon Bastryukov'la Yefimov'un araçlarının yanında duruyordu. "Ocak Onarım İşçileri"nin işçi başlarından oluşan yedisi erkek, biri kadın sekiz kişilik grup az önce gelmiş; bir bölümü Levaşov'u tanıdıkları için kamyonun yanında onun çevresini sarmışlardı.

Yefimov onları görünce;

– Hoş geldiniz, yoldaşlar, diyerek sırayla ellerini sıktı. Sizlerle birlikte olmayı çok isterdim, ama vaktim kalmadı. Arkadaşlarım sizinle yakından ilgileneceklerdir. (Eliyle askerce selam verdi.) Şimdilik hepinizi selamlarım. Kıyı kuvvetleri ordu komutanlığına atanmam dolayısıyla bir an önce Odessa'ya gitmem gerekiyor.

Levaşov'un, Slepov'un, Bastryukov'un ellerini sıktı, aracına bindi; ayrılırken bir kere daha selam verdi. Son tümcesini Bastryukov duysun diye büyük bir zevkle söylemişti.

Yefimov, Odessa'ya vardığında hava kararıyordu. Deribasov Caddesi'ne geldiği sırada, köşeyi dönerek ona doğru yönelen bir dizi kamyonla karşılaştı. Cepheye doğru yol alan bu kamyonlar dimdik ayakta duran deniz askeriyle tıklım tıklım doluydu. Lopatin'in bindiği kömür mavnasıyla bir gün önce Odessa'ya gelen deniz piyade erleriydi bunlar. Savunma donanımlarının tümünü de kuşandıkları halde, yuvak yapılıp sırtlarına bağlanmış kaputları ve gömleklerinin altından görünen çizgili fanilaları onların deniz eri olduklarını gösteriyordu.

Kaldırımlara doluşan insanlar sevinçle bağrışıyorlar, el sallıyorlardı. Uzun bir aradan sonra kente yeni deniz askeri gönderildiğine göre, yayılan söylentilerin tersine, hükümet Odessa'yı düşmana teslim etmek niyetinde değildi. Yefimov kalabalıktaki insanların yüzlerine bakarak geçti. Yeri iki kez saptanan, ama bir türlü yakalanamayan bir casus bu kalabalığın arasında olmalıydı. Adam o gece hemen telsiz vericisinin başına oturacak, Odessa'ya takviye deniz birliği gönderildiğini Romen ordu komutanlığına bildirecekti. Ondan da istenen buydu zaten. Bir gün önce ordu savaş kurulunda bu konu görüşülmüş; o yüzden denizciler giydirilip kuşatılarak, herkesin gözü önünde kentin caddelerinden kamyonlarla, gürültü patırtı arasında geçirilmişti. Romenleri şaşırtmak, Odessa'nın boşaltılması gerektiğinde baskına uğramamak için alınmıştı bütün bu önlemler.

Fakat cepheye giden 300 deniz erinin bundan haberi bile yoktu. Kamyonlarla caddeden geçerlerken kalabalığa el sallıyorlar, bağırıyorlardı. Sonuncu kamyonda, arkadaşlarının, omuzundan tutarak arka kapağa oturttukları, ayaklarını aşağıya sarkıtmış, başında kasket yerine kep bulunan bir asker akordiyonla neşeli parçalar çalmaktaydı. Dalnik'te savaşarak ölmeye giden bu askerlerin karşı yönünden ise geleceğin sorumluluğunu, yani Odessa'nın er ya da geç boşaltılması sorumluluğunu yüklenmeye hazırlanan Yefimov geliyordu.

General istemediği halde bu düşünceler geçiyordu aklından.

17

Yefimov ayrıldıktan sonra Bastryukov'un suratı bir karış asıldı. Korktuğu başına gelmiş, Yefimov ordu komutanlığına atanmıştı. Tümenin komutanı ve parti komiseri olarak karşılıklı ilişkilerinde Yefimov başkalarına hiç belli etmediği halde,

Bastryukov onun kendisine karşı beslediği duyguları bilirdi. Gerçi bir tümen komiserinin değerlendirilmesinde son söz ordu savaş kurulu üyesini aitti, ama Yefimov ordu savaş kurulu üyesiyle başbaşa yaptığı bir görüşmede;

– Bakın, Nikolay Nikandroviç, şu bizim Bastryukov görevini iyi yürütemiyor, diyerek onu etkileyemez miydi?

Korkmakta yerden göğe kadar haklıydı Bastryukov. O güne değin koşullar bütünüyle ondan yana olduğundan, Yefimov, komiser hakkındaki kanılarını istemeye istemeye içinde saklamıştı. Eski görevinde yardımcısıyla takıştığı, üstelik olayın incelenmesi sırasında üstlerine karşı küstahlık ettiği için, savaştan önce rütbesi indirilerek bu tümene gönderilen general başka türlü nasıl davranabilirdi ki? "Geçimsiz" damgasını yemişti bir kere, ayrıca o olayda kendisinin de kusurlu yanları bulunduğunu kabul ediyordu. Karşısına Bastryukov gibi bir adamın çıkması büyük bir talihsizlikti onun için.

Başlangıçta, savaş çıkmadan önce, Bastryukov'un göze batan bir kusurunu görmemişti. Herkesin bildiği doğruları astlarına aşılamanın önemli bir iş olduğunu sanıp bununla övünmesi aklı başında insanlarda bile görülebilecek türden davranışlardandı.

Ancak Bastryukov'un yalnızca bir bürokrasi aslanı olduğunu anlaması için savaşın çıkması yetti. Onun öteki özellikleri ise, sicilinin tertemiz olması, kendisini savunmak gerektiğinde akla gelmedik her yola başvurabilmesiydi. İş yapmaya, toplumun yararına karşı aldırmaz görünen bu adam kendi çıkarlarına gelince aslan kesiliyordu. Yefimov, tümen komiserinin, oturduğu makama yaramadığını ileri sürse geçmişteki olayın yüzüne vurulacağını bildiği için bir süre susup Bastryukov'a katlanmayı uygun gördü.

Tümenin gerek piyade alaylarındaki, gerekse topçu alayındaki komiserler pırlanta gibiydiler. Bastryukov ise, sanki kendi vurdumduymazlığının acısını tümen siyasal şubesindeki parti

temsilcilerinden çıkarırcasına, onları habire ileri hatlara gönderiyordu. Bu yüzden Yefimov birliklerdeki bütün parti temsilcileriyle gayet güzel anlaştı ve sonunda tümen komiserinin yalnız dosyalarla uğraşan kâğıt kurdu olmasına alıştı. Onun Bastryukov'la uyuşması, işleri onsuz yürütmeyi kabullenmesinden başka bir şey değildi aslında. Bastryukov'a katlanır görünmesinin tek nedeni buydu. Yefimov tümen komiseriyle uzlaşmış görünmenin ilkelerine ters düştüğünü bilmekle, bundan da çok canı sıkılmakla birlikte, onu tümenden uzaklaştıracak güçte olmadığının bilincindeydi. Ayrıca Bastryukov'un oradan uzaklaştırılacağı konusunda tam bir güvencesi olmadan, onunla mücadeleye girmek niyetinde de değildi.

Bütün bu zaman içerisinde aralarında tek ciddi tartışma Levaşov yüzünden çıkmıştı. Kanlı eylül çarpışmaları sırasında savaş tutsaklarının, tutsak toplama noktalarına eksik getirildiği anlaşılınca, Levaşov alayındaki her bölükten bir temsilci çağırıp bir toplantı düzenlemiş, toplantıda birkaç Romen tutsağını sorguya çekmişti. Çoğu köylü, ırgat olan tutsaklar Romen köyleri, Romen ordusu hakkında iç açıcı olmayan haberler verdiler, subaylarından çektiklerini dile getirdiler. Sorgulama bölük temsilcilerini öyle etkilemişti ki, Levaşov'un alayında tutsak öldürme olayları şıp diye kesiliverdi.

Alay komiserinin, kendisinden izin almadan, pek hoşlanmadığı böyle bir girişimde bulunması Bastryukov'u çileden çıkarmaya yetti. Olayın ardından onu en ağır dille suçladı, erleri yozlaştırdığını ileri sürerek Levaşov'un en azından alay komiserliğinden alınmasını istedi. Bu durum karşısında Yefimov deliye döndü. Eylem adamlarının bürokrasi aslanlarından bin kez daha üstün olduklarını –hele savaşta– belirterek, Levaşov gibilerin rütbelerinin alınması şöyle dursun, yükseltilmeleri gerektiğini söyledi.

Sapsarı kesildi Bastryukov'un yüzü. Yefimov'un sözlerine

karşılık hiç olmazsa tümeninin komiseriyle konuşurken generalin parti kurallarına uymayı öğrenmesini öğütledi.

Öfkeden tepesi atan Yefimov da;

– Bana parti kurallarını öğretmeye kalkmayın, dedi. Bir kere sizden daha yaşlıyım; partiye sizden önce, ta 1916'da girdim. İkincisi, Levaşov'u ezdirmem size, beni ordu savaş kuruluna şikâyet etmeyi düşünüyorsanız aklınızdan çıkarın bunu. Şimdi savaşacak bir düşman var karşınızda, bir de sizinle uğraşacak değilim. Ama siz "İlle uğraşacağım!" derseniz, onun da çaresine bakarız.

Açıkça tehditti bu. Yefimov'u sevmek şöyle dursun, ondan it gibi yılan Bastryukov tümen komutanının daha fazla üzerine varmadı ve ileri-geri söylediği sözleri o günün koşulları gereği unutmuş göründü.

Bu kavga da böylece kapandı.

Şimdi Yefimov ordu komutanlığına atanmıştı; onun yüzünden kavgaya girdiği gözdesi, komitacı Levaşov ise can düşmanı Bastryukov'la birlikte aynı odada, işçi temsilcileriyle konuşmaktaydı.

Bastryukov, bir kulağı Levaşov'da, onu dinlerken bir yandan da, "Artık onu bir üst rütbeye yükseltir,(*) arkasından da tümen komiserliğine getirir," diye düşünüyordu. Levaşov, "Ocak Onarım İşlikleri"nden askere alınan ve son iki hafta içerisindeki çarpışmalarda saf dışı kalan erlerin birini övgüyle anlatıp ötekine geçiyor, gösterdikleri yararlılıkları saymakla bitiremiyordu. Birinin ölümünü anlatırken, "Hücuma kalkmıştık, öldüğü zaman şöyle, sizin oturduğunuz gibi yakınındaydım." dedi. Bir başkasının yaralanışından söz etti, bir üçüncüsünü cepheden zorla nasıl hastaneye gönderdiğini gülerek aktarıyordu.

(*) Levaşov'un rütbesi tabur komiserliği olup alay komiserliği yapmaktadır. (ÇN)

İşçi temsilcileriyle birlikte Bastryukov da onu can kulağıyla dinliyordu, çünkü nasıl olsa anlatılanlara ekleyecek bir şeyciği yoktu. Bir keresinde sözü özel konulardan ayırıp genel siyasal konulara getirmek istemiş; ustabaşıları onu dikkatle dinledikten sonra, sanki orada tümen komiseri Bastryukov yokmuş gibi, birbirleriyle yarışırcasına Levaşov'u soru yağmuruna tutmuşlardı.

İleri hatlardan getirilen erlerden, "Ocak Onarım İşlikleri"nden genç bir çilingir Levaşov'u "baba adam" diye adlandırdı ondan söz ederken. Bu Levaşov'u çok duygulandırdı, yanakları al al oldu, utancından dikleşen saçlarını karıştırmaya başladı. Bastryukov ise öfkesinden küplere biniyordu.

Bastryukov, Levaşov'u kıskandığını kendisi kabul etmezdi, ama onu dinlerken kıskançlıktan çatlıyordu. Ona göre Levaşov alayda ucuz şöhret peşindeydi. Erlerle içli-dışlı konuşuyor, şaklabanlık yapıyor, bir parti komiserine yakışmayacak hareketlerde bulunuyordu. Kendisi onun yerinde olsa hiç öyle davranır mıydı?

Bastryukov, Levaşov'un yerinde olsa nasıl davranacağını aslında kendisi de bilmiyordu. Çünkü Levaşov'un durumuna geçemeyeceği gibi, hücumda ölen bir erin böylesine yakınında bulunamaz, onun tanıdığı kadar insan tanıyamaz, bunca kişinin adını belleğinde tutamazdı. Besili, sağlam bedenine, kendinden emin ses tonuna, basmakalıp, tumturaklı konuşmasına karşın tümen parti komiseri Bastryukov içinden çürümüş, kof bir adamdı. Daha savaşın ilk günlerinde olaylar, konuşulup yazıldığı, başkalarının ona öğretip onun da başkalarına öğrettiği biçimde gelişmeyince, zavallıcık sessiz sedasız, kimsecikler farkına varmadan içten içe ufalanıp yıkılmıştı. Düşüncesini açığa vurmamakla birlikte Almanların yenilebileceklerine pek inanmıyordu. Savaştan önce de içinde var olan, kendini savunma duygusu zamanla bütün öteki duygulara baskın çıkmaya başladı. Zorunlu

olmadıkça ileri hatlara gitmekten kaçınıyor; bu davranışının nedenini onu tümen karargâhına bağlayan işlerin çokluğunda buluyordu kendi kendine.

Odada toplanan ustabaşıları Bastryukov'un ne biçim bir insan olduğunu elbette bilemezlerdi. Ama gene de bir şeyler sezinliyorlar; uykusunu almış, dinç tümen komiseri ile kolu sargılı, soğuktan sesi kısılmış, yorgun, uykusuzluktan bitmiş alay komiserinin taban tabana karşıt görünüşleri onlara çok şey anlatıyordu. "Ocak Onarım İşlikleri" temsilcilerinin, insanların erdemleri konusunda derin sezişleri vardı; bu sezişi farkeden Levaşov onlara karşı minnet duyuyor, Bastryukov ise çileden çıkıyordu.

İşçi temsilcileri gitmek üzere ayağa kalktıklarında, Levaşov'a karşı duyduğu kıskançlığın altında ezilen Bastryukov en sonunda pısırıklığını kıracak gücü bulabildi kendinde. Levaşov ustabaşılarının üzerinde son derece olumlu bir etki bırakmıştı; ordu komutanlığına atanan Yefimov ise bundan böyle adamına toz kondurmayıp, üstelik onu bir üst makama getirmeye çalışacaktı.

"Hiç olmazsa başka tümene verse" diye düşünen Bastryukov işçi temsilcilerini uğurlamak için kalktığında elini Levaşov'un omuzuna koyarak;

– İşte, şef yoldaşlar, tümenimizde nasıl komiserlerle çalıştığımızı görün, dedi. Aramızda böyleleri bulundukça Odessa'yı düşmana vermeyiz.

İşçi temsilcilerinin çok hoşuna giden bu sözler, tümen komiseri hakkında vardıkları kanıyı son anda iyi yönde biraz değiştirmelerine yardım etti.

Bastryukov'un, kendisi hakkında olumlu düşünmesi Odessa'ya gitme işini kolaylaştıracağı için Levaşov da kıvançlıydı.

İşçileri uğurlayıp odaya döndüklerinde Levaşov;

– Komiser yoldaş, izin verirseniz hastaneye gidip kolumu sardırayım; oradan da Muradov ile Kovtun'u ziyaret ederim, dedi.

Yefimov'dan izin aldığını söylese işleri bozacağını bildiğinden akıllılık edip o konuda sesini çıkarmadı.

Bastryukov gözlerini dikti, uzun uzun baktı ona.

– Ne yapalım, git. Yemek yedin mi?

Levaşov afalladı.

– Şey, yemedim... ama hemen hazırlatırım.

– İstemez, istemez. Şimdi senin hazırlığın uzun sürer. Onun için biz kestirmeden görelim bu işi. Birlikte benim arabayla Dalnik'e gideriz; orada bir şeyler yedikten sonra benim arabaya atlar, hastaneye yollanırsın.

Levaşov'un tümen komiserinden ummadığı, onun ağzına hiç yakışmayan laflardı bunlar. Şaşkınlıktan kurtulamayan alay komiseri;

– Başüstüne, komiserim. Ben hemen alay komutanına ayrılacağımı haber verip geleyim, diyerek oradan uzaklaştı.

Beklenmedik kararına Bastryukov'un kendisi de çok şaşırmıştı. İşçi temsilcilerinin yanında alay komiserini överken, adamın gözlerinde çakan sevinç parıltısını görerek, bencil bir düşünceyle, Levaşov gibilerini kazanma anahtarının yalnız Yefimov'a verilmediğini geçirmişti içinden. Ayrıca bozkırda geceleyin tek başına yola çıkmak da pek hoş bir şey olmayacaktı. O nedenle Levaşov'u tümene çağırıvermişti işte. Ama söz ağızdan bir kere çıkar, söylenenin yapılması gerekirdi.

Beş dakika sonra Bastryukov'un aracında iki komiser tümen karargâhına doğru yol alıyorlardı. Önlerinde karanlık bir bozkır vardı.

Başlangıçta ikisi de susuyordu.

Levaşov tümen komiserini incitmeden, bu hiç beklemediği akşam yemeğinden bir an önce sıyrılıp Muradov'un yanına gitmeyi kuruyordu.

Bastryukov'un düşüncesi ise yemeğin yanında votka çıkar-

manın uygun olup olmayacağıydı.

Tümende herkes onu içki içmez bilirdi. Oysa Bastryukov, bombardımanlar, düşman topçu ateşi ya da ileri hatları denetlemeler nedeniyle yakasını bırakmayan ölüm korkusu şiddetini artırdıkça akşamları içmeden duramaz olmuştu. Geceleyin yatmadan önce valizinden votka şişesini çıkarır, bir su bardağı dolusu içtikten sonra, ertesi gün hakkında içinde hoş, kaygısız bir gevşeklikle yatağına girerdi. Sabahları yalnız çayla yapardı kahvaltısını. Ondan sonra, herkese caka satarcasına, terden sırılsıklam olana dek cimnastik yapardı.

Votka konusunu bir karara bağlayamayan Bastryukov, alayda rapor etmeye değer bir durumun bulunup bulunmadığını sordu Levaşov'a.

Levaşov'un hatırına Lopatin'e anlattığı iki Romen tutsağı geldi. Bastryukov olayı sonuna dek dinledi.

– Aferin, çocuklar! Kendi kendilerine teslim olduklarına göre düşmanın gözünü bir hayli yıldırmışa benziyorsunuz.

– Gözlerinin yılmasından çok sınıf bilincinin depreşmesinden dolayı teslim olduklarını sanıyorum, komiserim, dedi Levaşov.

Bastryukov güldü.

– Öyle şeyler bekleme onlardan! Adamlar korkularından donlarına ediyorlardır, işte asıl neden bu! Bölük temsilcilerini topladığın için sana niçin kızdığımı biliyorsun. Ezilmiş bir sınıfın zorla cepheye gönderilen zavallı kurbanları diye tutsaklara acımak olmaz, amaçtan saparsınız sonra. Düşman her zaman düşmandır!

– Savaşta kimsenin gözünün yaşına bakmam ben! Şu ellerimle, pamaklarımın sayısından çok düşman öldürmüşümdür. Ama sınıf bilinci konusunda amaçtan sapmayacak kadar amaca yöneldiğime inanıyorum.

– Kalıplaşmış bir komünist olduğun belli. Arkamdan söylediğin gibi, kalıplaşan ben değilim, sensin. Bir zamanlar okulda öğrendiklerini değişen koşulları göz önüne almadan geveleyip duruyorsun. Oysa koşullar tam yüz seksen derece değişmiş bulunuyor. Ama bunu hesaba katan kim?

Karşılık vermedi Levaşov. Bastryukov'la görüş birliğine varmanın olanaksızlığını anladığı için, kendi kendine, "Kimse hesaba katmıyorsa sen kat, kahrolası herif!" demekle yetindi. Yanlarında bir başkasının bulunması ve tümen komiseriyle aralarındaki görev ilişkileri ona gerekli yanıtı vermesini engelliyordu.

Bastryukov ise alay komiserinin suskunluğunu, ileri sürdüğü savların doğruluğuna bağladı. Ve koltuklarını kabartan üstünlük duygusuyla yumuşayarak akşam yemeğinin yanında votka çıkarmaya karar verdi.

Araç Dalnik'te, Bastryukov'un kaldığı evin önünde durunca, Bastryukov sürücüye oradan uzaklaşmamasını, yarım saat sonra alay komiseri Levaşov'u Odessa'ya götüreceğini bildirdi.

Birlikte merdivenleri tırmandılar. Mediven sahanlığında bir nöbetçi dikiliyordu; içerde, girişteki küçük bir odada ise Bastryukov'un emireri vardı. Uyuyan emireri Bastryukov'un omuzunu dürtmesi üzerine ayağa fırladı.

– Akşam yemeği hazır mı?

– Hazır, komiser yoldaş.

– Bir servis daha koyun.

Köylü tipi mavi yağlıboyalı bir büfeye yaklaşan emireri oradan bir tabak, bir çatal, bir bıçak aldı; Bastryukov ile Levaşov kaputlarını çıkarırlarken içerdeki odaya götürdü.

Emireri dışarı çıktığında Bastryukov ona;

– Gidin, yatın, dedi.

Levaşov'u da içeri buyur etti. Her zamanki gibi kasketini başında unutan Levaşov ancak odaya girdiklerinde çıkardı şapkasını.

Tümen komiserinin çağrısı üzerine birçok kez gelmişti bu odaya. Gazetelerini bile dörde katlayıp, satırların altını kırmızı kalemle çizerek okumakla övünen Bastryukov odasını son derece düzenli tutardı. Odessa'dan özel olarak getirtilen büyük yazı masasının ucuna şimdi beyaz bir peçete serilmişti, ikinci bir peçeteyle örtülmüş tabaklarda ise akşam yemeği hazır bekliyordu.

– Çok zamanımız yok, oturun, dedi Bastryukov.

Birisinde etli sebze, ötekinde peynirli börek bulunan tabakların üzerindeki peçeteyi kaldırdıktan sonra kapıya kuşkuyla baktı, sonra gidip sımsıkı kapattı, ardından karyolanın altına elini uzatarak oradan valizini çıkardı. Levaşov onun elinde bir vokta şişesi görünce kapıya niçin kuşkuyla baktığını anladı. Levaşov'un şaşkınlığını gizleyememesi karşısında Bastryukov;

– Şaşmakta haklısın. Ben genellikle içmem, bununla birlikle bir arkadaş gelince birkaç yudum alırım, dedi.

Bardaklara votka doldurdu, yeni göreve atanması dolayısıyla Yefimov'un onuruna kadeh kaldırdı.

– Generalin gidişine bir yandan sevinirken, bir yandan da ayrılacağımız için üzülüyorum. Şurada görev dışı bulunuyoruz, o nedenle seninle açık konuşacağım. Bugün istemediğim halde alay komiserime "Hazır ol" çektim. Ama buna sen zorladın beni. Neden? Şu anda belki bana karşı duyduğun öfkeyi yatıştıracak durumda değilim. Ama gene de dostluğumuz için, barış için içelim!

Bastryukov'la kavga etmek, ya da uzun açıklamalara girmek istemeyen Levaşov yemeğini bir an önce yiyip gitmek niyetiyle şakaya vurdu işi:

– Siz ne diyorsunuz, Stepan Avdeyiç! Çepeçevre savaş içinde barış mı olur?

– Sen şaka yap bakalım. Yalnız şunu da unutma: Uzun bir meslek deneyimim var, benimle birlikte çalışanlarla onlar iste-

dikleri sürece çok rahat anlaşmışımdır.

Bu konuşma üzerine belki başka bir şey olmayacak; Bastryukov gerektiğinde 95'inci alay komiseriyle anlaşma zemini bulabileceği inancı içinde, Levaşov ise tümen komiseri hakkındaki kanısını fazla değiştirmeden dostça ayrılacaklardı. Ama beklenmedik bir durum çıktı ortaya: Bastryukov, arabayla gelirlerken Levaşov'a açtığı, yüz seksen derecelik değişme konusunda düşündüklerini sonuna dek götürmek istedi.

Savaş çıkmadan önce birisi kalksa, düşmanlarımızı yenebileceğimiz konusunda kuşkuya düştüğünü birazcık çıtlatacak olsa, Bastryukov bu adamın sicilini gözünü kırpmadan bozardı. Ama son aylarda yaşananlar zavallıyı öylesine sarsmıştı ki, bütün suçu yanlış saydığı savaş öncesi eğitimimize yıkmaya hazırdı. Başımıza gelen felâketten kurtulabilmemiz için eskiden inandığımız şeylerin çoğunu kafamızdan söküp atmamız gerekiyordu ona göre. İşte, bu düşünceler, sözlerinin Levaşov üzerinde nasıl bir etki bırakacağını hesaplamayan, bundan zerrece kaygılanmayan Bastryukov'u içini dökmeye itti.

– Doğrusunu söylemek gerekirse iç savaş günlerinde ham, körpe düşüncelerle dopdoluydu kafalarımız. Evrensel devrimin yaklaştığına hepimiz inanıyorduk. Uluslararası (enternasyonal) taburlarda Macarlar, Avusturyalılar, Finler bizimkilerle birlikte dövüşüyorlardı. Benim de içinde bulunduğum yedek alayın karargâh komutanı Mikkelainen adında bir Fin subayıydı. Ama herif casusmuş meğer, bu suçundan dolayı hapsi boyladı. Hani, uluslararası birlik sonuna dek direnecekti? Nerede bizim Macarlar, Avusturyalılar, Finler? Şimdi bize karşı savaşmıyorlar mı? Evrensel devrim diye buna mı derler? Ordu gazetesinin başlığındaki "Bütün ülkelerin emekçileri, birleşiniz!" tümcesini çıkarmaları iyi oldu. "Alman işgalcilerine ölüm!" sözü ne de güzel yakışıyor! İlk gördüğümde öyle sevindim ki, bilemezsin!.

Bastryukov'un tersine Levaşov, ordu gazetesinin başlığında çocukluğundan beri alıştığı "Bütün ülkelerin emekçileri, birleşiniz!" sözünü kaldırdıkları zaman çok üzülmüştü. Yeni "Alman işgalcilerine ölüm!" tümcesi çok hoşuna gitmekle birlikte, başlığın bir kenarına bunu basarken, öbür kenarında da "Bütün ülkelerin emekçileri, birleşiniz!" sözünü bıraksalar daha iyi olmaz mıydı? Hem de öyle iyi olurdu ki! Başlıktaki bu değişikliği ilk gördüğü gün çok kızmış, Muradov'a açmıştı düşüncelerini. Kaşları çatılan Muradov, asker olduklarını ileri sürerek, ordu gazetesinin başlığına nelerin konulup nelerin konulmayacağını tartışmanın onlara düşmediğini söylemişti.

Şimdi Bastryukov'un bunu öyle bir söyleyişi vardı ki, sanki gazetenin başlığından "Bütün ülkelerin emekçileri, birleşiniz!" sözünün çıkmasıyla, birçok insan ülkemizin işlerinin yoluna girdiğine inanmaya başlamıştı. Levaşov'un, uğruna başını koyduğu büyük ülkünün o kişilerce bir değeri kalmamıştı artık? Öyle ya, Alman Komünist Partisi, Alman parti gençlik örgütleri güçleniyor derken yüz yetmiş faşist tümeni çıkıvermişti karşılarına. Böyle şeylere fazla kafa yormayan Bastryukov gibi bir adam kalkıp bir tümene parti komiseri olmuştu.

Levaşov heyecandan titreyerek;

– Komiserim, evrensel (enternasyonalist) devrim konusunda sizin düşünceniz nedir? diye sordu.

– Benim bu konuda bir düşüncem, yok. Faşistler neden iyi döğüşüyorlar, biliyor musun? İşin girdisine-çıktısına kafa yormadan, yalnız savaşı düşünüyorlar da ondan. Neydi o bir zamanlar bize öğrettikleri? Olacak şey miydi bunlar! Elbette ham hayaldi hepsi de. Başımıza neden bu işlerin geldiğini, Alman işçi sınıfının faşistlere niçin engel olmadığını anlayana değin Rusya'nın üçte biri gitti elimizden. Bana kalırsa şu evrenselliğe (enternasyonalizme) bu denli önem vermesek biz daha da sert girer-

dik savaşa. Yabancılardan bize ne hayır geldiği şimdi daha iyi anlaşıldı. Parti üyesi bile olsalar hepsi casus bunların.

Bastryukov'u dinlerken Levaşov'un boğazına bir yumru gelip tıkandı sanki. Evet, Almanların faşist olmasına bir türlü akıl erdiremiyordu, ama bu, onun faşistlerden korkmadan savaşmasını da engellemiyordu. Hep ileri hatlarda çarpışarak düşmanı öldürüyordu, bundan böyle öldürecekti de... Öte yandan kafasına böyle düşüncelerin zerresi sızmayan Bastryukov, uluslararacılığın savaş gücümüzü kırdığına inanırken faşistlerden ödü patlıyor; ileri hatlardan uzak durmak için bütün hünerini kullanıyordu.

Levaşov'un duyguları en ince yerinden incinmişti. Aslında o bu duygular dolayısıyla kendini komünist sayıyordu ve gerçekten de komünistti. "Yanılıyorsun, efendi! Her ne kadar gördüğümüz yanlış eğitim sonucu benim gibilerin Rusya'nın üçte birini verdiğimizi söylüyorsan da, gene yanılıyorsun" diye düşünürken sakin olmaya çalışıyordu. Fakat bu korku verici bir sakinlikti.

– Her neyse, komiserim, size göre bir gün evrensel devrim gerçekleşecek mi, gerçekleşmeyecek mi? diye sordu.

Çakır keyif olduğu için Levaşov'un kızdığını anlamayan Bastryukov;

– Evrensel devrimin içine köpek etsin!.. Bırak şimdi sen onu! dedi.

Kan beynine sıçradı Levaşov'un. Yoldan beri söylemek isteyip de dilini tuttuğu acı sözler bir çırpıda çıktı ağzından:

– Öyleyse siz ne diye parti komiserisiniz?

Bastryukov karşısındaki adamın korkunç görünüşünden irkilerek geriledi.

– Ne dedin? Ne dedin? Sarhoşsun sen, çıldırmışsın!..

– Çıldıran, ben değilim, sizsiniz! Ben bir kadeh içince kendimden geçmem. Faşistlerin eline düşseniz, kimbilir daha neler

söylerdiniz onlara! "Evrensel devrimin içine köpek etsin!" diyebildiğinize göre Rusya'nın komünistlerden arınmasına bile razı olurdunuz.

Bastryukov oturduğu yerden doğruldu.

– Sen fazla ileri gitmedin mi? Kalk ayağa!

Levaşov ayaktaydı zaten. Eskisi gibi ayni sakin bir sesle konuşmasını sürdürdü:

– Beni buraya görev dışı, arkadaşça konuşmaya çağırdınız, değil mi? Öyleyse size içimden geçtiği gibi söyleyeyim: Siz parti komiseri değil, korkağın, alçağın tekisiniz! Bir gün sicilinize, "Alçağın biridir, kovulsun!" diye yazılacak, bunu böyle bilin!

Tümen komiseri kendisini toparlayıp bir şeyler söyleyene değin Levaşov kasketini başına geçirdi, odadan dışarı fırladı.

Hiçbir şeyin farkına varmayan emireri o sırada küçük odada uyumaktaydı. Çiviye asılı kaputunu alarak kendini sokağa atan Levaşov, önce ne yapacağını bilmez bir durumda şaşkın şaşkın bakındı, sonra merdiven başında bekleyen aracı görerek hemen kararını verdi. "Battı balık yan gider!" diyerek, direksiyon başında pinekleyen sürücünün yanına bindi. Heyecanını belli etmemeye çalışıyordu.

– Hadi, gidiyoruz! Tümen komiserinin emriyle beni Odessa'ya götüreceksin.

Levaşov odadan çıktıktan sonra Bastryukov onu durdurmak için bağırmak, bir şeyler yapmak istediyse de dili tutuldu, eli kolu bağlandı. O zamana dek Levaşov'un bindiği araç gürültüyle kalkmıştı yerinden. Bastryukov o anda şaşkınlıktan kurtularak bağırmaya başladı:

– Sidorin! Sidorin!

Kapıda beliren emireri tümen komiserinin çarpılmış yüzüne korkulu gözlerle bakıyordu...

– Neredeydiniz?

– Şurada, odadaydım, komiserim. Biraz kestiriyordum.

Emirerinin yanağında kızarık bir çizgi gören Bastryukov onun doğru söylediğine inandı. Uykuda olduğuna göre konuşulanları işitmemişti. O sırada gözleri masadaki boş votka şişesine, yemek artıklarına takıldı. Sonra dönüp gene emirerinin yüzüne baktı. Az önce Levaşov'la aralarında geçen olayı resmen rapor etmeye kalksa bir ucu da kendisine dokunacaktı. Alay komiserine karşı içinde biriken amansız bir kinle mendilini cebinden çıkardı, yüzünde soğuyan teri sildi.

18

Levaşov yol boyunca sürücünün ensesinde boza pişirdi. Bastryukov hakkında düşünüklerini yüzüne haykırmaktan dolayı duyduğu rahatlama gitmiş, bunun yerine bir üzüntü çökmüştü yüreğine. Kime anlatsa inanmazdı. Yaptıklarına kendisi bile zor inanıyordu. Zaten olanları başkasına anlatmaya kalkarsa, Bastryukov ne yapar yapar, her şeyi ters yüz ederdi. Üstelik işi resmiyete döktüğü için bir yargılama kurulundan ötekine sürünürdü. Hayır, bu zevki tattırmayacaktı Bastryukov'a, kimseye anlatmayacaktı aralarında geçenleri.

Ya Bastryukov? O herif eli-kolu bağlı durur muydu? Bildiği tek şey, Bastryukov o kızgınlıkla dik başlı yüzbaşıyı amirlerine hemen şikâyet etmezse öfkesi geçtikten sonra bir daha sesini çıkarmayacağıydı. Ama doğruyu ne denli gizlerse, gerçekleri ne derece çarpıtırsa çarpıtsın, kendisi de giderdi okkanın altına. Görev dışında astıyla senli benli kadeh tokuşturup rezalet çıkardığı için hesap sormazlar mıydı ondan? Tümen komiserinin bunu onun yanına bırakmayacağını, hesap soracağını biliyordu. Bırak, sorsundu! Göze almıştı zaten. Şimdi çetin bir cebelleşme başlıyordu tümen komiseriyle aralarında. Her şeye hazırlıklı ol-

malıydı. Kim bilir, belki savaş bildiğini okuyacak; böyle sorunları kökünden çözecekti. Bugün sağken, yarın adı ölüye çıkacaktı Levaşov'un...

Levaşov ilk kez ölebileceğini düşünürken, Bastryukov'a duyduğu öfke iki kat arttı. "Ben öleyim de o kalsın, ha! Hem de savaştan sonraya kalsın!" diyordu içinden.

Sanki Bastryukov onun ölmesini istiyormuş gibi öfkeyle şöyle mırıldandı kendi kendine:

– Hayır, bunda yanılıyorsun! Ölmeyeceğim işte!

Kentin caddeleri bomboş ve karanlıktı. Yalnız limanın ışıkları pırıl pırıl yanıyor, arada bir gökyüzünde uçaksavar mermileri patlıyordu. Tepesinde yabancı ışıkların dolandığı bütün kentlerde olduğu gibi, Odessa'da da gergin bir hava vardı.

Levaşov hastanenin önüne gelince araçtan indi, derisinin altında iki mermi parçası bulunduğunu unutarak demir kapıyı yumruklamaya başladı.

Nöbetçi odasında herkes uyuyordu. Hemşire başını bir kolunun üstüne koymuş; öteki elini ise, almacı alırken uyuyakalmış gibi, telefonun üzerinde bırakmıştı. Muşamba kaplı yırtık, kirli bir kanepede de doktor yatıyordu. Doktorun bir ayakkabısının yere fırlatıldığını, ötekinin ise ayağında kaldığını görünce Levaşov acıyarak; "Zavallı, yorgunluktan ikincisini çıkarmaya bile fırsat bulamamış." diye düşündüyse de gidip adamı sarsmaktan geri kalmadı.

Doktor başını geriye atarak uykusuzluktan şişmiş gözlerini araladı; karşısında dikilen, kirli kasketi ensesine kaymış alay komiserine ters ters baktı.

– Ne istiyorsunuz?

Levaşov gömleğinin kol kıvrımının altından çıkan sargısının üstüne koydu elini.

– İki ufak parça kaldı da kolumda... Ama daha önce Albay

Muradov ile Yüzbaşı Kovtun'un kaldıkları koğuşu öğrenmek istiyorum.

Yarası ağır olmamakla birlikte Lopatin'in tabur sağlık merkezinden buraya getirilebileceğini düşünerek;

– Mümkünse bir de ikinci derece levazım Binbaşısı Lopatin'i göreceğim, diye ekledi.

– İyi ama pek zamansız geldiniz, komiserim. Bütün hastane uyuyor.

– Gündüzleyin vaktim olmuyor, doktor yoldaş. Savaşmaktan elimiz mi değiyor ki! Beni onların yanına gönderirseniz iyi olur?

Doktor yattığı yerden doğruldu.

– Ne yapalım, gönderelim bari. Yalnız, şöyle bir sorun var: Aradığınız hastalar muhribe bindirildiyse onları hastanede bulamayacaksınız. Tam 300 kişi yolladık bugün. Bakın, yorgunluktan ne hallere düştük. Nöbet başında uyuyakalmışız. Marya Petrovna! Marya Petrovna!

Doktor böyle seslenerek hemşire kızın elini telefonun üzerinden çekti. Almacı tutan kol kalkınca telefon çınladı. Ne doktorun seslenmesi, ne de kolunun çekilmesi... İşte bu çınlama uyandırdığı hemşireyi...

– Kayıt defterini bulun bana. Hadi, çabuk! Bakın, komiser yoldaş bekliyor.

Hemşire içini çekti, gözlerini ovuşturdu, kayıt defterini koyduğu çekmecenin gözünü açtı. Doktor yardım etmek isteğiyle hemşirenin omuzu üzerinden eğildi, defter yapraklarını çevirmeye başladı.

– Hastalarımızı şimdi buluruz, komiserim A,B,V,G,D...(*)

– Önce Kovtun'a bakın, dedi Levaşov. Kovtun, "K"dan arayın.

(*) Rus alfabesi bu sırayı izler. (ÇN)

Doktor yaprakları çevirirken bir yandan da mırıldanıyordu:

– Karpov, Kavtaradze, Kolokolov, Karniyenko... İşte, Kovtun! Gemiye göndermişiz. Omuzundan mermi yarası, aradığınız hasta bu mu?

– Evet, odur.

– Çıkmış hastaneden. Şimdi öteki ne bakalım. Muratov muydu adı?

– Hayır, Muradov.

– "M" ile başladığına göre farketmez. Tamam, Albay Muradov. Karın bölgesinden yaralı. Bu mu?

– Evet.

– Onu da göndermişiz. Albayı çok iyi anımsıyorum. Durumu ağırdı. Başka kim vardı dediniz?

– Bir sayfa geriye çevirin. "L"den Lopatin'e bakın.

Fakat Lopatin'i bulamadılar. Levaşov;

– Muhrip ne zaman kalkıyor? diye sordu.

– Orasını bilemem. Hastaları buradan gönderdik mi, bizim işimiz biter. Geminin kalkmasına karışmayız biz. Bu işle Almanlar ilgileniyor. Bombardıman durursa gemi kalkar.

Levaşov inanmamış gibi;

– Gerçekten gönderdiniz mi bu hastaları? diye sordu.

– Siz bizimle alay mı ediyorsunuz? Gelip uykumuzdan uyandırdınız, size durumu açıkladık, ama siz gene bildiğinizi okuyorsunuz. Sarhoş musunuz, nedir?

Günlerdir ağzına tek damla içki koymayan Levaşov, Bastryukov, Levaşov'la birlikte içtiği bir kadeh voktayı unuttuğu için alındı birden.

– Ben sarhoş filan değilim; çarpışmalardan yeni çıktım, geliyorum. Yorulduğum için toparlayamadım kafamı. Ne hakla "sarhoş" diyorsunuz bana?

– Anlaşıldı, anlaşıldı, bağırmayı bırakın. Sizin de, bizim de

sinirlerimiz gergin. Siz gidin Almanlara, Romenlere bağırın; ama bana değil. "Arkadaşlarınızı gönderdim." dediğime göre göndermişimdir. Bunda saklayacak ne var?

– Özür dilerim. Su mu bu?

Pencerenin önünde bir sürahi duruyordu.

– Evet, su.

Levaşov sürahideki bulanık, ılık sudan bir bardak doldurup tepesine dikti. Eliyle ağzını sildi.

– Teşekkür. Hadi, hoşça kalın!

Levaşov kapıya yönelmişti ki, doktor seslendi arkasından:

– Kolunuzdaki parçalar ne olacak?

Levaşov çoktan unutmuştu onu.

– Parçalar mı? Limandan dönüşte uğrarım.

Rıhtımda duran muhribin son kalkış hazırlıkları sürüyordu. Bombardımana yakalanma tehlikesini azaltmak için karanlık kalkmadan Tenderov Dili'ni geçerek, Sovyet avcı uçaklarının koruma bölgesine girmek istiyorlardı. Yaralıların yüklenmesi bittiği halde kamyon üstüne kamyon yanaşmaktaydı rıhtıma. Ordu savaş kurulunun emri üzerine müzedeki yapıtlar Odessa'dan götürülmek üzere sandıklara doldurulmuş, şimdi de muhribe yükleniyordu.

Her iki iskelenin başında bekleyen tüfekli askerler kimseyi yanaştırmıyorlardı gemiye. Sivil işçilerle erlerin kamyonlardan indirerek rıhtıma istif ettikleri sandıkları muhribe tayfalar taşımaktaydı.

İskelelerin iki yanında dizilmiş askerleri gören Levaşov gemiden içeri giremeyeceğini aklı kesince denizcilerin komutanı subayını aramaya koyuldu.

– Hey, Kalıjnıy, o sandıkla oyalanıp durma. Vinç ister o mereti kaldırmaya. Vinci çağır!

Bunu söyleyen, Levaşov'un yirmi adım ilerisindeki bir deniz

subayıydı. Sırtı ona dönük duran bu kısa boylu tıknaz subayın kısacık bir ceketi vardı, fakat her kımıldanışında kalın bacaklarını döven, uzun kayışlı bir tabanca sarkıyordu belinden. Levaşov ona arkadan sokuldu.

– Denizlerin tanrısı yoldaş, geminize girmek için ne yapmamız gerekiyor?

Deniz subayı geriye döndü ve başını kaldırır kaldırmaz, yiğitlere yaraşır kartal burnu göründü öncelikle. Tam Levaşov'a sövmeye hazırlanıyordu ki, yüzüne tatlı bir gülümseme yayıldı, kısa kollarını ona doğru uzatarak, "Fedya! Sen misin?" diye bağırdı. Sanki Levaşov'u o sırada orada, Odessa limanında, gemisinin yanında çoktandır bekliyormuş gibi sevinç dolu bir gülümseme vardı yüzünde. Levaşov'un hemşerisi, Grişka Kariofili adında, Kerç'li bir Rum'du bu. Askeri siyasal bilgiler okulundan beri tam yedi yıldır karşılaşmamışlardı.

– Ne yapıyorsun burada, Grişka?

– Gördüğün şu güzel geminin komiseriyim. Ya sen?

– Gündüzleyin bir alayın komiseriydim.

– Peki, şimdi geceleyin ne yapıyorsun?

– Şimdi mi? Senin geminle Odessa'dan kirişi kırmak niyetindeyim. Yolcu alıyor musun?

– Ciddi mi?

– Yok yok, şaka söylüyorum... Muhribinle benim iki eski komutanımı götürüyorsun, onları uğurlamaya geldim.

– Deme, yahu! Durumunuzun kötü olduğunu biliyordum, fakat böylesini tahmin etmezdim.

– Denizden bakınca belli olmuyor. İleri hatlara gittikçe durum birdenbire değişir.

– Saharov! Komiser yoldaşı subay salonuna götürün.

Birinci iskele başındaki deniz erine bağırıyordu Kariofli. Yükleme işi boyunca konuşmayı unutup yalnız bağırdığı belliydi.

Levaşov merdivenleri tırmanırken Kariofili arkasından şöyle seslendi:

– On dakika sonra kalkacakmışız gibi hareket et. Yoksa gerçekten kaçak durumuna düşersin.

Subay salonundaki kanepelerle, yerlere serilmiş döşeklerde, hatta ortadaki uzun masada yaralı subaylar yatmaktaydı. Levaşov içeri girdiği sırada denizci üniforması giymiş bir doktor hemen girişteki şiltede yatan bir yaralının hareketsiz zayıf koluna iğne yapıyordu. İyodoform ve kâfuru kokusu doldurmuştu salonun içerisini.

Levaşov yataklara dikkatle bakarak, dolaşmaya başladı, önce Kovtun'u buldu. Yüzbaşı salonun bir köşesine uzanmıştı; dalgın gözlerini bir noktaya dikmiş yatarken, çevresinde olup bitenlerle zerrece ilgilenmiyordu. Levaşov'u görünce birdenbire tanıyamadı, ama tanıdıktan sonra da fazla sevinmedi. Sanki onu çoktandır koptuğu başka bir dünyadan uğurlamaya gelmişler gibi vurdumduymaz bir duruşu vardı.

– E, işler nasıl? Hâlâ yaşıyorsun demek! diye sordu Levaşov.

– Gördüğün gibi. Şu batası denizi geçsem başka bir şey istemem. Canım neye sıkılıyor, biliyor musun? Bir köşeye eli-kolu bağlı çakılıp kalmışım, denizde gemiyi bombalasalar kütük gibi yerimden kıpırdayamadan suyun dibini boylayacağım. Korkudan ödüm patlıyor. Keşke bir yerlerim ağrısa da ötekiler gibi bassalardı morfin iğnesini. Hiç olmazsa Sivastopol'a dek rahat uyurdum.

– "Şuram buram ağrıyor." de sen de. Kırk beş yaşına geldin, yalan söylemesini öğrenemedin mi daha?

Kovtun omuz silkti.

– Muradov nerede?

– Görmedim onu. Dedim ya, ağaç kütüğü gibiyiz biz şimdi-nereye koyarlarsa orada duruyoruz.

– Peki, sana gene uğrarım. Hemen gidip Muradov'u bulayım.

Levaşov öteki yaralıları dolaştıktan sonra Muradov'u salonda bulamayacağını aklı kesince kapıya yöneldi. Denizci üniformalı doktor, beş dakika önce iğne yaptığı yaralının dışarı çıkarılmasıyla uğraşıyordu. Komadan kurtulamayan zavallı adam ölmüştü. İki er onu yatağıyla birlikte götürüyorlardı.

– Doktor yoldaş, Albay Muradov nerede yatıyor, biliyor musunuz? Karnından ağır yaralanmıştı.

Levaşov eski alay komutanını hastanede başka türlü nasıl tanıtabilirdi!

– En ağır iki yaralıyı kaptan yardımcısının kamarasına yatırdık. Soldan ilk kapı.

"İşler kötü," diye düşündü Levaşov.

Daracık kamaradaki ranza ile kanepede birer hasta yatmaktaydı. Resmi giyiminin üstüne önlük geçirmiş olan bir hastabakıcı masanın yanındaki döner koltuğa gömülmüş; yüzü kapıya yönelik, uyuyordu.

"Zavallıcık durmadan yaralıların başında gidip geliyor." diye geçirdi içinden Levaşov. Ranzada yatan hastayı tanıdı, Muradov'du.

Komada yatan Muradov'un ateşi hayli yüksekti. Başkırtlara özgü çıkık elmacık kemikli yüzü süzülüp zayıflamıştı, gözleri yarı kapalıydı. Homurtular arasında anlaşılmadık sözler dökülüyordu ağzından. Bunca zaman birlikteyken Levaşov'un yanında kendi dilinde tek sözcük söylemeyen alay komutanı şimdi Başkırtça mırıldanarak sayıklıyordu.

Bu, anlaşılmaz sözler mırıldayan adamın başında dikilirken tuhaf duygular kapladı Levaşov'un yüreğini. Alayını bırakıp gelmiş, hastaneyi ayağa kaldırmış, koşa koşa gemiye yetişmiş, ama uğrunda bunca zahmete katlandığı adama bir çift laf edemediği gibi, ondan da anlaşılır tek söz işitememişti.

Levaşov, Muradov'un başında, bir-iki dakika suskun dikildikten sonra kararsızlık içinde elini hastanın avucuna koydu. Ne yapacağını, ondan nasıl ayrılacağını bilemiyordu. Fakat çarşafın üstünde güçsüz yatan terli, iri el birden kımıldadı; ateş gibi parmaklar Levaşov'un elini kavradı. Ona dokunur dokunmaz kasılan parmaklar Levaşov'un elinin çevresine öyle sıkı kenetlendi ki, komiser bağırmamak için zor tuttu kendini. Ancak bir süre sonra Muradov'un parmakları gevşeyince elini onun elinden kurtarabildi.

Levaşov'un yaşamı boyunca unutamayacağı el sıkışması böyle oldu işte. "Stremitelnıy" adındaki muhriple giderken Odessa ile Sivastopol arasında komadan kurtulamayarak ölen Muradov ise bunu hiçbir zaman öğrenemedi.

Levaşov'un dönmesini bekleyen Kovtun, Kırım Yarımadası'nda yaralılara yetecek kadar hastane bulunup bulunmadığını düşünüyordu. Herhalde gemideki yaralıları Sivastopol'da muhripten indirip bir ulaştırma gemisine aktaracaklar, oradan da Novorossiysk ya da Tuapse'ye götüreceklerdi. Göç dolayısıyla Soçi'ye gönderilen karısı, çevredeki bütün sanatoryumlara, dinlenme evlerine yaralıların doldurulduğunu yazdığına göre düşündükleri doğruydu.

Kovtun bir yandan umut, bir yandan da kaygıyla, "Karımla belki orada buluşuruz." diye geçirdi içinden.

Saloṇa girdiğinde Levaşov bitkin, suskundu; bambaşka bir adam olmuştu sanki.

– Muradov'u buldunuz mu? diye sordu ona Kovtun.

– Buldum.

Böyle dedikten sonra başını umutsuzca salladı, gözlerinden birkaç damla yaş süzüldü; sonra elini uzatıp Kovtun'un sağlam kolunu sıktı.

– Hadi, hoşça kal, komutanım.

Grişa Kariofili iskele merdiveninin başında bekliyordu. Elin-

de tuttuğu cep saatine bakarken ne denli öfkeli olduğu belliydi.

Levaşov arkadaşının yanına yaklaştı;

– Kaldırıyor musun gemiyi?

– Hemen kalkacağız, ama şu sizin karacılar oyun bozanlık ediyorlar. Yükümüzü aldık, tam kalkıyorduk, rıhtıma bir telefon: "Biri Romen albayı, öteki Alman topçu teğmeni, iki tutsağı Sivastopol'a atıverin!" Oldu mu şimdi?

– Alman'ı bugün biz ele geçirmiştik. Biliyorum onu.

– Donanma karargâhı istiyormuş bu beyleri. Bana kalsa gebertirdim ikisini de. Kafalarını suya daldırıverdim mi, tamam! Aydınlık çıkmadan Tenderov Dili'ni geçmezsek gör sen o zaman kopacak curcunayı!

Girişa böyle derken başıyla havayı gösteriyordu. Sonra Levaşov'un koluna girip onunla birlikte iskeleden uzaklaştı.

– Dinle beni, dedi alçak sesle. Haberler kötü; Alman radyosu, Vyazma'ya girdiklerini haykırıp duruyor iki gündür.

– Vyazma mı? Hangi Vyazma?

– Kaç Vyazma var? Moskova yakınındaki tabii.

– Palavra!

Levaşov böyle söylemekle birlikte yüreği hop etti.

Dört deniz eri kafalarına çuval geçirilmiş iki kişiyi iskeleden yukarı çıkardılar. Önlerini göremedikleri için basamaklara yoklaya yoklaya basan adamların bacaklarının titrediği belli oluyordu. Tutsaklar önlerinden geçince Kariofili:

– Tamam, iskeleyi çekiyoruz. Hemen gitmezsen atlamak zorunda kalacaksın, dedi.

Tayfalar iskelelerin uçlarından tutmuşlardı bile. Levaşov aşağıya doğru hızla koştu, rıhtıma varınca dönüp bekledi. Muhribin bordası sürünerek geçiyordu rıhtımın taşlarına.

O sırada bir yığın düşünce doluşmuştu zihnine. Uzaklaşıp giden muhrip iki eski alay komutanını da birlikte götürüyordu.

Bunlardan Kovtun kurtulacak, Muradov ise çok geçmeden ölecekti. Yefimov orduya atandığına göre, geriye Bastryukov gibi bir baş belâsı kalıyordu. Pek iç açıcı olmayan günler beklemekteydi Levaşov'u.

Fakat bütün bu düşünceler yavaş yavaş eriyip silindi, yerine korku saçan bir sözcük belirdi: Vyazma!

– Palavra! dedi bir daha.

Onu alayına doğru çeken bir özlem vardı içinde. Romenlerle Almanların, o zaman pek inanmadığı başka bir yalanlarına göre bir süre öne Odessa da düşmüştü. Şimdi dosdoğru alayına gidecek, hâlâ ayakta duran Odessa'yı düşmana karşı kanının son damlasına dek savunacaktı.

Hastaneye uğramaktan vazgeçen Levaşov, Bastryukov'un aracına bindikten bir saat sonra, alay karargâhındaydı. Onu götürüp tümende bırakmak istediği için sürücüye zor kullanmak zorunda kalmıştı.

– Kimdir o? diye seslendi nöbetçi.

– Benim, alay komiseri.

Odasına girdiğinde Muradov'un ranzasında Slepov'u uyur buldu. Soyunmadan yatağa giren Slepov, uzun bacaklarını bir taburenin üstüne dayamış; çizmelerini çıkarmadığı için ayaklarının altına gazete sermişti. Sargılı başını masanın üstüne eğerek oturan Lopatin ise durmadan bir şeyler yazıyordu.

Levaşov kaputunu çıkarırken, muhabire;

– Ne o, büyü mü yapıyorsun? diye takıldı. Ben seni hastanelerde arıyorum, sen gelmiş, burada keyif çatıyorsun.

Sargılı yüzüne bir gülümseme yayıldı Lopatin'in. Yarasının önemsiz olduğunu, fakat bir gözünün zedelenmesinden ötürü uzun süre sargılı gezeceğini söyledi. Bir gün daha kalıp yazılarını bitirmek için gelmişti alaya. Moskova'ya hareket etmeden önce bütün işlerini tamamlamak istiyordu.

– Biliyor musun, sen gittikten sonra Kovtun da yaralandı.

– Evet, işittim.

Lopatin böyle diyerek Slepov'u işaret etti.

– Yazının başlığını "Üç Alay Komutanı" diye koy. Muradov'la tanışmadın ama onu anlatırım sana. Yalnız bugün değil. Şimdi çok yorgunum.

Levaşov çizmelerini çıkardı, ucunda bir kasatura sallanan kemerini çözdü, ağaçtan yapılmış geniş karyolasının kenarına ilişti.

– Yatalım artık. Sen duvar tarafına geç, kıvrılmadan yat; geceleyin telefondan çağırdıklarında uyandırmayayım seni.

– Ben biraz daha oturup not tutacağım. Yazacaklarım yarıda kalırsa unuturum.

– Tutacağın not gerçekten unutulacak gibiyse tutmaya değmez. Onun için hiç canını sıkma.

Levaşov böyle diyerek karyolaya uzandı, kaputunu boğazına dek çekti.

Bir sessizlik çöktü ortalığa. Lopatin durmadan yazıyordu. Sargılı başının iri, çarpık gölgesi duvara düşmüştü.

– Şu savaş denen şey ne tuhaf! diye sessizliği bozdu Levaşov. İnsanın, barış zamanındakinden daha az konuşacağını sanırsın, oysa bunun tam tersi oluyor. Sen de farkına vardın mı, bilmem. Birkaç kere aynı şey kafama takılmıştır.

– Evet, ben de fark ettim.

– Sonunda neye karar verdim, biliyor musun? Cephede geçirdiği geceler boyunca karanlığa bakıp da konuşmadan duracak bir insan bulunabileceğini sanmıyorum. Çünkü o anda düşündüklerini dışarı vurmazsa bir daha bu fırsat geçmez eline. Ertesi gün ya kendisi yoktur ya da onu dinleyecek adam bulamaz. Hoş, ben kendi düşüncelerimi kendime saklasam şimdi aldığımrütbeler üç demire çıkardı. Kimse gerçeklerin yüzüne vurulmasından hoşlanmıyor. Oysa insanlara bir zararı dokunma-

yan, doğruluğuna her zaman inandığım, akla yatkın düşüncelerdir hepsi de. Ama olmuyor işte... Birisi çıksa da nedenini açıklasa çok sevineceğim. Her zaman değilse bile, yararlı düşüncelerimin yaşantımı kısıtlamasını aklım almıyor. Şurası bir gerçek; kendi düşüncelerimi gece-gündüz, her an asker yoklar gibi yoklarım. Hepsi de sağlam ve yerindedir. Boyalı kabuğu soyulup atılıverecek bir paskalya yumurtası olmadığımı sanıyorum. Dinliyor musun beni?

– Dinliyorum...

– Ben de dinlediğini bildiğim için anlatıyorum bunları.. Ancak benim tümüyle akıllı bir adam olduğumu sanma, bazen öyle çılgınlıklar yapıyorum ki!

Levaşov karyolayı gıcırdatarak kıpırdandı, ellerini ensesinde kavuşturdu, gözlerini yumdu. Tam o sırada telefon çaldı. İşte o zaman, bu telefon zilini beklediği için uyuyamadığını anladı Levaşov.

Telefon almacını kapıp kulağına götürürken uzaktan bağıran Yefimov'un ona öfkeliymiş gibi gelen sesi duyuldu:

– Levaşov'u verin bana!

Birden Bastryukov geldi aklına, bir rahatlama duydu. "Demek Yefimov'a yetiştirdi, kim bilir neler söylemiştir benim hakkımda... Canı ceheneme, ne söylerse söylesin! Belki böylesi daha iyi. Her şeyi olduğu gibi anlatırım, sonra ne yaparlarsa yapsınlar..."

– Sizi dinliyorum, ordu komutanı yoldaş!

– Muradov'u yokladın mı?

Yefimov'un bu sorusu üzerine Levaşov, Bastryukov konusunda yanıldığını anladı.

– Yokladım, komutanım.

– Nasıl, durumu iyi mi?

– İyi değil. Kurtulacağını pek sanmıyorum.

– Kurul toplantısı dağıldıktan sonra ben de göreyim dedim, ama vardığımda muhrip kalkmıştı.

Yefimov'un sesindeki üzüntüyü anlayan Levaşov;

– Farketmez, komadaydı çünkü, dedi.

– Onun için doğru, ama benim için fark eder. Bir dakika!

General başka bir telefonu yanıtlamak için bir an almaçtan ayrıldı.

– Evet, Slepov'a selam söyle. Uyuyor muydun yoksa?

– Hayır.

– İkiniz de iyice uykunuzu alın. Yarın yeni saldırılar bekliyoruz. Hoşça kal!

Almacı yerine koyan Levaşov;

– Saat kaç? diye sordu Lopatin'e.

Kendi saati gündüz çarpışma sırasında paramparça olmuştu.

– Tam 12.

– Bana bir iyilik yap da duvar saatini kuruver. Canım ayağa kalkmak istemiyor.

Lopatin duvara yaklaştı, saatin göstergelerini on ikiye getirdi, topunu aşağıya çekti.

– İşte bir gün daha son buldu.

Levaşov böyle diyerek üstündeki kaputu ileri itti, sanki onu rahatsız eden bir şey görmüş gibi dirseklerine dayanarak doğruldu.

Lopatin kapıya baktıysa da orada ne bir kimse, ne de canlı bir şey ilişti gözüne.

– Bütün yaz Batı cephesinde bulunduğunu söylüyorsun. O bölgeyi bilirsin öyleyse. Vyazma'dan Moskova arabayla kaç saat çeker?

Levaşov'un ansızın sorduğu bu soru Lopatin'i şaşırttı.

– Ne zaman ve nasıl gittiğinize bağlı. Gündüz durmadan yol alırsanız altı saatte varırsınız. Geceleyin farlar yakılmadığı için elbette daha uzun çeker.

– Peki, Vyazma'dan ileri hatların arası kaç kilometredir?

– Varacağınız yere göre değişir. Son gidişimde Yartsevo yakınlarında bulundum. Vyazma'dan orası harita üzerinde yüz on kilometre tutar, ama yolun kıvrıldığını hesaba katarsak yüz otuzu, hatta yüz kırkı bulur. Niye soruyorsunuz bütün bunları?

Levaşov'un sorularının altında kötü bir şey sezdiği için Lopatin böyle sormak zorunda kalmıştı. Gel gelelim beriki kaçamak yanıt verdi:

– Bizim buralarda da öyle, tıpkı söylediğin gibi. Gezip gördüğün yerlerde durum nasıl diye öğrenmek istedim de.

Oysa gerçekte "Kızıl Yıldız" muhabirinin Vyazma'yla ilgili olarak Grişka Kariofili'den değişik bir şey anlatacağını, onu içindeki tedirginlikten kurtaracağını ummuştu. Lopatin böyle bir şey anlatmayıp da, durumdan tümüyle habersiz birinin, "Niye soruyorsun bunları?" sorusuyla karşılık verince dilini tuttu ve işittiği kötü haberi ona açmak istemedi.

Ancak Lopatin yüzünü ona dönmüş, sözlerinde eksik bıraktığı şeyi tamamlamasını istercesine ondan açıklama bekliyordu. Levaşov düşündüklerini gizlediği için utandı.

– Size hep "sen" diyorum, bağışlayın. Dosça davranmak istediğim için böyle söylüyorsam da benimki kötü bir alışkanlık, hele sizin gibi yaşça benden büyük birine...

– Bırakın, canım onu; Tanrı kusurunuzu bağışlar. Ben, durup dururken Vyazma'yı sormanızı merak ettim de.. Ama istemiyorsanız söylemeyin. Gene de kül yuttuğumu sanmayın, asıl amacınızın bu olduğu inancında değilim.

Levaşov güldü.

– Anlaşıldığı kadarıyla yalan söylemeyi beceremiyorum hâlâ. Yaşam bana gerekli dersi verdiyse de doğrucu başı olmaktan kurtulamıyorum nedense. Biri bana Almanların Vyazma'ya girdiğini söylemişti de... Siz bu konuda bir şeyler bilirsiniz diye sordum.

– Gerçekten bilmiyorum.

– Peki, sizin düşünceniz?

– Bu habere inanmayı istememekten başka bir düşüncem yok.

– Karınız nerede bulunuyor? Moskova'da mı?

– Hayır, Kazan'a gönderdiler. Son aldığım habere göre oraya gitmiş.

– Ne iş yapar kendisi?

"Gerçekten ne iş yapar benim karım?" diye sordu kendi kendine Lopatin. Bir yandan da içinden gülüyordu. Yalan söylemeyi beceremeyen, karşısındakine de kendisi gibi açık yürekli davranma isteği aşılayan bu adama karısından söz etmek istemiyordu.

– Tiyatro çalışır, edebiyat bölümünde, diyerek geçiştirdi Levaşov'un sorusunu.

– Yanınızda bir resmi var mı?

– Yok, resim taşımam.

– Ben taşımak isterdim ama bende de yok. Evlendiğimizde birlikte bir fotoğraf çektirmiştik, sonra onu tek başına çektirsin diye fotoğrafçıya götürmek istedim. Yirmi iki Haziran gününe dek hep fırsat kolladım. Sonra savaş çıktı. Savaştan kısa bir süre önce evlenmiştik.

Sesinde gizleyemediği bir hüzün vardı. İkisi de sustular. Lopatin yazmasını sürdürdü. Sargılı başından duvara yanlamasına düşen gölge, o, başını oynattıkça kıpırdayıp duruyordu.

Zamanımız geldi yavaş yavaş
Sessizlik, mutluluk ülkesine göçmeye,
Hazırlanayım ben de, arkadaş
Pılıyı pırtıyı toplayıp gitmeye...

Levaşov'un şarkı söyler gibi okuduğu bu şiir Yesenin'dendi.

Lopatin onun şiirin sonunu getirmesini beklediyse de Levaşov okusam mı, okumasam mı, gibisinden bir süre durakladıktan sonra gene senli benli konuşmaya başladı:

– Savaş sana çok zor geliyor olmalı. Bugün birinin yanında, yarın öbürünün. Ne sen onlara aşılabilirsin, ne onlar sana. Ama hep aynı birlikte bulunanlar için daha kolay, öyle değil mi?

Lopatin yazmasını sürdürerek;

– Sanmıyorum, dedi.

Levaşov'un savaştaki yaşantısının kendisininkinden daha kolay olduğunu kabul edemiyordu.

19

Batı Cephesi'nde Moskova yakınlarında durumun kötü olduğu konusunda İstihbarat Bürosu'nun haberini Lopatin daha Odessa limanındayken, 15 Ekimi 16 Ekime bağlayan gece kent boşaltılıp, askeri birlikler harıl harıl Sivastopol'a aktarıldığı sırada öğrenmişti. Başkentin kuşatma durumuna girmesi emri ise Krasnodar'dayken ona ulaştı. Lopatin Krasnodar'da üç gün kalmış, ancak uzun uğraşmalardan sonra Moskova'ya kalkacak askeri bir uçakta yer bulabilmişti.

Uçağa kapağı atmasına atmıştı, ama her nedense Moskova'ya varamadan Voronej'de bir gece daha kaldılar. Uçağın kaldırılmamasının nedenini kimse açıklayamıyordu; hava iyiydi, henüz karanlık da bastırmamıştı. Ertesi sabah başkentin Alman kuşatmasına hazırlanması haberi gelince Lopatin'in içine bir sıkıntı çöktü, aklına türlü türlü düşünceler üşüşmeye başladı. Neyse, sonunda gün sona ermeden başkente ulaşabildiler.

Moskova durduğu yerde duruyordu; ancak insanların sayısı azalmış, sokaklar boşalmıştı. Her yerde yırtılmış, yakılmış kâğıtlardan oluşan süprüntüler vardı. Lopatin gazetenin yönetim

yerine doğru yürürken bombaların yakıp yıktığı yalnızca birkaç ev gördü, ama Malaya Dmitrovka Sokağı'ndaki tanıdığı avluya varınca "Kızıl Yıldız" gazetesini yerinde bulamadı. Sonradan öğrendi ki, Kızıl Ordu Tiyatrosu'nun boşaltılan binasına, bodrum kata taşınmışlar. Tavanları beklemediği denli yüksek, hem de eski yönetim binasının odalarınınkinden daha yüksek bodrum koridoru tertemiz ve aydınlıktı; tavandan sarkan yüz mumluk lambaların çıplak ışığı insanın gözünü kamaştırıyordu. Bodrum duvarı boyunca uzanan kalorifer borusunun altına, gazete yönetiminin çok iyi tanığı masaları dizilmiş, bunların arasına ise arşiv dosyaları, gazete kolleksiyonları yığılmıştı. Masa sayısı çalışan insan sayısından daha çoktu.

– Kaplıca yo-yolcusuna selam! Do-dostum, Kırım sınırlarını geçeli çok oldu mu?

Bunu söyleyen beyaz bilet sahibi(*), kekeme arkadaşı Boris Gurski'ydi. Gurski "Kızıl Yıldız"ın edebiyat bölümünü hazırlar, bu arada başmakalelerin yarısını imzasını atmadan kendisi yazardı; o yüzden "gö-görünmez adam" derdi kendisi için. Gurski ile arkadaşlıkları iki yıl önce, ikisinin de ilk muhabirlik deneyimi olan Halhin-Gol savaşında başlamıştı.

Lopatin'le karşılaşmasına çok sevinen Gurski kızıl, sert kıllarla kaplı eliyle onun elini sımsıkı kavradı, kolunu koltuğunun altına kıstırarak peşinden sürüklemeye başladı. Gurski saçı, sakalı kızıl, ressamların çocuk tablolarında resmetmeyi sevdikleri türden, bütün vücudu ateş kızılı kıllarla kaplı bir adamdı.

– Eğer bi-bir an önce yönetmenin kucağına atılmak ateşiyle yanıp tutuşmuyorsan be-benim odaya gidelim de be-beş dakika karşılıklı bi-bilgi alışverişinde bu-bulunalım, dedi.

– Yönetmen burada mı?

(*) Askerlik görevini yapamayacak olanlara veriliyordu. (ÇN)

– Bu-burada. Be-benden ba-başmakalaleyi alıncaya dek bi-bir yere ayrılmaz. Bu-bugünkünü, vereceğimi söylediğim saaten on dakika önce bi-bitirdim, o nedenle bu-bu zamanı senin için harcamaktan be-beni kimse alıkoyamaz. Gel, hadi!

"Be-benim oda" dediği yer koridordan bir duvarla ayrılmış, kapı boşluğu olan, fakat kapısı takılmamış küçücük bir bölmeydi. Her yerde olduğu gibi, burada da gündüzleri elektrik yanıyordu; yere kitaplar, gazete koleksiyonları konulmuştu; bir köşede masa, masanın yanında ise ayaklarının altına bir gün öncesinin gazetesi serili, özenli düzeltilmiş karyola duruyordu.

– Herkes gibi be-ben de kışla düzeninde yaşıyorum. Edebiyatı -yerdeki kitapları gösteriyordu- biraz sıkıştırıp sana da ikinci bi-bir karyola koyabilirim. Ama daha uygun bi-bir önerin varsa o ba-başka...

– Başka bir önerim yok.

– Öyleyse be-beş dakika çalışmaya ba-başlıyor. Bi-birinci soru: Odessa'yı ne durumda terk ettiniz? Ba-basında yer aldığı gibi, örnek alınacak bi-bir düzenle mi? Ba-bana vereceğin yanıta p-prova gözüyle ba-bakabilirsin. Nasıl olsa yönetmen de aynı soruyu soracak.

– Basında nasıl yer aldıysa aynen öyle.

Lopatin bildiklerini saklamaya gerek görmeden söylemişti bunu. Son gündüz ve son gece Odessa'da tanık olduğu geriye çekilme olayı tam İstihbarat Bürosu'nun bildirdiği gibiydi.

– Öyleyse iyi, dedi Gurski. Hep bö-böyle olsun...

İkinci soru: Orada kaldığın sürece çok korktun mu?

– Kırım Yarımadası'nda korktuğum kadar korktum sayılmaz.

– Kırım'dan gönderdiğin haber-yazının gazeteye girmeyen bölümlerini okurken anlamıştım bunu. Ne demek istediğin belli oluyordu.

– Sen en iyisi buralar nasıl, onu söyle.

– Günden güne daha iyi. Çok kötü günler yaşadık. Bi-birçokları doğuya göç ettiler. Aralarında emir gereği gidenler olduğu gibi, kendiliklerinden kaçanlar da var. Bi-bize gelince; yönetmen çalışan kadınları, per-personelin hanımlarını, erkeklerin yarısını, ba-baskı makinelerinin epeycesini Kazan'a gönderdi. Yangından zarar görmesin diye. Bi-biz de, gördüğün gibi, Stalin Yoldaş'ı örnek alarak Moskova'dan ayrılmıyoruz.

– Desene, durum bu denli ciddi!

– Evet, be-benim gördüğüm kadarıyla öyle... İşler gerçekten sarpa sarmış durumda. Dedim ya, Stalin Moskova'dan ayrılmıyor; sanıyorum, genel kurmay karargâhı da burada. Ba-batı Cephesi'ne Jukov komuta ediyor. Bi-birlikler canlarını dişlerine takmış, çarpışıyorlar; dün yönetmenle bi-birlikte Volokolamsk şosesi bo-boyunca cepheyi gezerken kendi gözlerimle gördüm. Soyguncular dan ele geçenleri, haklarını öbür dünyada aramak kaydıyla doğrudan doğruya eşek ce-cennetine gönderiyorlar. Gazeteler her zamanki gibi çıkıyor. Geçenlerde boyanıp süslenmiş, yaşı geçkince bir bayan geldi. Savaştan önceki bir karşılaşmamızda senin ondan pe-pek hoşlanmadığını farketmiştim. İşte bu ba-bayan, elinde karının ve-verdiği bir pu-pusulayla oturduğun dairenin anahtarını istedi be-benden. Anahtarı kendisine teslim ederken Almanlara ilişkin düşüncesini sordum. Anladığıma göre Almanlara ne Moskova'yı, ne de senin daireyi vermek niyetinde. Bu duruma göre şuraya bir karyola da senin için koyayım mı?

– Ne yapalım, koy. Bana mektup filan gelmedi mi?

– Geldi, geldi...

Gurski böyle diyerek gözlüğünü kaldırıp alnına oturttu, saatine baktı, masasının gözünü çekerek oradan üç mektup çıkardı.

– Otur da şuraya oku. Bi-bizimki, yazdığım şu ba-başmakaleyi kuşa çevirinceye dek seninle görüşmek istemeyeektir. Gel-

diğini söylerim ben.

Gurski çıktı, Lopatin mektupları okumaya daldı. Bunlardan zarfın üstü yuvarlak, süslü harflerle yazılmış olanı karısından geliyordu, öbür ikisi ise kızındandı. Zarfların üstü çocukluk çağını geçmiş birinin kararlı elyazısıyla yazılmıştı.

Karısının mektupları, genellikle, Lopatin yokken neler yaptığını anlatan ince ayrıntılardan oluşurdu. Her yaptığı kendine göre doğru şeylerdi, neden doğru olduğunu uzun uzadıya açıklardı. Gazete yönetimine son mektubunda onun cepheden dönmesini beklemeden tiyatroyla birlikte Kazan'a gidişinin nedenlerini yazıyordu. Böyle yapmakta da gene kendisi haklıydı, Lopatin ise haksızdı, çünkü Batı cephesine gittikten sonra orada uzun süre kalacağını bildirmemişti. Kazan'dan gönderdiği elindeki mektupta ise dairelerinin anahtarını Lopatin'in biti kadar sevmediği kadın arkadaşı Gelya için istemesinin nedenlerini uzun uzun açıklamaktaydı.

Lopatin mektubu soğukkanlılıkla okudu. Karısı anahtarla, arkadaşı Gelya ile ilgili açıklamalar yerine, kocasının cepheden dönüşünü bekleyebilecekken beklemeden ağustos ayında çekip gittiği için bir özür mektubu göndermiş olsaydı belki ona karşı başka duygular besleyebilirdi. Mektupta özür mözür hak getire, yalnızca altta üç satırlık bir not vardı. Bu notta kızları Nina kendisiyle birlikte Kazan'da kalmayıp Gorki yakınlarında bir köyde bulunduğu için Lopatin'den üzülmemesini istiyordu, çünkü kızdan birkaç kart almıştı, Kazan'da olabileceğinden daha memnundu yaşamından.

Kızının, okul arkadaşlarıyla birlikte kaldıkları Gorki yakınlarındaki bir devlet çiftliğinden yazdığı mektupları okurken, "Karımın yaşadığı gibi yaşamından memnundur belki de." diye düşündü Lopatin. Mektupların havasına bakılırsa gerçekten memnundu; yaz boyunca çiftlikte büyüklere yardım etmişlerdi, ders-

ler başladıktan sonra ise bir yandan patates sökerlerken, bir yanan da okula gidiyorlardı. Bu duruma göre Kazan'da olabileceğinden iyi besleniyordu belki de, gelgelelim çocuğun karnı doysa bile annesinin onu yalnız başına bırakmasına üzülmemiş olamazdı. Özellikle annesinin kendisini yanına alabileceğinin, en azından arada bir gelip görebileceğinin bilincindeyse.

Geriye dönen Gurski;

– Tamam, yanına gidebilirsin, dedi.

– Başyazıyı kabul etti mi?

– Etmedi henüz. Bi-bir pa-paragraf daha ekleyeceğim. "Çocuklar, Moskova arkamızda değil mi?" başlığı güzelmiş, ama yazının tümünde yeterli açıklık yokmuş. Lermontov'un da böböyle bir şiiri var, ama o zaman Moskova'yı teslim ettikti(*), bu sefer öyle bi-bir niyetimiz yok doğallıkla...

– Haklı değil mi sence yönetmen?

– Kim diyor haklı değil diye? Hadi, şimdi seni be-bekliyor.

Yönetmenin çalıştığı yer yamuk, geniş, tuhaf görünüşlü bir bodrum odasıydı. Odanın tuhaflığı penceresinin bulunmayışından ileri geliyordu. Bunun dışında her şey yerli yerindeydi. Yönetmenlik masası, sandalyeleri, bir ucu duvara dayalı küçük çalışma masası, daha önceki binadan getirdiği, yeşil cam abajurlu lambası eski yerindeki aynı düzende yerleştirilmişti. Yönetmen küçük çalışma masasının arkasında ayakta dikiliyor; her zamanki gibi burnunu baskı kalıplarına daldırmış okurken, sağ kulağının üstüne koyduğu kırmızı-mavi boya kalemi sanki satırlara nişan almış gibi duruyordu.

Lopatin içeri girince yönetmen hızla geriye döndü, ona doğru yürüdü, elini sıkarken bir yandan da gülümseyen bir yüzle onu tepeden tırnağa süzdü.

(*) Napolyon'un 1812 Rusya seferi kastediliyor. (ÇN)

Lopatin'in elini bıraktıktan sonra neşeli bir sesle şunları söyledi:

– Çok iyi görünüyorsun. Sağlık durumun giderken nasılsa gene öyle gibi. Hani, yarın bir cephe görevi daha versek gık demezsin herhalde.

Görev konusunda yönetmenle şaka yapmanın tehlikesini bilmekle birlikte Loptain bu tehlikeyi göze aldı;

– Yarına dek beklemeye ne gerek var? Beni bugünden gönderiver olsun bitsin!

– Yok canım o kadar da değil! Ne yalan söyleyeyim, sağlık durumun umduğumdan da iyi. E, Odessa'nın boşaltılması nasıl geçti bakalım? Genelkurmaya gönderdiğin raporu okudum. Kişisel izlenimlerin de aynı merkezde mi?

– Pek de iç açıcı bir durum değildi, doğrusu. Gene de savaşın başlangıcında burada, Batı cephesinde kentlerin düşmanın eline kolayca bırakılması akla getirilirse Odessa'da gördüklerim övgüye değer. Gerek kara ordusunun, gerekse donanmanın önünde şapka çıkarılsa yeridir.

– Bunları niçin yazmıyorsun? Çarpışmaların son günlerini yani.

– Yazarsam basar mısın?

– Neden basmayayım? Moskova yakınlarındaki durumla ilgili böyle bir yazıyı çok istiyorum zaten. Telgrafımı ne zaman aldın?

– Hangisini soruyorsun? Odessa'da beklememi bildirdiğin telgrafı ayın yedisinde aldım.

– Hayır, gelmeni istediğim telgrafı soruyorum.

– On yedisinde Sivastopol'de elime ulaştı. Deniz piyade ordusu karaya çıkar çıkmaz ben doğruca Perekop'a geçtim. Yefimov'dan tümenlerinden hangisine gitmemi tavsiye ettiğini soruyordum ki, ordu komiseri elinde senin telgrafınla içeri girdi.

Telgrafı masaya bıraktı, yan yan bana baktı. O sabah Perekop'ta durumumuz birdenbire bozulmuştu. Sanki ben Moskova'ya kaçıyormuşum gibi biçimsiz bir durum ortaya çıkınca canım sıkıldı.

Yönetmen kızdı.

– Bırak da onu ben düşüneyim. Bizim işimiz gazete oluşturmak, şunun ya da bunun olaylara nasıl baktığı vız gelir bana! Boş ver öyle şeylere!

– Boş veremem ki... Anımsıyor musun, dört yaralanmadan sonra gene de görev başında kalan alay komiseri Levaşov'u anlatmıştım bir yazımda. Daktiloya çekilirken, ya da dizilirken iki harf değişmiş, adı Belaşov olmuş...

– Hiç unutur muyum? Yanlışlığın farkına varınca bu iki harf yüzünden adamlara demediğimi bırakmadım. Levaşov'un konumuzla ne ilgisi var?

– Bunca yaralanmadan sonra Yefimov onu kendi ordusuna parti komiseri olarak aldı da ondan. Oraya gittiğimde karşıma çıkan kişi, ordu komiseri Levaşov'un ta kendisiydi. Elinde telgraf, kolunun biri, başı sargılar içinde... Adamın yüzüne bakamadım, utancımdan yerin dibine geçtim.

– Böyle şeyleri daha az düşünürsen iyi edersin. Doğrusunu istersen, senin en zayıf yanın gereksiz yerde gereksiz şeyi düşünmen.

Lopatin'in aklına birdenbire, yaşamasını zorlaştıran düşüncelerle ilgili olarak Levaşov'un söyledikleri geldi. Rastlantının böylesi karşısında ister istemez gülümsedi.

Lopatin'in yüzündeki gülümsemeyi farketmeyen yönetmen odasından bir aşağı, bir yukarı dolaşırken;

– Sende böyle bir şeyin varlığını bilmezdim, dedi. Sen buradan ayrıldıktan sonra neler yaptığımıza gelince... Ayın on beşinde bütün hanımları Kazan'a gönderdik. Listeyi gözden geçi-

riyordum, baktım, seninkinin adı yok. Sonradan öğrendim, meğer daha ağustosta ayrılmış buradan. Nasıl bilebilirdim? Kimse söylemedi ki!

Lopatin, Batı cephesinden dönene değin durumu kendisinin de bilmediğini söyleyecekti ama dilini tuttu. Onun bu suskunluğu yönetmenin hoşuna gitmemiş olacak ki, aşağı-yukarı dolaşmasını keserek gelip Lopatin'in karşısında dikildi.

– İki yıldan fazla zaman geçti, beni karınla niçin tanıştırmıyorsun, diye hep sormak istedim, ama soruyu sormaya bir türlü fırsat bulamadım. Evet, niçin?

Bu sorunun altında, onların mutlu olmadıkları konusunda yönetmenin sezgisi yatıyordu.

– Tanıştırmadım, çünkü zamanım olmadı, böyle bir istek duymadım. Bu iki sebepten hangisi hoşuna giderse sen onu seç.

Lopatin bunları gülerek söylemişti ama sesindeki acı çınlamayı önleyemedi. Birlikte çalıştığı arkadaşlarından karısını kaçırmış olması da, böyle bir kadınla yaşamını sürdürmesi de saçmalıktı.

– Anladığıma göre bugün keyfin yerinde değil.

– Tam tersine, Matvey. Hem öyle keyifliyim ki! Eğer izin verirsen biraz dinleneceğim; sonra oturur, Odessa izlenimlerimi yazarım. Yazma işini bitirince görev çizelgesindeki yerlerden hangisine istersen gönderirsin beni. Artık Mojask mı olur, Maloyaroslavets mi, Kalinin mi; benim için değişmez.

– Sivastopol'dan dönüşün uzun sürdü. Beş gün. Neden öyle?

– Daha çabuk gelemezdim. Novorossiysk'e dek hastane gemisiyle geldim. Krasnodar'da uçak bekledim. Voronej'de gecelemek zorunda kaldım.

– Evet, uçak durumumuz sıkışık şimdi. Havalar bozuk geçiyor artık, özellikle kuzeyde.

Lopatin o yönden gelmediği halde yönetmenin kuzeyin sözünü etmesi Lopatin'e tuhaf gözüktü.

Tam o sırada elinde başyazıyla Gurski girdi içeriye. Yönetmen önce Gurski'ye baktı, sonra bakışlarını Lopatin'e çevirdi.

– Peki, dediğin gibi olsun. Şimdi git, yarına dek bir güzel dinlen. Sonra konuşuruz.

20

Ertesi günün akşamı Lopatin daktilo edilmiş haber yazısını getirince yönetmen yazıyı dikkatle okudu, topu topu iki satırını düzeltti, tam istediği gibi olduğunu söyledi ve dizgiye gönderdi. İki saat sonra onu yeniden çağırarak baskı kalıplarını okuması için önüne sürdü, sonra "Sen işini bitirdin artık." diyerek Lopatin'i yatmaya gönderdi.

Bir önceki geceyi Gurski ile sabaha dek konuşarak geçiren Lopatin öylesine sevindi ki, yatmasıyla uyuması bir oldu. Ertesi gün uyandığında vakit öğleyi bulmuştu. Ama odada Gurski yoktu. Lopatin çıplak ayaklarını bodrumun beton tabanına bastığı sırada başucundaki sehpanın üstünde duran, o günün gazetesini gördü.

Gazetenin birinci sayfasına mavi kalemle yanlamasına, "Saat 17'ye doğru döneceğim. Üzüntünü unutturmak için içecek bir şeyler getiririm." diye yazılmıştı.

Bunu görür grömez Lopatin yazısının basılmadığını anladıysa da gazeteyi gene de açtı. Yazı gerçekten basılmamıştı, akşamleyin uyumaya giderken sayfada yazısına ayrılan yere birtakım önemsiz, ıvır zıvır şeyler koymuşlardı. Bu duruma göre yazısı yer yokluğundan çıkartılmış olamazdı.

Lopatin giyinip tıraş olduktan sonra büfeye kahvaltı etmeye gitti. Çaya normal şeker yerine akide şekeri atmışlar, yanına da

ançuezli iki sandeviç koymuşlardı. Büfede bunlardan başka yiyecek yoktu. Buna da şükür; geç vakit sıcak çay bulmuş, iki lokma bir şey yiyebilmişti.

Büfeden çıkarken Leva Stepanov'la burun buruna geldiler. Stepanov'un asıl görevi gazetede kıdemli parti temsilcisi olmakla birlikte, gazetenin edebiyat sekreteriydi, ayrıca yönetmen yardımcılığı yapıyordu. İnsanın aklını başından alabilecek böyle bir görevde kendi isteğiyle kalma becerisi gösteren ve yönetmenin huyunun bütün girinti çıkıntılarını bilen bu adam yönetmenin çılgınca önerileriyle karşılaşınca birçok konuda başı sıkışan personele elinden geldiğince yardıma koşardı.

– Ben de sana geliyordum, diyerek durdu Leva.

– Yönetmen uyandı mı?

– Ohoo! Çoktan. Seni uyandırmak için gönderdi beni. Az sonra bir yere gidiyor da. Yazını koymadık diye öfkelenme bize. Bilsen, o da çok üzüldü yazıyı basamamamıza.

Lopatin omuz silkti. Yönetmene öfkelenmemişti ki. Yapılanların hepsi aptalcaydı, asıl buna canı sıkılıyordu. Oradan oraya aptalcasına koşturup yorulmuş; yazısı gazetede çıkacak, anlattığı kişiler bunu okuyacaklar diye aptalcasına sevinmişti. Lopatin'le birlikte yan yana yürüyen Leva Stepanov, Lopatin'in ölen bir akrabasından söz eder gibi;

– Çok iyiydi, yazık oldu, dedi.

Lopatin'in yüzüne bir gülümseme yayıldı, o gülümsemeyle yönetmenin odasına girdi. Yönetmen ayakta, küçük çalışma masasının üstüne eğilmiş, suratı bir karış asık; bir eliyle masadaki bir gazetenin yapraklarını çevirirken, öbür eliyle ensesini kaşıyordu. Bu duruş onun üzerinde durduğu bir konuda eni konu işkillendiğini gösterirdi. Bir an geriye dönüp Lopatin'in yüzündeki gülümsemeyi yakalayarak;

– Ne o, sevindiğin bir şey mi var? diye sordu.

– Kalem denememi gazetenden çıkarmışsın da ona seviniyorum. Gülmem ondan.

– Ben bunda gülünecek bir şey göremiyorum. Yazının çıkarılması benim yüzümden değil.

Lopatin yönetmenin yüzüne şaşkın şaşkın baktı, onun ağzından böyle bir söz kolay kolay duyulmazdı.

Yönetmen küçük masanın çekmecesini açtı, gazeteye girmeyen yazının baskı provasını çıkararak Lopatin'e uzattı.

– Al, bir anı olarak saklarsın. Muhabirlik görevin süresince yazdığın yazılardan belki de en iyisiydi.

Kendisinden yedi yaş küçük olan, zayıflığı, inceliği yüzünden ondan daha genç gösteren yönetmen, Lopatin'in gözüne birdenbire yaşlanmış gözüktü. Yüzü öylesine bitkindi ki, görüşmedikleri son iki ay içerisinde beş yaş kocayarak çökmüştü sanki. Bir gün önceki, iki gün önceki karşılaşmalarında Lopatin böyle bir değişikliğin farkına varmamıştı, ama şimdi onun epey çöktüğünü açıkça görüyordu.

Lopatin baskı provasını katlayarak pantolon cebine soktu. Bu hareketiyle yazı konusunun kapandığını göstermek istiyordu.

– Göreve çıkmaya hazırım. Gurski daha önce ikiniz birlikte Volokolamsk'a gittiğinizi söyledi. İsterseniz beni oraya gönderebilirsiniz.

– O yöne muhabir gönderdik. (Yönetmen görevlendirdiği muhabirlerin adlarını saydı.) Senin için başka tasarılarımız var. Ama önce gazeteye koymadığımız şu yazıdan söz etmek isterim. Çünkü ikisi birbirine bağlı. Moskova yakınlarındaki çarpışmalar dolayısıyla senin yazının yayımlanmasını istemediler. Odesa'da ne kadar kahramanca direnmiş olursak olalım, sonunda kenti boşaltıp gittik ya, bunun övünülecek bir yanı yok. Bir kerecik İstihbarat Bürosu'nun haberlerinde sözü geçti ya, artık bir daha aynı konuya dönmek istemiyorlar. Şimdi Murmansk bölgesi bizim için

büyük önem kazandı. Devletimizin sınırlarından bir adım gerilemeden düşmanın karşısında kaya gibi duruyoruz. Üstelik vurucu öncü birlikleri Norveç ve Fin kıyılarında karşı saldırılar düzenliyorlar. Bu haberler kulağımıza dek geliyor ama bu konuda gazetede tek satır yok. Moskova yakınlarındaki çarpışmalara iyi bir örnek oluşturur, derim. Senin görüşün nedir?

– Doğrudur, başka ne diyebilirim? Ancak eğer gerçeği söylememi istersen benim oraya gitmeye hiç niyetim yok. Burada kalayım daha iyi. Yoksa benden başka gönderecek kimse kalmadı mı?

- Figurevski on beş gün önce bombardıman sırasında Murmansk'ta ağır yaralandı. Kendisini Arhangelsk'e götürmüşlerdi, bildirdiklerine göre sağlığı düzeliyormuş. Üç hafta sonra iyileşir, Murmansk'a döner. Onun dışında gönderilecek kimse yok.

Yönetmen bunları söylerken ne diyecek diye Lopatin'in yüzüne bakıyordu. Ceketinin göğsüne iliştirili "Onur Nişanı"na parmağıyla işaret ederek;

– Daha önce sen Murmansk'a gittin, bir kısım insanları güç durumdan kurtarmıştın o zaman. Ayrıca Fin Savaşı'na katılmışlığın da var. O bölgeyi iyi tanırsın.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Fin Savaşı'na yönetmenin kendisi gibi Lopatin de katılmıştı. Gel gelelim Murmansk'tan bin beş yüz kilometre uzaklıkta Uhtinsk diye Tanrı'nın belâsı bir yere düşmüşlerdi. Bu duruma göre "bölgeyi tanıma"nın ne gibi bir değeri olabilirdi? Gerçeği domuz gibi bilen yönetmen Moskova'da, Batı cephesi görevinde kalmaya can atan Lopatin'e bu görevi vermek istemediğini söylemeye yüzü tutmadığı için konuyu dolandırıp duruyordu.

– Orayla ilgili birkaç güzel yazı hazırladıktan sonra seni geriye çağırırım, diye bağladı konuşmasını.

Odessa'da başına gelenleri anımsayan Lopatin;

– Kim bilir belki de tam tersini yapar; biraz daha kalıp daha çok yazı göndermemi istersin, diyerek güldü.

– Hayır, bir ayı geçmeden çağıracağım.

Bunu söylerken yönetmenin sesi suçlu suçlu titremedi.

– Eh, bu da benim için bir kazanç.

– Arhangelsk'e kalkacak bir uçak var. Oradan Moskova'ya gelen İngilizleri gerisin geriye götürecek bir denizci uçağı. Sana da yer ayıracaklarına söz verdiler. Arhangelsk'e varınca ötesini kendin ayarlarsın. Denizciler Arhangelsk'en Murmansk'a giden uçakları olduğunu söylediler. Kente iner inmez Figurovski'yi bul. Bir şeyler hazırlayalım da giderken götür. Eğer hava alanında uçaktan uçağa aktarma yapmak zorunda kalırsan göndereceğim şeyi Figurovski'ye birisiyle iletmenin bir yolunu bulursun.

– Anladığıma göre yarına dek serbestim, özel işlerimle uğraşabilirim.

– Karın burada bulunmadığına göre ne gibi özel işin olabilir?

– Oturduğumuz daireyi bir kadın arkadaşına bırakmış da. Yemekten sonra gidip kendisini bir göreyim. (Lopatin karısının arkadaşından söz ederken bir an ülümsedi. Yönetmenin de yüzünde garip bir anlam belirdi.) Kadın eğer keçe çizmelerimi satıp içkiye yatırmadıysa ya da patatesle değiştirmediyse kuzeye giderken yanımda götürürüm. Murmansk kutup paralelinde bir yer, çizmeler de güzel. Sana hiç güven olmaz; bakarsın, bahara dek çağırmaz, unutursun beni orada.

– Sana, "Çağıracağım." dediğime göre çağırırım.

Yönetmen, Lopatin'in ondan beklemediği bir öfkeyle söylemişti bunu. Şakadan anladığıma göre adamcağız göründüğünden de bitkin olmalıydı. Lopatin gene de yönetmenin gözlerinin içine bakarak sordu:

– Yoksa Odessa'nın boşaltılmasıyla ilgili yazım yüzünden zılgıt mı yedin?

– Yedimse yedim, bundan sana ne?

– Neyse, boş ver! Keçe çizmemi alır almaz görev belgemi imzalaman için buraya döneceğim.

Lopatin yönetmenin odasından çıkınca hemen eve telefon etti. Keçe çizmesinin alınması işinden önce, eve vardığında kapalı kapıyla karşılaşmak istemiyordu.

Telefon çalışıyordu. Numarayı çevirip ilk çaldırışta Lopatin'in çok iyi tanıdığı bir ses yanıt verdi. Karısıyla birlikte yaşadıkları yılların son beşinde her gün evde göre göre yüz göz olduğu bir kadının, Gelya'nın, Hıristiyan adıyla Angelina Georgiyevna'nın hırıltılı, kısık sesiydi bu. Kadına ne Gelya, ne de Angelina Georgiyevna diye hitap etmeksizin;

– Merhaba! dedi. Moskova'ya döndüm... Bu akşam eve uğrayacağım. Eğer sosyete yaşamınızı bir günlüğüne erteler, evde kalırsanız görüşürüz.

– Peki, istediğinizi yapacağım. Yalnız, gelirken yanınıza kibrit almayı unutmayın. Evin merdivenlerinde ışıklar yanmıyor. Ha, zaten sigara içiyorsunuz.

Telefonu ilk kapatan kadın oldu.

Lopatin eve düşündüğünden daha geç bir vakitte gidebildi; bunun da nedeni Gurski'nin sabahleyin söz verdiği gibi ağzı kâğıt tıkaçlı, yarılanmış bir şişe Tarkun votkası getirmesiydi. Votkanın berbat bir kokusu vardı, buna karşılık alkolü normal votkadan on derece daha düşüktü. Tuzlu olmasından dolayı zor yenilen peksimetleri meze yaparak şişeyi dibe indirdiler; eğer Gurski'yi yönetmenin yanına çağırmasalardı, Lopatin'e verilen görevi tartışırlarken içkinin başından çok daha geç kalkarlardı, Gurski, Almanlar Moskova'ya yüz kilometre yaklaştıkları bir sırada, Lopatin'in başka bir göreve gitmemeye bal gibi hakkı olduğu halde, Murmansk'a gitmeyi direnmeden kabul etti diye onu suçluyordu.

Lopatin sesini çıkarmadan dinledi muhabir arkadaşını. Gerektiği gibi direnmediği bir gerçekti. Ama şimdi olan olmuştu bir kere, direnmedi diye üzülecek değil ya.

Gurski yönetmenin yanına gitmek için kalkarken;

– Adam ne yaptı etti, seni cehennemin dibine yollamayı becerdi, dedi. Seni sevmesine seviyor, ona bi-bir diyeceğim yok, ama ozanın dediği gibi, garip bi-bir sevgiyle...

Kızıl Ordu Tiyatrosu'ndan Gorki Caddesi'ndeki evine dek Lopatin bir saat yol yürüdü. Sokakların karanlık olduğu yetmiyormuş gibi bir de adım başına kavşaklarda durdurup kimlik denetimi yapıyorlardı.

Merdivenlerden el yordamıyla tırmanmaya başladı. Yanına sigarasını almış, kibriti kuzey yolculuğunda giyeceği gocuğun cebine aktardıktan sonra kaputunu giyip eve yollanmıştı. O yüzden merdiveni karanlıkta çıktı.

– Kim o? diye sordu Gelya'nın sesi kapının arkasından.

– Ben.

– Siz kimsiniz?

– Benim, Lopatin. Benden başka kim olabilir? Yoksa soyuldunuz da onun için mi korkuyorsunuz?

Bu soruyu sorduğunda Lopatin içeri girmiş bulunuyordu.

– Hayır, beni soymadılar ama soyulanlar var.

Hol yarı karanlıktı. İçerdeki odanın açık kapısından hafif bir ışık sızıyordu. Kadın ışığın azlığını şöyle açıkladı:

– Ne yapalım, bundan fazlası yasak. Fazla kullananın elektriğini kesiyorlar. Üstünüzü çıkarmayın, kaloriferler yanmıyor. Ne zaman yakacakları da belli değil.

Lopatin kaputunu çıkarmadı, eskiden kızının kullandığı küçük odaya girdiler.

On altı mumluk bir ampulun aydınlattığı masaya karşılıklı oturdular. Lambanın abajuru çıkarılmamıştı, ama kablodan yu-

karı doğru çekilerek tavanın altından iple bağlanmıştı. İkisi de kalın giyinmişlerdi. Lopatin'in sırtında kışlık kaputu, Gelya'nın sırtında ise karısının yanında götürmediği ya da arkadaşına armağan ettiği, astarı pamukla beslenmiş eski mantosu vardı. Karısı yeni giyecekler almayı sever, eskilerini ise eğer çok yıpranmamışsa armağan vermeye değer bulduğu arkadaşlarına verirdi. Son beş yıldır bütün eskilerini Gelya'ya veriyordu.

Birkaç dakika sessizlik içinde geçti, sonra Gelya, Lopatin'in güneyden gönderdiği gazete yazılarından birkaçını okuduğunu söyledi. Bunlardan denizaltıyla ilgili olanı çok korkutucu gelmiş ona. Oysa Lopatin o yazıyı hiç de korkunç bulmuyordu. Kadınla, kendisi, kendi çalışmaları üstüne konuşmak istemediği için sigara paketini çıkardı; bir tane de ona uzattı.

Sigaralarını tüttürürlerken Gelya, adını hep "Siyunya" diye söylediği karısı Kseniya'dan söz etti. İki kadının kendi aralarında kullandıkları, kedi adına benzeyen "Siyunya" sözüne Lopatin çok içerlerdi. Gelya'nın anlattıklarına bakılırsa "Siyunya" çalıştığı tiyatroyla birlikte apar topar gitmek zorunda kalmış, kocasını göremeden ayrıldığı için çok üzülmüş, Lopatin ağustosta çıktığı görevden uzun süre dönmezse eve göz-kulak olsun diye anahtarı verip onlarda kalmasını istemiş. Bunun üzerine kendi oturduğu yerden hoşlanmayan, ayrıca başka yapacak bir işi olmayan Gelya bu öneriye uyarak onların evine taşınmış.

Bir yandan kadını dinliyor bir yandan da ona şaşkın şaşkın bakıyordu Lopatin. Bu, yaşı hayli geçkin, kokana gibi boyanmış kadına incir çekirdeğini doldurmayan nedenlerden dolayı ne diye kızmıştı acaba? Savaşta yaşadığı acılardan sonra bu öfkesinden ötürü utanç duyuyordu. Kadının tüm suçu, karısına sımsıkı yapışması, daha doğrusu Kseniya'nın onu çanak yalayıcısı olarak tutması, bunun sonucunda kadının beş yıldır evlerinden çıkmayarak her karı-koca çekişmesine karışması, Kseniya'nın her

dediğine kavuk sallamasıydı. Bu tutum genelikle kötü geçmiş bir yaşamdan kaynaklanır, Gelya'nın kötü geçen yaşamının başlangıcında kendi mutsuzluğu yatmaktaydı.

Eğer bu kadın evlerinde her gün ayak altında dolaşmasa Lopatin ona yalnızca acımakla kalır, şu anda yüreğinde bastırmaya çalıştığı kötücül duyguları taşımazdı. Lopatin kendini barışçıl olmaya zorlarken kadının varlığından dolayı sinirlenmekten kendini alamıyordu gene de. Bunun başka bir nedeni de kızının kaldığı odada onunla karşılıklı oturmaları, karısının çanak yalayıcılığını yapan kadının, bu görevi gereği, hep Kseniya'dan yana tavır koyarak konuşmasıydı. Kızları Nina'yı "Siyunya" ile uğurladıklarını anlatırken böyle yaptıklarına iyi ettiklerini, eğer "Siyunya" ile birlikte kızı okula gönderme kararı vermemiş olsa çok zorluk çekeceğini söylemesi de Kseniya'nın yanını tuttuğunun son örneğiydi. Lopatin daha fazla dayanamadı, Gelya'nın konuşmasını ortasında kesiverdi:

– Şey... Biliyor musunuz, benim keçe çizmeler nerede? Giderken yanıma alacaktım da..

– Valizde. "Siyunya" kışlık giyecekleri valize koymamı söylemişti; ben de hepsini toplayıp oraya yerleştirdim, aralarını naftalinledim. Keçe çizmeniz de ötekilerin arasında.

– Zahmet olmazsa onları çıkarır mısınız?

– Peki, çıkarırım şimdi.

– Siz o işi yaparken ben de kendi odama gideyim. Ampulü var mı?

– Buradakini çıkarıp götürün. Evde iki ampul var, birisi de mutfakta.

– Peki, siz ne yapacaksınız?

– Valiz mutfakta, ben oradakini yakarım.

Kadın mutfağa gitti. Lopatin ise tavandan sarkan ampulü duyundan çıkardıktan sonra duvarları yoklaya yoklaya kendi çalış-

ma odasına geçti, 1938'de daireyi teslim aldıkları sırada piyasaya çıkan siyah plastik gövdeli masa lambasını bularak ampulü oraya taktı. Yeni eve taşınmaları dolayısıyla lambayı ona karısı armağan etmişti. Lopatin lambanın ışığında yatağının tahta sedirde serilmiş olarak hazır beklediğini gördü.

Masaya geçti, soldaki iki alt çekmeceyi çekti. Bu gözlerde gazetedeyken aklını kurcalayan, eve gelirken hep düşündüğü, Almanlar Moskova'ya böylesine yaklaşmışken hemen o gün bir yoluna koyması gereken yazılar bulunuyordu. Evet, sağlam bir yer bulmalıydı çekmecedeki yazılar için.

İki çekmecede, daha önce başlayıp yarım bıraktığı, ilerde yararlanmak üzere yedek olarak sakladığı notlarla birlikte bir romanın başlangıcı -savaş çıkması sonucu beşinci bölümde kalmıştı-, Halhin-Go savaşında tuttuğu ve bu romanda kullanmayı tasarladığı notlar, gelecekteki çalışmalarında işine yarayacağına inandığı başka yazılar vardı.

Birkaç dakika öylece oturup, çeşitli zamanlarda yazdığı yazılarla dolu çekmecelere kuşkuyla baktıktan sonra ikisini de öfkeyle gerisin geriye itti. "Düşünecek şeyi buldun!" dedi kendi kendine. "İşine yarar mıymış, yaramaz mıymış; romanı bitirir miymiş, bitirmez miymiş!" Bu düşünceler ona çekmeceleri açtıran, içindekilere şöyle bir göz gezdirten kaygılar yanında son derece önemsiz, saçma göründü. "Peki, sen Murmansk'tayken Almanlar Moskova'yı alıverirlerse, ne olacak o zaman?" Bu soru öylesine anlaşılır ve ürkütücüydü ki, sorunun korkunçluğunu ense kökünde hissettiği sürece çekmecelerin içindekileri düşünmek saçma geliyordu. Korkunçluğunu ense kökünde hissettiği bu anlaşılır ve ürkütücü sorunun gerçeğe dönme olasılığı karşısında çekmecedekilerin ne olacağı düşüncesi tüm önemini yitiriyordu.

Gözlerden birini yeniden çekerek, savaştan önce bol bol satın aldığı, ilerde gerçekten işine yarayacak muşamba kaplı def-

terlerden iki tanesini çıkardı. Murmansk'a göreve gittiğinde bu ikisi not tutmaya yeterdi. Kısa bir duraksamadan sonra altı tanesini daha aldı. Gazetede dursunlar daha iyiydi. Tam ayağa kalktığı sırada, koltuğunun altında keçe çizmeleriyle, kapının dibinde dikilen Gelya'yı gördü.

Gelya tahta sedire serili yatağa başıyla işaret ederek;

– "Siyunya" mektupta yazmıştı. Moskova'ya gelişlerinizde evde kamak isterseniz yatağımızda yatabilirsiniz, dedi.

– Teşekkür ederim. Geceleri gazetede bulunmanız gerekiyor.

Lopatin böyle diyerek çizmeleri kadının elinden aldı, çekmeceden çıkardığı 8 defteri kıvırdıktan sonra dörder dörder çizmelerin içine soktu.

– Eğer sır değilse bu sefer nereye gittiğinizi sorabilir miyim?

Lopatin, Murmansk'a gideceğini önce söylemek istemediyse de sonra gene de söyledi.

– "Siyunya"ya mektupta yazarım. Belki de kendiniz yazmak istersiniz, E, nasıl yapalım?

Böyle bir şey yapacağından pek emin olmadığı halde Lopatin;

– Belki de yazarım, dedi.

Karısını şimdi içinde bulunduğu kendi çalışma odasında ya da onun odasında görmek isterdi; görmek istediğini biliyordu, ama Kazan'da bulunduğu şu anda ona mektup yazıp yazmayacağından emin değildi. Keçe çizmeleri koltuğunun altına alıp şapkasını giydikten sonra;

– Yazarım belki de, yazarım, diyerek Gelya'ya veda etti, evden ayrıldı.

Dışarı çıkınca kapının arkasında anahtarın şakırdayarak döndüğünü, yeni takılmış ağır bir sürgünün gürültüyle kapandığını işitti.

Kaputunun düğmelerini iliklemek için keçe çizmeleri yere bırakmıştı ki, merdivenlerden aşağı inen birinin ayak seslerini duydu, çakılan bir kibritin kırmızı alevi parladı gözlerinde.

Bir erkek sesi;

– Affedersiniz, bu daireden mi çıktınız? diye sordu.

Kibritin ışığında Lopatin konuşanın yüzüne şöyle bir bakabildi. Kaputu vardı, şapkalıydı, ama rütbe işaretlerini seçemeden kibrit söndü.

– Evet, bir şey mi istiyorsunuz?

– Bağışlayın, bir kibrit daha yakayım bari.

Beriki bir kibrit daha yakınca Lopatin karşısında genç, hem de çok genç, dikkatli, nerdeyse dikkatten gerginleşmiş bir yüz gördü. Kaputunda asteğmen demirleri vardı.

– Bağışlayın, binbaşı yoldaş, kapınızın üstünde Lopatin adını okudum demin çıkarken. O kişi siz misiniz?

– Evet, benim.

Asteğmen bir kibrit daha çıkarıp yakmak istiyordu anlaşılan. Kutunun açıldığını işiten Lopatin gene durdurdu.

– Yakmanıza gerek yok. Eğer bir şey sormak istiyorsanız sokağa inelim.

Bir alttaki sahanlığa vardıklarında asteğmen durdu.

– Binbaşı yoldaş. Burada konuşalım daha iyi. Aşağıda bir arkadaşım bekliyor. Onun yanında konuşmak istemiyorum.

Lopatin de durdu.

– Buyurun, ne istiyordunuz?

– Sizden istediğim bir şey yok, dedi asteğmen değişen bir ses tonuyla. Moskova'dan geçip cepheye gidiyorduk da, garda bir fırsatını bulunca buraya koştum. 1937 yılına dek sizin oturduğunuz dairede biz oturduk. Bizden sonra burada kim kalıyor diye ad levhasına bakınca merak ettim. Demek ki sizsiniz?

– Ne yazık ki sizden sonra burada biz oturuyoruz. 1938'in mayısında teslim aldık burasını. (Lopatin daireye taşınmalarını çok eskiden geçmiş bir olay gibi düşündü.) Her olasılığa karşı şunu da bildireyim: Kapının mührünü benim yanımda açtılar, içe-

risi bomboştu, isterseniz at koşturun, öylesine boştu...

– Öyle olduğunu sanıyorum... 1937 yazında okullar tatil olunca beni Frunze'deki teyzemin yanına göndermişlerdi. Ben gitmek istemedim, ama babam zorla yoladı. Böylece Frunze'den bir daha ayrılamadan yedinci sınıfta okumaya başladım. Bu yıl savaşa katılmak için dilekçe verdiğimde beni almak istemediler. Sonra asteğmenlik kursuna katılma izni kopardım. İl parti komiseri iç savaş sırasında babamın yanında bölük komutanıymış, bana o yardım etti.

– Demin niçin bir kat yukarı çıktınız? Oradan iniyordunuz da...

– Eski komşumuz. Bizden sonra onlar buradan ayrılmayıp kaldılar. Kapılarını çok çaldım, ama yanıt vermediler. Yoksa onlar da mı?..

– Hayır, doğu bölgelerine göç ettiler. Adam cephede şimdi. Bu duruma göre merak edilecek bir şey yok, iyidirler herhalde. Aşağıda sizi bekleyen kim?

– Moskova'dan bir asteğmen arkadaşım. Saat 23'e dek ikimiz de izinliyiz.

– Gece geçiş belgesi aldınız mı?

– Aldık. Alay komutanımız gar komutanından bizim için aldı.

Asteğmenin elini sessizce sıkarken Lopatin, "İyi bir alay komutanı varmış." diye düşündü.

Apartmanın önünde uzun boylu bir asteğmen üşümemek için ayaklarını yere vurarak geziniyordu.

İki asteğmen metroya binmek için uzaklaştıkları halde Lopatin bir türlü apartmanın önünden ayrılıp gidemedi. Kulaklarında hep aynı sözler vardı: "Kapınızın üstünde Lopatin adını okudum. Demek ki o kişi sizsiniz?.."

21-22

İKİ BÖLÜMÜN ÖZETİ(*)

"Kızıl Yıldız" gazetesi yönetmeni, söz verdiği gibi, Lopatin'i bir ay sonra Murmansk'tan çağırır. Yönetmenin telgrafından bir gün önce Almanların Volokolamsk ve Tula'dan sonra Klinsk bölgesinde görüldükleri bildirilir. Moskova kuzeyden de kuşatılmaktadır. Lopatin, Murmansk'ta olduğundan daha çok işe yarayacaktır Moskova'ya dönünce.

Lopatin, Murmansk'a geldiği ilk gün deniz keşif birliği komutanı Dz. Alb. Sidorin'le görüşmüş, deniz komandolarının Almanların işgali altındaki Norveç kıyılarına yaptıkları kundaklama baskınlarından birine bir kez olsun kendisini de almalarını istemiştir. Ancak üç hafta boyunca Lopatin'e böyle bir izin verilmez, sonra izin çıkarsa da havaların iyi gitmemesi nedeniyle baskınlardan vazgeçilir.

Moskova'ya dönüş telgrafı geldiği gün denizciler çok bekledikleri baskına hazırlanmaktadırlar. Sefere Lopatin de katılacaktır. Kendisine haber gönderilir. Bu durum karşısında Lopatin, gazeteden çağrıldığını denizcilerden gizler.

Deniz keşif birliği komutan yardımcısı Binbaşı Rındin ile deniz komando takım komutanı Deniz Yüzbaşı İnozetmsev, onları baskın bölgesine götürecek olan avcı botuna binerler, baskın birliği yola çıkar.

Deniz piyadesi Bnb. Rındin açık yürekliliği kabalık derecesine varan bir subaydır. Sefere çıkarlarken parti üyelik kartını birliğin kasasına teslim etmenin insanda tuhaf duygular uyandır-

---

(*) Yazarın da isteği üzere bu iki bölüm tümüyle çevrilmemiştir. Romanın bütünlüğü için özeti verilmiştir. (ÇN)

dığını açıklar Lopatin'e. "Kızıl Yıldız" muhabirini de komünist partisi üyesi sanmaktadır. Onun üye olmadığını öğrenince sosyal kökeni dolayısıyla mı (Lopatin Yahudi kökenlidir) patiye alınmadığını sorar. Buna karşılık Lopatin gençliğinde siyasete ilgi duymadığını, ileri yaşlarda ise partisiz olmamaya alıştığını söyler. Bnb. Rındin seferden dönüşte partiye girebilmesi için parti örgütüne onun için gerekli tavsiyede bulunacağını bildirir. Kendisi Moskova yakınlarında başka bir göreve atanması dolayısıyla bu işi öbür arkadaşları yapacaklardır.

Dz. Yzb. İnozemtsev, Bnb. Rındin'i pek sevmemektedir. Hele onun Moskova'ya atandığı halde komandolarla birlikte baskına katılmasına bayağı kızar. Rındin'i gerçek denizci saymamakta, ona "sahil hizmetleri binbaşısı" diye takılmaktadır. Kendisi deniz komandosudur; üç ay önce görev yaptığı denizaltı batırılmış, yalnız o sağ kurtulmuştur. Bir ay önce de göğüs göğüse çarpışma sırasında bir tabanca mermisi burun kanatlarını deler geçer. Son derece gözüpek bir subaydır. Katıldığı kundaklama baskınlarıyla düşmana göz açtırmamaktadır.

Çıkılan bu görevde de dört saat sürecek bir deniz yolculuğundan sonra düşmanın mühimmat depoları havaya uçurulacaktır. Hedef noktasına 15 km. kala karaya çıkılacak; Alman askerlerinin bir bölümünün o gece geriye çekileceği haberi alındığı için, yenileri gelmeden, karanlıktan yararlanılarak depolar kundaklanacaktır. İnozemtsev, 45 yaşındaki Lopatin'in onlarla birlikte karanlıkta böyle uzun bir yolu yürüyemeyeceğini, onun kendilerine yük olacağını düşünmektedir. Ayrıca Lopatin tabancadan başka bir silah kullanmamıştır, el bombası atma eğitiminden dahi geçmemiştir. Bu durumda avcı botunda kalması daha uygun olacaktır. Bnb. Rındin'in Lopain'e verdiği el bombalarını geriye alır, askerlerden birine teslim eder.

İnozemtsev'in kırıcı olmayan bu gerçekçi yaklaşımı üzerine

Lopatin yüzbaşıya ilgi duyar, onu yakından tanımak ister. İnozemtsev evlidir, iki çocuğu vardır. Denizaltısının batırılmasından sonra sağ kurtulup hastanede yattığı sırada, karısı, çocuklarını Sibirya'ya, annesinin yanına göndermiştir. Kadın kocasını çok sevmektedir, böylece onunla yakından ilgilenme fırsatı bulur. İnozemtsev karısının artık çocukların yanına gitmesini ister. Ama kadın onu yalnız bırakmaz, keşif ve kundaklama görevlerinden dönüşte, rıhtımda onun yolunu gözler.

Deniz komandolarının çıktıkları bu baskın görevi herhangi bir çarpışma olmadan, Almanların mühimmat depoları bombalanıp yakıldıktan sonra başarıyla sona erer. Sayıca azalan Alman nöbetçi ve devriyeleri paniğe kapılıp dağıldıkları için Sovyet komandolarının işi kolaylaşmıştır.

Polarye (Kutup) üssünde rıhtıma yaklaştıklarında İnozemtsev'in karısını orada gene bekler bulurlar. Kocası avcı botundan inince kadın onunla birlikte sahilden ayrılır.

Lopatin, Murmansk'tan ayrılacağı gün gazetesinin yönetmeninden bir telgraf daha alır. Telgrafta, Murmansk'ı Alman bombardıman uçaklarından koruyan Sovyet avcı uçaklarıyla ilgili bir yazı yazması istenmektedir. Lopatin kendisi avcı uçağına binemeyeceği için, haber-yazıyı pilotların anlattıklarından derleyecektir. Murmansk'ta kaldığı bu birkaç gün içerisinde Lopatin komandoların baskınıyla ilgili altıncı yazısını da tamamlar, daha önce söz verdiği için, sefere birlikte çıktıkları İnozemtsev'e yazıyı göstermek için keşif birliği komutanlığına gider. Ancak orada hiç beklemediği halde Bnb. Rındin'le karşılaşır. Rındin görevi ondan devralacak ardılını (halefini) yetiştirmek için gidişini birkaç günlüğüne ertelemiştir. Lopatin yazdığı yazıyı İnozemtsev'e okutmak için getirdiğini söyler. Rındin şaşırır, ama hemen Lopatin'in son durumdan haberi olmadığını anlar. İnozemtsev'in bir gün önce bir baskın sırasında vurulduğunu söyler Lopatin'e.

İnozemtsev, iki aydır Norveç fiyortlarında gizli görev yapan iki Sovyet komandosunu almak için hücum botuyla oraya gittiğinde, komandolarla belirlenen yer ve saatte buluşamaz, bir süre beklemeye karar verir. Oysa komutanlık emrinde bu gibi durumlarda hemen dönülmesi istenmektedir. Hücum botunu gören Alman devriyelerinin saldırması üzerine İnozemtsev'le bir asker vurulur. Sonuçta Alman devriyeleri de öldürülür. Botta kalanlar aradıkları iki komandoyla buluştuktan sonra geriye dönerler.

Rindin bunları anlattıktan sonra Moskova'ya atanmasını kendi isteğiyle durdurduğunu söyler. Ölüsü getirilen İnozemtsev'in gömülme töreninden yeni dönmüştür, içkilidir, emre uymayıp vurulduğu için İnozemtsev'e kızgındır. Kocasının gömülme töreninde bulunan karısı tek damla gözyaşı dökmemiştir. Kadınların göz yaşlarının gerçekliğine inanmayan Rındin'e göre İnozemtsev'in karısı yiğit bir kadındır.

23

Lopatin muhabirlik denen görevi daha önce uzun yıllar yapmamıştı, ancak işlerin başından aştığı böyle bir zamanı da pek az anımsıyordu. Moskova yakınlarında bir yerdeydi, aylardan aralıktı. Buraya Sovyet karşı taarruzunun başladığı gün gelmişti.

Arkadan bakıldığında sıskalığından ötürü, erkek gocunu kadın giymiş gibi duran bir gocuk vardı sırtında. Şimdi "Pravda"nın bulunduğu binanın dördüncü katında yer alan "Kızıl Yıldız"ın koridorunda akşamları göründüğünde bütün meslektaşları odalarından dışarı fırlarlardı. Sağ salim döndüğü için sevinenleri mi ararsınız, çay ikram edenleri, karne ile aldıkları votkalarını onunla paylaşanları mı... Dört bir yandan soru yağmuruna tutarlardı onu: "Cephede durum nedir? Nasıl, Mojaysk'ın hayli ilerisine geçtik mi? Kalinin çok mu yakılıp yıkılmış? Almanla-

rın yollarda bırakıp kaçtıkları tanklar, araçlar pek mi çokmuş?..."

Lopatin yönetmenin çalışma odasına gider, son gezisi konusunda ona bilgi verirdi. Görüşmeleri çeyrek saat sürerdi ancak. Bunun ardından daktilo kıza yazılarını yazdırırken, onun arkasında bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlardı. Otururşa uyuyacağından korkardı çünkü.

Volokamlamsk kenti Almanlardan geri alınana değin o bölgede üç gün daha kalıp sonuncu yazısını da yazdıktan sonra cephenin güneyine, Odoyev'e uçtu. Vardığında Odeyev, Kızılordu'nun eline geçmişti. Sokaklardan kenti alan suvari tümeninin artçı birlikleri ilerliyordu.

Uçağın iniş takımları arızalandığından daha ileriye uçamayacaktı; geceyi ister istemez Odoyev'de geçirmek zorunda kaldı.

Kent önce Almanlar, sonra bizimkiler tarafından bombalanarak yerle bir olmuş; üstelik Almanlar giderken üçte birini yakmışlardı. Ayakta kalan yapılarda tek sağlam cam bulamazdınız. Kente giren ilk siviller kar yığınlarıyla dolu sokaklardan ağır ağır ilerlerken; evlerin önünde durup, kırılan camlardan içeriye bakıyorlar, üzüntüden kimisinin omuzları düşüyor, kimisinin de gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Resmi kuruluşların ya da berber dükkânlarının tek tük göze çarpan, hem Almanca, hem Rusça yazılmış levhaları bir tuhaf görünüyordu insana.

Lopatin bir hayli aradıktan sonra bölge yürütme kurulu(*) binasını buldu. Yürütme kurulu başkanı kente giren ilk kuvvetlerle birlikte görevinin başına dönenlerdendi.

Kalın giyecekler bulamadığından mıdır, nedir, sırtına yazlık bir şeyler giymişti başkan. Yaşlı, ama dediğim dedik bir adamın görünüşü vardı. Doğup büyüdüğü kentin üstüne çöken felaketi

(*) Parti adına bölgedeki (il, ilçe..) yönetim işlerini yüklenmiş olan kurul. Vali, kaymakam, bucak müdürünün işlerini yürütüyorlar. (ÇN)

görüne bütün cinleri başına toplanmış, üstelik işlerin çokluğundan iyice bunalmıştı. Bu yüzden bağıra çağıra konuşuyordu.

Kırılan camların yerine kontrplak çakıldığı için başkasının odası loştu. Lopatin içeri girdiğinde bir kadın döşemeleri siliyor, bir başkası ise sobayı tutuşturmaya çalışıyordu. Bir masayla sandalyeyi saymazsak bomboştu odanın içi. Hoş, yandaki odada bu kadarını da bulamazdınız ya...

Başkanla görüşmeye gelenler ayakta durarak, pencerenin önünde oturarak tıkış tıkış doldurmuşlardı ikinci odayı.

Başkan kimlik kartını geriye verirken Lopatin'e;

– Biraz önce gelseniz çok iyi ederdiniz, dedi. Başkan yardımcısı ve işgal sırasında kentte kalan iki partili üyemizle görüşmenizi isterdim.

– Nereye gitti şimdi onlar?

– Almanlar hakkında bilgi vermeleri için ordu karargâhına gönderdim.

– Tüh, üzüldüm!

Lopatin böyle demekle birlikte, yandaki odada bekleyenler arasından görüşmeye değer başka birilerinin çıkabileceğini söyledi.

– Çıkmasına çıkar ama onlardan dişe dokunur bilgi alamazsınız.

Masaya öfkeli bir yumruk indiren başkanın neden kızdığı, ikinci odada bekleyenlerden ilk baştakinin içeri girmesiyle anlaşıldı. Konuşmalardan ortaya çıktığına göre, Almanların Odoyev'i işgalleri sırasında kentin bozulan su şebekesini onaran bir belediye mühendisiydi bu ilk gelen. Öteki bekleyenlerin tersine buraya hiç çağrılmadan, kendi isteğiyle gelmişti ve bir suçluluk filan duymadığından olacak, kendine güvenerek konuşuyordu. Kendisi ayakta, adamı da oturtmadan dinleyen başkan mühendisin konuşması bitince;

– Peki, siz şimdi gidin, durumunuzu sonra görüşürüz, diyerek kovarcasına gönderdi adamı.

Mühendis dışarı çıkınca Lopatin dayanamadı.

– Görüşecek bir şey kaldı mı da öyle söylüyorsunuz?

Bölge yürütme kurulu başkanı bu sorudan hayli şaşırmıştı.

– Kalmaz olur mu? Adam bal gibi Almanlar için çalışmış. Dinlediniz, gizlemeye bile gerek görmüyor.

– Yanılıyorsunuz, başkanım. Su şebekesi yalnız Almanlara değil, kente de gerekliydi.

Başkan öfkeli, ama emin olmayan bir bakışla baktı Lopatin'in yüzüne. Gözleri; "Sen neler söylüyorsun, kuzum? Ben müneccim miyim ki, her karşıma çıkanın suçlu mu, suçsuz mu olduğunu şıp diye anlayıvereyim? Benim yerimde sen olsaydın da görseydim halini!.." der gibiydi.

– İşte onun için "Durumunuzu bir daha görüşelim." dedim.

Başkan kararsız bir tavırla söylediği bu sözlerden sonra ikinci görüşmeciyi çağırdı. Belediye fırınının yöneticisi olan bu kişi Almanların emrindeyken ekmek çıkarmıştı. Lopatin'e göre ciğeri beş para etmez biriydi. Onun peşinden üç kişi daha gelip geçtiler başkanın önünden. Onlar da Almanların kentte kaldıkları bir ay süresince görevlerinin başından ayrılmamışlardı. Üç kişiden biri elektrik santralı teknisyeni, öteki kent hastahanesi doktoruydu. Üçüncüsü ise karne dağıtım bürosunda çalışan bir kadındı. Kadın ağlayıp sızlayarak, parti üyeliğine aday gösterilmiş biri olduğu halde, elinde olmayan nedenlerle Almanların emrinde çalışmak zorunda kaldığını anlattı. Çünkü bebeği ile sakat annesi bakım bekliyorlardı ondan.

– Neden çalışmak zorunda kaldığını bilmiyorum, ama bizden parti üyeliği bekleme artık, dedi bölge yürütme kurulu başkanı.

Başkanın sözlerinden kadını yakından tanıdığı ve ona acıdığı anlaşılıyordu. Fakat söylediği sert sözlerden dolayı hiç de piş-

man olmuş bir görünüşü yoktu.

Kadın ağlıyordu durmadan.

– Ben şimdi ne yapacağım? Karnemi verin hiç olmazsa.

Bölge başkanı bir an sessiz kaldı.

– Git de odaları temizleyen kadınlara yardım et. Bak, sığır girmiş gibi pislik içinde her yer!

Sonra alışılmış sözlerle bitirdi konuşmasını:

– Durumunu sonra görüşürüz...

Gece geç vakit bütün kenti dolaştığı için bölge yürütme kurulu binasına yorgun argın dönen, başkanın odasında, yere serilecek bir yatakta onunla birlikte yatmaya hazırlanan Lopatin'in sabrı taştı.

– Herkese "Sonra görüşürüz." deyip duruyorsunuz. Bilmem, bunca insanı bir daha dinlemeye nasıl vakit bulacaksınız?

Başkanın sesi yorgundu.

– Dinleyecek bir şey yok ki...

– Neden olmasın? Odoyev gibi bir kentte geride kalmış bir sürü insanın dertleri vardır.

– Tut ki yarısı kalmış olsun... Neyse, durumu sonra görüşürüz.

Başkan gün boyu diline pelesenk ettiği tümceyi kullanmadan edememişti gene.

Lopatin düşüncelerini sonuna dek söylemek istiyordu.

– Nüfusun yarısı birkaç bin insan eder. Almanlar burada koca bir ay kaldılar. Odoyev köy olsa köy halkı bir yerlere sakladıkları, toprağa gömülü yiyecek öteberi bulabilirler, bunları yerlerdi. Ama şaka maka bir kent burası. İnsanlar ekmeklerini fırından, sularını musluktan, ışıklarını elektrik santralından almak zorundaydılar. Yiyecek maddeleri karne ile dağıtılıyordu. Almanlar geldiler diye halkın ekmeğini, suyunu, elektriğini nasıl kesersiniz?

– Işık konusunun lafını etmeye bile değmez. Elektrik üretimi stratejik bir sorundur, herkes kandil yakıp otursaydı evinde. Elektrik santralı teknisyeni sersemin biriymiş ki, korktuğu için santralı havaya uçuramamış.

– Siz olsanız uçurur muydunuz?

– Elbette!

Başkanın bunu öyle bir söyleyişi vardı ki, Lopatin inanmak zorunda kaldı.

– Ya karne-dağıtım bürosunda çalışan kadına ne buyrulur? Ölmeyecek kadar da olsa, halka yiyecek karneyle dağıtılmıştır, öyle değil mi?

– Evet, doğru...

– Su şebekesinin durumu da aynı... Ben o mühendisin yerinde olsam, başıma böyle bir iş geldiğinde başka türlü nasıl davranacağımı bilemezdim.

Başkan derin derin içini çekti.

– Ben bilir miydim sanıyorsunuz? Hiç de anlayışsız bir insan değilimdir. Mühendise "Sonra görüşürüz." derken bana nasıl baktığınızın farkına vardım. Ama başka ne yapabilirdim ki? Faşist işgalcilere yardakçılık edenlerin yakalanması için emir var elimde, ben de onu uyguluyorum işte. Vicdansızın biri sanma beni, için rahat etsin. Yemem, içmem, uyumam; yalnız görevimi yaparım.

– Ondan bir kaygım yok. Ancak kimin yardakçılık ettiğini nasıl anlayacaksınız? Bu konuyu çok iyi düşünmek gerekir.

– Nasıl, işin içine girdikçe siz de benim gibi konuşmaya başladınız, değil mi? Söyleyin bakalım, hemen şimdi mi çözüme varalım, yoksa sonraya mı bırakalım?

Karanlıkta başkanın kıs kıs güldüğü anlaşılıyordu. Lopatin bir an düşündü.

– Bilmiyorum... Bildiğim tek şey varsa, o da sevincin kor-

kuyla karıştırılmamasıdır. Şu birkaç gün içerisinde çeşitli yerlere gittim, orduyu karşılayanların gözlerinde sevinçten başka bir şey görmedim. Ama sizin yanınızdan ayrılanların gözlerinden yalnız korku okunuyordu.

Başkan sertleşti birden.

– Kimi insanların gözünden korku okunması iyidir.

Lopatin de sert bir sesle karşılık verdi:

– Evet, kimi insanların korkmasında yarar vardır.

Ortalığa uzun süren bir sessizlik çöktü.

– Bana şimdi söylediklerinizi gazetenize olduğu gibi yazın, dedi başkan öfkeli bir sesle.

Lopatin başkanın sözlerindeki meydan okumayı sezmişti.

– Yazmayacağımı kim söyledi?

Tartışmaktan yoruldukları, ama uykuları da kaçtığı için birkaç dakika konuşmadan yan yana yattılar.

Başkan yattığı yerde birkaç kez döndü, derin derin içini çekti.

– O kadın yüzünden niye bana bu kadar çattınız, bilmem. Siz de benim şu sorumu yanıtlayın lütfen: Çözümü bulunmayan çelişkiler var mıdır yeryüzünde?

– Vardır.

– Peki, nasıl sonuca bağlayacaksınız onları?

– Nasıl yani?

– Çözüm isteyen bir durumla karşı karşıyasınız. Onun bir sonuca bağlanmasını sizden bekliyorlar. Siz olsanız ne yapardınız?

Ne yapacağını Lopatin de bilmiyordu. Bu nedenle başkanın sorusunu yanıtlayamadan, fakat uykusu da kaçtığı için, karanlıkta gözleri açık düşündü, düşündü...

Ertesi gün Odovey'den dönen Lopatin gazete yönetmenine uğramadan kendi odasına kapandı, "Kurtarılmış Kent" adındaki yazısını yazıp bitirdi. Önce yönetmenin yanına uğrasa aklının

karışacağını biliyordu. Bir gün önce eni konu düşündüğü sevinç ve gereksiz korku konusunu fazla derine inmeden irdelemişti yazısında. Kurtarılmış bir kentte normal yaşama dönüldükten sonra faşistlerin gerçek yardakçıları ile halkın yararı için işlerinin başında kalanlar arasında kolaylıkla ayırım yapılabileceğine inanıyordu. Yazısının bir tehdit havasına bürünmesinden korktuğu için, ister istemez fikirlerinin sivriliklerini törpülemek zorunda kalmıştı.

Elinde bitirdiği yazısıyla yönetmenin odasına girdiğinde, beriki;

– Döndüğünü biliyorum, ama çalışmanı yarıda kesmek istemedim, dedi. Senin de ilgileneceğin önemli bir habere geçmeden önce şu yazdığını bir okuyalım.

Lopatin yönetmenin "önemli haber" dediği şeye fazla aldırmadı, çünkü onu gene durumunu merak ettiği bir bölgeye göndermeyi tasarlıyordu herhalde. Beriki yazıyı okurken o da kalkıp arkasında dikildi. Yönetmen "korku" sözcüğünü gördüğü yerlere bir işaret koyuyordu. Böyle birkaç işaret koyduktan sonra dönüp Lopatin'in yüzüne "Bu da ne demek oluyor?" gibisinden baktı. Ama her nedense bir şey söylemedi, artık bir daha işaret koymadan yazıyı sonuna dek okudu.

Yönetmen okumayı bitirince bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı.

– Yerinde bir varsayım doğrusu. Gazetede çıkınca Almanların eline büyük bir koz geçecek.

– Neden koz geçecekmiş?

Yönetmen ellerini kemerine dayadı, gelip Loptin'in karşısına dikildi.

– Neden mi? İstersen hemen birini çağıralım da yanılıp yanılmadığını söylesin sana.

Zile basmak için masaya uzandı, ama sonra caydı. Lopatin'in

yazısını dörde katlayarak uzattı.

– Acıyorum sana, al bunu da kendine sakla, sonra da ne yazdığını unut. Sana bir öğüt vereyim mi? Yazını hemen yırtıp atsan iyi edersin. Eserlerinin arasına bunu da katmayı düşünmüyorsundur, umarım.

Lopatin yazısını geriye almadı.

– Neden böyle söylüyorsunuz, sorabilir miyim?

– Neden olacak, Almanların senin yazını alıp kokuşmuş işgalci gazetelerinde yeniden basacaklarını biliyorum da ondan. "Görün işte, ey işgal altındaki yurttaşlar, yeniden Sovyet yönetimine geçecek olsanız bile bize hizmet ediniz, bizim yönetimimizde kimsenin kılına dokunulmayacaktır!" demezlerse kellemi keserim!

– Yeniden basacaklarını sanmıyorum. Hem bundan ne geçecek ellerine? Bizim gelişimizle birlikte işlerinin başında kalanların topunu birden -haklı olsunlar, olmasınlar- deliğe tıkacağımızı yaymak daha çok işlerine yarar.

– Sen öyle san. Önce şuna yanıt ver, bakalım: Suçluyu suçsuzdan ayırmakta, hattâ Almanlara hizmet ettikleri için bir bölüm insana nerdeyse teşekkür etmeye kalkmakta bizim ne çıkarımız olabilir? Yazında ileri sürdüğün düşüncelerinin amacını açıklar mısın, lütfen?

– Herkesin aynı kaba konulmasını istemiyorum.

– Kabın ayrısı gayrısı yok. Almanlara hizmet etmişler mi, bitti! Ötesini düşünme artık. Savaş sırasında fazla ince eleyip sık dokumaya gelmez.

– Peki, yazımda sözünü ettiğim su şebekesi mühendisine ne diyeceksiniz?

– Bilmem. Bence ya kentte kalmayacaktı, ya da kaldığına göre işinin başına gitmeyecekti. Sözün kısası, aklını kullanıp bir çıkış yolu bulmalıydı. Bulamadığına göre çeksin cezasını.

Yönetmenin "çeksin cezasını" sözü üzerine Lopatin'in kanı beynine sıçradı. Yazısında fazla sivriliklerin bulunmaması konusundaki çabalarını, gereksiz tartışmalara girmemek için verdiği kararı unuttu bir anda. Önceleri, iki savaş arasında(*), onunla iki gazeteci arkadaş oldukları zamanda nasıl hitap ediyorsa gene öyle hitap etti yönetmene:

– Beni dinle, Matyev! Utanmadan nasıl söylüyorsun bunları! Ne demek "çeksin cezasını!" Bizler Moskova önlerine değin çekildiysek suç kentte yaşayan insanların mı? Biz geri çekildik, cezasına onlar katlansınlar, öyle mi?

Haksızlığını anlayan yönetmen öfkeyle kestirip attı:

– Orduyla birlikte onlar da geriye çekilselerdi.

– Matvey!

– Evet, söyle ne söyleyeceksen!

– İşgal altında kalanlar arasında senin de beş muhabirin var adamlar geri kaçamadılar. Yani şimdi bu bebekli kadının sakat annesiyle birlikte geri çekilebileceğini mi söylemek istiyorsun? Yaz günleri Alman tanklarının günde 40 kilometre yol aldıkları bir sırada herkes sınırdan Moskova'ya değin durmadan taban mı tepecekti? Bunu bana söyleme, gözünü seveyim, olup bitenleri hepimiz biliyoruz, onun için "çeksinler cezasını" sözü pek yersiz kaçıyor. Kusuru bakma ama maval okuyorsun, arkadaşım!

Yönetmen gelip Lopatin'in karşısına dikildi, gözlerinin içine yiyecekmiş gibi bakmaya başladı.

– Şahsım için söylediklerin bana vız gelir, çünkü arkadaşımsın; ama bir başkası olsa takındığın şu tavırdan dolayı gözünün yaşına bakmazdı. Seni yakından tanımasam sana ben de acımazdım...

– Acımazsan acıma!

(*) Birinci ve İkinci Dünya savaşları. (ÇN)

– Ayağını denk al! Kaybımızın fazlalığını Almanların yumuşak tutumuna bağlamakla, herkesi bağışlamamızı öğütlemekle bir şey geçmez eline. Dilini tutamazsan başına çok işler açarsın.

Lopatin de yönetmenin gözlerine dik dik baktı.

– Kiminle konuştuğumu biliyorum ben. Karşımdaki Kudrin cinsinden bir adam değil herhalde...

Kudrin, muhabirler arasında geçen konuşmaları sıcağı sıcağına amirlerine ileten "Kızıl Yıldız" merkez çalışanlarından biriydi. Yönetmenin huyunu bilmediği için arkadaşlarını müzevirlemekle göze gireceğini, böylece görevinde yükseleceğini sanıyordu. Ama kısa sürede cephede buldu kendini.

Yönetmen bu arada odayı bir aşağı, bir yukarı adımlamaya başladı. Lopatin'in uzlaştırıcı sözleri üzerine;

– Teşekkür ederim, dedi.

Sonra odanın ucuna varınca geriye döndü.

– Benim görüşümü, kişisel görüşümü almak istersen sana şunu söyleyeyim: Deminki konuşmaların çok yersizdi. Kurtarılmış üç-beş kent görmekle hemen yumuşayıp gevşedin. Sevinç gözyaşları dökmen için daha vakit çok erken. Gerçekleri gör, oğlum! Berlin önlerinde değil, Moskova yakınlarında bulunuyoruz henüz. İşimize demir ellerle sarılmazsak verdiklerimizi geriye almak şöyle dursun, aldığımız birkaç yeri de kaçırırız avucumuzdan. Senin bu söylediklerini Stalin işitse var ya, beynini dağıtırdı vallahi.

– Bilmem, ben inanmıyorum.

– Nasıl inanmazsın! Aklını mı kaçırdın sen?

Yönetmen bunları söylerken öyle bir yüz anlatımı vardı ki, Lopatin kendisinin bilmediği bazı şeyleri onun bildiğini anladı.

– Neyse, konuşmayalım artık bunları! Benden zılgıt yediğiniz zaman olup bitenlerden dolayı fazla içiniz yanmaz, ama sizin yüzünüzden başıma bir iş gelirse ben kellemi kurtaramam.

(Böyle derken öfkeyle enesine vurdu.) Şimdi yazını al da çekil karşımdan, aramızda böyle bir konuşma geçmemiş say.

Yönetmen böyle diyerek masanın üstündeki kâğıtları topladı, neredeyse avucunun içinde topak yaparak uzattı Lopatin'e.

– Hadi, git şimdi. İyi uyu, yarın Kaluga'ya hareket edeceksin. Hey, dur bir dakika!

Kapıya varan Lopatin'i geriye çevirdi.

– Az kalsın unutuyordum. Karın gelmiş, hemen telefon et eve.

Lopatin evinin numarasını çevirir çevirmez Gelya'nın hırıltılı kalın sesi çarptı kulağına:

– Alo, kimsiniz?

– Merhaba, Gelya, Kseniya evde mi?

– Şimdi çağırırım. Yoldan yeni geldiği için saçlarını yıkıyordu.

Karısının sesi işitilene değin, telefon kulağında, en azından üç dakika bekledi Lopatin.

– Nerelerde kaldın, çabuk gel eve!

Kseniya'nın bunu işveli sesiyle öyle bir söyleyişi vardı ki, sanki kocası mağazaya alışverişe çıkmıştı da dönmekte gecikmişti.

– Hemen geliyorum! diyerek içini çekti Lopatin.

Karısının konuşma tarzı onu ne denli çileden çıkarırsa çıkarsın, yumuşak sesini işitince onu bir an önce görme isteği sardı benliğini.

Her yol kavşağında fenerli devriyelerin durduğu bir arabayla gece yarısı Moskova'ya doğru yol alırken, Lopatin, aile yaşamının çoktandır süregelen karmaşasını düşünüyordu. İlk bombardımandan sonra, temmuzda, Moskova boşaltılmaya başlandığı sırada karısının da kentten ayrılması aralarındaki yabancılaşmayı iyice su yüzüne çıkarmıştı. Bu uzaklaşmanın onları bütünüyle ayırdığına, durumu artık karısının da kavradığına inanıyordu. Çünkü gitti gideli Kseniya ona tek mektup yazmamıştı. Ama her

nedense gene dönmüştü işte. Lopatin, karısının saçını yıkadığını öğrenmesi üzerine bir de onun tanıdık sesini işitince akıntıya kapılan bir kütük gibi ona doğru sürüklendiğini anladı.

Genç, güzel, ama aptal bir kadınla onun gibi yaşlı, çirkin, ama akıllı bir adam ne yapabilirdi? Aslına bakılırsa onunla evlenmekle kalmayıp, üstelik on beş yıl bir arada yaşadığına göre gerçekte kendisinin aptal olması gerekiyordu.

Son devriyeyi de geçerek evine vardı. Lopatin'i, tam tasarladığı gibi, kapıda karısı karşıladı. Üstünden bornozunu çıkarmamıştı; ıslak, taranmamış saçları omuzlarına dökülüyordu. Biraz kabarık, kırışıksız, pırıltılı alnında boncuk boncuk ter damlacıkları görülüyordu.

Yaklaşır yaklaşmaz kucakladı karısını. Fakat Kseniya bir adım geriye çekilerek onu da peşinden sürükledi.

– Eşikte olmaz, eşikte olmaz. Kavga mı etek istiyorsun benimle?

Vücudunun sıcaklığı, çekiciliği bir anda sarmıştı Lopatin'i.

24

Gece yarısını hayli geçe odaya Gelya da geldi, hep birlikte çay içtiler. Çaydan önce karı-koca iki saat baş başa kalmışlardı. Lopatin, karısının üzerine düşen eşlik görevini yerine getirerek, ondan yalnız gönül borcu bekleyen, içi rahat bir insan tavrı takındığının farkındaydı. Ne denli saçma da olsa, gerçeğe uygun bir durumdu bu. Öyle ya, evi iki haftadır ısınıyordu, savaş çıkalı beri sırtı pijama nedir görmediği halde, şimdi, pijamasını giymiş, çıplak ayaklarına terliklerini geçirmiş olarak, rahat rahat oturuyordu kendi evinde. Ama bunalmış, sersemlemiş bir halde otururken, her zamanki gibi içinden Gelya'ya takılma isteği bile gelmiyordu, o başka...

Çay içerlerken, çalıştığı tiyatronun sanat yönetmeni olarak, karısının, ayrı yaşadıkları sürece kendini bağımsız bir insan gibi hissetmeye başladığını; yalnız kocasının değil, başkalarının yanında da işe yarayan bir kişi olduğunun bilincine vardığını öğrendi. Kseniya'ya sorarsanız birlikte yaşarlarken Lopatin ona böyle bir olanak tanımamıştı.

– Canının sıkıldığını biliyorum, kocacığım. Ama ne yapayım, yalnız sana ait olmak hakkına sahip değilim. Benim de bir insan olduğumu unutmamam gerekir, dedi.

Oysa Lopatin karısının çalışmasından her zaman memnundu. Çünkü o çalıştığı sürece evde dırdır dinlemeye fırsat kalmazdı. Durum böyleyken aradan altı ay bile geçmez, Kseniya artık çalışmaktan bıktığını söyleyerek, işyerinde onu anlamadıkları, değerini bilmedikleri için duyduğu öfkeyi uzun uzun anlatmaya başlardı kocasına. Onun bu deli saçması laflarını dinlerken zavallı Lopatin, karısının bir ay sonra işten ayrılacağını; onu anlamayan, değerini bilmeyen biri durumuna gene kendisinin düşeceğini bildirdi.

Kseniya'nın yeniden çalışmaya başlaması hiç şaşırtmamıştı Lopatin'i, ama sanat yönetmenliği yapmasına akıl erdiremiyordu bir türlü. Karısının yüzüne bakarken; "Ona kim bu görevi verdi? Hem neden? Ama belki kadıncağız hakkında kötü şeyler düşünmekle ona haksızlık ediyorum. Görevi veren adamın üzerinde geveze, fakat canlı, her şeyden anlayan bir insan etkisi bırakmış olamaz mı? Ne tuhaf, on eş yıl önce onu ben de öyle biri sanmıştım.. Kim ne derse desin, yüzünün, insanın aklını başından alan bir güzelliği var." diye düşünüyor; bir eli yanağında, karısını hayran hayran seyrediyordu.

Anımsıyordu şimdi, evliliklerinin ilk iki-üç yılında Kseniya'nın ipe sapa gelmez gevezeliklerini bir düzene sokmak için ne çok uğraşmıştı. O hülyalı, güzel, anlamlı yüz neler söylemi-

yordu ki insana!

İçinde koyu bir hüzünle kızını düşündü Lopatin. Odoyev'e hareket etmeden bir gün önce gazeteye kızının Gorki yakınlarından yazıp gönderdiği, kısa, çocuksu-çekingen mektubunu almıştı. Savaşın önemini büyükler derecesinde anladığı için, babasının muhabirlik görevini bir süreliğine bırakıp yanına gelmesini beklemiyordu hiç.

Kızının, kendisininkine benzeyen uzun burunlu, çirkin yüzünü getirdi gözünün önüne. Bütün mutsuz ailelerde görüldüğü gibi; on dört yıldır çocuğu hakkında yalnız kendi açısından yargılar taşıyan bir anneden ve çekingen bir sevgiyle, gizliden gizliye sevdiği bir babadan uzak, içine kapanık büyümüştü yavrucağız. Babasının, tek başınayken bir başka, annesinin yanındayken anlaşılmaz davranışlarıyla daha bir başka oluşu çocukcağızı çok şaşırtıyordu herhalde.

Buruk bir duyguyla kızının kendisine ne denli benzediğini düşündü. Kızcağız babasının savaş yüzünen yanına gelemeyeceğini biliyordu. Ya annesi? Hiç bir engeli olmadığı halde niçin almıyordu onu yanına?

Lopatin'in zihninden bu düşünceler geçerken karısı aynı konuyu açtı:

– Yarın kıza muhakkak mektup yazmalı. Tiyatroda çalışmaya başladığımı bildirsem iyi olur. Kızımız annesinin ne yaptığını öğrenmek istemez mi?

Karısının "muhakkak" demekle o işi yüzde yüz yapacağına inanmayan Lopatin anlamsız birkaç söz mırıldandı.

O ana değin sessiz duran Gelya'nın canı çık sıkılmış olacak ki, yersiz bir çıkış yaptı:

– Sanıyorum, "Siyunya" haklı. Durumu açık açık yazsın kıza...

Gelya'yı tanıdı tanıyalı, Kseniya'yı hiç haksız çıkarmadığı

için Lopatin onun bu söylediklerine pek aldırmadı. Fakat Gelya kendine güvenen, çatlak sesiyle;

– Ninoçka'yı okuluyla birlikte göndermesinden dolayı "Siyunya"yı bütünüyle haklı buluyorum. Çünkü başlarına her şeyin gelebileceği böyle bir zamanda çocuklar bence bağımsız yaşamayı öğrenmeli, deyince Lopatin'in tepesi attı.

Yavaş fakat kırıcı bir ses tonuyla;

– Beni dinler misiniz, sayın kuku kuşu! dedi. Çocuklara neyin gerekli, neyin gereksiz olduğunu siz nerden bileceksiniz? Anlamadığınız işlere burnunuzu sokmasanız iyi olur.

Karısı söze karıştı:

– Gelya'ya kaba davranmaktan ne zaman vazgeçeceksin, kuzum? Özel yaşantısında başarısızlığa uğradığını ikide birde yüzüne vurmak sana ne kazandırır?

– Özel yaşantımızda başarısızlığa uğrayan asıl biziz. Hem de işlere onun burnunu sokmasından sonra...

Lopatin haksızlık ediyordu. Gelya, karısıyla ilişkilerinin zaten bozulduğu bir sırada gelmişti evlerine.

Gelya çay fincanını tabağa öfkeyle bıraktı, odadan hızla çıktı. Başka bir zaman olsa Kseniye bunu kocasının yanına bırakmazdı. Ama çalıştığı tiyatro hakkında bildiklerini ona aktarmak isteğiyle yanıp tutuştuğu için Gelya'nın gitmesinden sonra bir şey olmamış gibi gevezeliklerini sürdürdü. Ta ki birkaç günlük uykusuzluk sonucu Lopatin'in başı önüne düşüp düşüp kalkmaya başlayınca dek...

Kseniya kocasının uyuklamasına kızarak;

– Görüyorsun ya! Ne zaman kendi işlerimden söz etmeye kalksam hemen uyumaya başlarsın, dedi.

Fakat gücenikliği bir anda sevgi gösterisine döndü.

– Çok yorulmuşa benziyorsun. Hadi, git de yat.

Bu basit gerçeği ne kadar zor görebilmişti!

25

Ertesi sabah Lopatin her zamanki gibi erkenden kalktı. Kseniya henüz uyuyordu. Bir gün önce sıcak gelen ev iyice soğumuştu, radyatörler buz gibiydi. Koridordan yalınayak yürüyerek vestiyerdeki keçe çizmelerini giydi, pijamasının üstünden sırtına gocuğunu geçirdi, böylece çalışma odasına yollandı. Günlük tutma alışkanlığın, iki gündür aksattığı için eksiklerini tamamlamaktı niyeti. Taşıması kolay olsun diye uzunlamasına kesilen muşamba kaplı defterini cebinden çıkardı, gazete yönetmeni ile arasında geçen bir gün önceki konuşmayı kısaca not etmeye başladı. Fakat aradan beş dakika geçti geçmedi, Kseniya gene her şeyi berbat etti.

Karısı tahta sedire çökerken;

– Öf, bu ne toz böyle! diye bağırdı. (Sanki eve gelmezden önce kocası onun için evin tozunu alacaktı.) Gene yazı yazmaya mı koyuldun? Normal insanlar gibi bir sabah kalkıp da yatak keyfi yapmak yok mu bu evde?

Lopatin homurdanarak, normal insanların yataklarında hiç de sabah keyfi yapmadıklarını bildirdi. Önemli düşüncelerinin ucunu kaçırmamak için, yazacaklarını birkaç tümce içinde, çabuk çabuk yazıp bitirmeye çalışıyordu. Suratı bir karış asıktı. Bu sırada ne kocasının çalışmasına, ne de surat asmasına aldıran Kseniya sedirin üstünde dizlerini kollarıyla kavrayıp iki yana sallanarak, bir gün önce tiyatrosu hakkında anlattığı şeyleri kaldığı yerden sürdürmeye başladı. Bir yığın laf kalabalığı arasından, Lopatin, karısının Moskova'ya yalnız gelmediğini, yanında Yevgeni Alekseyeviç'in de bulunduğunu öğrendi.

Yevgeni Alekseyeviç, Kseniya'nın çalıştığı tiyatronun baş yönetmeniydi; Moskova'dan apar topar göçerlerken unuttukları,

çok gerekli bazı sahne malzemesini almaya gelmişti. Kseniya ise sahneye konmasını kaçınılmaz saydığı yeni piyeslerden birkaç tane bulmak istiyordu. Bu piyeslerden biri, Moskova'dan ayrılmamış olan, başkentin tek tiyatrosunda prova edilmekteydi. Adını bir türlü anımsayamadığı, ordu gazetesi muhabirlerinden birinin yapıtıydı.

Kseniya muhabiri tarif etmeye çalışıyordu;

– Genç, sevimli, küçücük bıyıkları olan bir adammış. Onu yüzde yüz tanırsın, canım. Çünkü sizin gazetede çalışıyormuş. Dedikleri gibi hoş bir adamsa, gidip onunla kendim konuşacağım. Olmaz mı?

Düşüncelerinin ucunu kaçırmaktan korktuğu için bütün dikkatini yazacaklarında toplayan Lopatin, o durumda bile, giyimine düşkün, genç bir meslektaşının, karısının aradığı kişi olduğunu anlamakta gecikmedi.

– Neden olmasın! Biraz züppedir ama kötü çocuk sayılmaz.

– Başkaları hakkında iyi bir şey söylediğini işitmeyecek miyim senden?

Lopatin yazmasını sürdürerek güldü.

– Adamın nesi iyi diyeyim, bilmem ki! Benim gibi yaşı geçkin, dazlak değil de genç, yakışıklı olması yetmez mi? Piyesi almaya gittiğinde belki ona âşık oluverirsin. Nasıl, söylediklerim hoşuna gitti mi şimdi?

– Sen ne saçmalayıp duruyorsun? Yazı yazmayı bırak hemen!

– Bıraktım işte...

Kseniya aklına birdenbire gelen parlak bir düşüncenin etkisiyle sedirin üstünde hopladı.

– Dinle beni! Belki sen bize bir piyes yazarsın, ha? Hem ne diye yazmayacakmışsın? Bizim için bunu yapmalısın muhakkak.

Lopatin kızdı.

– Niçin yazacakmışım? Beni piyes yazmaya kimse zorlayamaz.

– Hadi, bencillik etme! Piyes yazmak elinen gelen bir iş olduğuna göre, bunu bir görev bilmelisin. Canının isteyip istememesi önemli mi şimdi?

– Ama ben hiç piyes yazmadım ki!

– Ben de hiç sanat yönetmenliği yapmamıştım...

Karısının utku kazanmış, bir edayla ileri sürdüğü bu kanıta karşı koyamayacağını anlayan Lopatin ondan bir an önce kurtulmak için elini salladı.

– Peki, düşüneyim bir kere...

– Bunda düşünecek bir şey yok, canım! Gazeteden bir ay izin alırsın, birlikte Kazan'a gideriz. İzin süresince piyesini tamamlarsın, olur biter. Üstelik muhabirlik yazılarından çok daha iyi bir iş çıkaracağını sanıyorum. Zaten gazeteye yazdıkların, olayları radyodan dinledikten epey sonra ulaşıyor elimize.

Karısının bu sözleri Lopatin'in iyice tepesini attırdı. Gazete yönetmeniyle aralarında geçen son konuşma, bir hafta önce cephede ölen meslektaşı Losev ve bir tek yazı yazmak için kendisinin katlandığı güçlükler geldi gözünün önüne.

– İzin filan almak istemiyorum. Seninle de bir yere gidecek değilim.

– Çok kabasın!

Lopatin içini çekti ve o anda yönetmenle görüşmeleri gerektiğini anımsadı. Sabahleyin Kaluga'ya gitmesini istemişti ondan.

– Burada çok mu kalacaksın? diye sordu karısına.

– Yevgeni Alekseyeviç'in işlerinin bitmesine bağlı. Kazan'a birlikte gideceğiz.

– Benim iki günlüğüne hemen Moskova'dan ayrılmak gerekiyor.

– Gene nereye gidiyorsun?

– Cepheye.

– Saçma!

– Saçma değil, yönetmenin emri öyle.

– Olamaz! Dün telefonla konuşurken bana çok nazik davrandı. Buraya senin için geldiğimi biliyor.

– Ya benim için gelmediysen?

– Sen nasıl sayarsan say. Şimdi ona telefon eder, burada kaldığım sürece seni bir yere göndermemesini rica ederim.

Aptalca, ama gerçek bir gözdağıydı bu. Ancak Lopatin karısının sözlerine kulak asmadı.

– Çay içince hemen gideceğim, diyerek kestirip attı.

– Ya, öyle mi? Anlaşılan ben yokken burada bir şeyler dönmüş...

– Savaştan başka ne dönebilir? Savaş nedir, bilir misin sen?

Keçe çizmeleri, pijaması, gocuğuyla Lopatin'in gülünç bir görünüşü vardı. Ama Kseniya onun bütün bu gülünçlüğüne karşın kararından dönmeyeceğini biliyordu ve bu gibi durumlarda her zaman yaptığını yaptı: Ağlamaya başladı. Aslında kocasının kalmayışına fazla üzüldüğü falan yoktu, ama kendisi onun kalmasını istediği halde Lopatin'in kabul etmeyişi onuruna dokunmuştu. O yüzden, istediği zaman güçlük çekmeden rahat ve güzel ağlayan Kseniya'nın gözyaşları bu sefer hayli içten sayılabilirdi.

Derin bir sessizlik içinde içtiler çaylarını. Lopatin masanın bir ucunda, Kseniya ile Gelya öteki ucunda oturuyorlardı. Lopatin giyinip tıraş olduğu sırada iki kadın aralarında sözleşmişler; masa başında tek sözcük konuşmayacakları konusunda verdikleri kendi kararlarından pişman, üzgün bir halde adama karşı açıkça cephe almışlardı.

Lopatin kulaklıklı şapkasını başına geçirdi, evden çıkmazdan önce koridordan iki kadına seslendi:

– Eh, şimdilik hoşça kalın.

Kseniya oturduğu yerden fırladı, hızla kocasının yanına koşup dudaklarından öperek;

– Cepheye gittiğin için öpüyorum, yoksa yanına bile gelmezdim, diye fısıldadı.

Lopatin merdivenlerden iniyordu ki, karısıyla konuşmayı çok istediği halde bir sürü gevezelik yüzünden açmaya fırsat bulamadığı kızının durumu geldi aklına. "Neyse, dönünce konuşuruz. İki gün sonra hemen gidecek değil ya." diye avuttu kendini.

Gazete geç çıkmıştı o gün. Uykudan yeni kalkan yönetmen masasında oturmaktaydı. Uykusuzluktan göz kapakları şişmiş, sanki bir günde kocamıştı.

– İstersen bugün gitme, dedi Lopatin'e. Yerine Gurski'yi gönderirim. Zaten çoktandır kendisi istiyordu. Onun yerine düzeltme işlerine sen bakarsın, bir-iki de makale yazarsın. Dün telaştan akıl edip, karın gelmişken Moskova'da birkaç gün kalmanı söylemeyi unutmuşum.

– Olsun, karım daha epey kalacak. Bu arada ben gider dönerim.

– Kendin bilirsin. Yalnız fazla oyalanmadan iki günde dön. Hemen şimdi mi gidiyorsun?

Lopatin'in cepheye gitme kararını bir gün önceki tartışmalarını unutturmak için aldığını düşünerek içten içe sevindi yönetmen. Onun hemen gideceğini bildirmesi üzerine de;

– Öyleyse fotoğraf bölümüne git, dedi. Ordu gazetesi yönetmeni Vasilyev'i klişe alması için oraya göndermiştim. Seni arabasıyla Tula'ya bırakır, oraya varınca da bizim aracı alırsın.

Gerçekten de fotoğraf bölümüne girdiğinde, kalın bir deste klişeyi çantasına yerleştirmeye çalışan tabur parti komiseri Vasilyev'le burun buruna geldiler. Adamın öfkeli, solgun bir yüzü, sıska bedenini kambur gösteren biçimsiz bir kaputu vardı.

Lopatin, Tula'ya giderken kendisini de almasını rica edince

komiser yüzünü buruşturdu; üç saat sonra, ancak 14'te yola çıkabileceğini bildirdi.

– Olsun. Sizi üç saat sonra nerede bulabilirim?

Komiser birkaç saniye ikircik geçirdi, ona Novodeviçi gömütlüğünü (mezarlığını) bilip bilmediğini sordu. Lopatin şaşırmıştı.

– Biliyorum. Orayı herkes bilir.

– İşte saat tam ikide orada bulunursanız arabaya yetişirsiniz.

Komiser böyle diyerek çantasını kapattı, Lopatin'e bakarken suratını bir daha buruşturdu, şapkasını başına geçirip, "Hoşça kalın;" bile demeden bastı gitti.

Eve dönmesinin bir işe yaramayacağını bilen Lopatin doğruca gazeteye yollandı; her önüne gelenle bir parti satranç oynayarak üst üste yaptığı yedi-sekiz karşılaşmayla boş iki saatini öldürdü.

Yola çıkma zamanı gelmişti artık. Yarısı boş sırt torbasını omzuna vurdu, tramvayla iki aktarma yaparak tam saat ikide gömütlüğün önüne vardı. Orada, arka tekerlerine zincir takılmış, beyaz gizleme (kamuflaj) boyasıyla üstünkörü boyanmış askeri bir araçtan başka bir şey yoktu. Aracın sürücüsü kapıları kilitleyerek ortalıktan yok olmuştu. Lopatin torbasını sırtından indirip aracın kapısının dibine koydu; kendisi de yakında bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı.

Çevrede in cin top oynuyordu. Az sonra cılız bir beygirin çektiği kızakta, çatlak tahtalardan yapılmış bir tabut geçti önünden. Tabutun başucunda bitkin görünüşlü, baş örtüsünü şapkasının üstünden sarmış bir kadın oturuyordu. Kızak gömütlüğe girince iyi giyimli yaşlıca bir adamın ipinden tutarak soluk soluğa çektiği, üzerinde bir çocuk tabutu bulunan ikinci bir kızak geçti. Bunların ardından on dakika kadar gömütlüğe ne bir giren oldu, ne de çıkan...

Tabur komiseri Vasilyev epey sonra çıktı mezarlıktan. Yanında, ona benzeyen, ağlamaktan gözleri morarmış, on sekiz yaşlarında, zayıf bir kız vardı. Arkalarından da uzun boylu, cılız bir asker, askeri aracın sürücüsü geliyordu. Asker arabaya yaklaşınca Lopatin'in torbasına bir tekme savurdu, tek sözcük söylemeden geçip yerine oturdu.

Tabur komiseri, Lopatin'e, öne oturması için başıyla işaret etti. Kızıyla kendisi de arkaya geçtiler. Onlarla niçin burada buluştuğunu yeni yeni anlıyordu Lopatin. Genç kız durmadan ağladığına göre yakınlarından biri ölmüş olmalıydı.

Arabaya yerleşir yerleşmez tabur komiseri;

– Önce cephe gerisi yönetim amirliğine çek, dedi.

Yarı yarıya boşalmış Moskova sokaklarına daldılar. Lopatin önde otururken insanların savaş sırasında da ecelleriyle ölebileceklerini düşünüyordu. Son birkaç aydır normal ölümü unutmuştu. Babayla kız arkada alçak sesle konuşuyorlardı.

– Ev gene soğuk olursa Nina halana git, kızım.

– Gitmem. Annemin hastalığında bir gün bile uğramadı bize.

– Ama kendisi de hastaydı.

– Olsun. Yediğim lokmaları sayacak gene.

– Niye saysın, canım? Eskisi gibi erzak hakkımı sana vereceğim. Kendi yiyeceğine kim ne karışır?

– Ne olursa olsun, gitmeyeceğim işte.

– Peki, sen bilirsin.

Babanın ister istemez razı olmasından sonra fısıltıyla konuşmaya başladılar. Ne söyledikleri hiç anlaşılmıyordu. Derken birden kızın hıçkırıkları duyuldu.

– Öyle değil mi, baba? Annem tabutta yatarken hasta olmadan önceki gibi güzeldi, değil mi?

Bir sessizlik çöktü. Öksürüğe dönüşen kısık bir hırıltı işitildi ardından. Adam ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Bunu

genç kızın yalvarmaları izledi:

– Ağlama, baba, ne olur, ağlama...

Öksürük sesleri kesildi.

"İşte onların üzüntüsü de bu. Herkesin kendine göre bir derdi var. Bizim Kseniya ile çekişmemiz ne zaman bitecek bakalım! Ama ben ölecek olsam arkamdan o da böyle ağlar."

Lopatin bunları düşünürken araba Gorki caddesinde, Devrim Müzesi'nin önünde durdu. Müzenin bütün pencereleri tahtayla kapatılmıştı.

Tabur komiseri arabanın kapısını açtı; kızını dışarı saldıktan sonra, küçük bir çocuğa yol gösterir gibi, yapacağı şeyleri anlatmaya başladı:

– Önce karşı kaldırıma geç, şu gördüğün birini kapıdan işçi bulma kurumuna gidilir. Oradan 27 numaraya telefon ederek kendini tanıt, Filippov sana işe giriş belgesi verecek. Ona önceden durumunu anlatmıştım.

– Ya beni almazsa?

– Niçin almasın, bana söz verdi. İki daktilo kıza gereksinmeleri varmış.

– Gene de almazsa?

– Olmazsa bana yazarsın. Eh, hadi git şimdi...

Komiser soğuk bir tavırla kızını kucakladı, öptü. Genç kız araçtan inip karşı kaldırıma geçtikten sonra cephe gerisi yönetim amirliğinin kapısından içeri girene dek onu pencereden izledi.

– Hadi, gidiyoruz, dedi sürücüye.

Araç karları temizlenmemiş Kızıl Meydan'ı geçti. Moskova ırmağı üzerindeki köprüden sonra sahil boyunca ilerleyerek Polyanka semtine saptı, oradan anayola çıktı. Arka koltukta oturan komiserden çıt çıkmıyordu. Lopatin araç kıdemlisi olarak ona öne oturmasını söyleyecek olduysa da sonra bundan vazgeçti.

Podolsk'u yeni geçmişlerdi ki, radyatör su kaynatmaya baş-

ladı. Sürücü arabayı durdurdu, aşağıya atladıktan sonra arkadan, tangır tungur sesler çıkararak bir kova buldu, onunla su getirmek için koştu. Sürücü eksilen suyu tamamlarken radyatörün ağzından yoğun bir buhar sütunu yükseliyordu. Fakat buz gibi esen rüzgâr vurdukça sağa sola savuruyordu buhar sütununu.

Sürücü aracın kapısını kapayıp yerine oturmuştu ki, Lopatin geriye dönerek komiserle konuşmaya başladı:

– İsterseniz öne siz oturun, yoldaş Vasilyev.

Adam eliyle belli belirsiz bir işaret yaptı.

– Gereği yok. Ama istiyorsanız kendiniz arkaya geçin. Burası önden daha sıcaktır.

Komiser biraz yana kaydı, Lopatin arkaya geçerek genç kızın kalktığı yere oturdu. Araba yeniden hareket etti.

Komiser damdan düşer gibi birdenbire sövüp saymaya başladı:

– Namussuzlar! Soyguncu alçaklar! Cephede olsak gösterirdim ben onlara!

Sürücü de geriye dönerek konuşmaya katıldı:

– Siz önümde yürürken heriflerden birisinin kulağına öyle bir asıldım ki, görmeliydiniz!

– Bu onlara vız gelir! İşleri-güçleri milleti soymak bu namussuzların!

Konuşmaya kendisinin de girmesi gerektiğini anlayan Lopatin;

– Bir şey mi oldu? diye sordu.

– Ne olacak, adamlar habire rüşvet istiyorlar. Gömüt yeri için, vereceksin, kazdıkları çukur için vereceksin, ölüyü geciktirmeden gömmeleri için vereceksin, sanki topraklarla örtmeden gömülürmüş gibi, toprak serpmeleri için vereceksin... Doğru, vermezsen her haltı işlerler bu adamlar! Tabutu gömütten çıkarıp bir yana koyarlar, yerine bir başkasınınkini gömerler. Gözü doymaz bu heriflerin! Ekmek ver, şeker ver, tütün ver, ver oğlu ver!...

– Vermeseniz ne olur?

– Ne mi olur? Gömütlüğe girdiniz mi hiç?

– Hayır, girmedim.

– Girmediğinize iyi etmişsiniz. Karın üstünde bir haftadır bekleyen tabutlar vardı. Bunları sıraya koymuşlar. Rüşvet vermeyenlerin tabutlarıymış. Herkeste para ya da yiyecek yok ki versin. İnsanın elinde olsa esirger mi? İşte bu alçaklar da bundan yararlanıyorlar. Moskova merkez komutanının yerinde olsam birkaç manga asker ayırır, mezarlıklarda erlere çukur kazdırırdım. Yapılmayacak bir iş değil ki! Sakatlarla dolandırıcılardan oluşan bir sürü insan, halkı soyup soğana çeviriyorlar. Gömütlükleri kendilerine barınak yapmışlar.

Duyduğu öfke kısa bir süre de olsa adamcağıza acısını unutturmuştu.

Araya giren bir sessizlikten sonra konuşmasını yeniden sürdürdü komiser:

– Kadıncağız ben öleceğim beni merak edip dururken meğer onu ben gömecekmişim. Hastalık haberini alır almaz hemen yola çıktım. Ama ölmeden önce görmek nasip değilmiş. Bereket, bir görev çıktı da gelebildim, yoksa cenazesi kuyrukta bekleyip duracaktı şimdi. Gördünüz, kızım ne kadar aciz. Hoş, aciz olması ne gelir elinden? Kimsenin kimseye taktığı yok; hep ver, ver, ver, ver! Sonra çok da ağzı bozuk herifler. Çukur kazarken ana avrat söyüyorlar, ölüyü gömüte indirirken sövüyorlar. Ne utanma kalmış, ne arlanma! Pis boğazlarıyla midelerinden başka düşündükleri yok.

Komiser tiksintiyle yüzünü buruşturdu, konuşmasına uzunca bir ara verdi.

Lopatin, içini yakan bir hüzünle, bir yandan savaş sürüp giderken, bir yandan da yaşamla ölümün kendi bildiklerini okuduğunu; öte yandan, birtakım insanların bir lokma ekmek uğruna

dünyayı umursamadıklarını düşündü. "Ne olacak, gömüt kazıcıları işte! Ama daha kötüleri de vardır. Hastanelerin çevresinde, birlik aktarma merkezlerinde karınlarını doyurmak için ne dalavereler çevriliyor! İstasyonlarda bilet karaborsası almış yürümüş, genel yemekhanelerde bir kap yemeği bile kazıklamadan yedirmiyorlar insana. Yiyecek sıkıntısının alıp yürüdüğü bir zamanda herkes yalnız kendi çıkarına bakıyor. Savaş çıkmazdan önce yok muydu bunlar? Ya da komiser her şeyi kendi gördüğü halde farkında mı değildi? Yoksa barış zamanında pek olmuyordu da sonradan mı arttı? Yahut savaştaki olaylar güçlülerle iyileri su yüzüne çıkardığı için azınlıkta kalan kötüler kar üstündeki lekeler gibi hemen göze çarpmaya mı başladı? Hangisi doğru bunun? Yoksa savaşın bitiminde gene aynı şeyler mi olacak?"

Önlerinde buz tutmuş, kaygan, bozumsu, beyaz bir şose uzanıyordu. İki yanda ise karlara gömülmüş köyler görünüp görünüp kaybolmaktaydı. Tula'ya 40 kilometre kala sürücü fren yaparak durdurdu aracı. Yolun hemen kıyısında parçalanmış iki tankın karaltısı seçiliyordu ay ışığının donuk parlaklığında. Dört bir yanda devrilmiş kamyonlar, at arabaları vardı.

Tabur komiseri şaşkınlıktan kurtularak;

– Görüyorsunuz, Guderiyan tankları ta nerelere değin sokulmuşlar! dedi. Ama şimdi artık Kaluga önlerindeyiz, belki de almışsınız orayı da. Dün Moskova'ya hareket etmezden önce çarpışmalar kentin yakınlarına ulaşmıştı.

Bir saat sonra Tula'a vardılar.

Lopatin savaştan önce birkaç kez geldiği bu kenti nerdeyse tanıyamayacaktı. Adım başına barikat kurulmuş, arabaların geçeceği kadar boşluklar bırakılarak her tarafa kazık engeller çakılmıştı. Barikatların çoğu fabrika avlularında ele geçen işe yaramaz parça demir kütüklerden, hurda borulardan, sıkıştırılmış metal talaşlarından, maden döküm artıklarından üstünkörü ya-

pılmış şeylerdi.

Vasilyev, Lopatin'i kentin kıyısında hemen göze çarpmayan tek katlı evlerin önünde indirdi. Burası ordu karargâhıydı.

Ordu kurmay başkanının gözlüklü emir subayı daracık bir odada Lopatin'in kimlik belgesini saygılı bir yüzle inceledi, fakat başkanın işi olduğunu ileri sürerek muhabiri onun yanına götüremeyeceğini bildirdi. Savaş kuruluna gitmeye hazırlandığı için çok zor görüşebilirlerdi.

– Gene de bir deneyin, kendisiyle hemen görüşmek istiyorum.

Lopatin'in kendinden emin bir sesle söylediği bu sözlerden sonra emir subayı şaşkın şaşkın omuz silkti, muhabirin kimlik kartını alarak odadan çıktı.

Geriye döndüğünde aradan yarım dakika bile geçmemişti.

– Buyurun, binbaşım.

Lopatin birincisi gibi dar, iyice ısıtılmış başka bir odaya girdi.

Yanılmamıştı; kurmay başkanı Tuğgeneral Postnikov, Lopatin'in, bir zamanlar Halhin-Gol çarpışmalarının hemen ertesi günü Hamartepe'deki çadırında ziyaret ettiği Albay Postnikov'dan başkası değildi. General asık suratlı bir adamdı, ama muhabirlerden yardım elini hiç esirgemezdi.

Postnikov elindeki telefon almacını bırakmadan Lopatin'e başıyla selam verdi. Ayakta dururken, saçları kırlaşmış koca başını telefonun üstüne eğmiş; sanki azarladığı, hattın öbür ucunda, uzakta bir başkası değil de elinde tuttuğu nesneymiş gibi kızgın bakışlarını almaca dikmişti.

– Düşmanın kuvvetini iki tabur olarak saptadıysanız ne çıkar? İki tabur değil, belki de bir alaydır. Kolay yaşamaya alıştırmayın kendinizi! Karşınızda bir alay varmışcasına hazırlanın ve düşmanın her hareketini gözetleyin. Hadi, yakında buluşmak üzere...

General almacı yerine bırakarak Lopatin'e döndü, yerine oturmadan önce elini sıktı.

– Çok mu kalacaksınız burada?

– Kaluga alınıncaya değin.

– Öyleyse fazla beklemezsiniz. Size şimdi genel durumumuzu açıklayacak vaktim yok. Zaten bir saat önce meslektaşınız Tihomirnov'a gerekli bilgiyi verdim. Ondan her istediğinizi öğrenebilirsiniz. Eğer Kaluga önlerine uçmak isterseniz U-2'ler için bir de izin belgesi verdim kendisine. Başka bir soracağınız var mı?

Bir muhabirle aralarında geçebilecek bütün konuşmayı birkaç tümceye sığdırdığı için, Lopatin, generale başka bir sorusu olmadığını bildirdi.

– Öyleyse şansınız açık olsun! Kaluga'dan dönüşte gene uğrayın. Ben hemen savaş kuruluna gidiyorum.

General masada duran gözlüğünü kılıfına koyarak pantolon cebine soktu, üzerinde "arz için" yazılı kara kaplı dosyayı çarparak kapattıktan sonra odadan önce kendisi çıktı.

Emir subayı, tabur komiseri Tihomirnov'un o anda evinde olduğunu söyledi. Muhabere merkezinin üç ev ilerisinde oturuyordu tabur komiseri.

Thimirnov, küçücük, tertemiz evinin merdivenlerinde karşıladı Lopatin'i. Komiser rahat olsun diye keçe çizmelerini giymişti, belinde kemeri bile yoktu. Neşeli bir sesle;

– Bekledim bekledim gelmeyince oturup yemeğimi kendim yedim. Ama senin için bir tabak sıcak çorbam ile lapam var. Tuhaf değil mi, Fin savaşından beri görüşmedik seninle!

Lopatin ummadığı lezzetteki sebze çorbasını içiyor, Tihomirnov ise ayağından keçe çizmelerini çıkarıp, göbeği havuz ve kuğu desenli, divana serili bir halıya yün çoraplarıyla bağdaş kurmuş otururken, kara gözlerinin dikkatli, süzgün bakışıyla

onu inceliyordu. Bir papazın oğlu olan Thimirnov on beş yaşında baba evinden ayrılıp komünist partisi gençlik örgütüne girmiş; daha savaş başlamadan yıllarca önce, 1930'larda, babasının sürgüne gönderilmesi sırasında ilk kurşun yarasını almıştı. Tihomirnov insanda sevimli bir serseri izlenimi bırakırdı. Canlı hareketleri, her türlü yaşam koşuluna kolaylıkla uyma özelliğiyle gerçekten öyle biriydi. Fakat çalışmaya gelince hem kendisine, hem de başkalarına karşı acımasızdı. Bu yüzden "Kızıl Yıldız" yönetmeni çabuk haber alma konusunda bütün muhabirlere onu örnek gösterirdi.

Çorbasını bitiren Lopatin kızarmış soğanla pişirilmiş darı lapasını kaşıklamaya başladığı sırada, Tihomirnov'la göz göze geldi, gülmeye başladı.

– Görüyorum da işlerin tıkırında, Alyoşa Popoviç![*] Anlat bakalım, neler yapıyorsun? Gene sakin görünüşünle öteki meslektaşlarının gözünü boyayıp bir fırsatını bulunca bombanı patlatıyor musun? Yoksa değiştin mi seni görmeyeli?...

– Yok, pek değiştim sayılmaz.

Tihomirnov gülerek, haber toplamadaki becerikliğinden etkilenen yılan bütün gazete, radyo, TASS ajansı muhabirlerinin Tula'da onu adım adım izlediklerini anlattı.

Halhin-Gol çarpışmalarında, Fin savaşında, II. Dünya Savaşı'nın şu ilk altı ayında hep böyle olmuştu. Lopatin arkadaşının anlattıklarını dinlerken kahkahayla gülüyordu. Lapasını bitirince demindenberi sormaya sabırsızlandığı konuyu açtı; Kaluga'da durumlar nasıldı?

Thimirnov ayaklarını divandan aşağı sarkıttı, çantasından bir harita çıkardı, durumu anlatmaya girişti:

– Rapor vermek için Kaluga'dan akşam üstü bir bağlantı su-

---

[*] Papaz oğlu Alyoşa. (ÇN)

bayı dönecek. Harekât şubesinden Yüzbaşı Arapov adında biri. Bütün ötekiler çarpışmaya girip yaralandıkları, bazen de yollarını şaşırdıkları halde Yüzbaşı Arapov sanki yanmaz bir uçakla uçuyormuş gibi, her gün göreve gidip geliyor. Şimdi sen yatıp uyumana bak, ben de gideyim Postnikov'u göreyim. Yarın sabah durumlar uygun giderse biz de ikimiz uçarız. Yollar yarı yarıya çekilen Almanların elinde, karadan gitmeye güvenemiyorum.

26

Hava raporunun tam tersine sert bir tipi çıktı ertesi gün. Çevreyi saran kar bulutuna bakmaksızın küçük alandan altı U-2 birden havalandı. Bunlardan dördünde ileri hatlara giden bağlantı subayları, ikisinde ise muhabirler vardı. Uçaklardan ikisinin karaltısını gökyüzünü saran beyazlıklar arasında ancak yarım saat kadar izleyebildiler, sonra onlar da yok oldu. Kendi bindikleri uçağın bir saatlik uçuştan sona Kaluga yakınlarına geleceğini hesap ettikleri halde, yağan kar yüzünden nereye gittiklerini seçemiyorlardı. Ormanlar, karla örtülü bomboş tarlalar, yakılıp yıkılmış köyler üzerinden sağa sola yalpalaya yalpalaya bir hayli uçtular. Görünürlerde ne bir canlı yaratık vardı, ne de savaşan birlikler. Lopatin yavaştan yavaşa pilotun bile nerede bulunduklarını bilmediği kanısına kapılarak aklına kötü şeyler gelmeye başladı. En sonunda büyük bir ormanın tepesinde on beş dakika kadar dolandılar, dolandılar; ormanın kıyısındaki uzunca, dar bir düzlüğe indiler. Bir köyün çatıları görünüyordu uzaklarda. Tam da Lopatin'in tahmin ettiği gibi çıktı: Pilot Alman bölgesine mi, yoksa kendi bölgelerine mi indiğini bile bilmiyordu. Daha fazla yol aramanın gereksizliğini anlayarak, önüne çıkan ilk düzlüğe inivermişti; üstelik fazla benzin de kalmamıştı uçakta.

– Madem indik, gidip de şu köyde bir keşif yapalım. Köyün

adının öğrenmek hiç olmazsa Tula'ya dönmemiz için yeter mi, pilot yoldaş?

Tihemirnov'un kızdığını bildiren bu sakin, alaycı sözleri karşısında pilot afalladı.

– Yeter de artar bile, komiser yoldaş.

– Bakın, bir daha böyle iniş yaparsanız karışmam. O zaman kendi yolunuzu kendiniz bulursunuz.

Lopatin arkadaşını yalnız bırakmamak için;

– Seninle birlikte ben de geleyim, dedi.

Tihomirnov gözlerini kıstı, süzgün bakışları sertleşti.

– Ne gereği var? Öğrenilecek şeyi ben kendim de öğrenirim. Ya karşımıza Almanlar çıkarsa ne yapacağız? Senden en azından on beş yaş genç olduğuna göre, tek başıma paçamı daha kolay kurtarırım.

Kemerini gocuğunun üzerinden kuşandıktan sonra otomatik tabancasını omuzuna astı.

– İki saate değin dönmezsem bilin ki Almanların eline tutsak düştüm. O zaman beni beklemeden gidersiniz. Eğer beklemeye kalkarsanız sizi de avlarlar.

Tihomirnov bunları söylerken zoraki gülümsüyormuş gibi bir duruşu vardı. Otomatik tabancası omuzunda, derin karda bata çıka uzaklaşmaya başladı.

Bir buçuk saat geçti geçmedi, Thimirnov döndü geriye. Uzakta görünen köyün adı Podgorni'ymış. Pilot haritada hemen buldu köyü. Tula'ya 70 kilometre uzaklıkta bulunduklarına göre benzinleri oraya kadar rahatça yeterdi. Köylüler o sabah köyden 100 kişilik bir Alman birliğinin geçtiğini söylemişler. Askerlerin yarısı soğuktan donmuş.

– Şansımız varmış, daha da kötüsü olabilirdi. Tula'ya dönmekten başka çıkar yol kalmıyor, dedi Tihomirnov.

Sonra, söylediklerini pilotun işitip işitmeyeceğine aldırmadan;

– Bunun gibi mıymıntılara hiç güvenim yok. Kaluga'ya değin onunla uçmak isterdim ama adamı gözüm tutmuyor, diye ekledi.

Tihomirnov'la Lopatin o günkü terslikleri geride bıraktıklarını sanıyorlardı, gelgelelim hiç de bekledikleri gibi çıkmadı. Uçak düzlükteki kara kayaklarıyla iyice saplanmıştı. Pilot motoru bütün gücüyle çalıştırdığı halde yeriden bir adım olsun kıpırdamıyordu. Aksi gibi çevrede yardım edecek bir kişi bile yoktu. Tihomirnov onu uçağa değin uğurlamak isteyen köy çocuklarını yanından uzaklaştırdığı için hayli kızdı kendi kendine. Çeyrek saat uğraştıktan sonra, şöyle bir çıkış yolu buldular: Pilot uçakta kalarak motoru çalıştıracak, Tihomirnov'la Lopatin uçağı kanatlarından iteceklerdi. Kararlaştırdıkları gibi de yaptılar. Fakat uçak yerinden öyle bir fırlayış fırladı ki, aşağıdakiler yetişip içine binemediler. Pilot uçağı geriye döndürüp durdu. Aynı şeyi birkaç kez denediler. Pilot ağır ağır kalkmaya çalışırsa uçak kara gömülüp kalıyor, hızlı kalkarsa yerdekiler binmeye fırsat bulamıyorlardı.

En sonunda Tihomirnov;

– Gocuklarımızı çıkaralım. Belki o zaman uçağın içine kolaylıkla sıçrarız, dedi.

Gocuklarını çıkarıp uçağa bıraktılar, her ikisi birer kanattan omuzlamaya başladılar. Uçak hareket eder etmez de arkasından yetişip kanatlarına yapıştılar, havalandıkları sırada kendilerini içeri attılar. Lopatin kan-ter içinde kalmıştı. Adamcağız ancak karanlık bastığı sırada, Tula'ya inerlerken kendine gelebildi. İnişte az kalsın telgraf tellerini biçip geçiyorlardı.

Tula'ya varınca doğruca ordu karargâhına gittiler. Meğer sabahleyin yola çıkan altı uçaktan tek sağ salim dönen onlarınkiymiş; Birisi hava alanı yakınlarında düşmüş, pilotla bağlantı subayı ağır yaralanmışlar. Muhabirleri taşıyan öteki uçak zorunlu

iniş yapmış, yolcular bir araç bulup geleceklerini bildirmişler telefonla. Öbür üçünden ise hiç haber alınamamış. Yollarını yitirip uygun bir yere indiklerini sanıyorlardı herhalde. Thomirnov, Postnikov'un emir subayına uçuş durumunu anlatırken, kirpikleri kardan aklaşmış, yüzü kıpkırmızı, ufak yapılı bir adam hışımla içeri girdi. Sırtında, omuzları tepeleme kar yığılı geniş bir gocuk vardı; parlak ışıktan gözlerini kırpıştırırken, soğuktan morarmış ellerini oğuşturuyordu.

Postnikov'un emir subayı onu görünce ayağa kalktı.

– Nasıl, gidebildin mi?

Gocuklu adam neşeliydi.

– Gittim ya... Sokaklarda çarpışmalar sürüyordu. Kentin tam kıyısına indim.

– Kızıl Sancak nişanın hayırlı olsun öyleyse. Ordu komutanının sözü sözdür. Verilen görevi yaptığına göre, nişanı senin hakkındır.

– Kurmay başkanı odasında mı?

– Evet, gir içeriye.

Gocuklu adam kara bulanmış keçe çizmeleriyle ağır ağır yürüyerek generalin odasına girdi.

Bu sefer ta Kaluga'daki görevinden dönen, uçağı yanmak nedir bilmez Yüzbaşı Arapov'dan başkası değildi bu ufak tefek adam.

Tihomirnov, Lopatin'e dönerek;

– Sen git de uyu, ben yüzbaşıyı bekleyeceğim, dedi. Anlatacaklarından ilginç haberler bulursam gazeteye telgraf çekerim. Herif anasının gözü, vallahi gene başardı.

Lopatin tek başına döndü Tihomirnov'un evine. Uçağı iteyim derken olanları ancak yatağa girdiğinde anladı. O denli yorulmuştu ki, ne eğiliyor, ne de doğrulabiliyordu. Karnında, barsaklarını kör bıçakla doğramışlar gibi keskin bir sızı vardı.

Moskova'da kalmayışına acınarak; "Gör işte, göreve çıkmak neymiş!" diye söylendi. Oysa daha önceleri karısı aklına geldikçe, çıktığı hiçbir görevden pişmanlık duymazdı. Ama şimdi nedenini anlayamadığı bir gevşeklik içinde, karısıyla ilişkilerini düzeltebilceğine inanıyordu. Neyin nasıl düzeltileceğini, en önemlisi de karısının buna değip değmeyeceğini bilmediği halde, o anda bütün istediği gidip onu görmekti.

Bir saat sonra Tihomirnov, Moskova'dan çıkagelen Gurski ile birlikte döndü eve. Demek, Kaluga'ya gelmek için gene izin koparmıştı.

Odadan içeri giren Gurski gözlüğünün kalın camlarını silerek, Lopatin'e;

– Ba-başkomutanlık emrine yedek kuvvet olarak ve-verildim. Senin yerine Kaluga'nın alınmasında be-ben bu-bulunacağım, dedi.

– Neden benim yerime sen bulunacakmışsın?

– Yö-yönetmen seni geriye çağırıyor da ondan. Hem de hiç gecikmeden dört nala gelmeni söyledi.

– Nedenmiş, efendim?

– Bi-bilmiyorum! A-adama "Hazır ol!" çekip nedenini sormak istedim ama sonra onun tümen komiseri, be-benimse babasit bir er olduğumu düşünerek bunu niyetimden va-vazgeçtim.

Tihomirnov, Lopatin'e;

– Bugün hemen gidecek misin? diye sordu. Eğer Gurski'in arabasıyla gitmek istersen şimdi garajdadır. İki saat içinde emrine hazır olur.

– Yalan söylüyor. Be-benim arabayı yiyecek ve içki almaya göndermiştir o. Be-ben adamımı iyi bi-bilirim.

Tihomirnov, Gurski'nin söylediklerini ne yalanlayarak, ne de doğrulayarak;

– İki saat içinde hazır olacak dedik ya! dedi.

Sonra her ikisine birden döndü;

– Bilmem hangi dağın tepesindeki bir köy alınırken muhabirlik görevinde akıllarına önce biz geliriz, ama sıra Kaluga'nın alınmasına gelince böyle iki midesine düşkün adamı birden gönderirler.

– Hadi, hadi mı-mızıklanma! Aldığım bi-bilgilere göre Tula'da güzel bir karı pe-peylemişsin.

– Sağlam kanıtlara dayandırılmadan ileri sürülmüş bir sav seninkisi.

– Ge-gerçekleri ne diye gizlemeye çalışıyorsun? Be-bekâr bi-bir adamsın sen. Zaten gittiğin her yerde bi-bir elin yağda, bi-bir elin ba-baldadır.

– Görürsün! Votkadan sana zırnık koklatacak mıyım! O zaman benimle nasıl konuşacağını öğrenirsin herhalde.

– Senin bö-böyle bi-bir kalleşlik yapacağını sanmam.

Lopatin dayanamadı:

– Araba iki saat sonra hazır olacak mı, olmayacak mı, siz onu söyleyin!

Onu Tihomirnov yanıtladı:

– Merak etme, sabah üçte evindesin. İstersen gece kal da sabahleyin çıkarsın yola.

Lopatin gene karısını düşündü.

– Madem gitmem gerekiyor, bir an önce gitsem iyi olacak.

Ev sahibesi yaşlı kadın bir saat sonra köy usulü pişirilmiş bir tabak dolusu yağda kızarmış yumurta getirip, Tihomirnov da verdiği gözdağını unutarak masaya bir şişe votka koyduğu sırada içeriye iki dişi daha daldı. Zorunlu iniş yaptıktan sonra yoldan çevirdikleri bir araçla karargâha dönen, Pravda'nın fotoğrafçısı Hlebnikov ile Moskov'daki bir gazetenin muhabiri Tulikov'du gelenler. Hlebnikov meslektaşlarının tersine konuşmaktan hiç hoşlanmazdı. İri yarı, kalın kaşlı, erkek güzeli Tulikov ise gazetesine yalnız başyazılar yazmakla yetinmiş; Alman ilerlemesi karşısında

bir gün olsun Moskova'dan kaçmaya kalkmadığı halde, çalıştığı gazeteyi bırakıp cepheye gitmeyi de pek göze alamamıştı. Topu topu ikinciydi böyle bir göreve çıkışı. O nedenle çok heyecanlanıyor, gün görmüş Hlebnikov'un tersine, geçirdiği günün olaylarını tartışmak isteğiyle yanıp tutuşuyordu. Tulikov saf, saf olduğu kadar da yüksekten atmayı seven bir adamdı. Masada Moskova'dan kaçanlarla geride kalanlar konusu açıldığında, Tulikov gibilerine göz açtırmayan alaycı Gurski kalın gözlüklerinin keskin bakışıyla adamcağıza hemen kancayı taktı.

Tulikov oraya gelmeden önce de birkaç kadeh atmıştı. Tihomirnov'un evinde bir bardak dolusu sulandırılmış votkayı gösterişli bir pozla tepesine dikince, 16 Ekimde Moskova'dan kaçanları suçlayarak gene yüksekten atmaya başladı. Yaradılıştan saflığına, ateşliliğine geçirdiği günün heyecanı ile votkanın kızıştırması da eklenmişti. 16 Ekimde Moskova'yı bırakıp gidenleri "Kuybişevli", "Taşkentli"(*) diye adlandırıyor; onlarla Moskova'da kalanlar arasında tarihsel önemde bir ayırım bulunduğunu ileri sürüyordu.

Olağanüstü kalın, gür, sarı kaşlarını sıvazlayarak;

– Biliyorum, bu insanlar geri döndüklerinde hiçbir şey olmamışcasına gene her şeyi yerli yerine koymak isteyecekler, ama biz yapılanları unutmayacağız, dedi. Savaşta ölenlerin yerine göz diken, onların kemiklerine basarak yükselmek isteyen bir nice açıkgöz çıkacaktır, göreceksiniz.

Gurski bunun üzerine;

– Size göre ölenlerin yerlerine ca-camdan heykelleri ya da anı taşları mı konulmalıydı? diye sordu. Di-diyelim ki siz öldünüz, gazetedeki masanızın üstüne bi-bir anı taşı koymalarını mı isterdiniz yani? Amacınızı pe-pek anlayamadım.

(*) Moskova'dan ayrılanların ülkenin doğusunda göç ettikleri kentler. (ÇN)

Tulikov konuşma heyecanından Gurski'nin alaylı sözlerine pek dikkat etmedi.

– Demek istediğim şu ki, bu felaket günlerinde Moskova'yı bırakıp kaçanlara, yaşam boyu unutamayacakları bir damga vurulmalıdır.

– Pe-peki nerelerine vuracaklar bu damgayı?

Burada Tihomirnov girdi araya:

– Dur canım, ne karıştırıyorsun ortalığı? Adam bir şeyler söylemek istiyor.

– Ortalığı karıştırdığım filan yok. Damgayı nereye vuracaklarını öğrenmek istedim de... Eğer alınlarına vuracaklarsa pepek çok dostun, bu-bu arada kadınların hepsi çirkinleşeceği için bu-buna gönlüm razı olmaz. Ama göbeklerinin bi-biraz altına vuracaklarsa ona bir diyeceğim yok. Me-meseleyi kökünden halleder...

Tulikov alayı yeni anlamıştı.

– Bırakın canım şakayı! Şurada ciddi ciddi konuşurken maskaralığın sırası mı?

– Ya, demek ciddi konuşuyordunuz! Be-ben de şaka yaptığınızı sandım da saf saf dinliyordum sizi. Ciddi konuştuğunuza göre bi-bir dakika!

Gurski böyle diyerek elindeki kalemle masaya vurdu.

– Ma-madem ki ciddisiniz, dinleyin öyleyse be-beni! Şurada ciddi konuştuğumuza göre siz kendinizi kim sanıyorsunuz, kuzum? Siz bir Talalihin ya da Gastello musunuz? Yahut bi-bir tank avcı eri, bi-bi-bir pi-pi-pi...

Gurski "piyade" demek istiyor, heyecanından dolayı her zamankinden çok kekelediği için söyleyemiyordu.

– Yani bi-bi-bir asker misiniz? Hadi, söyleyin, nesiniz siz? Mo-mo-Moskova'dan kaçmadınız, orada kaldınız da ne oldu? Sizden başka on bi-bi-bin kapıcı kalmıştır geride. Bu-bunların

dokuz bi-bini kentte kalma emri aldıklarından, dokuz yüzü boşalan dairelerde hırsızlık yapmak niyetiyle, yetmiş-seksen kişisi ise, –bu konuda tümüyle sizinle aynı kanıdayım– Almanların gelişine bi-bir itirazları olmadığı için kaldılar.

– Sözlerinize dikkat edin, canımı sıkıyorsunuz!

– Özür dilerim, ne demek istediğimi anlatamadım. Be-ben sizin gibi kentte kalma emri aldığı için gitmeyen kapıcıları söz konusu etmek istiyorum. Söyleyin, sizin onlardan ne üstünlüğünüz var? Neden onlar sizin gibi içki ma-masasına oturup söylev vermiyorlar? Hoş, zavallıcıklar Mo-moskova'da litresi 800 rubleye çıkan bi-bir şişe içkiyi isteseler dahi almaya güçleri yetmezdi ya... Durum şu: Size kalma emri verildi, siz de kalıp gazetenize her gün bi-bir ba-başyazı yazdınız. Kimisine gitme emri verildiği için gittiler. Kimileri ise gitme emri filan almadan kaçtılar. Acıdır ama cephe boyunca, öteki kentlerimizden de bi-birçok insan gitme emri almadıkları halde ayrıldılar yerlerinden. Şimdi bi-bir gözünüzün önüne getirin ba-bakalım: Söz gelişi, Smolensk'te kalanlar neler hissediyorlardır şimdi?

– Ben Moskova'nın düşmanın eline geçeceğine hiçbir zaman inanmadım ki!

– Ya, demek öyle! Onlar da son dakikaya değin Smdensk'in düşman eline geçeceğine inanmıyorlardı be-belki de...

Gurski'nin bunları söyledikten sonra kederle içini çektiğini işiten Lopatin, Odoyev bölge yürütme kurulu başkanıyla konuşurken kendisinin de buna benzer şeyler düşündüğünü anımsadı.

Tulikov'un bir hayli canı sıkılmıştı.

– Bu sözlerinizle ne demek istiyorsunuz? diye sordu.

Gurski kalemle tekrar masaya vurdu.

– Çok ba-basit, bu ma-masayla bu sandalyeden bi-biraz daha derin düşünmenizi istiyorum.

– Anlaşıldı, bayat şakalarınızın da, sizin de Tanrı belanızı

versin. Benim şu sorumu yanıtlayın lütfen: Siz kendiniz neden gitmediniz Moskova'dan?

Gurski omuzlarını silkti.

– Tam olarak bi-bilmiyorum. Nedenlerden bi-birincisi, yönetmenin ba-bana kararsızlık içinde; "Be-belki siz de Kuybişev'e gitmek isterdiniz. Ne dersiniz?" diye sorması oldu. Be-ben kararsızlıktan hoşlanmayan bi-bir adamım. İkincisi, be-ben de sizin gibi Almanların Moskova'yı alacaklarına pe-pek inanmıyordum.

– İşte ben de onu söylemek istiyorum ya! Kaçanlar Almanların kenti alacağına inanmıyorlardı ama gene de gittiler.

– Be-benim niçin inanmadığıma gelince, işte bu-bunu hiç bi-bilmiyorum. Aslında 16 Ekimde durum pek de inanılmayacak gibi değildi. Onun için inanıp kaçanları suçlayacak değilim.

– Boşuna uğraşmayın. Moskova'yı teslim etmeyeceğimize inanmayanlar savaşı kazancağımıza da inanmıyorlardı.

– Yo, o kadar da uzun boylu değil. Sizin dediğiniz ba-başka, be-benim söylediğim ba-başka...

– Yani siz Moskova'yı verseydik bile savaşı gene kazanabileceğimizi mi kasdediyorsunuz?

– Öyle... Hattâ diyebilirim ki..

Lopatin tarih öğrenimi görmüş olan Gurski'nin, bilgisiyle göz kamaştırmaktan hoşlandığını bildiği için, yattığı yerden konuşmaya katıldı:

– Şimdi tarihsel benzetmelerin(*) sırası değil.

Gurski, yüzünde uysal bir gülümsemeyle iki elini birden havaya kaldırdı.

– Pe-peki! Hande hoch!(**)

Tulikov çevresine şaşkın şaşkın bakınarak;

(*) Napolêon Bonaparte'ın Moskova'yı alışı kastediliyor. (ÇN)

(**) Teslim oluyorum! (Almanca).

– Meğer ne bilgili insanlar arasında kalmışım? dedi. Gene de 16 Ekimde Moskova'yı bırakıp kaçanları ölünceye dek unutmayacağım. Böylelerinin suçunu bağışlayamam! Size söyleyeceğim son söz budur.

Onunla yalnız Gurski tartıştığı halde kendisini kimsenin desteklemediğini anlamıştı.

Gurski omuz silkmekle yetinince Tulikov'u yanıtlamak Lopatin'e düştü.

– Çok saçma! "Bağışlamam! Unutmam!" diye yırtınmanız boşuna! Bizim o Rus kin gütmezliğimiz varken bağışlanmaması gereken nice insanı bağışlarız daha!

O sırada kucağında yiyecek torbasıyla içeri giren Gurski'nin arabasının sürücüsü, Tihomirnov'a;

– Bunu nereye koyayım, komiserim? diye sorduktan sonra çorbalık un dışında komiserin bütün erzakını getirdiğini bildirdi.

Gurski her zamanki gibi gene haklı çıkmıştı. Tihomirnov'un arabayı yiyecek almaya gönderdiği doğruydu.

Birkaç dakika sonra ayağa kalkan Lopatin odadakilerle uğurlaştıktan (vedalaştıktan) sonra gocuğunu giydi, arabaya doğru yürüdü. Gurski de gocuğunu omuzlarının üstüne atıvermiş, arkadaşını geçirmek için onunla birlikte dışarı çıkmıştı.

– Dinle be-beni, arkadaş, dedi yürürlerken. Yerine be-beni gönderdiler diye gücenme emi? Bu-buraya gelmek için daha önce ba-başvurmuştum, ama göndermek istememişti yönetmen. Bu-bugün be-beni kendiliğinden çağırttı, senin yerini almamı söyledi. Edindiğim bi-bilgilere göre dün gece karın onunla tam bi-bir saat görüşmüş, ma-masanın örtüsünü gözyaşlarıyla ıslatmış. Kısacası, evinin durumu hiç iç açıcı değil. O nedenle yönetmen be-beni senin yerine göndermekle, seni de geriye almakla durumu kurtarmaya çalıştı. Hatta senin kendisine uğramadan, doğruca karının yanına gidebileceğini bile söyledi. Onu yarın

görsen de olurmuş. Bi-bizimkinin bu-bu yufka yürekliliğini görünce az kaldı küçük dilimi yutuyordum. Sana bi-bir sürü laf ebeliği ettiğim için özür dilerim. Karının yanına genel ve tam bir silahsızlanma sonunda gidersen senin için pe-pek iyi olmaz diye düşündüm de onun için anlatıyorum bunları... Bi-bilirim, dostluğu çekilmez bir-bir adamımımdır be-ben...

Gurski'nin anlattıklarından yüreği cız eden Lopatin arkadaşının elini şükranla sıktı.

– Dostluğu çekilenlerin sürüsüne bereket. Sen de böyle biri ol bakalım.

27

Lopatin yol boyunca arabanın arka koltuğunda yatarak geldi Moskova'ya. Belki de sızıya alıştığından, karnının ağrısını fazla hissetmiyordu. Merdivenlerden beşinci kattaki dairesine tırmanırken; "Önemli bir şey değil herhalde, bir gün yatınca demir gibi olurum." diye düşündü.

Kapıyı Gelya açtı. Sırtında şabahlığı, onun da üstünde, astarı pamukla beslenmiş ceket vardı. Dudaklarının arasında "keçi ayağı" denilen, gazete kâğıdından sarılmış bir sigara yanıyordu.

– Kseniya nerede? Uyuyor mu?

Lopatin'le ilişkilerindeki soğukluğa karşın, Gelya, kendine bir böbürlenme payı çıkarmadan;

– Kseniya Moskova'dan gitti, dedi.

Lopatin kendisinden ummadığı kısık bir sesle;

– Hay, kahrolası kadın! diye bağırarak elindeki torbayı bir köşeye fırlattı, içeriye girip ilk sandelyeye çöktü.

Sırtından gocuğunu bile çıkarmamış, yalnız ilk düğmesini çözmüştü. Sarma sigarasını tüttüre tüttüre Gelya geldi, Lopatin'in karşısına oturdu. Sorguya çekilmeye hazır bir duruşu vardı.

– Bana öyle ne diye bakıyorsunuz, Angelina Sergeyevna? Yoksa üzüleceğimi mi sanıyordunuz?

Gelya bakışlarını Lopatin'den kaçırarak başka yöne çevirdi, her zamankinin tersine, incelmiş, alçak bir sesle;

– Siyunya sizi eskiden beri aldatıyordu, şimdi de aldatıyor, dedi. Ama siz...

Lopatin bir sürü açıklamadan kaçındığı için, içgüdüsel bir çabuklukla;

– Hepsini biliyorum, diye bir yalan kıvırdı.

Oysa bildiği filan yoktu, en azından karısının böyle bir şey yaptığından emin değildi. Fakat bir gün önceki değer yargıları bütünüyle değişmişti şimdi ya da ona öyle geliyordu.

– Bana bir çay yapın. Eğer çabuk ve demli olursa, söz veriyorum, bugün hiç kırmayacağım sizi!

Gelya çay yapmak için odadan çıktı, Lopatin ise yerinden kalkmaksızın telefona uzanarak yönetmenin numarasını çevirdi.

Sekreter kız birkaç kez; "Hemen geliyor..." dediği halde yönetmenin ona karşılık vermesi uzadıkça uzadı. Gazetenin son sayfalarını inceliyor olmalıydı. Yönetmen en sonunda sıkıntılı bir sesle hattın öbür ucundan bağırdı:

– Uykun mu kaçtı, be adam? Yoksa aile yaşamından çabuk mu bıktık? Kafamı kıldırırsan iznini kaldırırım sonra.

– Kaldırırsan kaldır....

Lopatin'in sesi elinde olmadan titremişti. Dikkatinden böyle şeyler kaçmayan yönetmen;

– Peki, öyleyse, dedi. Araba orada mı?

– Gitti.

– Gelince ben hemen geri gönderirim.

O sırada Gelya elindeki çaydanlıktan bardaklara çay doldurarak gene karşısına oturmuştu. Lopatin bir paket "Belomor" sigarası uzattı.

- Alın, buradan için.

– Teşekkür ederim, sarma sigaraya alıştım.

Lopatin heyecansız görünmekteki başarısına sevinerek;

– Bana dürüstçe yanıt verin, bunca zaman sonra neden şimdi söylüyorsunuz? Yoksa Kseniya ile kavga mı ettiniz? dedi.

– Her zamanki kavgalarımızdan çok değil.

– Öyleyse niye?

– Bilmem, belki de yıllardır aynı durumu görmekten bıktığım için. İkincisi, bugün kendimi aynada gördüm ve artık genç bir kadın olmadığımı düşündüm. Biliyorsunuz, sizinle yaşıtız.

Gelya böyle diyerek boyası kaçmış saçından bir tutam kaldırdı, ağarmış diplerini gösterdi.

– Bununla onun ne ilgisi var?

– Ne bileyim? Vardır herhalde...

Gelya bir an sustu.

– Neyse, size yeni bir şey söylemedim ama zararı yok.

Lopatin dışarda arabanın kornasını duyunca ayağa kalktı.

– Ne o, yoksa gene mi cepheye gidiyorsunuz?

– Evet, öyle. Neden sordunuz?

– Evinizden çıkarsam anahtarı gazeteye mi göndereyim diye.

– Niçin çıkacakmışsınız evden?

– Bir hastaneye yerleşip orda çalışmayı düşünüyorum da ondan. Herhalde erzak hakkınızı bana göndermek istemezsiniz.

– Hayır.

– Gönderecek başka bir kimsem de olmadığına göre, kendime karın doyuracak bir yer bulmalıyım. Ayrıca hanımınızla sizden başkalarının da işine yarayacağımı göstermek istiyorum.

Lopatin Gelya'yı bildi bileli Kseniya hakkında ilk kez böyle konuşuyordu.

"Esaslı kavga etmişler, küskünlükleri en azından üç ay sürer. Kim bilir, belki de hiç barışmazlar. Neler oluyor şu dünyada!"

diye düşündü.

Lopatin giderek sigara paketine uzanmıştı ki, Gelta öksürükten boğularak;

– Belomor'unuza bari bana bırakın, körolası tütünü içe içe köylü erkeklerine döndüm, dedi. Demin neden söylediğimi sormuştunuz, değil mi? Bir savaş yaşıyoruz şimdi, savaş sırasında böyle şeyler...

Gelya başladığı tümceyi tamamlamadan;

– Evinizden gidersem bütün bildiklerim burada kalır. Merak etmeyin, dedi.

– Merak ettiğim yok zaten.

Lopatin şapkasını giydi, gocuğunun önünü ilikledi, Gelya ile birlikte koridora çıktılar. Kapının tokmağını tuttuğu sırada birden sordu:

– Bana şunu açıklayabilir misiniz? Kseniya dün neden yönetmene giderek dönmem için bir sürü gözyaşı döktü? Böyle bir güldürü oynaması için bir neden var mıydı?

Yönetmene durumu açıklamakta çekeceği sıkıntıyı düşündükçe kan beynine sıçrıyordu.

– "Siyunya"nın aklı bir karış yukardadır. Bunu yeni mi anladınız? Her fırsatta aptal olduğumu yüzüme haykırırken karınızın aptallığını on beş yıldır anlayamadınız demek ki...

Lopatin karşılık vermedi, kadını başıyla selamlayarak çıktı dışarıya. Gelya kapıyı hemen kapatmadı. Lopatin'in arkasından bir süre baktıktan sonra Kseniya'nın, kocasına verilmek üzere bıraktığı, yalan ve ruh kargaşalığı ile dolu mektubunu sabahlığının cebinden çıkardı, sigara dumanından sararmış parmaklarıyla parça parça yırtıp attı.

Lopatin yönetmenin odasına girdiğinde son sayfanın imzalanması bitmiş, gazete baskıya verilmişti. Fakat yönetmen eski gazetecilik alışkanlığıyla odasında oturuyor, baskı ustasının,

mürekkep kokan ilk gazete tomarını önüne koymasını bekliyordu. Bu yüzden yönetmen için; "Gazeteyi koklamadan yatmaz." diye şaka yaparlardı. Bu şakada ona karşı duyulan saygının büyük payı vardı. Ne denli sert olursa olsun, gazete çalışanları yönetmenlerini beğenirlerdi.

Lopatin'in odasına girdiğini gören yönetmen koltuğunda yorgun yorgun gerinerek;

– Geldin mi? dedi. Otur, şimdi çay getirecekler. E, nasıl oldu da dışarı bıraktı seni karın?

– Karım gitti.

Yönetmen keskin bir ıslık çaldı, tam iğneleyici bir söz söylemek üzereydi ki, –sözünü hiç esirgemezdi– kapı açılıp sekreter kızın elinde çayla içeri girdiğini görünce kendini tuttu. Kız masaya peçeteleri serip üzerine çayları, gevrekleri koyarken o da Lopatin'e bakıyordu. Karısının bir gün önce aynı saatte kendisinin oturduğu yerde oturduğunu anımsadı.

Lopatin'in karısını daha önce görmüş değildi, çünkü Kseniya ne gazetecilik mesleğine ilgi duymuştu, ne de gazetecilerle dostluğa. Yönetmenin bütün bildiği, Lopatin'in kendisinden genç ve güzel bir karısının olduğuydu.

Kseniya ile bir gün önceki görüşmeleri yönetmenin üzerinde karmakarışık bir etki bırakmıştı. Bu, gözü sulu güzel kadının bıktırıcı gevezeliklerini dinlerken, onun belki kocasına verebileceği birtakım güzel yanları bulunduğunu düşünmüştü. Neler neler anlatmamıştı ki ona! Savaşın, tanıdığı birçok aileyi darmadağın ettiğini, eğer kocasının eve dönmesi için bir gün olsun izin vermese onların da aynı duruma düşeceğini söyleyerek ağlayıp sızlamıştı. Ama işte, kocası geri çağırıldıktan sonra da bırakıp gitmişti adamcağızı.

Sekreter kız odadan çıkınca yönetmen;

– Şimdi ne yapacaksın? diye sordu.

– Gene eski kışla yaşantısına döneceğim.

Lopatin'in yüreğinde duyduğu acıyı küçük görmediği gibi, gözünde de büyütmüyordu. İlerde onu nasıl bir yaşamın beklediğini tam olarak bilmemekle birlikte, eskisinin aynı olmayacağına inanıyordu. Geriye dönülmezlik duygusu acısını biraz olsun köreltmişti.

– İstersen sana... şey... iki gün izin vereyim. Uçakla karının yanına gider gelirsin.

Yönetmen cömert davranıp "üç gün" demek istemiş, ama gene cimriliği ağır basmıştı.

– Teşekkür ederim, istemem.

– Karının ne diye bana geldiğini söyleyebilir misin?

– Ben de bilmiyorum...

Cepheden karısıyla görüşmek için çağrılmasından dolayı çok utanıyordu. Üstelik Kseniya gazeteye gelip bu çok yorgun, işi başından aşkın adamı boş gevezelikleriyle bir saat oyalaması yönetmenin gözünde onu küçük düşürmüştü. Ayağa kalkarak;

– Eğer uygun görürsen iki-üç gün izin istiyorum, dedi.

– Ne yapacaksın izini?

– Kızımın yanına gideceğim. Okuluyla birlikte Gorki yakınlarında bir köyde bulunuyor şimdi.

Yönetmen düşünmeye başladı. Bütün sertliğine karşın onun da zayıf bir yanı vardı: Biricik oğlunun, asteğmen kursunu bitirip orduya katılması için önünde bir hafta kalmıştı. Yüzünü kızartan isteğine karşı koymak için her akşam kendi kendisiyle çarpışıyor, cephe gerisi amirliğindeki bir arkadaşına telefon etmekle çözüvereceği işe bir türlü karar veremiyordu. Oğlunu, yaşamından daha az kaygılanacağı bir yere gönderebilseydi ne iyi olurdu! Yaşam boyu tehlikeden kaçmak şöyle dursun, tehlikenin üstüne üstüne giden bir insan olarak oğlunu düşünmek hakkı değil miydi? Kaç kez eli telefonun almacını yakalamış, ama her se-

ferinde numarayı çevirmekten caymıştı.

Lopatin'in kızı için izin istemesi yönetmeni o zayıf yerinden yakalamıştı.

– Peki, git. Eğer yeni yıl başyazısını yarın teslim edersen ertesi gün hemen yola çıkabilirsin. Ha, şurda Gurski'den kalma biraz iş var. Gitmeden önce onları da bitirirsin. İşte şunlar...

Koca bir tomar baskı provasını Lopatin'in eline tutuşturdu, arkadaşını kayırıp kayırmadığını bir kez daha düşündükten sonra;

– Tamam, git, dedi.

Açıkça sevgi duyuyordu Lopatin'e karşı. Fakat öteki muhabirler ileri-geri konuşmasınlar diye sağa-sola en çok onu koşturuyordu o başka... "Altı aylık cephe görevinden sonra üç gün izine kimsenin ses çıkaracağını sanmıyorum." diye düşündüyse de gene cimriliği tuttu, gazete için Gorki'den cephe gerisi konular bulmasını söyledi.

Lopatin "Amma da eli sıkı adamsın?" dercesine ters ters bakınca;

– İlişkilerimize kusur bulmamaları için gerekli dedi.

– Tamam, öyle olsun...

Yönetmen bir an kendini disiplin altında bıraktı, aynı anda bir keder çöktü içine.

– İçki ister misiniz? Biraz var bende, dedi.

Yönetmenin ağzından duymaya alışmadığı bir öneriydi bu. Lopatin durumu kavramıştı.

– Teşekkür ederim. Üzüldüm diye içki içmem. Hemen gidip yatacağım.

Böyle diyerek kapıya yürüdüğü sırada elinde bir tomar taze basılmış gazeteyle içeri giren baskı ustası ile burun buruna geldiler.

Odasına varır varmaz ayaklarından keçe çizmelerini çıkardı, ranzaya uzanıp kollarını başının altına koydu.

Gurski'nin yatağının üstünde Tarle'nin "Napolyon" adındaki kitabı açık olarak yüzüstü bırakılmıştı. İvediyle sokuşturduğu iç fanilasının kolu ile bir de boyunbağı sarkıyordu yastığının altından.

Duvardaki saate baktı, vaktin 18'e yaklaştığını görerek; "Tihomirnov'la birlikte Kaluga'ya uçmak üzere hazırlanıyordur şimdi." diye düşündü Gurski için.

Sonra kızını düşünmeye başladı. Onun yanına gitme düşüncesi aklına birdenbire gelmişti, ama şimdi bunu çok gerekli görüyordu. Onunla karşılaşacakları anı düşündü. Kızcağız kim bilir ne denli sevinecek, gurur duyacaktı! Herkesin babası tâ cepheden kalkıp gelebilir miydi?

Peki, sonra herşeyi anlatacak mıydı ona? Anlatması iyi olurdu ama nasıl? Bunca mutsuzluğun üzerine yeni bir üzüntü daha! Ancak, annesinden boşanmaya karar verdiği için kızına karşı bir suçluluk duymuyordu. Suçluluk duyacak idiyse, bu işi çok daha önce, Uzak Doğu'da bir yıl süren bir göreve tek başına gittiği sırada yapmadığı için duymalıydı. Çocukcağızı tâ o zaman yanında götürse, kızını kocasının elinden almak için bence uzak yerlere gitmeyi Kseniya göze almazdı...

"Yaptığım yanlışı düzelteceğim." diye geçirdi içinden, fakat hemen o anda düşüncesizliğinden dolayı kendi kendine kızdı. Nasıl vakit bulup düzeltebilecekti ki?...

Hayalleri telefonun çalmasıyla yarıda kesildi. Sekreter kızın uykulu sesiydi karşıdan konuşan:

– Yoldaş Lopatin, yönetmen sizi hemen hemen görmek istiyor.

Lopatin üstüne-başına çeki-düzen verip odasına girdiğinde, ince derili pırıl pırıl çizmelerinden birini döner koltuğuna dayayarak, elinde telefon, ayakta dikilen yönetmen, uykusu kaçmış bir halde, bağıra bağıra konuşmaktaydı:

– Kurye uçağıysa ne olmuş canım! Senin iki haberciden birisi kalır, onun yerine benimkisi gider. Hayır, hemen olacak bu, yani bugün demek istiyorum. Novorossiysk'e gündüz gözüyle varmalı. Nasıl, şimdi aklına yattı mı? Eh, teşekkür ederim. İyi geceler.

Yönetmen telefonu gürültüyle yerine koydu, geriye dönerek Lopatin'in yüzüne baktı.

– Bizimkiler Kerç'e ve Feodosiya'ya çıkarma yapmaya başlamışlar. Nasıl, beğendin mi? Şimdi oraya birisini göndermek gerekiyor. Uçak iki saat sonra kalkacak. Saat 14'te, kurye uçaklarının kalktığı hava alanından. İşittin ya, habercilerden birini indirttim. Hoşuna gider mi böyle bir yolculuk? Kırım yarımadası çalışmak için iyi bir bölgedir. Ne dersin?

Lopatin ne derse desin, yönetmen onu göndermeyi aklına koymuştu bir kere. Gazetenin onuru söz konusu olduğunda kimsenin gözünün yaşına bakmazdı, fakat bu sefer Lopatin'in bu görevi kendiliğinden yüklenmesini bekliyordu.

Ne var ki Lopatin suskun, isteksiz bekliyordu karşısında.

– Hadi, ne susuyorsun? Söz veriyorum, döner dönmez kızının yanına gideceksin.

Lopatin güldü:

– Verdiğin sözde ne kadar durduğunu denemek istemiştim de... Eh, madem öyle, ayak numarası 41 olan birisini uyandırsınlar da çizmelerini bana versin. Ben de keçe çizmeden(*) başkası yok, oysa şimdi Kırım yarımadasında yağmurlar başlamıştır...

(*) Yalnız karlı havalarda giyilir. (ÇN)

SAVAŞ GÜNLERİ

"İnsanın birkaç saat içinde bu derece değişmesi şaşılacak şeydi doğrusu. Sabahleyin yaşlı sürücü eri hoyratça haşlayan, ona rütbece üstünlüğünü göstermek için küstahça sövüp sayan emir subayı o değildi sanki. Yüzü pembeliğini yitirerek bir gün içinde zayıflamış, çocuksu görünüşü yerine bir ağırbaşlılık gelmişti. Savaşa ilk kez katıldığı için insanların öldüğünü de ilk kez görüyordu. Bu, ona, kendisi gibi ölümlü insanlara karşı daha anlayışlı, daha iyi niyetli davranmayı öğretmiş olmalıydı. Daha önce gördüğü halde anlayamadığı bir şeyi yeni yeni hissediyor olmalıydı. Yaptığı kötülükleri yapacağı iyiliklerle düzeltme fırsatı varken bu fırsatı niçin kaçırsın!"

Konstantin Simonov (1915-1979) II. Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği'nin Almanlara karşı açtığı cephelerin birçoğunda "Kızıl Yıldız" ordu gazetesinin savaş muhabiri olarak görev yapmış; ileri hatlarda çarpışan askerlerle yan yana, savaşa tanıklık ederek, birkaç kez ölümle burun buruna gelmiştir. Savaşı, bir gazeteci soğukkanlılığıyla izleyen Simonov (romanda Lopatin), komutanlar, askerler arasındaki ilişkileri, ölümüne çarpışan insanları birer savaş makinesi olarak değil, duygu dolu, sımsıcak varlıklar olarak, gerçekçi irdelemelerle anlatmaktadır.

KİTAPLI
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SKB 403116 UİM

Çeviri: Mehmet Özgül

ISBN 975-308-670-9
9 789753 086707